

IBIS

Interdyscyplinarna Bez Barrier Interaktywna Szkoła

Przewodnik dla nauczyciela

GEOGRAFIA

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

PRZEWODNIK DLA NAUCZYCIELA

Geografia

Publikacja przeznaczona wyłącznie do bezpłatnej dystrybucji

2

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP
2. RAMY PRAWNE OCENY
3. OCENIANIE JAKO STAŁY ELEMENT EDUKACJI SZKOLNEJ
4. EWALUACJA PROGRAMU NAUCZANIA JAKO SPECYFICZNA FORMA OCENY
5. INDYWIDUALIZACJA PROCESU NAUCZANIA
 - Metody pracy z uczniem trudnym
 - Rola nauczyciela w nauczaniu ucznia trudnego
 - Przykłady zastosowania wybranych metod i narzędzi w pracy z uczniem trudnym na lekcjach geografii
 - Metody i narzędzia pracy w ocenianiu kształtującym u ucznia z zaburzeniami zachowania

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
6. WYMOGI EDUKACYJNE
 7. OCENIANIE SUMUJĄCE A OCENIANIE KSZTAŁTUJĄCE
 8. PODSTAWOWE ELEMENTY W OCENIANIU KSZTAŁTUJĄCYM
 - Cele
 - Kryteria sukcesu
 - Pytania kluczowe
 - Informacja zwrotna
 - Samoocena i ocena koleżeńska
 9. OCENIANIE KSZTAŁTUJĄCE JAKO ELEMENT KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH
 - Budowanie społeczności klasowej
 - Rozwijanie kompetencji społecznych
 - Budowanie prawidłowej aktywności ucznia w czasie zajęć jako element rozwijania umiejętności psychospołecznych w grupie
 - Praktyczne wskazówki zastosowania metody dyskusji
 - Praktyczne wskazówki dotyczące rozwijania kompetencji z wykorzystaniem GIER

10. ZAŁĄCZNIKI

3

Załącznik nr 1 – Scenariusze lekcji

- Scenariusz 1. „Kręgi kulturowe na świecie”
- Scenariusz 2. „Jakie zwierzęta hoduje się na świecie?”
- Scenariusz 3. „Człowiek wobec środowiska”

Załącznik nr 2 – Zestawy ćwiczeń

1. Zestaw ćwiczeń nr 1. „Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata”
Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 1.
2. Zestaw ćwiczeń nr 2. „Polityczne problemy świata”
Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 2.
3. Zestaw ćwiczeń nr 3. „Rolnictwo”
Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 3.
4. Zestaw ćwiczeń nr 4. „Przemysł, energetyka i usługi”
Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 4.
5. Zestaw ćwiczeń nr 5. „Relacje człowiek – środowisko przyrodnicze a zrównoważony rozwój”
Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 5.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

6. Zestaw ćwiczeń nr 6. „Zestaw ćwiczeń dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych”
Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń 6.

Załącznik nr 3 – Scenariusz lekcji „ZAWIERANIE KONTRAKTU Z UCZNIAMI”

Załącznik nr 4 – Instrukcja do gry IBIS „Okręt wiedzy”

1. Wstęp

Integralną częścią programu nauczania IBIS jest sposób oceniania ucznia, który determinuje nie tylko styl nauczania, ale także atmosferę panującą w społeczności szkolnej. Tradycyjnie stosowany w szkołach system oceniania sumującego nie spełnia swojej podstawowej funkcji w nauczaniu, funkcji rozwojowej.

Nowoczesne nauczanie powinno być rodzajem kontraktu zawieranego pomiędzy nauczycielem a uczniem, w którym obie strony wspólnie ustalałyby zasady pracy, określały cele, zakres wiedzy i umiejętności oraz sposób monitorowania osiągnięć.

Uczniowie, współtworząc taki kontrakt, angażują się w proces nauczania, biorą odpowiedzialność za siebie i warunki, w jakich się uczą. Inne czynniki przyczyniające się do stworzenia pozytywnej przestrzeni i atmosfery sprzyjającej rozwojowi uczniów to:

- poczucie bezpieczeństwa warunków, w których się uczą;
- poczucie sensowności tego, czego się uczą;
- możliwość podejmowania samodzielnych działań i decyzji;
- poczucie wzajemnej wspólnoty.

5

Tylko traktowanie ucznia jak partnera w procesie nauczania, zapewnianie go o przydatności wiedzy, którą zdobywa, i umiejętności, które doskonali, rozumienie go i akceptowanie oraz zapewnienie właściwego i ciekawego rytmu pracy wpływają wzmacniająco na realizację zadania, jakim jest... nauczenie czegoś i nauczenie się czegoś.

2. Ramy prawne oceny

Polski system edukacji jest określony przepisami prawnymi – w nich znajduje odbicie obowiązujący system oceniania. Podstawowymi dokumentem określającymi zasady edukacji w Polsce oraz zasady oceniania są:

- *Ustawa o systemie oświaty z dn.07.09.1991* (Dziennik Ustaw z 2004 r. nr 256 poz. 2572 z póź. zm¹).
- *Rozporządzenie MEN z dn. 30.04.2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach dla dzieci i młodzieży.* (Dziennik Ustaw nr 130, poz. 906 z póź. zm.)²

W myśl tych przepisów ocenie podlegają osiągnięcia edukacyjne ucznia i jego zachowanie.

¹ Dziennik Ustaw z 2004 r.nr 256 poz. 2572 z późniejszymi zmianami¹.

² Dziennik Ustaw nr 130, poz. 906 z póź. zm.²

3. Ocenianie jako stały element edukacji szkolnej

Ocenianie towarzyszy nam przez całe życie i dotyczy niemal wszystkich jego aspektów. Oceniani jesteśmy przez rówieśników, partnerów życiowych, przyjaciół, pracodawców. Przez co najmniej dwanaście lat jesteśmy oceniani w szkole, a ocenianie stanowi ważny instrument zbierania i przekazywania informacji o efektach pracy zarówno uczniów, jak i nauczycieli. Choć wszechobecne, i wydawałoby się, przewidziane, niejednokrotnie budzi skrajne emocje, z poczuciem krzywdy i niesprawiedliwości włącznie. Ocenianie i jego cel dotyczą i ucznia, i nauczyciela, ale także rodzica.

Istnieje kilka równorzędnych definicji oceniania.

Okoń definiuje je, jako **proces wyrażania opinii o uczniach za pomocą stopni lub ocen opisowych**, zarówno sporadycznie, jak i co kwartał (okres) lub przy końcu roku szkolnego³.

Według Niemierki⁴ ocena jest **informacją o wyniku kształcenia, której towarzyszy komentarz dotyczący tego wyniku**. Komentarz ten obejmuje: warunki uczenia się, sposób uzyskiwania informacji o wyniku, jego interpretacji i sposób wykorzystania tej informacji w toku dalszego uczenia się⁵.

Według Stróżyńskiego **ocenianie szkolne należy traktować zgodnie z zasadami komunikacji, opierającej się na czterech pytaniach: CO, PO CO, KOMU, JAK**⁶.

6

³ W. Okoń, *Słownik Psychologiczny*, Warszawa 1981.

⁴ B. Niemierko, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002.

⁵ j.w.

⁶ *Poradnik. Model innowacyjnych metod dydaktycznych w zakresie szkolnictwa zawodowego*, praca zbiorowa Magdalena Matuszak, s. 109.

CO to jest ocena?	Jest to wynik kształcenia, wynik uczenia się (ocena = stopień szkolny + obowiązkowy komentarz towarzyszący mu)
PO CO ona jest?	Ocena powinna: służyć rozwojowi ucznia, dobrze informować o poziomie i rodzaju osiągnięć, motywować do skutecznej pracy i ukierunkowywać aktywność ucznia.
KOMU jest potrzebna, do kogo jest adresowana?	Przede wszystkim do ucznia, bo on jest najważniejszym podmiotem. Inni jej adresaci to: nauczyciele, którzy na jej podstawie promują uczniów, oraz rodzice, którzy modyfikują swoje działania wychowawcze.
JAK komunikować ocenę uczniowi?	Od sposobu komunikacji zależy, czy ocena spełnia swoją funkcję pedagogiczną. Powinna być zakomunikowana w sposób skuteczny, by uczeń umiał wykorzystać informacje w niej zawartą dla dalszego uczenia się.

Kosińska⁷ traktuje ocenianie **jako proces i system, który ma wspomagać pracę nauczycieli i rodziców nad sprawnym i mądrym wchodzeniem w życie młodego pokolenia**. Ocenianie ma pomóc uczniowi w:

- **rozpoznawaniu własnych możliwości:** uczeń wie, jaki ma zasób wiedzy, umiejętności i co w danej dziedzinie musi uzupełnić, a wystawiana cyfra od 1 do 6 informuje go o poziomie własnej wiedzy i własnych umiejętności w stosunku do obowiązującej skali;
- **rozwoju psychospołecznym:** uczeń sytuuje siebie wobec grupy rówieśniczej, określa swój status; ocena zaś wpływa na poziom akceptacji i samooceny;
- **budowaniu właściwej motywacji:** ocena działa motywująco lub wprost przeciwnie – demotywuje; o tym, czy ocenianie pełni funkcję motywatora, decyduje komentarz wyrażony przez osobę znaczącą, posiadającą odpowiedni autorytet;

⁷ E. Kosińska, *Ocenianie w szkole: krótki poradnik psychologiczny*, Kraków 2000.

- **kształtowaniu zainteresowań uczniów:** ocenianie może zachęcać do pracy nad dalszym własnym rozwojem, może ukierunkować obszar zainteresowań i utwierdzić w dokonaniu słusznego wyboru;
- **nabywaniu wiedzy:** poziom wiedzy i umiejętności musi być systematycznie monitorowany, tak aby i uczeń, i nauczyciel na bieżąco określali zakres posiadanej wiedzy czy kompetencji w danym obszarze i podejmowali decyzje, pozwalające go poszerzać.

Kosińska uważa też, „(...) że warunki i cele oceny zostaną spełnione, jeśli nauczyciel właściwie zrozumie sam proces oceniania, rzetelnie zbierze informacje o drodze edukacyjnej dziecka, a przede wszystkim jasno, precyzyjnie przekaze uczniowi informacje zwrotne, umożliwiające orientację we własnych możliwościach i postępach. Traktowanie oceny jako mechanizmu przymusu, nagradzania i karania kończy się zwykle zniechęceniem ucznia do nauki, do dbałości o własny wszechstronny i wielokierunkowy rozwój. Może się także skończyć negatywnym ocenianiem pracy nauczyciela przez rodziców i uczniów oraz porażką dydaktyczno-wychowawczą nauczyciela⁸”.

Według Jaworskiego **ocena – jeśli ma pełnić funkcję dydaktyczną – powinna być miarą wyników pracy ucznia i określać poziom wiedzy, umiejętności i postaw oraz luk do uzupełnienia w przyszłości. Pełni też funkcję wychowawczą, rozwijając zainteresowania i pobudzając do samodzielnej pracy oraz wskazuje miejsce ucznia w grupie społecznej⁹.**

Ciekawą zależność rodzaju funkcji oceny szkolnej w stosunku do samej oceny przedstawili Sołtys i Szmigiel¹⁰. Ilustruje to poniższa tabela.

Rodzaj funkcji oceny	Relacje funkcji oceny do samej oceny
----------------------	--------------------------------------

⁸ E. Kosińska, *Ocenianie w szkole: krótki poradnik psychologiczny*, Kraków, 2000, s.10.

⁹ Z. Jaworski, *Zarys problemu oceny szkolnej w wychowaniu fizycznym, Wychowanie fizyczne i sport*, 1968, oraz *Poradnik. Model innowacyjnych metod dydaktycznych w zakresie szkolnictwa zawodowego*, praca zbiorowa, s. 110.

¹⁰ D. Sołtys, M.K. Szmigiel, *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Kraków 1999.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dydaktyczna	Informacja o stopniu opanowania treści nauczania przez ucznia.
Dydaktyczno-prognostyczna	Informacja o stopniu znajomości zagadnienia, pomocna również w planowaniu czynności nauczyciela.
Sterująco-metodyczna	Uzmysławia nauczycielowi konieczność zmian lub kontynuacji metod dydaktycznych.
Psychologiczna	Obejmuje kontekst zdrowia psychologicznego i fizycznego ucznia.
Wychowawcza	Uwzględnia zaangażowanie, wkład pracy, warunki środowiskowe ucznia.
Selektywna	Odróżnia uczniów dobrze przygotowanych do dalszej pracy od tych, którzy danej umiejętności jeszcze nie posiadli.
Społeczna	Kształtuje stosunki w klasie, określa predyspozycje ucznia do dalszej pracy i nauki.

Przytoczone wyżej definicje pokazują, że *ocenianie jest złożonym i trudnym procesem*, który może służyć nie tylko pozytywnym celom, takim jak np. motywacja do nauki i kształtowanie samodzielnego uczenia. Ocenianie ma też duży wpływ na rozwój osobowości, poczucie własnej wartości, określanie pozycji w grupach rówieśniczych, akceptację czy samoocenę. Zdarza się, że nieumiejętne wyznaczenie systemu oceniania służy nie do końca przemyślanym celom – bardziej wtedy dyscyplinuje i buduje autorytet nauczyciela niż wspiera autentyczny rozwój ucznia (np. przy

selektywnym wymiarze oceny). Może też działać destrukcyjnie i wpływać na rozwój zaburzeń zachowania, postawę lękową wobec szkoły, poczucie krzywdy i niesprawiedliwości.

Wyjątkiem jest ocenianie oparte na nauczaniu kształtującym, które – przez swój charakter – nie niszczy poprawnych relacji, a buduje je i wzmacnia. Według Sterny, polskiej promotorki oceniania kształtującego, „jeśli wiemy, jak skutecznie i dobrze uczyć, to właściwie nie jest ważne, czego uczymy. Uczeń otrzymuje trening efektywnego uczenia się, umie się uczyć i w przyszłości może sam nauczyć się potrzebnych zagadnień. W pewien sposób proces uczenia się jest ważniejszy niż to, czego uczymy. Dobre nauczanie oznacza, że nauczyciel sprawdza na każdym etapie (nie tylko na końcu), czego uczeń się nauczył i czy opanował materiał¹¹”,

4. Ewaluacja programu nauczania jako specyficzna forma oceny.

Specyficzną formą oceny jest **ewaluacja**. Podstawowym elementem systemu ewaluacji oświaty jest *ewaluacja zewnętrzna i wewnętrzna*.

Ewaluacja zewnętrzna prowadzona jest na potrzeby organu nadzoru pedagogicznego i szkoły przez wizytatorów.

Ewaluacja wewnętrzna służy pracownikom placówki: podnoszeniu jakości, doborze najefektywniejszych metod nauczania i sprawdzaniu osiągnięcia założonych efektów.

Ewaluacja jest to systematyczne zbieranie i analizowanie informacji o procesie dydaktycznym i jego efektach w celu sformułowania opinii wartościujących.

Ewaluacji powinna podlegać zgodność programu z prawem oświatowym, poprawność merytoryczna i dydaktyczna, a także efekty pracy uczniów. Ewaluacji programu nauczania można dokonywać na bieżąco (ewaluacja formacyjna) i całościowo (ewaluacja sumaryczna).

Ewaluacji formacyjnej dokonuje nauczyciel za każdym razem, gdy sprawdza osiągnięcia swoich uczniów. Wyniki testów osiągnięć szkolnych pokazują, które cele programowe zostały zrealizowane w pełni, które częściowo, a które w ogóle nie zostały zrealizowane. Gdy wyniki sprawdzianów są niesatysfakcjonujące trzeba na bieżąco podjąć decyzję o wprowadzeniu zmian, np. dodaniu lub usunięciu pewnych metod pracy, zwiększeniu liczby godzin, zrezygnowaniu z treści wykraczających poza podstawę, jeżeli takie zostały dodane.

¹¹ www.ceo.org.pl Danuta Sterna

Ewaluacja sumatywna to ostateczna i całościowa ocena programu. Ma określić, jakie zmiany wiedzy i umiejętności uczniów zaszły w czasie realizacji programu i czy zostały osiągnięte zamierzone cele. Możemy to sprawdzić za pomocą:

- ankiet,
- wywiadów,
- obserwacji,
- analizy prac uczniów,
- analizy wyników egzaminów zewnętrznych.

W wyniku przeprowadzonej ewaluacji należy podjąć decyzję, czy program ma być kontynuowany. Jeżeli zostanie podjęta decyzja o kontynuowaniu programu nauczania, należy się zastanowić, jakie zmiany są konieczne w jego realizacji w celu podniesienia jakości nauczania¹².

5. Indywidualizacja procesu nauczania

Z ocenianiem ściśle są związane zagadnienia: *wymogów edukacyjnych i indywidualizacji procesu nauczania*.

11

Cytowane w rozdziale II *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 17.11.2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy, oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* – nakłada na nauczyciela obowiązek dostosowania wymogów edukacyjnych i indywidualizację pracy z uczniem. Dotyczy to obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych odpowiednio do potrzeb rozwojowych, edukacyjnych i możliwości psychofizycznych konkretnego ucznia.

Zasada ta dotyczy w szczególności pracy z uczniem mającym orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub nauczania indywidualnego, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu.

Oprócz *uczniów mających zaburzenia uwarunkowane wewnątrznie*, np. obniżony poziom intelektualny, dysfunkcje somatyczne, np. wady słuchu, wzroku, cukrzycę lub uszkodzenia CUN (np. padaczkę), występują uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się.

¹² *Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym. Refleksje*, pod redakcją Grzegorza Mazurkiewicza. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.

W rozporządzeniu tym *specyficzne trudności w uczeniu się* odnoszą się do uczniów w normie intelektualnej, którzy mają trudności w przyswajaniu treści nauczania, wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania percepcyjno-motorycznego i poznawczego, nieuwarunkowane schorzeniami neurologicznymi, np. dysleksja rozwojowa, dysgrafia, dysortografia, dyskalkulia.

Trudności w uczeniu się mogą wynikać z czynników zewnętrznych lub współwystępować w powiązaniu z oddziaływaniem zewnętrznym: różnice kulturowe, niewystarczające lub niewłaściwe nauczanie, czynniki psychogenne, zła sytuacja rodzinna ucznia.

Wymagania stawiane tym uczniom powinny być dostosowane do wymagań psychofizycznych konkretnego ucznia, a nie obniżone.

Ogólne wskazówki dotyczące ucznia ze specyficznymi trudnościami w uczeniu w zakresie nauczania geografii:

- uwzględniać trudności z zapamiętywaniem nazw
- w czasie odpowiedzi ustnych dyskretnie wspomagać, dawać więcej czasu na przypomnienie, dyskretnie naprowadzać
- częściej powtarzać i utrwalać materiał
- podczas uczenia stosować techniki skojarzeniowe ułatwiające zapamiętywanie
- wprowadzać w nauczaniu metody aktywne, angażujące jak najwięcej zmysłów, używać wielu pomocy dydaktycznych, urozmaicać proces nauczania
- zróżnicować formy sprawdzania wiadomości i umiejętności, tak by ograniczyć ocenianie na podstawie pisemnych odpowiedzi ucznia
- przeprowadzać sprawdziany ustne z ławki lub odpytywać indywidualnie

METODY PRACY Z UCZNIEM TRUDNYM

Uczeń przeżywający niepowodzenia szkolne to dla nauczyciela *uczeń trudny*. Charakterystyczne trudności szkolne niektórych uczniów na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej przejawiają się w:

- Niskiej wydolności intelektualnej, poczuciu niskiej wartości.
- Braku wsparcia w domu rodzinnym, patologiami rodzinnymi, braku dobrych relacji nastolatka z rodziną.
- Różnego typu zaburzeniach podstawowych funkcji poznawczych, takich jak dysgrafia, dysleksja, dyskalkulia, które utrudniają czynienie widocznych postępów, wymagają od ucznia zmuszonych, systematycznych i nudnych ćwiczeń.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Różnego typu zaburzeniach emocjonalnych: zespół Aspergera, ADHD, lęki i fobie szkolne – zdiagnozowane lub nie.
- Utracie naturalnej chęci uczenia się na skutek wielokrotnych i wieloletnich porażek, ale też na skutek nieprzystosowanych do życia programów szkolnych oraz nudnych, podających sposobów nauczania.

ROLA NAUCZYCIELA W NAUCZANIU UCZNIĄ TRUDNEGO

- Nauczyciel organizuje sytuacje dydaktyczne w taki sposób, żeby uczeń mógł być aktywny umysłowo i technicznie.
- Zadaniem nauczyciela jest przekazanie uczniom podstaw wiedzy i umiejętności, które pozwolą im **uczyć się samym**.
- Rozbudza zainteresowania, używając takich pomocy dydaktycznych i metod, które wpływają na emocjonalne i estetyczne przeżywanie otaczającego świata. (lepiej, jeśli uczeń więcej przeżyje, a mniej się dowie!).
- Stosuje indywidualizację w stawianiu wymagań i ocenianiu.
- Buduje poczucie wartości ucznia.

Tajemnica sukcesu edukacyjnego według trenerów z Centrum Rozwoju Jump leży w zastosowaniu 4 metod¹³

¹³ Małgorzata Maria Kulik, trener w Centrum Rozwoju Jump, Przemysław Staroń, trener w Centrum Rozwoju Jump, pracownik Zakładu Psychologii Wspomagania Rozwoju SWPS (Sopot)

- Niech Twoje lekcje wywołują w uczniu poczucie „wow”
- Bądź obecny, konsekwentny, szanuj, współpracuj i pozwól na ekspresję
- Ucz przez doświadczenie
- Dawaj uczniowi wiarę w sukces

PRZYKŁADY ZASTOSOWANIA WYBRANYCH METOD I NARZĘDZI W PRACY Z UCZNIEM TRUDNYM NA LEKCJACH GEOGRAFII

Wykonywanie zadań w grupie lub w parach

Takie rozwiązywanie zadań daje większe poczucie bezpieczeństwa, gwarantuje uczniowi wsparcie, łagodzi stres związany z oceną. Uczeń chętniej pyta o wyjaśnienie kolegi niż nauczyciela.

Przykład 1.

3.3. Zróżnicowanie gospodarcze świata

Temat lekcji: Jakie zwierzęta hoduje się na świecie?

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI										
Lekcja właściwa Praca w grupach	Praca w parach: uczniowie otrzymują polecenie uzupełnienia tabeli na podstawie artykułu ze strony http://www.niam.pl/pl/arttykul/525-tabu_zywieniowe_roznych_religii	2 min	Oczekiwane przykłady odpowiedzi										
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Religia</th> <th>Zakazy i ograniczenia spożywania mięsa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Islam</td> <td>Zakaz spożywania wieprzowiny (zwierzęta nieczyste)</td> </tr> <tr> <td>Hinduizm</td> <td>Zakaz spożywania wołowiny (bydło święte i nietykalne)</td> </tr> <tr> <td>Judaizm</td> <td>Zakaz spożywania wieprzowiny (zwierzęta nieczyste) oraz koni, wielbłądów, gadów, drapieżnych ptaków</td> </tr> <tr> <td>Kościół rzymsko-katolicki</td> <td>Zakaz spożycia mięsa w Wielki Piątek, Środę Popielcową, wskazany post w piątki</td> </tr> </tbody> </table>	Religia		Zakazy i ograniczenia spożywania mięsa	Islam	Zakaz spożywania wieprzowiny (zwierzęta nieczyste)	Hinduizm	Zakaz spożywania wołowiny (bydło święte i nietykalne)	Judaizm	Zakaz spożywania wieprzowiny (zwierzęta nieczyste) oraz koni, wielbłądów, gadów, drapieżnych ptaków	Kościół rzymsko-katolicki	Zakaz spożycia mięsa w Wielki Piątek, Środę Popielcową, wskazany post w piątki	10 min
	Religia	Zakazy i ograniczenia spożywania mięsa											
	Islam	Zakaz spożywania wieprzowiny (zwierzęta nieczyste)											
	Hinduizm	Zakaz spożywania wołowiny (bydło święte i nietykalne)											
	Judaizm	Zakaz spożywania wieprzowiny (zwierzęta nieczyste) oraz koni, wielbłądów, gadów, drapieżnych ptaków											
Kościół rzymsko-katolicki	Zakaz spożycia mięsa w Wielki Piątek, Środę Popielcową, wskazany post w piątki												

Klasowi korepetytorzy

Skłaniaj uczniów, którzy szybciej rozwiązali dane ćwiczenie, do pomocy innym kolegom w klasie.

Zalety: metoda uczy współpracy i nawiązywania kontaktów, dawania i brania, korepetytor ćwiczy i utrwała nabyte umiejętności, drugi uczeń często czuje mniejszy stres, korzystając z pomocy kolegi niż nauczyciela. Metoda pozwala lepiej gospodarować czasem na lekcji, przy jednoczesnej aktywności wszystkich uczniów.

Przykład 2.

1.2. Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata

Temat lekcji: Dlaczego ludzie nie mieszkają na pustyniach i w wysokich górach?

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI			
Lekcja właściwa	Nauczyciel podaje treść zadania	1 min	wskazane korzystanie z mapy			
Rozwiązywanie ćwiczenia	Zadanie 3. Zakwalifikuj wymienione niżej krainy geograficzne do ekumeny lub anekumeny / subekumeny. <i>Nizina Padańska, Borneo, Kotlina Kongo, Spitsbergen, Kotlina Kalahari, Nizina Amazonki, Delta Gangesu, Himalaje, Ziemia Baffina, Góry Wierchojańskie</i>	7 min				
	<table border="1"> <tr> <td>ekumena</td> <td>anekumena / subekumena</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> </table>	ekumena		anekumena / subekumena		
ekumena	anekumena / subekumena					
	Jeżeli skończysz, podnieś rękę i poczekaj, aż podejść i sprawdzę poprawność wykonanego ćwiczenia.					

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	<p>Ci z Was, którzy zrobili zadanie bezbłędnie, zostaną wyznaczeni do pomocy pozostałym kolegom.</p> <p>Sprawdzicie poprawność przyporządkowania obszarów, gdy wykryjecie błędy, wyjaśnicie koledze, dlaczego takie rozwiązanie jest niewłaściwe i jak wygląda prawidłowa odpowiedź.</p>		
--	--	--	--

Rysowanie doświadczenie radości tworzenia – np. poprzez działania manualne; Działa na zmysł wzroku (u wielu osób dominuje pamięć wzrokowa) pomaga w zapamiętaniu pojęć. Rozwijają wyobraźnię, mapy myśli są sposobem szybkiego robienia notatek.

Przykład 1.

4.2. Zróżnicowanie gospodarcze świata

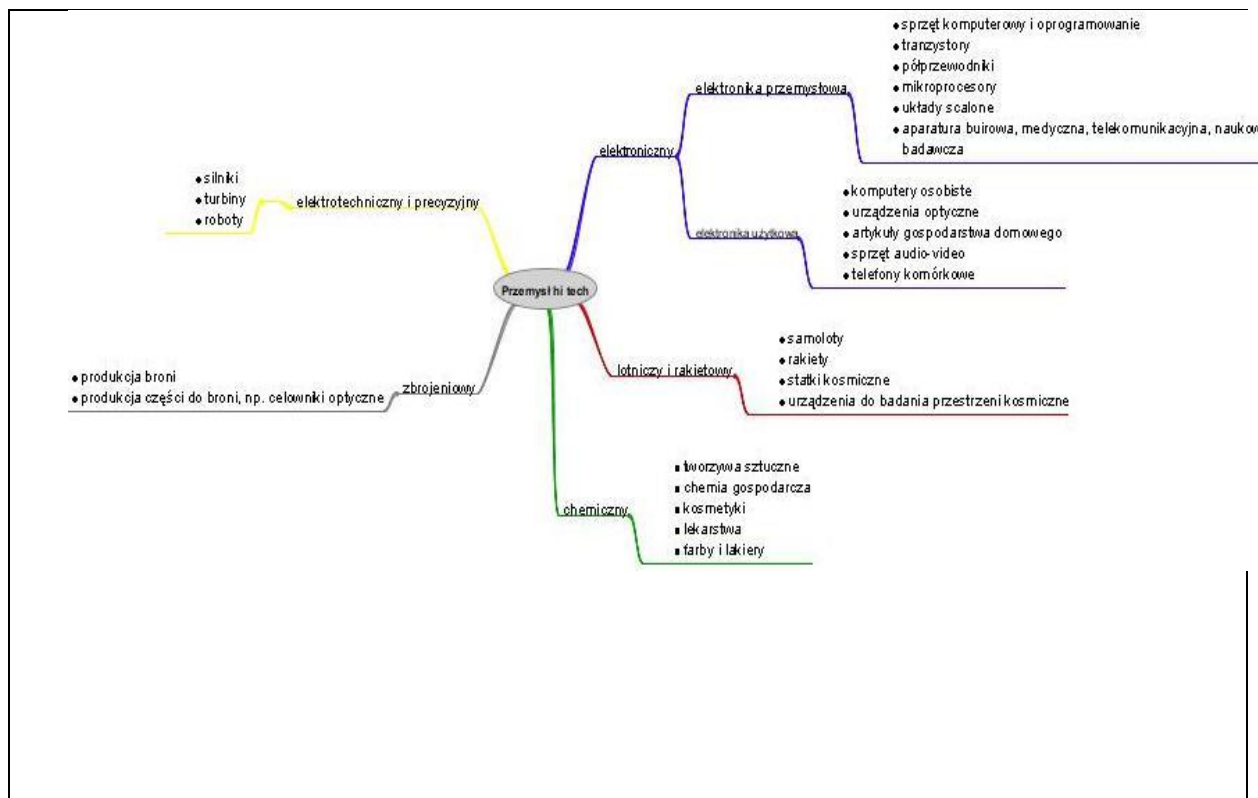
Temat lekcji: Rozwój przemysłu wysokich technologii – gdzie i dlaczego?

16

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI
<p>Lekcja właściwa.</p> <p>Praca w zeszytach na podstawie podręcznika oraz własnej wiedzy</p>	<p>Poznasz gałęzie i produkty przemysłu wysokich technologii</p> <p>Uczniowie wykonują odręcznie mapę myśli, dobrze jeśli będzie kolorowa. Do nazw można dodać rysunki przedmiotów lub rysunkami zastąpić nazwy. Ważniejsze jest własne wykonanie, oryginalna grafika, indywidualny pomysł niż strona „artystyczna”.</p>	<p>10 min</p> <p>10 min</p>	<p>Pracę można wykonać kredkami, flamastrami.</p> <p>Poniżej przykład wykonany w programie FreeMind.</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Objaśnienie znaczenia czasowników operacyjnych – przykłady

- Porównywanie, czyli podanie podobieństw i różnic. Ćwicz najpierw na prostych przykładach, np. porównajcie Jasia i Krzysia, porównajcie Wisłę i Odrę.
- Ocena to przypisanie wartości, podanie zalet i wad – wypisz swoje 2 mocne i 2 słabe strony.
- Inne objaśnienia czasowników operacyjnych znajdziesz w Podstawie Programowej tom 5 Edukacja Przyrodnicza

Praca z danymi statystycznymi

Analizując dane statystyczne, poleć uczniowi zwracać uwagę na **tytuł i nagłówek** tabeli, oraz **jednostki**, w jakich podawane są wartości liczbowe. Dopiero później zleć dokonanie porównań i interpretacji wartości.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przykład 3

4.12 Państwo, gospodarka (podstawy przedsiębiorczości)

2.3 Zróżnicowanie gospodarcze świata (geografia)

Temat lekcji: Globalizacja gospodarki

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI
Lekcja właściwa	Nauczyciel rozdaje uczniom atlasy geograficzne i tabelę zawierającą zestawienie najbogatszych i najbiedniejszych państw współczesnego świata (materiał pomocniczy 1).	1 min	
Praca ucznia z atlasem geograficznym i materiałem statystycznym	Prosi, aby uczniowie zwrócili uwagę, że PKB podawany jest w dolarach na rok w przeliczeniu na jednego mieszkańca, a następnie zadaje następujące ćwiczenia z atlasem i materiałem statystycznym:	1 min	
	1/Policz, ile dolarów w 2011 roku na dzień miał do dyspozycji statystyczny mieszkaniec Lichtensteinu, a ile mieszkaniec Demokratycznej Republiki Konga.	10 - 15 minut	
	2/Uzyskane powyżej wyniki przelicz na złotówki i zaproponuj, co można za to kupić.		
	3/Podaj kraje, w których PKB/osobę było mniejsze w 2011 niż w 2008 r.		
	4/Gdzie leżą najbogatsze i najbiedniejsze kraje świata?		
	Pytanie dodatkowe:		
	5/Co jest podstawą gospodarki najbogatszych, a co najbiedniejszych państw znajdujących się w tabeli?		

Materiał pomocniczy 1

NAJBOGATSZE I NAJBIEDNIEJSZE PAŃSTWA ŚWIATA

Przykład. Pokaż, jak ograniczać pola widzenia w tabelach, aby ułatwić czytanie danych. W ten sposób łatwiej analizować dane.

Kraje najbogatsze			Kraje najbiedniejsze		
Kraj	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2008 roku	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2011 roku	Kraj	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2008 roku	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2011 roku
Lichtenstein	118 000	135 000	Demokratyczna Republika Konga	375	291
Katar	110 700	88 222	Burundi	400	608
Luxemburg	81 000	81 466	Liberia	500	577
Zjednoczone Emiraty Arabskie	68 000	69 800	Erytrea	700	589
Norwegia	59 300	51 959	Niger	700	675
Brunei	53 100	48 333	Sierra Leone	700	877

19

- **Zainteresowanie lekcją**
- Koniecznie podaj cel lekcji. Tak sformułuj cel, żeby był dla ucznia jasny i możliwie atrakcyjny. Podaj (najlepiej do zapisania), czego będziesz wymagać, tak aby uczeń nie był zaskoczony i mógł się odpowiednio przygotować. Kryteria oceniania nazywane są w języku oceniania kształtującego NaCoBeZu (na co będę zwracać uwagę).

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przykład 4.

3.5. Zróżnicowanie gospodarcze świata

Temat lekcji: Przemiany na obszarach wiejskich

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI
Czynności wstępne	Po sprawdzeniu listy obecności nauczyciel formułuje cele lekcji w języku ucznia:	2 min	Lekcja powinna opierać się na obserwacjach i doświadczeniach uczniów
Zapoznanie uczniów z założonymi celami lekcji i kryteriami sukcesu	1/Poznasz pozarolnicze funkcje wsi. 2/Nauczysz się wyjaśniać przyczyny i skutki zmian funkcji wsi w krajach wysoko rozwiniętych w tym również w Polsce. Nauczyciel prosi uczniów o zapisanie w zeszytach następujących kryteriów sukcesu (NaCoBeZu) w odniesieniu do dzisiejszej lekcji. 1/Czy umiesz wymienić 2 tradycyjne i 2 nowe funkcje wsi? 2/Czy umiesz podać 2 przyczyny współczesnych zmian na wsi? 3/Czy umiesz podać 2 skutki zmian na wsi w krajach wysoko rozwiniętych?	4 min	

Więcej informacji i przykładów na temat celu, kryterium oceny znajdziesz w rozdziale „Podstawowe elementy oceniania kształtującego”.

Ćwiczenie wypowiedzi ustnych i opanowanie stresu

Po postawieniu pytania poproś o niepodnoszenie rąk. Daj czas na zastanowienie się całej grupie, nie proś o odpowiedź ciągle tych samych, szybko zgłaszających się uczniów. Niech każdy ma szansę udzielenia odpowiedzi, ale jednocześnie daj prawo odpowiedzi „nie wiem” bez narażenia się na niezadowolony nauczyciel. Daj czas na wypowiedź – nie przerywaj, nie dopowiadaj, jeśli jest niezrozumiała, poproś o wyjaśnienie.

Test powtórka

Nauczyciel zadaje pytanie, uczniowie udzielają pisemnej odpowiedzi. Po każdym pytaniu nauczyciel dość szybko podaje odpowiedź. Zalety: angażuje całą klasę, zaryzykowanie nieprawidłowej odpowiedzi nie wiąże się z konsekwencjami, czego często obawiają się słabi uczniowie, testowi nie towarzyszy strach ani ściąganie, bo uczniowie wiedzą, że robią go dla siebie. Priorytetem jest wiedza, a nie ocena.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przykład 5.

W załączniku nr 2 „Scenariusze lekcji”, scenariusz nr 2: Jakie zwierzęta hoduje się na świecie.

Informacja zwrotna

Informacja zwrotna w odróżnieniu od oceny jest przez słabego ucznia przyjmowana pozytywnie, pozwala mu zrozumieć i poprawić błędy. Nastawia optymistycznie do własnego procesu ucznia się i możliwości sprostania oczekiwaniom.

Więcej informacji i przykładów o sposobach przekazywania informacji zwrotnej, przydatnych formularzy znajdziesz w rozdziale „Podstawowe elementy oceniania kształtującego”.

Podsumowanie zajęć

Pomóż uczniom dostrzec efekty własnej nauki. Uczniowie kończą zdania:

Dziś nauczyłam/em się...

Zrozumiałam/em, że...

Przypomniałam/em sobie, że...

Dziś osiągnęłam/nałam założony cel, gdyż... i dowolne inne

Zalety: dobre podsumowanie, zakończenie lekcji, chwila refleksji dla ucznia, możliwość wyrażenia swoich uczuć, informacja zwrotna dla nauczyciela

Przykład 1. Geografia

1.3. Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata

Temat lekcji: Zróżnicowanie ludności świata - kręgi kulturowe

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI
Lekcja właściwa Część końcowa.	Pod koniec zajęć nauczyciel, badając stopień osiągnięcia założonych celów lekcji, sprawdza odpowiedzi uczniów na wybrane pytanie kluczowe, np: Jak inaczej żyłoby się na Ziemi, gdyby wszyscy ludzie należeli do jednej rasy, mówili jednym językiem, wyznawali tę samą religię? Zastosuj technikę zdań podsumowujących. Polecenie dla ucznia: napisz dokończenie <u>wybranego zdania</u> : Zaletą takiej sytuacji byłoby... Wadą takiej sytuacji byłoby... Zastosuj technikę runda bez przymusu (uczniowie kolejno odczytują odpowiedzi)	ok.10min	Uczeń może dokończyć jedno lub oba zdania – pozostawiamy mu wybór Każdy uczeń głośno odczytuje swoją odpowiedź nawet, jeśli się one powtarzają

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

METODY I NARZĘDZIA PRACY W OCENIANIU KSZTAŁTUJACYM STOSOWANE U UCZNIĄ Z ZABURZENIAMI ZACHOWANIA

W I klasie szkoły ponadgimnazjalnej mamy do czynienia z grupą nastolatków, dla której w tym wieku pozycja wśród rówieśników jest najważniejszą wartością. Potrzeba zaprezentowania się w odpowiednim świetle i wywarcia wrażenia na innych, zyskania przyjaciół jest najsilniejszą motywacją wyboru sposobów zachowania.

Wielu nastolatkom odpowiada wizerunek niepokornego ucznia, mogą tym zaimponować kolegom.

POLECANE METODY NA LEKCJACH GEOGRAFII (I NIE TYLKO...)

- ❖ **Czasowa izolacja od grupy**, aby pozbawić ucznia „widowni” – odsunięta ławka, praca samodzielna na zapleczu sali, wysłanie na „spacer” po korytarzu (zależnie od możliwości) z jednoczesnym ustnym podkreśleniem nieakceptacji trudnego zachowania.
- ❖ **Powstrzymanie się od spektakularnego karania**. Kara paradoksalnie wyróżnia ucznia i spełnia jego oczekiwanie bycia zauważonym.
- ❖ **Zaangażowanie w pozytywne i absorbujące działanie** np.
 - ✓ rozwiązanie krzyżówki (adres kreatora krzyżówek np. http://gry.lap.pl/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=3&Itemid=8)
 - ✓ kolorowanie, np. scenek rodzajowych, komiksów (przedsiębiorczość)
 - ✓ rozwiązywanie wesołych zagadek - przykłady znajdziesz na stronie <http://katarzyna.majakowska.edu.oeizk.waw.pl/>.
- ❖ **Poświęcenie uwagi** uczniowi przez docenienie pozytywnych zachowań, pochwały stosowne do osiągnięć.
- ❖ **Danie szansy na sukces** i pokazanie, że dobrze wykonane zadanie (ale nie ocena!) zapewnia dobre samopoczucie. Zaproponuj konkurs ekonomiczny na poziomie adekwatnym do możliwości uczniów.
- ❖ **Zainteresowanie lekcją**, koniecznie podaj cel lekcji – pamiętaj, że temat lekcji nie jest celem. Tak sformułuj cel, żeby był dla ucznia jasny i możliwie atrakcyjny. Wywołuj zaskoczenie, zdziwienie, działaj na wyobraźnię, prowokuj, łam rutynę.
- ❖ **Pokazywanie przez nauczyciela, jak duże powiązania ma nauka z życiem codziennym.**

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- ❖ **Sklonienie ucznia do aktywności**, uczeń będzie aktywny, gdy będzie miał poczucie sensu tego, co robi, gdy uwzględni jego potrzeby i zainteresowania, gdy zapewnisz mu poczucie bezpieczeństwa (dasz prawo do błędów i pytań), gdy pozwolisz mu podejmować decyzje i realizować własne pomysły, dostrzeżesz zarówno jego wkład pracy, jak i pozytywy w efekcie końcowym.

ZABURZENIA ZACHOWANIA – ZESPÓŁ ASPERGERA

Wskazówki dla nauczycieli i terapeutów znajdziesz na stronie:

www.niegrzecznedzieci.org.pl/asperger/specjalnie-dla-nauczycieli-i-terapeutow/

PODSUMOWANIE

Wspieraj, ale nie wyręczaj. Nie oczekuj perfekcji, oczekuj postępu!

1. Wymogi edukacyjne

Najczęściej, w standardach szkolnych ocenie podlegają: wiedza, umiejętności i zachowanie. Wszyscy zgodnie twierdzą, że niezmiernie trudno jest oceniać postawy; niemniej jednak właściwy system oceniania może pomagać w ich kształtowaniu. W programie nauczania „IBIS” zaproponowane zostały poniższe wymagania edukacyjne na stopnie szkolne.

Na ocenę dopuszczającą uczeń:

- zna (objaśnia/prawidłowo stosuje) pojęcia: przyrost naturalny, eksplozja demograficzna, ekumena, subekumena, anekumena, metropolia, slumsy, urbanizacja, zespół miejski, migracja, mierniki poziomu rozwoju gospodarczego, kraje wysoko rozwinięte, kraje średnio rozwinięte, kraje słabo rozwinięte, państwo, terytorium zależne, kolonializm, dekolonizacja, globalizacja, integracja gospodarcza, rośliny alimentacyjne, rośliny przemysłowe, rośliny pastewne, zboża, rośliny cukrodajne, oleiste, bulwiaste, włóknodajne, używki, hodowla zwierząt, chów zwierząt, pogłowie, pozarolnicze funkcje wsi, lesistość, wylesianie, rybołówstwo, surowce nieodnawialne, przemysł high-tech, czynniki lokalizacji przemysłu, telepraca, bezrobocie, walory turystyczne, komunikacja, transport, handel zagraniczny, antropopresja, rozwój zrównoważony (ekorozwój), ochrona przyrody, rolnictwo ekologiczne, system przyrodniczy Ziemi, odnawialne i nieodnawialne zasoby naturalne, zasoby wodne, deficyt wody, gazy cieplarniane, globalne ocieplenie, degradacja gleb, erozja gleb,
- opisuje zmiany liczby ludności świata na poszczególnych kontynentach i grupach państw,
- wymienia fazy rozwoju demograficznego,
- wymienia czynniki należące do barier osadniczych,
- wymienia czynniki sprzyjające osiedlaniu się ludzi,
- wymienia główne kręgi kulturowe współczesnego świata,
- wskazuje na mapie największe miasta na poszczególnych kontynentach,
- określa przyczyny urbanizacji,
- wymienia przyczyny i skutki migracji,
- podaje trzy przykłady mierników poziomu rozwoju gospodarczego, w tym PKB,
- wskazuje na mapie najbiedniejsze i najbogatsze państwa świata,
- wymienia główne zmiany na mapie politycznej Europy po 1990 roku,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- wymienia czynniki wpływające na integrację w skali globalnej i regionalnej,
- podaje cele głównych organizacji międzynarodowych: UE, ONZ, NATO,
- wymienia główne uprawy,
- wymienia cele hodowli zwierząt,
- wskazuje na mapie obszary niedożywienia i głodu na świecie,
- opisuje tradycyjne funkcje obszarów wiejskich,
- wskazuje na mapie obszary o różnym stopniu lesistości,
- wymienia korzyści wynikające z nadmorskiego położenia państwa,
- podaje główne przyczyny zanieczyszczeń mórz i oceanów,
- wymienia przykłady odnawialnych i nieodnawialnych surowców energetycznych,
- wymienia przykłady przyrodniczych i pozaprzyrodniczych czynników lokalizacji przemysłu,
- wymienia gałęzie przemysłu wysokich technologii,
- podaje główne czynniki rozwoju turystyki,
- wymienia główne regiony turystyczne świata,
- wymienia przykłady nowoczesnych technologii umożliwiających komunikację,
- wymienia przykłady wykorzystania internetu w codziennym życiu,
- podaje przykłady różnych rodzajów transportu,
- charakteryzuje wpływ antropopresji na środowisko przyrodnicze,
- podaje przykłady form ochrony środowiska przyrodniczego,
- podaje przykłady odnawialnych i nieodnawialnych zasobów naturalnych,
- wymienia negatywne skutki eksploatacji zasobów naturalnych,
- wskazuje na mapie główne cechy obszarów o niedoborze i nadmiarze wody,
- wyjaśnia główne przyczyny występowania niedoborów wody na Ziemi,
- podaje główne źródła zanieczyszczeń wody,
- charakteryzuje na podstawie danych statystycznych zasoby wodne na świecie,
- wymienia rodzaje gazów cieplarnianych oraz główne źródła ich emisji,
- przewiduje skutki zanieczyszczeń wód,
- wyjaśnia zjawisko globalnego ocieplenia,
- wymienia główne rodzaje degradacji gleb i ich przyczyny.

Na ocenę dostateczną uczeń:

- zna (objaśnia/prawidłowo stosuje) pojęcia: współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, przyrost rzeczywisty, kultura, cywilizacja, krąg kulturowy, współczynnik urbanizacji, emigracja, imigracja, wskaźnik HDI, położenie geopolityczne, globalizacja gospodarcza, finansowa, polityczna, kulturowa, ekologiczna, korporacja międzynarodowa, strefa wolnego handlu, unia celna, unia polityczna, pomoc doraźna, pomoc rozwojowa, plony, zbiory, wyżywienie obfite, wyżywienie skromne, wyżywienie niedostateczne i głodowe, bilans energetyczny, energia odnawialna, struktura zawodowa ludności, terminal, eksport, import, irygacja, nawadnianie, melioracja, zakwaszenie i zasolenie gleb, pustynnienie,
- podaje przyczyny różnego tempa rozwoju demograficznego kontynentów i grup państw,
- charakteryzuje fazy rozwoju demograficznego,
- podaje przyczyny i skutki eksplozji demograficznej,
- wskazuje na mapie obszary i państwa o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia,
- wskazuje na mapie przykłady ekumeny, subekumeny i anekumeny,
- wskazuje na mapie przykłady państw z różnych kręgów kulturowych,
- podaje cechy metropolii i megamiasta,
- potrafi wyjaśnić przyczyny i skutki powstawania slumsów,
- wymienia etapy tworzenia różnych typów zespołów miejskich,
- podaje rodzaje migracji z uwzględnieniem różnych kryteriów podziału,
- potrafi wymienić główne kierunki migracji współczesnych i historycznych,
- przyporządkowuje wybrane państwa do państw słabo, średnio i wysoko rozwiniętych na podstawie mierników rozwoju gospodarczego,
- wymienia pięć przykładów mierników poziomu rozwoju gospodarczego, w tym HDI,
- podaje główne cechy państw słabo i wysoko rozwiniętych gospodarczo,
- wyjaśnia dlaczego terytoria zależne nie dążą do uzyskania niepodległości,
- wskazuje na mapie i podaje nazwy państw powstałych po rozpadzie Jugosławii i ZSRR,
- podaje mocne strony położenia geopolitycznego Polski po 1990 roku,
- wskazuje na mapie przykłady terytoriów zależnych,
- wymienia największe korporacje międzynarodowe, wskazuje na mapie kraj pochodzenia wybranych korporacji,

- wymienia cele głównych organizacji gospodarczych: OPEC, NAFTA, Unia Narodów Południowoamerykańskich, Unia Afrykańska, Stowarzyszenie Narodów Azji Pd- Wsch. ASEAN, podaje przykłady państw należących do tych organizacji, wskazuje je na mapie,
- zna przyczyny różnic w rozwoju państw najsłabiej i najlepiej rozwiniętych gospodarczo,
- podaje nazwy państw najbiedniejszych, do których kierowana jest pomoc z zagranicy,
- podaje przykładowe nazwy państw dotkniętych kataklizmami i klęskami ekologicznymi, wojnami i głodem,
- wskazuje główne obszary upraw na mapie świata,
- wskazuje na mapie główne regiony hodowli zwierząt,
- wskazuje na mapie i opisuje główne regiony rolnicze świata,
- wskazuje na mapie głównych producentów zwierząt hodowlanych na świecie,
- wymienia przyczyny zróżnicowania hodowli zwierząt na świecie,
- wskazuje na mapie główne łowiska morskie,
- podaje różnice w wielkości produkcji żywności na świecie,
- wymienia skutki niedożywienia ludności,
- wymienia skutki nadmiernego spożywania żywności,
- podaje przyczyny zmian funkcji obszarów wiejskich w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo,
- wymienia skutki rozwoju pozarolniczych funkcji wsi,
- wymienia przyczyny wylesiania na świecie, wskazuje na mapie przykłady obszarów wylesianych,
- wyjaśnia skutki wylesiania wybranych obszarów,
- wymienia przykłady zalesiania na świecie,
- wskazuje na mapie główne szlaki żeglowne świata,
- wskazuje na mapie główne porty morskie,
- wyjaśnia przyczyny rozmieszczenia głównych łowisk świata,
- wyjaśnia różnice w spożyciu ryb na wybranych przykładach (np. Japonia i Polska),
- wskazuje na mapie obszary wydobywania ropy naftowej, gazu ziemnego, węgla kamiennego i brunatnego oraz uranu,
- charakteryzuje tendencje zmian w wykorzystaniu surowców energetycznych na świecie,
- podaje przykłady państw produkujących najwięcej energii w elektrowniach ciepłych, wodnych i jądrowych, wskazuje je na mapie,

- podaje przykłady uniezależnienia się zakładów przemysłowych od przyrodniczych czynników lokalizacji przemysłu,
- wymienia główne czynniki lokalizacji przemysłu wysokich technologii,
- wymienia nowe rodzaje usług i ich wpływ na powstawanie nowych miejsc pracy,
- wskazuje na mapie państwa o najlepiej rozwiniętych usługach związanych z rozwojem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- opisuje główne cele wyjazdów turystycznych,
- podaje przykłady państw o dużych wpływach z turystyki,
- określa kierunki wyjazdów turystycznych Polaków,
- charakteryzuje wpływ rozwoju nowoczesnych technologii na współczesną gospodarkę,
- wskazuje na mapie państwa o najlepiej i najslabiej rozwiniętym transporcie samochodowym i kolejowym,
- ocenia na przykładach wpływ rozwoju transportu na życie codzienne ludzi,
- wyjaśnia nierównomierny rozwój sieci drogowej i kolejowej na świecie i w Polsce,
- wymienia czynniki pozaprzyrodnicze zmieniające relacje człowiek–środowisko,
- charakteryzuje przykłady działań mających zmniejszać negatywne skutki antropopresji,
- wymienia sposoby oszczędnego gospodarowania zasobami naturalnymi,
- podaje główne założenia rozwoju zrównoważonego,
- wymienia i wskazuje na mapie przykłady obszarów najbardziej zniszczonych rabunkową gospodarką zasobów naturalnych,
- wymienia sposoby pozyskiwania wody na obszarach z deficytem wody,
- wymienia przykłady państw o największej emisji CO₂ do atmosfery,
- wyjaśnia pochodzenie gazów cieplarnianych,
- wskazuje na mapie przykłady obszarów narażonych na erozję gleb,
- podaje skutki degradacji gleb,
- wymienia sposoby działań ograniczających erozję gleb.

Na ocenę dobrą uczeń:

- zna (objaśnia/prawidłowo stosuje) pojęcia: dietność kobiet, gęstość zaludnienia, bariery osadnicze, megamiasto, suburbanizacja, reurbanizacja, dezurbanizacja, aglomeracja monocentryczna, aglomeracja policentryczna (konurbacja), megalopolis, suburbia, repatriacja, deportacja, uchodźstwo, transformacja polityczna, transformacja gospodarcza, antyglobalizm, euroregion, GMO, głód jawny, głód utajony, akwakultura, marikultura, tania bandera, wyłączna strefa ekonomiczna, limity połowów, kryzys energetyczny, biegun technologiczny, technopolia, klaster, dystrykt przemysłowy, outsourcing, offshoring, determinizm, nihilizm, indeterminizm, posybilizm, model konsumpcji,
- potrafi scharakteryzować fazy przejścia epidemiologicznego,
- potrafi podać przyczyny i skutki regresu demograficznego,
- potrafi wyjaśnić przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludzi na świecie,
- wymienia główne cechy kultury europejskiej, angloamerykańskiej, Ameryki Łacińskiej, islamu, Afryki Subsaharyjskiej, Azji Południowo-Wschodniej, pacyficznej,
- potrafi wyjaśnić związki między religią a głównymi cechami kulturowymi,
- potrafi podać przyczyny rozwoju terytorialnego i ludnościowego wybranych miast na poszczególnych kontynentach,
- podaje różnice w warunkach życia mieszkańców różnych dzielnic dużych miast,
- potrafi wyjaśnić przyczyny i skutki powstawania wielkich miast,
- wymienia płaszczyzny i etapy urbanizacji,
- wymienia cele i przykłady działań wybranych organizacji międzynarodowych, w tym pozarządowych: Czerwony Krzyż, Czerwony Półksiężyc, UNICEF, FAO, PAH, Greenpeace, Amnesty International,
- wskazuje na mapie przykłady państw o największym i najmniejszym współczynniku urbanizacji,
- wskazuje na mapie przykłady różnych typów aglomeracji na świecie,
- wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów urbanizacyjnych na poszczególnych kontynentach,
- opisuje fazy rozwoju miast,
- porównuje kierunki migracji historycznych i współczesnych,
- wskazuje na mapie państwa o dużym udziale imigrantów w strukturze ludności,
- wyjaśnia przyczyny konfliktu w Jugosławii,

- podaje przyczyny rozpadu ZSRR, wskazuje na mapie najmłodsze państwa Europy,
- wymienia pozytywne i negatywne skutki globalizacji,
- określa przebieg globalizacji w różnych dziedzinach,
- przedstawia rolę nowoczesnych technologii w procesie globalizacji,
- opisuje zasady funkcjonowania korporacji międzynarodowych,
- podaje zalety i wady rozszerzania UE dla państw wstępujących i obecnych członków,
- podaje zalety i wady członkostwa Polski w wybranych organizacjach międzynarodowych,
- analizuje skutki dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw najsłabiej i najlepiej rozwiniętych gospodarczo,
- wyjaśnia zagrożenia związane z udzielaniem pomocy państwom biednym,
- wymienia głównych producentów upraw na świecie,
- wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych na rozmieszczenie i rodzaj głównych upraw,
- wyjaśnia wpływ stosowania roślin modyfikowanych genetycznie na wielkość zbiorów,
- wskazuje związki między religią a rozwojem hodowli na wybranych przykładach,
- wyjaśnia przyczyny zmian funkcji wsi,
- podaje przykłady pozytywnego i negatywnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie,
- charakteryzuje stan lasowości w Polsce,
- podaje przykłady krajów w których prowadzi się marikulturę,
- wyjaśnia rolę taniej bandery w gospodarce morskiej,
- wyjaśnia przyczyny rozwoju przemysłu stoczniowego na wybranych przykładach,
- charakteryzuje zmiany w bilansie energetycznym świata,
- wskazuje podobieństwa i różnice w strukturze produkcji energii w wybranych państwach,
- wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie lokalizacji przemysłu high-tech na świecie,
- wskazuje korzyści i zagrożenia związane telepracą,
- wymienia przykłady czynników przeciwdziałających bezrobociu,
- opisuje wpływ turystyki na poziom rozwoju gospodarczego wybranych państw,
- wyjaśnia wpływ turystyki na rozwój i życie ludności w państwach słabo rozwiniętych,
- ocenia wpływ turystyki na stan środowiska przyrodniczego,
- ocenia znaczenie internetu w rozwoju usług,
- wskazuje na mapie najważniejsze szlaki żeglugi śródlądowej,

- podaje wady i zalety poszczególnych rodzajów transportu,
- wymienia najważniejsze porty lotnicze,
- podaje czynniki rozwoju handlu międzynarodowego,
- porównuje mocne i słabe strony różnych rodzajów transportu do przewozu różnych towarów i osób na duże i mniejsze odległości,
- wymienia czynniki konieczne do rozwoju poszczególnych typów transportu na wybranych przykładach,
- ocenia wpływ rozwoju transportu na życie codzienne ludzi,
- wyjaśnia nierównomierny rozwój sieci drogowej i kolejowej na świecie i w Polsce,
- opisuje koncepcje relacji pomiędzy człowiekiem a środowiskiem przyrodniczym,
- uzasadnia konieczność działań globalnych i lokalnych w celu rozwiązania problemów w relacjach pomiędzy człowiekiem a środowiskiem naturalnym,
- wyjaśnia przyczyny i skutki rabunkowej eksploatacji zasobów naturalnych,
- wyjaśnia na wybranych przykładach znaczenie ropy naftowej,
- opisuje etapy rozwoju ludzkości w kontekście stosunku do środowiska przyrodniczego,
- wskazuje na mapie państwa z największymi powierzchniami obszarów nawadnianych,
- opisuje sposób nawadniania obszarów w różnych strefach klimatycznych,
- podaje przyczyny zasolenia gleb na obszarach nawadnianych,
- wymienia przykłady działań służące ograniczaniu emisji gazów cieplarnianych w skalach globalnej i regionalnej,
- wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na tempo degradacji gleb.

Na ocenę bardzo dobrą uczeń:

- podaje przykłady kraju dla odpowiedniej fazy rozwoju demograficznego,
- określa wielkość i tendencję zmian liczby ludności świata i poszczególnych regionów na podstawie danych statystycznych,
- wymienia cechy społeczeństwa młodego, dojrzałego i starzejącego się na podstawie piramidy wieku,
- oblicza na podstawie danych statystycznych gęstość zaludnienia,

- ocenia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na gęstość zaludnienia dla wybranego regionu,
- wyjaśnia na przykładach wpływ zasad religii na wybrane dziedziny gospodarki,
- ocenia wpływ migracji na kulturę w wybranych krajach i regionach,
- porównuje główne zasady chrześcijaństwa i islamu,
- wyjaśnia przyczyny zróżnicowania przestrzennego wielkich miast,
- wyjaśnia różnice między metropolią a megamiastem,
- na podstawie danych statystycznych oblicza wskaźnik urbanizacji,
- analizuje przyczyny i skutki zmian funkcji dzielnic centralnych miast na wybranych przykładach,
- oblicza na podstawie danych statystycznych saldo migracji,
- podaje skutki migracji dla państw emigracyjnych i imigracyjnych,
- wyjaśnia pojęcie zakłętą kręgu ubóstwa,
- wymienia głównych kolonizatorów w Afryce,
- wymienia główne zmiany na mapie politycznej Afryki w XX wieku,
- wskazuje na mapie przykłady kolonii francuskich, brytyjskich, niemieckich, portugalskich, włoskich, belgijskich i hiszpańskich w Afryce,
- podaje szanse i zagrożenia wynikające z globalizacji w skali świata, kraju i regionu,
- potrafi uargumentować twierdzenie, że „globalne przyczyny wywołują lokalne skutki”,
- wskazuje korzyści z wprowadzenia wspólnej waluty,
- wyszukuje przykłady integracji międzynarodowej w regionie swojego zamieszkania,
- opisuje pomoc niesioną przez ONZ,
- planuje przykłady pomocy regionom/państwom dotkniętym kataklizmami naturalnymi, wojnami i głodem,
- przedstawia związki między uprawą wybranych roślin a rynkiem zbytu,
- omawia zmiany w wielkości powierzchni upraw wybranych roślin,
- opisuje zmiany w wielkości pogłowia zwierząt hodowlanych na świecie,
- wskazuje związki między hodowlą a uprawą roślin na wybranych przykładach,
- opisuje działania, dzięki którym możliwy będzie dalszy wzrost produkcji żywności,
- uzasadnia celowość adaptacji dawnych obiektów rolniczych do celów turystycznych,
- porównuje przydatność gospodarczą tajgi i lasów równikowych,

- uzasadnia konieczność działań międzynarodowych w celu ochrony zasobów morskich,
- opisuje znaczenie morskiej strefy wyłączności ekonomicznej,
- wskazuje zagrożenia związane ze zmniejszaniem się zasobów energetycznych na świecie,
- ocenia lokalizację zakładów przemysłowych w regionie swojego zamieszkania,
- określa przyczyny coraz większego znaczenia przemysłu wysokich technologii dla gospodarki poszczególnych państw,
- ocenia walory turystyczne Polski i regionu swojego miejsca zamieszkania,
- określa zmiany w wykorzystaniu internetu w Polsce współcześnie oraz przewiduje tendencje w przyszłości,
- porównuje znaczenie różnych rodzajów transportu dla przewozu różnych towarów i osób na duże i mniejsze odległości,
- wskazuje główne czynniki dla lokalizacji terminali,
- ocenia rolę terminali dla miejsca ich lokalizacji,
- przewiduje dalsze konsekwencje rabunkowej eksploatacji zasobów naturalnych,
- wskazuje działania zmierzające do poprawienia gospodarowania zasobami naturalnymi,
- opisuje metodę nawadniania najbardziej ograniczającą zasolenie gleb,
- wyjaśnia konieczność działań międzynarodowych w celu ograniczenia zmian klimatu,
- charakteryzuje zmiany zachodzące w glebie w wyniku kwaśnych deszczy, erozji, zasolenia i zanieczyszczeń rolniczych.

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- nie opanował wymaganych treści z zakresu podstawowego i nie ma osiągnięć wystarczających do dalszego uczenia się geografii,
- nie rozumie podstawowych terminów geograficznych i nieprawidłowo je stosuje,
- nie potrafi rozwiązać prostych zadań, nawet przy pomocy nauczyciela,
- nie zachowuje minimalnej dokładności i staranności, koniecznej do poprawnego rozwiązania zadania,
- nie potrafi posługiwać się mapą,
- nie opanował podstawowych umiejętności oraz nie wykazuje chęci współpracy w celu uzupełnienia braków.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- spełnia kryteria na ocenę bardzo dobrą,
- wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami wykraczającymi poza realizowany program nauczania,
- potrafi posługiwać się dodatkowymi źródłami informacji geograficznej,
- twórczo rozwija własne zainteresowania z zakresu geografii i dzieli się tą wiedzą z innymi,
- rozwiązuje nietypowe zadania geograficzne,
- wykazuje się dużą aktywnością na zajęciach lekcyjnych,
- uczestniczy w konkursach, olimpiadach lub innych dodatkowych przedsięwzięciach z zakresu geografii.

Ocenianie sumujące a ocenianie kształtujące

Ze względu na warunki oraz sposób przeprowadzania wyróżnia się różne rodzaje oceniania oraz stosuje się różną klasyfikację. Najczęściej mówi się o **ocenianiu zewnętrznym i wewnętrznym**.

Ocenianie zewnętrzne wynika z nadzoru pedagogicznego i egzaminów zewnętrznych, dotyczy oceniania uczniów i nauczycieli. Zostało omówione w rozdziale *IV Ewaluacja programu nauczania jako specyficzna forma oceny*.

Ocenianie wewnętrzne wynika z wewnątrzszkolnego systemu oceniania.

Inny podział, ze względu na sposób i funkcję, jaką pełni ocenianie, wyróżnia: **ocenianie sumujące i ocenianie kształtujące**. Niezbędnymi warunkami do ich zastosowania jest **określenie wymogów edukacyjnych i zwrócenie uwagi na problem zastosowania indywidualizacji procesu nauczania**.

Ocenianie sumujące stanowi najbardziej tradycyjną formę oceny, odpowiadającą wymogom zewnętrznego systemu oceniania. Oparte jest na tradycyjnej skali cyfrowej od 1 do 6; polega na ocenianiu udziału uczniów w codziennych zajęciach szkolnych, każdorazowej pracy w klasie, egzaminów, zadań ustnych i pisemnych, prac praktycznych lub projektowych.

Według badaczy (np. Kalandyka) ocenianie to pełni przede wszystkim funkcję kontrolną. Sprawdza stan wiedzy już przyswojonej i za pomocą określonych symboli cyfrowych określa jej poziom. Jest oceną bardzo subiektywną i bywa niesprawiedliwe. Nie daje równych szans wszystkim

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

uczniom, różnicuje i stygmatyzuje ich. Budzi wiele negatywnych emocji. Często wyzwała wśród uczniów postawy nastawione na rywalizację. Dobrym i bardzo dobrym uczniom daje poczucie wyższości i przewagi, a słabszym – poczucie mniejszej wartości, często wstydu i zażenowania.

Jednocześnie może dawać wszystkim zainteresowanym – uczniom, nauczycielom i rodzicom – złudne poczucie bezpieczeństwa, bo informuje o wynikach, skrótowo i umownie, ale w sposób dobrze im znany.

Ocena sumująca nie wspiera rozwoju ucznia, jedynie ustala, jakie umiejętności i wiedzę uczeń opanował. Spełnia głównie funkcje: kontrolną, informacyjną i selektywną. W dużym stopniu opiera się na subiektywnych kryteriach nauczycieli. W wielu szkołach nauczyciele, dostrzegając wady oceny sumującej, wprowadzają uzgadniane wcześniej z uczniami kryteria punktowe.

W programie IBIS zachęcamy nauczycieli – przy jednoczesnym braku rezygnacji z ocen sumujących – do sięgania po elementy oceniania kształtującego (które zostanie niżej opisane szczegółowo). O zaletach tego rodzaju oceniania może świadczyć poniższe zestawienie zalet i wad oceny tradycyjnej i oceny kształtującej¹⁴.

OCENA KSZTAŁTUJĄCA	OCENA SUMUJĄCA
Ocenianie indywidualne: jak pomóc uczyć się jednostce.	Trzeba sprawdzić, czy jesteś lepszy od innych i czy pasujesz do standardu.
Ocenianie wspomagające: jesteś tu, powinieneś zrobić jeszcze to; sprawdźmy razem, co już umiesz; czego powinieneś się jeszcze nauczyć i jak to zrobić.	Jesteś na tym etapie w realizacji założonych celów; udowodnij, że coś umiesz.
Jest procesem ciągłym.	Służy podsumowaniu procesu.
Pomaga rozpoznać braki i je uzupełnić.	Mówi o przeszłych osiągnięciach.
Jest integralnym elementem procesu dydaktycznego.	Może funkcjonować niezależnie od procesu dydaktycznego.
Informuje, gdzie w procesie jest uczeń.	Służy rozliczeniu procesu.
Sprzyja poprawie jakości nauczania.	Jest wygodniejsze.
Odnosi się do wszystkich sfer procesu: organizacji, doboru treści, motywacji i atmosfery.	Ma nikły związek z atmosferą podczas procesu.

¹⁴ Kalandyk, Czetwertyńska „Ocenianie kształtujące- nowe spojrzenie na nauczanie 2006 str 7-8”

Styl pracy nastawiony na to, jak ludzie się uczą.	Styl pracy nie ma związku ze sposobem uczenia się.
Nie narusza programów nauczania.	Celem jest realizacja programów nauczania.
„Mam prawo nie wiedzieć”.	„To wstyd nie wiedzieć”.

Ocenianie kształtujące jest zatem nie tylko rodzajem oceniania wewnątrzszkolnego, ale kompleksowym demokratycznym stylem nauczania. Celem głównym oceniania kształtującego ma być przede wszystkim pomoc uczniowi w osiągnięciu lepszych wyników, motywowanie go i aktywizowanie, a nie automatyczne sprawdzenie jego wiedzy podsumowane wystawieniem oceny. W ocenianiu kształtującym (z ang. „formative assessment”) nie chodzi więc tylko o samą ocenę, ale o budowanie pozytywnej sytuacji edukacyjnej, w której najistotniejszym elementem jest atmosfera sprzyjająca nauce.

Wprowadzenie do szkoły oceny kształtującej indywidualizuje proces rozwoju ucznia. Daje szansę na dostosowanie tempa przekazywania przez nauczyciela i zdobywania samodzielnie przez ucznia wiedzy i umiejętności do jego możliwości. „Wymusza” udzielanie uczniowi konkretnych informacji, w czym uczeń jest dobry i nad czym musi jeszcze popracować. Zakłada możliwość poprawy, przy dyskretnym wsparciu nauczyciela i jego wskazówek. Systematycznie wdrażane ocenianie kształtujące uczy ucznia planowania uczenia się i samodzielnego rozwiązywania trudności.

2. Podstawowe elementy oceniania kształtującego¹⁵

Stosowanie oceniania kształtującego jest związane z konsekwentnym występowaniem na każdej lekcji pewnych stałych elementów, dzięki którym uczniowie nie tylko są nauczeni, ale uczestniczą w planowaniu i monitorowaniu własnego procesu uczenia się. Są to:

- **cele lekcji dla nauczyciela**, czyli wyznaczenie kierunku, w którym zmierza nauczyciel;
- **cele lekcji w języku ucznia**, czyli wyjaśnienie uczniom (w postaci przedstawienia efektów), czego się uczą;
- **kryteria sukcesu/wskaźniki osiągnięcia celu**, czyli precyzyjne określenie, co nauczyciel będzie oceniał/na co będzie zwracał uwagę;
- **pytania kluczowe**, czyli inspirowanie i zachęcanie uczniów do szukania odpowiedzi;
- **samoocena i ocena koleżeńska**, czyli przekazanie uczniom części odpowiedzialności za uczenie się,
- **opisowa informacja zwrotna** od nauczyciela, czyli nawiązywanie systematycznej współpracy między nauczycielem i uczniem w monitorowaniu osiągnięć oraz pracy nad brakami.

37

❖ Cele lekcji

Temat lekcji – czy treści nauczania z podstawy programowej nie są celami samymi w sobie.

Zanim nauczyciel poprowadzi lekcję lub zaplanuje jakąkolwiek aktywność ucznia, powinien odpowiedzieć sobie na pytanie: **Po co to robię? Czego chcę nauczyć?**. Ważne jest, by konkretnie i precyzyjnie potrafił określić, do czego zmierzają podejmowane w trakcie zajęć aktywności czy proponowane zadania. Uczniowie muszą mieć poczucie praktycznej ich przydatności – chcą (i mają do tego pełne prawo) wiedzieć, jaki będzie efekt końcowy, czego się uczą, co będą potrafili.

Cele zajęć lub aktywności podane w języku ucznia uczynią je bardziej zrozumiałymi i akceptowalnymi. Podane na początku lekcji odpowiednio zaangażują uczniów i zmotywują ich do nauki. Dyscyplinują zarówno nauczycieli, jak i uczniów do tego, by wspólnie (i konsekwentnie) zmierzać do ich realizacji, nie odchodząc od tematu, czy zgłębiając ciekawe, ale niezaplanowane

¹⁵ W rozdziale wykorzystano informacje ze strony www.ceo.org.pl

obszary wiedzy lub umiejętności, oraz wpływając na dobór metod pracy z uczniami. Jeśli cele zostaną odpowiednio sformułowane (będą konkretne, mierzalne), łatwo będzie sprawdzić pod koniec lekcji lub po przeprowadzonej aktywności, czy zostały osiągnięte. Ich weryfikacja jest nieodłącznym elementem oceniania kształtującego.

Cele powinny być bardzo dobrze przemyślane, ponieważ warunkują pozostałe elementy oceny kształtującej. W powiązaniu z nimi ustalane są między innymi kryteria sukcesu; ich realizacja powinna umożliwić uczniom odpowiedź na pytanie/pytania kluczowe.

Nauczyciele mają tendencję do wyznaczania wielu ambitnych celów dla każdej lekcji. Jednocześnie, wybierając poszczególne aktywności i metody pracy z uczniami, nie zawsze biorą pod uwagę ich efektywność w zakresie realizacji postawionych celów. Pod koniec zajęć mają poczucie, że znów się „nie wyrobili”. Podobne uczucie towarzyszy uczniom – że „nauczyciel będzie ich sprawdzał z tego, czego nie zrobił na lekcji”. 45 minut to krótki czas – nawet z najlepszymi uczniami jesteśmy w stanie w pełni zrealizować 3-4 cele.

38

W programie nauczania „IBIS” do każdego tematu lekcji zostały sformułowane przykładowe cele. Są one spójne z podstawą programową, częściami wspólnie zintegrowanymi w programie nauczania geografii i przedsiębiorczości.

Nauczyciel może wykorzystywać je w całości, przeformułować lub wyznaczyć własne. Ważne, by je przedstawiał uczniom na początku zajęć i sprawdzał, czy są dla nich zrozumiałe.

PRZYKŁAD 1.

Cele dla nauczyciela i cele w języku ucznia

CELE LEKCJI DLA NAUCZYCIELA

Uczeń:

1. zna i prawidłowo stosuje pojęcia: integracja gospodarcza, strefa wolnego handlu, unia celna, unia polityczna, euroregion
2. wskazuje czynniki wpływające na integrację w skali globalnej i regionalnej
3. wyjaśnia cele działania głównych organizacji międzynarodowych oraz gospodarczych
4. dostrzega szanse i zagrożenia wynikające z rozszerzania UE
5. analizuje szanse i zagrożenia wynikające z członkostwa Polski w wybranych organizacjach międzynarodowych
6. dostrzega/rozpoznaje przykłady integracji międzynarodowej w regionie swojego zamieszkania.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

CELE LEKCJI W JĘZYKU UCZNIĄ

Po zajęciach będziesz umiał:

1. stosować do odpowiednich zjawisk pojęcia: integracja gospodarcza, strefa wolnego handlu, unia celna, unia polityczna, euroregion
2. wyjaśnić, co wpływa na integrację w skali globalnej i regionalnej
3. wyjaśnić cele działania głównych organizacji międzynarodowych: UE, ONZ, NATO i gospodarczych OPEC NAFTA, Unia Narodów Południowoamerykańskich, Unia Afrykańska, Stowarzyszenie Narodów Azji Pd-Wsch ASEAN
4. analizować szanse i zagrożenia wynikające z rozszerzenia UE
5. analizować szanse i zagrożenia wynikające z członkostwa Polski w wybranych organizacjach międzynarodowych
6. dostrzegać przykłady integracji międzynarodowej w miejscu, w którym mieszkasz

❖ Kryteria sukcesu

Kryteria sukcesu to wskaźniki osiągnięcia celu, czyli wymierny dowód na to, że cel został osiągnięty. W literaturze przedmiotu pojęcie to stosuje się wymiennie z kryteriami oceniania lub NaCoBeZu (stosowanym w szczególności przez Centrum Edukacji Obywatelskiej, popularyzatora oceniania kształtującego w polskiej szkole).

Podawanie tych kryteriów uczniom jest obowiązkowym elementem oceniania kształtującego. Powinny one być określone w odniesieniu do celów lekcji – dzięki nim uczniowie dokładnie wiedzą, czego i jak mają się nauczyć (bo to właśnie będzie oceniane/sprawdzone). Kryteria te powinny też towarzyszyć zadawanym pracom domowym oraz być określone przed sprawdzianem.

Bez względu na to, czemu towarzyszą kryteria sukcesu, zawsze przynoszą wiele korzyści zarówno nauczycielom, jak i uczniom.

Kryterium sukcesu wyznaczone do tematu lekcji jest korzystne dla nauczyciela, gdyż nie zajmuje się on zagadnieniami drugorzędowymi, ma jasno zaplanowaną formułę lekcji. Z góry wie, jakie zastosować metody i narzędzia, odpowiednio dobiera rodzaj pracy nad treściami. Określenie kryteriów oceniania dla prac domowych i sprawdzianów pozwala nauczycielowi zastanowić się nad sensem i efektywnością zadań proponowanych na sprawdzianie lub w formie pracy domowej oraz ich związku z podanymi kryteriami; ułatwia sprawiedliwą ocenę prac, zgodnie z ustalonymi wcześniej zasadami.

Kryterium sukcesu podane do tematu lekcji jest korzystne również dla ucznia, który od początku zajęć wie, jakie wiadomości i umiejętności musi opanować i na jakim poziomie. Może skupić się na osiągnięciu zaplanowanego kryterium, na bieżąco sprawdzając, co już wie i co umie. Znajomość

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

kryteriów oceniania dla prac domowych i sprawdzianów zwiększa poczucie bezpieczeństwa ucznia, który nie czuje się zaskakiwany pytaniami, na które nie zna odpowiedzi; uczeń wie też dokładnie, co musi znaleźć się w jego pracy, by mógł osiągnąć sukces.

PRZYKŁAD 1. Kryteria sukcesu

- Czy potrafisz wskazać przykłady: integracji gospodarczej, strefy wolnego handlu, unii celnej, unii politycznej, euroregionu?
- Czy potrafisz wskazać 3 czynniki, które wpływają na integrację w skali globalnej i lokalnej?
- Czy potrafisz wymienić 3 główne organizacje międzynarodowe, do których należy Polska oraz wyjaśnić – odwołując się do konkretnego przykładu - w jakim celu działają? Czy potrafisz wskazać na mapie 10 wybranych państw, które do nich należą?
- Czy potrafisz wymienić 5 międzynarodowych organizacji gospodarczych, wskazać na mapie wybrane państwa (po 3 dla każdej organizacji) do nich należące oraz wyjaśnić – odwołując się do przykładów - jakie są podstawowe cele ich działania?
- Czy potrafisz wskazać – na wybranym przykładzie – szanse i zagrożenia (po 3 wnioski) wynikające z członkostwa Polski w ONZ, UE i NATO?
- Czy potrafisz wskazać szanse i zagrożenia wynikające z rozszerzania UE dla krajów członkowskich oraz krajów wstępujących

Precyzyjne i mierzalne kryteria sukcesu do lekcji, prac domowych czy sprawdzianów muszą zostać podane przed rozpoczęciem pracy. Mogą zostać ustalone we współpracy z uczniami (to zwiększa ich odpowiedzialność za proces nauczania i uczenia się oraz motywację).

Jeżeli cele wyznaczane są odgórnie, ważne by zostały zaakceptowane i uznane przez wszystkich uczniów. Oceniając, zawsze trzymamy się ustalonego kryterium i nic w nim nie modyfikujemy.

❖ Pytania kluczowe

Nauczyciel zadaje uczniom pytania na każdej lekcji. Pytania kluczowe, które stanowią kolejny element oceniania kształtującego, nie należą jednak do kategorii pytań, do których jesteśmy przyzwyczajeni. Są ściśle powiązane z celami lekcji, pokazują szerszą perspektywę poruszanego

podczas zajęć zagadnienia, a przede wszystkim – pobudzają uczniów do samodzielnego myślenia, wyrażania własnych opinii i sądów.

Uczniowie nie muszą znać odpowiedzi na pytania kluczowe – uzyskają je na koniec lekcji (o ile zrealizowane zostaną postawione wcześniej cele). Udzielane odpowiedzi nie mogą zatem powodować dyskredytacji czy komentarzy powodujących u uczniów blokadę i lęk przed ośmieszeniem.

Żeby angażować i włączać wszystkich uczniów w poszukiwanie odpowiedzi na pytanie kluczowe, nauczyciel musi stworzyć sprzyjające warunki: kierować pytania otwarte do wszystkich uczniów, nie tylko do tych aktywnych, wydłużyć okres oczekiwania na odpowiedź, nie karać za udzielanie błędnych odpowiedzi.

Żeby wprowadzić nauczycieli korzystających z interdyscyplinarnego programu nauczania „IBIS” w zagadnienie formułowania pytań kluczowych, do przykładowych scenariuszy lekcji zostały sformułowane propozycje pytań kluczowych.

PRZYKŁAD 1 Pytania kluczowe (geografia)

41

- Czy razem zawsze oznacza lepiej?
- Po co państwom organizacje międzynarodowe?
- Jak nasza miejscowość uczestniczy w integracji międzynarodowej?
- Czy państwo może być dziś samotną wyspą wśród innych państw?

Poniżej znajdują się tabele z Geografii zawierające przykładowe cele lekcji w języku ucznia, przykładowe pytania kluczowe oraz przykładowe kryteria sukcesu (NaCoBeŻu) opracowane do poszczególnych treści nauczania programu IBIS. Nauczyciel chcąc wprowadzić na swoich zajęciach ocenianie kształtujące, może skorzystać z zamieszczonych poniżej propozycji.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

GEOGRAFIA

LP	Treści nauczania	Przykładowe cele lekcji w języku ucznia	Przykładowe pytania kluczowe	Przykładowe kryteria sukcesu (NaCoBeZu)
1.1	Zmiany liczby ludności świata	<p>Poznasz terminy: przyrost naturalny, wskaźnik przyrostu naturalnego, eksplozja demograficzna, fazy przejścia demograficznego, fazy przejścia epidemiologicznego, przyrost rzeczywisty.</p> <p>Dowiesz się, jak rozkłada się na świecie wielkość przyrostu naturalnego i poznasz przyczyny różnic.</p> <p>Dowiesz się, jak i dlaczego zmieniają się wskaźniki urodzeń i zgonów w kolejnych fazach rozwoju demograficznego.</p> <p>Poznasz przyczyny występowania określonych chorób na poszczególnych etapach modelu przejścia epidemiologicznego.</p> <p>Dowiesz się, jak odczytać informacje z piramidy wieku i płci ludności.</p>	<p>Jak sądzisz, ile ludzi maksymalnie może żyć na Ziemi?</p>	<p>Czy umiesz wyjaśnić terminy: przyrost naturalny, wskaźnik przyrostu naturalnego, eksplozja demograficzna, fazy przejścia demograficznego, fazy przejścia epidemiologicznego, przyrost rzeczywisty, stosując je w odpowiednim kontekście?</p> <p>Czy znasz nazwy 4 najludniejszych państw świata i wskazujesz je na mapie?</p> <p>Czy umiesz policzyć wielkość przyrostu naturalnego i wskaźnika przyrostu naturalnego?</p> <p>Czy umiesz na podstawie odpowiedniej mapy omówić przestrzenne zróżnicowanie wielkości przyrostu naturalnego i podać przyczyny małego lub dużego przyrostu na danym obszarze?</p> <p>Czy umiesz opisać, jak zmieniają się wskaźniki przyrostu naturalnego w kolejnych fazach rozwoju demograficznego i podać przyczyny tych zmian?</p> <p>Czy umiesz wyjaśnić, na czym</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

				<p>polega eksplozja demograficzna i podać jej 3 skutki?</p> <p>Czy umiesz wymienić problemy zdrowotne w kolejnych fazach przejścia epidemiologicznego?</p> <p>Czy wśród podanych przykładów umiesz wskazać piramidę wieku typową dla społeczeństwa młodego, dojrzałego, starzejącego się?</p>
1.2	<p>Dlaczego ludzie nie mieszkają na pustyniach i w wysokich górach?</p>	<p>Poznasz terminy: ekumena, subekumena, anekumena.</p> <p>Dowiesz się jak oblicza się gęstość zaludnienia danego obszaru.</p> <p>Dowiesz się, które obszary mają optymalne warunki do zamieszkania.</p> <p>Dowiesz się, które obszary mają trudne warunki do zamieszkania.</p> <p>Poznasz czynniki sprzyjające i utrudniające osadnictwo.</p> <p>Poznasz nazwy geograficzne regionów o ponadprzeciętnie dużej i małej gęstości zaludnienia.</p>	<p>Z jakimi utrudnieniami muszą liczyć się ludzie zamieszkujący czasowo amerykańską stację badawczą usytuowaną na biegunie południowym?</p> <p>Dlaczego towarzyszący wyprawom w wysokie Himalaje miejscowi tragarze, dużo lepiej radzą sobie w górach niż Europejczycy?</p>	<p>Czy właściwie stosujesz terminy ekumena, subekumena, anekumena?</p> <p>Czy umiesz podać 3 czynniki decydujące o atrakcyjności terenu do zamieszkania i 3 zniechęcające do zamieszkania?</p> <p>Czy potrafisz wskazać na mapie świata i podać nazwy geograficzne 5 regionów o dużej i 5 regionów o małej gęstości zaludnienia?</p> <p>Czy dla każdego z obszarów umiesz wskazać 1 najważniejszy czynnik będący atrakcją lub barierą osadniczą?</p> <p>Czy na podstawie danych obejmujących powierzchnię i liczbę ludności potrafisz obliczyć gęstość zaludnienia?</p>
1.3	<p>Zróznicowanie ludności świata – kręgi kulturowe</p>	<p>Poznasz cechy różnych kręgów kulturowych we współczesnym świecie.</p> <p>Poznasz rozmieszczenie terytorialne</p>	<p>Jak inaczej żyłoby się, gdyby wszyscy ludzie należeli do jednej rasy, mówili jednym językiem,</p>	<p>Czy umiesz podać nazwy 10 kręgów kulturowych i wskazać na mapie terytorium, które zamieszkują przedstawiciele danej kultury?</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		<p>poszczególnych kręgów kulturowych.</p> <p>Poznasz przykłady wpływu religii na sztukę i gospodarkę kraju (regionu).</p> <p>Poznasz cechy łączące i różniące religię chrześcijańską i muzułmańską.</p>	wyznawali tę samą religię?	<p>Czy umiesz wyjaśnić i zastosować w poprawnym kontekście pojęcia: cywilizacja, kultura, krąg kulturowy?</p> <p>Czy umiesz podać kilka przykładów tego, jak religia (np. hinduizm, islam) wpływają na życie codzienne obywateli i gospodarkę kraju?</p> <p>Czy umiesz podać 2 podobieństwa i 2 różnice pomiędzy chrześcijaństwem i islamem?</p>
1.4	Jak się żyje w wielkim mieście?	<p>Poznasz znaczenie terminu: metropolia.</p> <p>Poznasz funkcje miast.</p> <p>Nauczysz się lokalizować na mapie największe miasta świata.</p> <p>Poznasz problemy wielkich miast i ich przyczyny.</p> <p>Poznasz rolę metropolii we współczesnym świecie.</p>	<p>Co wpływa na różnice między miastami?</p> <p>Czy Kalkutę można zaliczyć do metropolii?</p> <p>Gdzie żyje się lepiej, na wsi czy w mieście?</p>	<p>Czy umiesz podać 6 przykładów funkcji miejskich i dla każdej podać przykład miasta?</p> <p>Czy umiesz zlokalizować na mapie świata 10 największych miast?</p> <p>Czy umiesz podać charakterystyczne cechy metropolii?</p> <p>Czy umiesz wymienić po 4 zalety i wady życia w wielkim mieście?</p>
1.5	Różnice w procesach urbanizacji na świecie	<p>Poznasz terminy: urbanizacja, wskaźnik urbanizacji, aglomeracja monocentryczna, aglomeracja policentryczna (konurbacja), megalopolis.</p> <p>Dowiesz się, na czym polegają etapy rozwoju miast: urbanizacja wstępna, suburbanizacja, dezurbanizacja, reurbanizacja.</p> <p>Poznasz rodzaje zespołów miejskich i ich konkretne przykłady.</p>	<p>Jak odróżnić miasto od wsi?</p> <p>Dlaczego trudno jest określić liczbę ludności miasta?</p>	<p>Czy umiesz wyjaśnić terminy urbanizacja, wskaźnik urbanizacji, aglomeracja monocentryczna, aglomeracja policentryczna (konurbacja), megalopolis, stosując w odpowiednim kontekście?</p> <p>Czy umiesz obliczyć wskaźnik urbanizacji?</p> <p>Czy umiesz wytłumaczyć, jakie procesy zachodzą w kolejnych etapach rozwoju miast?</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		<p>Poznasz przyczyny przestrzennego zróżnicowania wskaźnika urbanizacji.</p> <p>Poznasz pozytywne i negatywne skutki urbanizacji.</p>		<p>Czy umiesz wymienić nazwy i wskazać na mapie świata przykłady aglomeracji, konurbacji i megalopolis?</p> <p>Czy umiesz wymienić po 4 pozytywne i negatywne skutki urbanizacji?</p>
1.6	Dlaczego ludzie się przemieszczają?	<p>Poznasz pojęcia: migracja, imigracja, emigracja, reemigracja, repatriacja, saldo migracji, region imigracyjny, region emigracyjny.</p> <p>Poznasz podział migracji ze względu na przyczynę, zasięg, czas trwania.</p> <p>Poznasz wady i zalety migracji dla krajów emigracyjnych i imigracyjnych.</p>	<p>Co skłania ludzi do porzucenia miejsca zamieszkania, rodziny i znajomych?</p> <p>Oceń, czy ujemne saldo migracji jest dla kraju korzystne czy nie?</p>	<p>Czy umiesz wyjaśnić i zastosować w poprawnym kontekście pojęcia: migracja, imigracja, emigracja, reemigracja, repatriacja, saldo migracji, przyrost rzeczywisty, region imigracyjny, region emigracyjny?</p> <p>Czy umiesz obliczyć saldo migracji i przyrost rzeczywisty?</p> <p>Czy umiesz podać 4 przykłady przyczyn migracji?</p> <p>Czy umiesz określić, na czym polegają migracje stałe, okresowe, wahałowe, wewnętrzne, zewnętrzne?</p> <p>Czy umiesz podać po 3 wady i 3 zalety migracji dla każdego z obszarów: imigracyjnego i emigracyjnego?</p>
2.1	Podział państw świata	<p>Poznasz wskaźniki rozwoju gospodarczego, rozwoju demograficznego i społecznego.</p> <p>Nauczysz się klasyfikować państwa</p>	<p>Na którym miejscu pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego znajduje się Polska wśród wszystkich (195) krajów</p>	<p>Czy umiesz wymienić po 2 mierniki rozwoju: ekonomiczne, gospodarcze, społeczne i demograficzne?</p> <p>Czy umiesz podać mierniki składowe HDI?</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		<p>pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego na podstawie HDI. Poznasz przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju państw.</p> <p>Poznasz określenie: „zamknięty krąg ubóstwa”.</p>	świata?	<p>Czy umiesz na podstawie przykładowych wartości mierników ocenić poziom rozwoju kraju?</p> <p>Czy umiesz podać 4 przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju państw?</p> <p>Czy umiesz wytłumaczyć na czy polega „zamknięty krąg ubóstwa”?</p>
2.2	Jak zmieniła się mapa polityczna świata w XX wieku?	<p>Poznasz pojęcia: terytorium zależne, położenie geopolityczne, kolonializm, dekolonizacja. Poznasz nazwy i lokalizację państw, które w XX wieku przestały istnieć i które powstały.</p> <p>Poznasz przyczyny zmian na politycznej mapie świata.</p>	<p>Jak zmieniła się liczba i nazwy wszystkich sąsiadów Polski w drugiej połowie XX wieku?</p> <p>Co stało się z państwem Jugosławia, którego nie ma już na mapie Europy?</p>	<p>Czy umiesz wyjaśnić i zastosować w poprawnym kontekście pojęcia: terytorium zależne, położenie geopolityczne, kolonializm, dekolonizacja?</p> <p>Czy umiesz wymienić i wskazać na mapie wszystkie państwa, które powstały po rozpadzie ZSRR i Jugosławii?</p> <p>Czy umiesz podać 2 najważniejsze przyczyny zmian w podziale politycznym w Europie po 1990 roku?</p> <p>Czy umiesz podać i wskazać na mapie nazwy państw pozaeuropejskich powstałych po 1989 roku?</p>
2.3	Globalizacja – zalety i wady	<p>Poznasz pojęcia: globalizacja gospodarcza, finansowa, polityczna, kulturowa, ekologiczna, korporacja międzynarodowa, antyglobalizm. Poznasz przykłady największych</p>	Jakie cechy współczesnego świata pozwalają nazywać go „globalną wioską”?	<p>Czy umiesz wyjaśnić i zastosować w poprawnym kontekście pojęcia: globalizacja gospodarcza, finansowa, polityczna, kulturowa, ekologiczna, korporacja międzynarodowa,</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		<p>korporacji międzynarodowych. Poznasz cechy korporacji międzynarodowych. Poznasz szanse i zagrożenia wynikające z globalizacji w skali świata, kraju i regionu.</p>		<p>antyglobalizm. Czy umiesz podać 5 przykładów korporacji międzynarodowych? Czy umiesz podać 4 cechy korporacji? Czy umiesz podać 2 przykłady szans i 2 zagrożeń wynikające z globalizacji - w skali świata, kraju i regionu?</p>
2.4	<p>Przyczyny i skutki procesów integracyjnych w skali globalnej i regionalnej</p>	<p>Poznasz pojęcia: integracja gospodarcza, strefa wolnego handlu, unia celna, unia polityczna, euroregion. Poznasz czynniki wpływające na integrację w skali globalnej i regionalnej, Poznasz cele głównych organizacji międzynarodowych: UE, ONZ, NATO, Poznasz cele głównych organizacji gospodarczych: OPEC, NAFTA, oraz przykłady realizacji tych celów. Poznasz skutki rozszerzania UE dla państw wstępujących i obecnych członków. Dowiesz się, jakie są mocne i słabe strony członkostwa Polski w wybranych organizacjach międzynarodowych.</p>	<p>Jakie skutki przynosi integracja międzynarodowa? Z jakiego powodu niektóre kraje dążą do integracji z innymi?</p>	<p>Czy umiesz wyjaśnić i zastosować w poprawnym kontekście pojęcia: integracja gospodarcza, strefa wolnego handlu, unia celna, unia polityczna, euroregion? Czy umiesz wskazać na mapie wszystkie państwa należących do UE? Czy umiesz wskazać na mapie 3 pozaeuropejskie i wszystkie europejskie państwa należących do NATO? Czy umiesz wymienić państwa NIE należące do ONZ? Czy umiesz wymienić 1 najistotniejszy cel działania: OPEC, NAFTA? Czy umiesz podać 2 skutki (w tym pozytywne i negatywne) członkostwa państwa w organizacji międzynarodowej na dowolnie</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

				wybranym przykładzie?
2.5	Rola organizacji pozarządowych w regionach najbiedniejszych	<p>Poznasz pojęcia: pomoc doraźna, pomoc rozwojowa, „dylemat wędki czy ryby”.</p> <p>Poznasz cele działań wybranych organizacji międzynarodowych, w tym pozarządowych: Czerwony Krzyż, Czerwony Półksiężyc, UNICEF, FAO, PAH, Greenpeace, Amnesty International.</p> <p>Poznasz przykłady państw najbiedniejszych, do których kierowana jest pomoc z zagranicy.</p> <p>Dowiesz się, jakie mogą być zagrożenia związane z udzielaniem pomocy biednym państwom świata.</p>	<p>Dlaczego niektóre biedne kraje np. Etiopia nie mogą wyjść z biedy mimo wieloletniej pomocy otrzymanej ze świata?</p> <p>Czy Polska powinna pomagać biednym krajom świata, czy tylko biednym mieszkańcom swojego kraju?</p>	<p>Czy potrafisz na przykładzie wyjaśnić, na czym polega pomoc w formie ryby, a na czym pomoc w formie wędki?</p> <p>Czy umiesz podać 4 przykłady państw, którym udzielana jest pomoc rozwojowa i przykłady tej pomocy?</p> <p>Czy potrafisz podać cel działalności organizacji międzynarodowych takich jak Czerwony Krzyż, Czerwony Półksiężyc, UNICEF, FAO, PAH, Greenpeace, Amnesty International?</p> <p>Czy umiesz podać 3 negatywne skutki udzielania pomocy biednym krajom?</p>
3.1	Gospodarka rolna na świecie	<p>Poznasz pojęcia: rolnictwo towarowe, naturalne, intensywne, ekstensywne.</p> <p>Poznasz czynniki sprzyjające rolnictwu.</p> <p>Poznasz nazwy, lokalizację na mapie świata i cechy głównych regionów rolniczych świata.</p> <p>Poznasz cechy rolnictwa intensywnego i ekstensywnego.</p>	<p>Czy ziem uprawnych na świecie jest dość, żeby wyżywić rosnącą liczbę ludności świata?</p>	<p>Czy umiesz podać 4 czynniki przyrodnicze i 4 pozaprzyrodnicze sprzyjające rolnictwu?</p> <p>Czy umiesz wskazać na każdym kontynencie i podać nazwę przynajmniej jednej krainy rolniczej?</p> <p>Czy umiesz podać 4 nazwy krajów o rolnictwie intensywnym i 2 cechy tego typu gospodarowania?</p> <p>Czy umiesz podać 4 nazwy krajów o rolnictwie ekstensywnym i 2 cechy tego typu gospodarowania?</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.2	Główne rośliny uprawne świata	<p>Poznasz pojęcia: rośliny alimentacyjne, rośliny przemysłowe, rośliny pastewne, GMO, plony, zbiory, zboża, rośliny cukrodajne, oleiste, bulwiaste, włóknodajne, używki.</p> <p>Poznasz, jakie są główne uprawy na świecie i głównych producentów tych upraw.</p> <p>Dowiesz się, jakie są zalety i wady stosowania roślin modyfikowanych genetycznie.</p>	<p>Czym wytłumaczysz zróżnicowanie rodzajów upraw w różnych obszarach świata? Dlaczego w Polsce nie uprawia się kawy, herbaty czy ryżu?</p>	<p>Czy umiesz podać po 2 przykłady roślin alimentacyjnych, roślin przemysłowych, roślin pastewnych, zbóż, roślin cukrodajnych, oleistych, bulwiastych, włóknodajnych, używek?</p> <p>Czy potrafisz określić różnice pomiędzy zbiorami a plonami?</p> <p>Czy potrafisz wskazać na mapie tematycznej (uprawy) głównych producentów pszenicy, ryżu, kukurydzy, soi, buraka cukrowego, ziemniaków, bawełny, kawy i herbaty?</p> <p>Czy umiesz wymienić przynajmniej 2 argumenty za stosowaniem roślin modyfikowanych genetycznie i podać przypuszczalne zagrożenia?</p>
3.3	Jakie zwierzęta hoduje się na świecie?	<p>Poznasz znaczenie terminów: hodowla zwierząt, chów zwierząt, pogłowie.</p> <p>Poznasz cele chowu zwierząt.</p> <p>Wyjaśnisz, jak i dlaczego zróżnicowany jest chów zwierząt gospodarskich na świecie.</p> <p>Podasz przykłady wpływu różnych religii na chów zwierząt.</p>	<p>Czy wiesz, dlaczego coraz popularniejszy w Polsce barani kebab zwykle serwują bary i restauracje prowadzone przez Arabów, Turków lub Persów?</p> <p>Czy wiesz, jakie danie mięsne jest typowe dla polskiej kuchni?</p> <p>Czy wiesz, dlaczego w krajach muzułmańskich i w Izraelu nie zamówisz</p>	<p>Czy potrafisz wymienić 4 cele chowu różnych gatunków zwierząt gospodarskich?</p> <p>Czy umiesz podać 3 przyczyny zróżnicowania liczebności i gatunkowego zwierząt gospodarskich w różnych krajach (regionach)?</p> <p>Czy umiesz wyjaśnić, jak religia determinuje dietę jej wyznawców, w szczególności spożycie mięsa?</p> <p>Czy rozumiesz różnicę pomiędzy terminami: chów a hodowla?</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

			kotleta schabowego ani szynki?	
3.4	Produkcja i spożycie żywności na świecie – jakość i ilość	Poznasz znaczenie terminów: wyżywienie obfite, skromne, niedostateczne i głodowe, głód jawny, głód utajony, otyłość. Poznasz rozmieszczenie obszarów niedoboru żywności na świecie. Dowiesz się, jakie są przyczyny i skutki niedożywienia oraz nadmiernego spożywania żywności. Poznasz działania, dzięki którym możliwy będzie dalszy wzrost produkcji żywności.	Gdzie na świecie ludzie jedzą zbyt mało, a gdzie zbyt dużo?	Czy umiesz wyjaśnić i zastosować w poprawnym kontekście pojęcia: głód jawny, głód utajony? Czy umiesz określić normy kcal i białka na osobę na dobę przy wyżywieniu obfitym, skromnym, niedostatecznym i głodowym? Czy umiesz podać przynajmniej 3 przyczyny występowania głodu na świecie? Czy umiesz podać przynajmniej 3 sposoby przeciwdziałania problemowi głodu i niedożywienia? Czy umiesz podać 3 czynniki sprzyjające otyłości?
3.5	Przemiany na obszarach wiejskich	Poznasz pozarolnicze funkcje wsi. Nauczysz się wyjaśniać przyczyny i skutki zmian funkcji wsi w krajach wysoko rozwiniętych w tym również w Polsce.	Jakie zauważyłaś/łeś zmiany w znajomej Ci wsi w ostatnich latach? Czym zajmują się współcześnie mieszkańcy wsi?	Czy umiesz wymienić 2 tradycyjne i 2 nowe funkcje wsi? Czy umiesz podać 2 przyczyny współczesnych zmian na wsi? Czy umiesz podać 2 skutki zmian na wsi w krajach wysoko rozwiniętych?
3.6	Gospodarowanie zasobami leśnymi świata	Poznasz znaczenie terminów: lesistość, deforestacja (wylesianie). Poznasz różnice pomiędzy poziomem lesistości na poszczególnych kontynentach oraz przyczyny tych różnic.	Na czym polegają różnice w wykorzystaniu drewna w poszczególnych krajach?	Czy umiesz wskazać dwa kontynenty o największej lesistości, jeden o najmniejszej? Czy umiesz podać 2 przyczyny i 2 skutki wylesiania? Czy umiesz wskazać po 2 przykłady

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		Poznasz przykłady pozytywnego i negatywnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie.		pozytywnego i negatywnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie? Czy umiesz wskazać 2 różnice w przydatności gospodarczej tajgi i lasów równikowych?
3.7	Gospodarka morską. Rybołówstwo i akwakultura	Poznasz znaczenie terminów: rybołówstwo, akwakultura, marikultura, tania bandera, wyłączna strefa ekonomiczna, limity połowów. Dowiesz się, gdzie leżą główne łowiska morskie, i jakie warunki sprzyjają obfitości ryb. Poznasz zróżnicowanie spożycia ryb na osobę na świecie. Poznasz główne szlaki żeglowne świata i główne porty morskie. Poznasz główne przyczyny zanieczyszczeń mórz i oceanów.	Dlaczego mała, licząca 3 mln ludności Liberia ma największą na świecie flotę morską? Dlaczego spożycie ryb i owoców morza w Polsce jest wielokrotnie niższe niż w Japonii, skoro oba państwa mają dostęp do morza? Jakich korzyści dostarcza ocean?	Czy umiesz wyjaśnić i zastosować w poprawnym kontekście pojęcia: rybołówstwo, akwakultura, marikultura, tania bandera, wyłączna strefa ekonomiczna, limity połowów? Czy umiesz wskazać na mapie 6 głównych łowisk morskich świata? Czy umiesz wyjaśnić na przykładach (np. Japonia i Polska) różnice w spożyciu ryb? Czy umiesz wskazać na mapie świata główne szlaki żeglowne świata i główne porty morskie? Czy umiesz odwołując się do 2 przykładów objaśnić rolę taniej bandery w gospodarce morskiej? Czy umiesz sformułować własne stanowisko na temat konieczności ochrony zasobów morskich?
4.1	Gospodarowanie surowcami energetycznymi	Poznasz znaczenie terminów: bilans energetyczny, energia odnawialna, kryzys energetyczny. Poznasz lokalizację obszarów wydobywania ropy naftowej, gazu	Czy Polska nie mając elektrowni jądrowej jest wolna od zagrożenia skutkami awarii? Która elektrownia jest	Czy umiesz wskazać kraje produkujące w produkcji energii cieplnej, jądrowej, wodnej? Czy umiesz wskazać na mapie świata trzy największe elektrownie wodne?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		ziemnego, węgla kamiennego i brunatnego oraz uranu na świecie. Poznasz przykłady państw produkujących najwięcej energii w elektrowniach ciepłych, wodnych i jądrowych. Poznasz obecne tendencje zmian w wykorzystaniu surowców energetycznych na świecie.	bezpieczniejsza dla środowiska: węglowa czy jądrowa?	Czy umiesz podać po 2 zalety i wady każdego typu elektrowni?
4.2	Rozwój przemysłu wysokich technologii – gdzie i dlaczego?	Poznasz znaczenie terminów: przemysł hi-tech, biegun technologiczny – klaster, techopolia, dystrykt przemysłowy. Poznasz czynniki lokalizacji przemysłu hi – tech. Poznasz gałęzie i produkty przemysłu wysokich technologii	Dlaczego dla lokalizacji przemysłu hi-tech niezbędne jest czyste środowisko? Zaproponuj lokalizację technopolii na obszarze Polski i uzasadnij swój wybór.	Czy umiesz wyjaśnić i zastosować w poprawnym kontekście pojęcia: przemysł hi-tech, biegun technologiczny – klaster, techopolia, dystrykt przemysłowy? Czy umiesz wyjaśnić znaczenie wybranych czynników na lokalizację zakładów przemysłowych? Czy umiesz wskazać lokalizację przemysłu hi-tech na świecie?
4.3	Przemiany na rynku pracy - telepraca	Poznasz znaczenie terminów: telepraca, outsourcing, offshoring. Poznasz kryteria podziału na ludność zawodowo czynną i zawodowo bierną. Dowiesz się jak dzieli się gospodarkę ze względu na wykonywaną pracę. Poznasz przyczyny i rodzaje bezrobocia oraz metody przeciwdziałania temu zjawisku.	Do którego sektora gospodarki zaliczysz zawody, które wykonują osoby dorosłe w Twojej rodzinie? Jakie sprawy możesz obecnie załatwić przez Internet, po które jeszcze niedawno trzeba było wyjść z domu?	Czy umiesz podać 4 przykłady zawodów w każdym z trzech sektorów zatrudnienia? Czy umiesz sformułować prawidłowość pomiędzy strukturą zatrudnienia a rozwojem gospodarczym krajów? Czy umiesz podać przykłady zagrożeń i korzyści związanych z wykonywaniem telepracy?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

				<p>Czy umiesz podać przykłady współcześnie zachodzących zmiany, które sprzyjają rozwojowi technologii informacyjno-komunikacyjnych?</p> <p>Czy umiesz podać 4 przykłady działań przeciwdziałających bezrobociu?</p>
4.4	Rozwój turystyki a środowisko przyrodnicze	<p>Poznasz główne czynniki rozwoju turystyki.</p> <p>Poznasz główne cele wyjazdów turystycznych.</p> <p>Poznasz główne regiony turystyczne świata i ich walory turystyczne.</p> <p>Poznasz przykłady państw o dużych wpływach z turystyki.</p> <p>Poznasz kierunki wyjazdów turystycznych Polaków.</p>	<p>Dlaczego wśród turystów w każdym zakątku świata często spotyka się Japończyków?</p> <p>Dlaczego w ostatnich latach bardzo wzrosła turystyka zagraniczna Polaków?</p>	<p>Czy umiesz wymienić 4 czynniki rozwoju turystyki?</p> <p>Czy umiesz wymienić 5 rodzajów wyjazdów turystycznych ze względu na cele?</p> <p>Czy umiesz wskazać na mapie 6 obszarów turystycznych na różnych kontynentach i dla każdego z nich największą atrakcję?</p> <p>Czy umiesz zaprezentować 5 przykładów wpływu turystyki na stan środowiska przyrodniczego?</p> <p>Czy umiesz podać kilka walorów turystycznych Polski i regionu swojego miejsca zamieszkania?</p>
4.5	Rola komunikacji we współczesnym świecie	<p>Poznasz wpływ rozwoju nowoczesnych technologii łączności na współczesną gospodarkę i życie codzienne.</p> <p>Poznasz dane dotyczące zróżnicowania na świecie w dostępie do nowoczesnych metod łączności i zmian w ostatnich 10 latach.</p>	<p>Jakie dostrzegasz wady szybkiego i łatwego przepływu informacji we współczesnym świecie?</p>	<p>Czy umiesz podać 6 sposoby służących wymianie informacji?</p> <p>Czy umiesz wymienić 4 przykłady wpływu nowoczesnych technologii w łączności na współczesną gospodarkę?</p> <p>Czy umiesz oceniać podając 4 przykłady jak nowoczesne techniki</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

				łącności wpływają na życie codzienne?
4.6	Transport osób i towarów – lokalizacja nowoczesnych terminali	Poznasz znaczenie terminów: transport przesyłowy, terminal. Poznasz mierniki służące ocenie rozwoju transportu w poszczególnych państwach. Poznasz wady i zalety poszczególnych rodzajów transportu. Nauczysz się wskazywać na mapie najważniejsze szlaki żeglugi śródlądowej. Nauczysz się wskazywać na mapie najważniejsze porty lotnicze.	Który rodzaj transportu najbardziej nadaje do przewiezienia do Polski: a) kwiatów z Holandii b) rud żelaza z Brazylii c) rud żelaza z Ukrainy d) gazu z Rosji Który rodzaj transportu najbardziej nadaje do przewiezienia w Polsce: a) węgla ze Śląska do Szczecina b) dżemów i soków z Łowicza do Warszawy c) węgla ze Śląska do Krakowa d) chorego z Rzeszowa do Wrocławia?	Czy umiesz wymienić po 2 czynniki konieczne do rozwoju poszczególnych typów transportu? Czy umiesz wskazać po 2 mocne i słabe strony różnych rodzajów transportu dla przewozu różnych towarów i osób na duże i mniejsze odległości? Czy umiesz podać 2 przykłady wpływu terminali na miejsca ich lokalizacji? Czy umiesz wskazać na mapie najważniejszy szlak żeglugi śródlądowej na każdym z kontynentów? Czy umiesz wskazać na mapie najważniejsze porty lotnicze na każdym z kontynentów? Czy umiesz podać po 2 przyczyny nierównomiernego rozwoju sieci drogowej i kolejowej na świecie i w Polsce?
4.7	Wymiana towarów – handel zagraniczny	Poznasz pojęcia: eksport, import, handel zagraniczny. Poznasz kierunki handlu zagranicznego. Poznasz strukturę handlu zagranicznego.	Jakie towary kupują i sprzedają kraje wysoko rozwinięte, a jakie kraje rozwijające się? Jakie są tendencje zmian w handlu zagranicznym?	Czy umiesz policzyć bilans handlu zagranicznego? Czy umiesz sformułować zależność pomiędzy poziomem rozwoju gospodarczego kraju a jego strukturą handlową? Czy umiesz podać 5 głównych

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5.1	Pozaprzyrodnicze czynniki zmieniające relacje człowiek-środowisko	Poznasz poglądy opisujące relacje człowiek – środowisko. Poznasz znaczenie określeń: środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne. Wyjaśnisz, na czym polega zmiana modelu konsumpcji w krajach wysoko rozwiniętych: oszczędzanie energii w przemyśle i w domu, recykling, antropopresja. Podasz przykłady na to jak w skali globalnej lub lokalnej ludzkość dąży do zmniejszenia negatywnych skutków własnej działalności. Poznasz formy i cele ochrony środowiska.	Czy człowiek w przyrodzie jest rozsądnym gospodarzem czy egoistycznym szkodnikiem?	partnerów handlowych Polski? Czy umiesz wyjaśnić - na przykładzie - na czym polega determinizm, nihilizm i posybilizm geograficzny? Czy umiesz podać 2 przykłady na to jak zmienia się model konsumpcji wraz z rozwojem gospodarczym kraju? Czy umiesz wyjaśnić, na czym polega recykling i podać 2 przykłady? Czy umiesz podać 2 przykłady działań ludzi zmniejszających negatywne skutki wpływu człowieka na środowisko? Czy umiesz podać 2 przykłady form ochrony środowiska?
5.2	Zasoby odnawialne i nieodnawialne	Poznasz przykłady surowców nieodnawialnych i odnawialnych. Dowiesz się jak wyjaśnić przyczyny i skutki nadmiernej eksploatacji zasobów naturalnych dla równowagi środowiska przyrodniczego. Poznasz działania zmierzające do poprawienia gospodarowania zasobami naturalnymi oraz nauczysz się oceniać ich efektywność.	Dlaczego od kilku lat obserwuje się radykalny spadek wydobycia siarki rodzimej mimo utrzymującego się popytu na siarkę? Czy energia pozyskiwana ze źródeł odnawialnych jest tańsza?	Czy umiesz wymienić odnawialne i nieodnawialne zasoby naturalne? Czy umiesz podać 3 przykłady konsekwencji rabunkowej eksploatacji zasobów naturalnych? Czy umiesz podać 4 przykłady obszarów najbardziej zniszczonych rabunkową gospodarką zasobów naturalnych? Czy umiesz podać 3 przykłady działań zmierzających do poprawienia gospodarowania

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

				zasobami naturalnymi?
5.3	Zmiany klimatu – problem całego świata	<p>Poznasz znaczenie terminów: gazy cieplarniane, efekt cieplarniany, globalne ocieplenie.</p> <p>Poznasz źródła gazów cieplarnianych.</p> <p>Dowiesz się, jakie są konsekwencje zwiększania się temperatury powietrza na kuli ziemskiej.</p> <p>Poznasz działania międzynarodowe mające na celu zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych do atmosfery.</p> <p>Poznasz zagrożenia związane z dziurą ozonową i kwaśnymi deszczami.</p>	Czy długa, śnieżna zima w 2013 roku i chłodne lato w 2011 w Polsce są dowodem czy zaprzeczeniem globalnego ocieplenia?	<p>Czy umiesz podać nazwy i źródła gazów cieplarnianych?</p> <p>Czy umiesz podać obecne i przewidywane skutki globalnego ocieplenia klimatu?</p> <p>Czy umiesz z podanych zdarzeń stworzyć związki przyczynowo-skutkowe obrazujące globalne ocieplenie?</p> <p>Czy umiesz podać przykłady działań mających na celu zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych do atmosfery?</p> <p>Czy umiesz wymienić po 2 zagrożenia związane z dziurą ozonową i kwaśnymi deszczami?</p>
5.4	Obszary nadmiaru i niedoboru wody. Zanieczyszczenia wód	<p>Poznasz znaczenie terminów: zasoby wodne, deficyt wody, nawadnianie, irygacja, melioracja.</p> <p>Poznasz przykłady obszarów o niedoborze i nadmiarze wody.</p> <p>Poznasz sposoby pozyskiwania wody na obszarach z deficytem wody.</p> <p>Poznasz przykłady państw z największymi powierzchniami obszarów nawadnianych.</p> <p>Poznasz źródła i skutki zanieczyszczeń wód.</p>	Podaj przykład obszaru, na którym może dochodzić do konfliktów o dostęp do wody pitnej. Czy wody wystarcza dla wszystkich?	<p>Czy umiesz wyjaśnić i zastosować w poprawnym kontekście pojęcia: zasoby wodne, deficyt wody, nawadnianie, irygacja, melioracja?</p> <p>Czy umiesz wyjaśnić przyczynę występowania niedoborów wody?</p> <p>Czy umiesz wskazać na każdym kontynencie obszar o niedoborze i nadmiarze wody?</p> <p>Czy umiesz opisać sposób nawadniania obszarów w różnych strefach klimatycznych?</p> <p>Czy umiesz wskazać źródła zanieczyszczeń wód?</p>
5.5	Degradacja gleb –	Poznasz znaczenie terminów:	Czy gleba na skutek	Czy umiesz podać 4 przyczyny erozji

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	<p>jak jej przeciwdziałać?</p>	<p>degradacja gleb, erozja gleb, zakwaszenie i zasolenie gleb, pustynnienie. Poznasz wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na tempo i skutki degradacji gleb. Poznasz przykłady obszarów narażonych na erozję gleb. Poznasz sposoby zapobiegania i ograniczenia erozji gleb.</p>	<p>użytkowania rolniczego zyskuje czy traci na wartości?</p>	<p>gleb? Czy umiesz wymienić po 1 przykładzie zmian zachodzących w glebie w wyniku kwaśnych deszczy, erozji, zasolenia i zanieczyszczeń rolniczych? Czy umiesz zaproponować 3 sposoby działań ograniczających erozję gleb? Czy umiesz podane zmiany w środowisku ustawić w ciąg przyczynowo-skutkowy?</p>
--	--------------------------------	--	--	---

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

❖ Informacja zwrotna

Celem informacji zwrotnej jest nie tyle podsumowanie wiedzy i pracy ucznia, ale także jego ukierunkowanie, żeby mógł się dalej rozwijać i doskonalić. Informacja zwrotna nie jest stosowaną w polskiej szkole oceną opisową! Aby spełniła swoją funkcję, powinna być przekazywana w odpowiedniej atmosferze – uczeń musi mieć poczucie, że jest akceptowany i że nauczycielowi udzielającemu informacji zwrotnej zależy na prawdziwym dialogu.

Dobra informacja zwrotna zawiera 4 elementy, których kolejność jest bardzo ważna:

- zaczynamy od wskazania i **docenienia** dobrych elementów pracy, (++)
- następnie odnotowujemy te elementy pracy, które wymagają poprawy lub dodatkowej pracy ucznia (-)
- udzielamy wskazówek, w jaki sposób uczeń powinien pracę (bądź jej elementy) poprawić (Δ)
- i na koniec wskazujemy kierunek, w którym uczeń powinien dalej pracować (/).

PRZYKŁAD 1 Informacja zwrotna do pracy domowej (geografia)

Polecenie do pracy domowej:

Wykonaj analizę SWOT członkostwa Polski w wybranej organizacji międzynarodowej. Wskaż mocne i słabe strony naszego członkostwa, oraz szanse i zagrożenia z niego wynikające podając dla każdego elementu analizy po 3 wnioski uwzględniające różne aspekty tego tematu. W analizie odwołuj się tylko do popartych źródłami informacji.

Kryteria sukcesu:

- Czy uczeń wskazuje dla każdego elementu analizy po 3 wnioski uwzględniające różne aspekty tego tematu.
- Czy uczeń poprawnie rozpoznaje słabe i mocne strony (czynniki wewnętrzne), szanse i zagrożenia (czynniki zewnętrzne)
- Czy wszystkie sformułowane wnioski są prawdziwe (znajdują oparcie w faktach/przykładach/źródłach)

INFORMACJA ZWROTNA (opisowa w podziale na trzy elementy)

Marto, cieszę się, że nie sprawia ci już trudności odróżnienie czynników zewnętrznych od czynników wewnętrznych. (wskazujemy poprawę od poprzedniego razu) (++) . Poprawnie rozpoznajesz słabe i mocne strony członkostwa Polski w NATO oraz definiujesz szanse i zagrożenia (++) .

Sformułowane przez Ciebie wnioski byłyby jednak bardziej wnikliwie - gdybyś sięgnęła do wiarygodnych źródeł - nie dotyczyłyby jednego aspektu, oraz nie powtarzałyby utartych – choć nie zawsze zgodnych z prawdą – poglądów; z łatwością spełniłabyś też wymaganie postawione w kryteriach oceniania („co najmniej 3 wnioski dla każdego elementu SWOT”) (-).

Proszę, przeczytaj jeszcze raz uważnie kryteria oceniania. Postaraj się uzupełnić swoją analizę o brakujące elementy (Δ) Zachęcam Cię też do korzystania – zarówno przy poprawie tego zadania, jak i w przyszłości – z wiarygodnych źródeł i analiz (/)

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pisanie informacji zwrotnej jest czasochłonnym zajęciem – nie ma jednego skutecznego sposobu na jego usprawnienie.

Warto – w zależności od potrzeb uczniów – stosować różne techniki (np. wyróżnianie kolorem lub symbolami poszczególnych elementów informacji zwrotnej). Pewnym rozwiązaniem jest też korzystanie – szczególnie w przypadku drobnych prac sprawdzających i domowych – z tabel i formularzy skonstruowanych w oparciu o kryteria sukcesu, gdzie czytelnymi znakami graficznymi informujemy o spełnieniu lub niespełnieniu kryterium. Dopisujemy do nich wskazówki do poprawy i mocne strony.

Trzeba jednak pamiętać, że na podstawie doświadczeń nauczycieli korzystających z informacji zwrotnej podczas lekcji, wykorzystanie tych „pomocy” jest mniej efektywne niż informacja zwrotna w postaci życzliwego komentarza – zwrotu bezpośredniego do ucznia.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

INFORMACJA ZWROTNA W FORMULARZU

Przykład 1. Informacja zwrotna do pracy domowej

Kryterium oceny	Elementy informacji zwrotnej	Informacja zwrotna opisowa dla Marty
Uczeń poprawnie rozpoznaje słabe i mocne strony (czynniki wewnętrzne), szanse i zagrożenia (czynniki zewnętrzne)	++	Uczeń odróżnienia czynniki zewnętrzne od czynników wewnętrznych. Poprawnie rozpoznaje słabe i mocne strony członkostwa Polski w NATO oraz definiuje szanse i zagrożenia
Uczeń wskazuje dla każdego elementu analizy po 3 szczegółowe wnioski uwzględniające różne aspekty tego tematu.	-	Sformułowane przez ucznia wnioski nie są wnikliwe, odwołują się do 1 źródła mało wiarygodnego (ściąga.pl). Uczeń analizuje tylko jeden aspekt, nie spełniając tym samym wymagania postawionego w kryteriach oceniania („co najmniej 3 wnioski dla każdego elementu SWOT”)
	Δ	Uczeń powinien – po ponownej lekturze kryteriów oceniania – uzupełnić swoją analizę o brakujące elementy (analizę dwóch aspektów).
	-	Sformułowane przez ucznia wnioski powtarzają utarte, choć nie zawsze zgodne z prawdą opinie.
Wszystkie sformułowane wnioski są prawdziwe (znajdują oparcie w faktach/przykładach/źródłach)	Δ	Uczeń powinien poprawić pracę sięgając do różnorodnych, wiarygodnych źródeł.
	/	Uczeń – przy kolejnych pracach – powinien uważniej przyglądać się źródłom, z których korzysta.

Informacja zwrotna może być dokonywana pisemnie lub ustnie – ważne jest, by miało to miejsce w terminie bliskim realizacji zadania.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zaletą pisemnej informacji zwrotnej jest też to, że do jej przekazywania można wykorzystywać nowoczesne technologie komunikacyjne. Wielu nauczycieli przyjęło zasadę przesyłania uczniom prac pisemnych w formie mailowej, w ten sam sposób udzielają również informacji zwrotnej. Taki kanał komunikacyjny umożliwia szybkie i systematyczne archiwizowanie zindywidualizowanego dialogu z uczniem.

W niektórych przypadkach można uciec się do informacji zwrotnej ustnej. Wadą przekazywania informacji ustnej jest jej ulotność, trudność w dokumentowaniu. Wymaga od nauczyciela sprawności w jej przekazywaniu, trzeba pamiętać o wszystkich elementach i mieć w głowie gotowe rozwiązania i wskazówki służące poprawie i rozwojowi. Ze strony ucznia wymaga koncentracji w sytuacji stresowej, umiejętności słuchania i nie daje możliwości spokojnej analizy w późniejszym czasie.

Doskonałą formą ustnej informacji zwrotnej może być jednak ocena koleżeńska, dokonywana na bieżąco podczas zajęć, pracy w grupie, realizacji projektu. Stale doskonalona i przekazywana w życzliwej atmosferze integruje grupę i wzmacnia zaangażowanie jej członków.

Warto pamiętać o tym, że ocenianie służy nie tylko uczniom i nauczycielom. To także informacja o rozwoju ucznia przekazywana rodzicom. Dobra informacja zwrotna (w postaci pisemnej) to wskazówka dla rodziców, w jaki sposób mogą pomóc swojemu dziecku w nauce.

Przy ocenie pracy **zawsze** wymień przynajmniej jedną zaletę, potem mów o błędach. To pozwala uczniowi przyjąć całą informację. W przeciwnym wypadku narażone zostaje na szwank poczucie własnej wartości ucznia, który broni się przed nadmierną krytyką i zaprzecza błędom.

Wskazuj konkretne fakty. Nie oceniaj postawy ucznia, mów np. „pomyliłeś znaczenie pojęć emigracja – imigracja”, a nie „ciągle się mylisz” „nie możesz się nauczyć”.

Nie atakuj ucznia, który ma problemy z nauką (ani jego rodziców). Agresja nauczyciela budzi lęk, agresję i niechęć ucznia do nauczyciela, przedmiotu i procesu uczenia się.

Powinniśmy pamiętać o niezbędnych czterech elementach informacji zwrotnej:

1. Wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia
2. Odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia
3. Wskazówki, w jaki sposób uczeń powinien poprawić pracę
4. Wskazówki, w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej

Pisząc informację zwrotną:

1. Zwracaj się do ucznia po imieniu
2. Na początku napisz jakąś pochwałę
3. Komentarz ma dotyczyć pracy a nie ucznia
4. Zachowaj równowagę pomiędzy ilością uwag pozytywnych i negatywnych
5. Do każdej krytycznej uwagi dodaj wskazówkę, jak powinna wyglądać odpowiedź prawidłowa
6. Używaj języka zrozumiałego dla ucznia
7. Zasugeruj uczniowi, w jakim kierunku powinien dalej pracować
8. Zadaj pytanie uczniowi zachęcające do refleksji nad własną pracą
9. Podsumuj swoje uwagi

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dodatkowe uwagi dotyczące przekazywania informacji zwrotnej uczniowi z trudnościami w nauce.

Sposób przekazywania informacji zwrotnej jest ważny zwłaszcza w przypadku **ucznia z trudnościami w nauce**. Szczególnego znaczenia nabiera forma przekazu. Uczeń nadrużliwy, nadpobudliwy, mający trudności ze skupieniem uwagi powinien otrzymać zwięzłą w treści informację, krótko eksponującą najważniejsze rzeczy. W przypadku informacji zwrotnej przekazywanej w formie ustnej istotne jest, aby zadbać o sposób komunikacji, zaakcentowanie gestem, mimiką najistotniejszych punktów, skorzystanie z dobrodziejstw pozytywnej komunikacji niewerbalnej i pozbawionej nadmiernej natarczywości.

Zawsze wymień przynajmniej jedną zaletę, potem mów o błędach. Krytykuj zachowanie, a nie osobę. Zwracaj uwagę raczej w cztery oczy, a nie przy klasie. Zupełnie inaczej wygląda rozmowa z uczniem pozbawionym „widowni”. Zachowaj dystans do sprawy, traktuj ucznia z szacunkiem. Wykaż się poczuciem humoru, które rozładowuje napięcie i chroni pozytywną samoocenę. W konflikcie dąż do porozumienia, stosując metodę „wygrana – wygrana”. Jeśli uczeń przekona się, że traktujemy jego potrzeby z należytą powagą, wtedy uszanuje i długotrwale zaakceptuje umowę zgodną z potrzebami obu stron.

Nigdy nie stosuj agresywnej formy wypowiedzi, u ucznia zahamowanego, z lękową postawą wzbudza to poczucie zagrożenia, brak możliwości skoncentrowania się na treści wypowiedzi. Uczeń na agresję może odpowiedzieć nieadekwatnym zachowaniem: wygłupem, drwiną, agresją słowną. Oprócz informacji słownej powinien otrzymać wersję pisemną, która pozwoli mu powrócić do najważniejszych zaleceń bez emocji.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przykład 1. Zastosowanie informacji w pracy zespołowej

Informacja zwrotna do zespołowej prezentacji publicznej/wypowiedzi publicznej z zastosowaniem formularza

KRYTERIA OCENY	INFORMACJA O SPEŁNIENIU KRYTERIUM	Dodatkowe uwagi
Czy prezentujący zmieścił się w wyznaczonym czasie?	+/-	
Czy wszyscy członkowie grupy byli zaangażowani w prezentację?	+/-	
Czy język prezentacji był zrozumiały dla odbiorców?	+/-	Np. zastosowano przykuwającą uwagę kolorę, przy podsumowaniu. Doskonałe opracowanie graficzne.
Czy zastosowano aktywny sposób przekazu?	+/-	Aktywizowała do udziału dużą część odbiorców
Czy przedstawiono podsumowanie najistotniejszych treści prezentacji?	+/-	
Czy prezentacja miała wprowadzenie, rozwinięcie i zakończenie?	+/-	Wyodrębniła najważniejsze elementy z tematu. Umiejętność analizy tematu, brawo, zabrakło zakończenia w postaci podsumowania

❖ Samoocena i ocena koleżeńska

Samoocena i ocena koleżeńska to kolejny element oceniania kształtującego, bezpośrednio wynikający z założeń, które mówią, że rola oceniania powinna sprowadzać się do pomocy uczniowi w planowaniu jego własnego uczenia się. Oznacza to, że uczniowie powinni przejąć część odpowiedzialności za uczenie się – własne i rówieśników.

Samoocena, podczas której uczeń ocenia własną pracę (zgodnie z ustalonymi wcześniej kryteriami sukcesu oraz przy zachowaniu czterech elementów informacji zwrotnej: *co już wiem? nad czym muszę jeszcze popracować? co powinienem zmienić w swoim sposobie uczenia się? co postanawiam na przyszłość?*), daje mu szansę na rozpoznanie przyczyn swoich porażek i sukcesów edukacyjnych, własnych możliwości i obiektywną informację o postępach w nauce. Stosowana systematycznie pozwala ćwiczyć umiejętności wykorzystywania wiedzy o sobie, a także stawiania sobie celów dotyczących własnego rozwoju. Samoocena może dotyczyć prac pisemnych, ale także wypowiedzi ustnych. Można zaproponować uczniom różne techniki prowadzenia samooceny (np. „kosz i walizka”, technika zdań podsumowujących, technika oceniania stopnia trudności, metoda „światła”).

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ocena koleżeńska – podobnie jak inne informacje zwrotne – wymaga atmosfery życzliwości i autentycznego zainteresowania wspieraniem rozwoju własnego, ale także kolegów i koleżanek. Sytuacja, w której uczniowie wzajemnie recenzują swoje prace, jest możliwa tylko wtedy, gdy uczniowie znają zasady udzielania informacji zwrotnej oraz gdy uczestniczą w uzgadnianiu kryteriów oceniania i je akceptują.

Dzięki ocenie koleżeńskiej uczniowie uczą się „od siebie”; a dodatkowo ćwiczą udzielanie informacji zwrotnej bez bolesnej krytyki i agresji, umiejętność aktywnego słuchania; namawiamy też uczniów do zadawania pytań sprawdzających prawidłowe zrozumienie przekazywanych uwag, parafrazowanie. Ocena koleżeńska może polegać na: sprawdzaniu ćwiczeń, informacji zwrotnej do pracy, wypowiedzi, a nawet sprawdzaniu klasówek.

Przykład 2. Formularz oceny koleżeńskiej i samooceny do pracy w grupie

Przedstawione poniżej kryteria sukcesu można zastosować do oceny każdej pracy grupowej (zarówno takiej, organizowanej w klasie podczas lekcji, jak i tych w ramach wykonywania prac domowych czy projektów).

Proponowane kryteria sukcesu:

1. Czy wywiązałeś się z roli, jaką odgrywałeś w grupie?
2. Czy wywiązałeś się terminowo z zadania, jakie zostało ci przydzielone?
3. Czy przydzielone zadanie wykonałeś rzetelnie?
4. Czy aktywnie uczestniczyłeś w pracy grupowej?
5. Czy zgłaszałeś własne pomysły na działania bądź rozwiązania jakiegoś problemu?
6. Czy uważnie słuchałeś innych, nie przerywałeś wypowiedzi, czekałeś, aż inni skończą?
7. Czy przestrzegałeś ustalonego kontraktu?

INFORMACJA ZWROTNA (w postaci tabeli kryteriów oceniania)

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Kryterium oceny	Samoocena (tak/nie lub waga punktowa)	Ocena koleżeńska (tak/nie lub waga punktowa)	Ocena nauczyciela (tak/nie lub waga punktowa)
1. Czy wywiązałeś się z roli, jaką odgrywałeś w grupie?/ Wywiązywanie się z funkcji pełnionej w grupie			
2. Czy wywiązałeś się terminowo z zadania, jakie zostało ci przydzielone?/ Terminowe wykonywanie przydzielonych zadań			
3. Czy aktywnie uczestniczyłeś w pracy grupowej?/ Aktywna praca w grupie			
4. Czy przydzielone zadanie wykonałeś rzetelnie?/ Rzetelność wykonywania poszczególnych zadań			
5. Czy zgłaszałeś własne pomysły na działania bądź rozwiązania jakiegoś problemu?/ Zgłaszanie własnych pomysłów			
6. Czy uważnie słuchałeś innych, nie przerywałeś wypowiedzi, czekałeś, aż inni skończą?/Słuchanie innych, komunikacja w zespole			
7. Czy przestrzegałeś ustalonego kontraktu?/ Przestrzeganie ustalonego kontraktu			

W tak skonstruowanym formularzu możliwa jest również opisowa informacja zwrotna – wtedy warto pytania zamknięte, zaczynające się od: „Czy...” zamienić na stwierdzenia, np. *Wywiązywanie się z roli pełnionej w grupie* i poprosić uczniów o przygotowanie krótkiej informacji zwrotnej.
Można wcześniej zamodelować taką informację – na innym, najlepiej fikcyjnym przykładzie.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przykład 3. Ocena koleżeńska i samoocena do dyskusji

Polecenie: Zaproponuj uczniom dyskusję punktową na dowolny temat związany z poruszonym podczas zajęć zagadnieniem. Przedstawione poniżej kryteria oceniania można będzie wykorzystać na każdym przedmiocie – modyfikacji powinny ulec tylko te kryteria, które dotyczą zagadnień merytorycznych (jeśli takie ustalamy).

Podziel klasę na obserwatorów (jeden obserwator na dwóch dyskutantów; jeden obserwator ocenia jednego dyskutanta i moderatora) i uczestników dyskusji; wyznacz jej moderatora (jeśli uczniowie mają już doświadczenie w dyskusji, jeśli nie – sam pełnij funkcję moderatora). Role najlepiej jest przydzielać w sposób losowy. Przedstaw poszczególne funkcje i zadania, najlepiej na karteczkach, w formie pisemnej.

Przed rozpoczęciem dyskusji ustalcie lub przypomnijcie wcześniej sformułowane zasady dyskusji:

1. Nie przerywamy mówcy w trakcie wypowiedzi.
2. Nie wypowiadamy uwag odnoszących się osobiście do mówcy, odnosimy się wyłącznie do wypowiedzianych przez niego argumentów.
3. Nie odnosimy się lekceważąco do uczestnika dyskusji o odmiennych poglądach.
4. Nie oceniamy wypowiedzi mówcy.
5. Nie używamy agresywnych lub obraźliwych słów wobec innych mówców.
6. Słuchamy uważnie wypowiedzi innych.
7. Przestrzegamy czasu dyskusji
8. Przestrzegamy tematu dyskusji.

Przedstaw też uczniom kryteria oceny udziału w dyskusji (w zależności od pełnionej funkcji), zwracając ich uwagę na to, że oceniane będzie zarówno ich zachowanie podczas dyskusji (*Czy uczniowie prawidłowo wywiązują się ze swojej roli? Czy uczniowie przestrzegają zasad dyskusji?*), jak również poziom merytoryczny dyskusji (wg kryteriów zamieszczonych w tabeli poniżej).

Podobnie jak w poprzednim przykładzie można zastosować samoocenę, ocenę koleżeńską i ocenę nauczyciela – bądź w postaci formularza, bądź opisowej informacji zwrotnej (szczególnie w przypadku oceny nauczyciela). Jeśli zdecydujemy się na opisową informację zwrotną, wtedy pytania zamknięte, zaczynające się od: „Czy...” należy zamienić na stwierdzenia, np. *Wywiązanie się z funkcji pełnionej podczas dyskusji.*

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

FORMULARZ OCENY KOLEŻEŃSKIEJ UCZESTNIKA DYSKUSJI

Kryterium oceny dyskutanta

Czy uczestnik w dyskusji przedstawił przynajmniej jeden przykład/fakt?	+/-
Czy uczeń skomentował/ uzasadnił przedstawione fakty/przykłady?	+/-
Czy w trakcie dyskusji uczeń podał co najmniej jedną nową informację?	+/-
Czy uczeń – poprzez swoją wypowiedź – zaangażował w dyskusję kolejnego uczestnika?	+/-
Czy uczeń zwrócił uwagę na błąd w wypowiedzi innego uczestnika dyskusji?	+/-
Czy uczeń przestrzegał ustalonych zasad dyskusji (nie więcej niż dwa wykroczenia)?	+/-
Czy wszystkie informacje podane przez ucznia były prawdziwe?	+/-
Czy uczeń zabierał głos w dyskusji?	+/-

FORMULARZ OCENY KOLEŻEŃSKIEJ MODERATORA DYSKUSJI

Kryterium oceny moderatora

Czy moderator pilnował uzgodnionego tematu dyskusji?	+/-
Czy moderator nie angażował się po stronie dyskutantów?	+/-
Czy moderator podejmował działania dla podtrzymania dyskusji?	+/-
Czy moderator podejmował działania, które zaangażowały nowego uczestnika w dyskusji?	+/-
Czy moderator zwrócił uwagę na merytoryczny błąd w wypowiedzi uczestnika?	+/-
Czy moderator przestrzegał ustalonych zasad dyskusji?	+/-
Czy moderator stosował techniki aktywnego słuchania: parafrazy, powtórzenia?	+/-
Czy wypowiedzi moderatora były poprawne merytorycznie i prawdziwe?	+/-

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

FORMULARZ SAMOOCENY (MODERATORA, UCZESTNIKA DYSKUSJI, OBSERWATORA)

Kryteria oceny

Czy wywiązałem się z powierzonej mi roli?	+/-
Czy moje wypowiedzi były zgodne z ustalonym tematem?	+/-
Czy udało mi się poprzez moją wypowiedź zaangażować do dyskusji nową osobę?	+/-
Czy komentowałem/ argumentowałem podawane przez siebie informacje?	+/-
Czy przedstawiłem w dyskusji przynajmniej jeden przykład/fakt?	+/-
Czy w trakcie dyskusji podałem co najmniej jedną nową informację?	+/-
Czy zwróciłem uwagę na błąd w wypowiedzi innego uczestnika dyskusji?	+/-
Czy przestrzegałem ustalonych zasad dyskusji (nie więcej niż 2 wykroczenia)?	+/-
Czy wszystkie podane przeze mnie informacje były prawdziwe?	+/-

W podsumowaniu tego niezwykle istotnego rozdziału omawiającego poszczególne elementy oceniania kształtującego proponujemy:

DZIESIĘĆ ZASAD OCENIANIA KSZTAŁTUJĄCEGO (według CEO¹⁶)

ZASADA 1

Ocenianie kształtujące powinno być powiązane z dobrym planowaniem nauczania i uczenia się.

Nauczyciel, planując lekcję, określa jej cele i kryteria oceniania. Przekazuje je uczniom i ściśle ich przestrzega. Planuje również sposób udzielania informacji zwrotnej.

ZASADA 2

Ocenianie kształtujące koncentruje się na tym, w jaki sposób uczniowie się uczą.

Nauczyciel koncentruje się na tym, jak jego uczniowie się uczą, co im pomaga w nauce, jakie metody przyswajania wiedzy im najbardziej odpowiadają. W informacjach zwrotnych wykorzystuje te informacje, wskazując najkorzystniejsze sposoby poprawienia błędów.

¹⁶ www.ceo.org.pl

ZASADA 3

Ocenianie kształtujące jest istotne podczas realizacji całego procesu dydaktycznego od planowania po ocenę osiągnięć.

Informacja zwrotna jest stałym elementem procesu nauczania. Dzięki niej uczniowie mogą na bieżąco poprawiać i doskonalić swoją pracę, dzięki czemu osiągają lepsze efekty i wyniki oraz mają większą motywację do pracy.

ZASADA 4

Ocenianie kształtujące jest zgodne z najlepszymi zasadami dydaktyki.

Nauczyciel stosujący ocenianie kształtujące planuje, obserwuje proces uczenia się, analizuje i interpretuje uzyskane informacje o przebiegu procesu i jego wynikach, przekazuje uczniom informację zwrotną dotyczącą ich pracy i osiągnięć. Uczy również uczniów samooceny i oceny koleżeńskiej. Kształci kompetencje społeczne. To niezbędne umiejętności skutecznego nauczania.

ZASADA 5

Ocenianie kształtujące buduje relacje nauczyciela z uczniem.

Nauczyciel wie, jaki wpływ na budowanie motywacji ucznia mają informacje zwrotne. Dzięki indywidualizacji charakteru tych komentarzy stosowanych w ocenianiu kształtującym nauczyciel zawiera indywidualny kontrakt z uczniem, który pomaga mu się uczyć.

ZASADA 6

Ocenianie kształtujące motywuje uczniów do nauki.

Wbrew powszechnym opiniom o motywującej roli wszelkich rankingów, punktów czy innej metodzie porównywania osiągnięć ucznia badania wskazują na demotywacyjną rolę tych narzędzi w procesie nauczania. Ocenianie kształtujące skupiające się na postępach i osiągnięciach ucznia, wzmacniające pozytywne aspekty uczenia, chroniące autonomię ucznia i dostarczające konkretnych wskazówek do samopoprawy ułatwia proces samokształcenia.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

ZASADA 7

Ocenianie kształtujące wymaga już na etapie planowania lekcji, określenia kryteriów sukcesu.

Nauczyciel konsekwentnie w ocenianiu zwraca uwagę tylko na uzgodnione kryteria oceny, czyli na to, co ustalił z uczniami. Wymaga to uzgodnień ogólnych z uczniami, czy nauczyciel poprawia błędy ortograficzne i stylistyczne, ale ich nie komentuje i nie ocenia i ich nie poprawia.

ZASADA 8

Uczniowie otrzymują konstruktywne wskazówki, jak poprawić swoją pracę i jak się dalej rozwijać.

Nauczyciel docenia w informacji zwrotnej silne strony ucznia i doradza, jak je rozwijać. Informuje również o brakach, wyraźnie wskazując, jak można je wyeliminować, stwarza również możliwość poprawy.

ZASADA 9

Ocenianie kształtujące powinno rozwijać uczniowską zdolność do samooceny tak, by służyło refleksji i samodzielnemu decydowaniu o własnej nauce.

Stosując ocenianie kształtujące nauczyciel rozwija umiejętności samodzielności w prowadzeniu nauczania i samooceny ucznia.

ZASADA 10

Ocenianie kształtujące jest właściwe na każdym etapie kształcenia i w stosunku do każdego ucznia, niezależnie od poziomu jego osiągnięć.

Indywidualizując ocenianie, nauczyciel ma możliwość zauważenia i docenienia osiągnięć każdego ucznia i umożliwia mu rozwój na najwyższym dostępnym dla niego poziomie.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

9. Ocenianie kształtujące jako element kształtowania kompetencji społecznych

1. Budowanie społeczności klasowej

Wprowadzenie oceniania kształtującego do klasy ma wpływ na cały styl nauczania i budowanie wzajemnych relacji pomiędzy uczniami i nauczycielem. Ten rodzaj oceniania wpływa – jak było już wspomniane wcześniej – na poprawne zachowania uczniów, uczy wzajemnego szacunku i współpracy w procesie uczenia się i nauczania.

Jeśli pamiętamy o tym, że pośrednimi odbiorcami wystawianej uczniowi oceny są jego koledzy i koleżanki, łatwiej dostrzec wychowawcze korzyści wynikające ze stosowania oceniania kształtującego. Z własnego doświadczenia wiemy, że ocena otrzymywana z nieodpowiednim komentarzem lub przy jego braku, może działać selektywnie i wpływać na ocenę ucznia przez rówieśników, na jego pozycję w grupie. W dużym stopniu ten społeczny proces uwarunkowany jest autorytetem nauczyciela i poziomem akceptacji jego sposobu oceniania przez uczniów.

W sytuacji braku autorytetu i nieakceptowania sposobu oceniania uczeń otrzymujący negatywną ocenę od nauczyciela może spotkać się z pozytywną oceną rówieśniczą. Od dojrzałości ucznia zależeć będzie jej motywacyjny charakter i to, czy ją ocenę uzna za ważniejszą. W sytuacji otrzymania oceny pozytywnej uczeń może być dyskredytowany przez rówieśników, może również, chcąc zyskać akceptację kolegów, sam umniejszać jej znaczenie.

Aby skutecznie wdrożyć ocenianie kształtujące – które pozwala unikać sytuacji takich jak ta, opisana wyżej – konieczne jest wypracowanie życzliwej atmosfery, poczucia bezpieczeństwa uczniów oraz zobiektywizowanie oceniania poprzez wspólne uzgodnienie kryteriów, ustalenie i zaakceptowanie przez wszystkich *kontraktu dotyczącego pracy w grupie*, dopuszczenie możliwości popełniania błędów oraz poprzez postawę gotowości w przyjmowaniu krytyki i pochwał.

Podjęcie decyzji o wdrożeniu oceniania kształtującego jest zatem zgodą na przyjęcie pewnego stylu nauczania. Nie da się wdrożyć oceniania, stosując tylko wybrany jego element; konieczna jest mozolna praca całej społeczności nad wspólną zmianą modelu nauczania: tworzeniem *pozytywnych sytuacji edukacyjnych w klasie i budowaniu atmosfery współpracy*.

Jak budować „pozytywną sytuację edukacyjną” w klasie?

Poczucie bezpieczeństwa ucznia ma znaczenie ogromny wpływ na jego funkcjonowanie w społeczności klasowej, jego zachowanie wobec nauczyciela i rówieśników, jego motywację do nauki. Kluczowe jest podmiotowe traktowanie ucznia poprzez szacunek, tolerancję i akceptację, unikanie wszelkich form dominacji, manipulacji czy ośmieszania, budzących wyłącznie lęk i uruchamiających mechanizmy

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

obronne. Człowiek, który znajdzie się w takiej sytuacji, nastawiony jest na „przetrwanie” i stosuje lepsze lub gorsze strategie walki o swoją godność, naruszając przy tym przyjęte normy klasowe.

Tylko traktowanie ucznia w partnerski sposób tworzy podstawy do zaufania i współpracy w procesie uczenia się i nauczania.

Drugim niezbędnym warunkiem zaistnienia pozytywnej atmosfery nauki jest współuczestnictwo w zadaniu i poczucie jej sensu. Uczeń musi ten sens widzieć, rozumieć i akceptować go. Poczucie sensu uzyskuje się przede wszystkim przez to, że uczeń rozumie cele, do których wspólnie dążą, metody, sposób i organizację pracy podczas lekcji. Najlepiej, kiedy współtworzy jej elementy. Akceptuje własne współuczestnictwo i jego zakres. Inny rodzaj sensu wynika z zaufania do kompetencji nauczyciela.

Trzecim warunkiem zaistnienia pozytywnej sytuacji edukacyjnej jest odnalezienie właściwej dla danej lekcji i grupy aktywności, która z jednej strony w sposób najpełniejszy pozwoli zrealizować postawione cele, z drugiej – zachęci wszystkich do uczestnictwa. Nie oznacza to potrzeby ciągłego poszukiwania nowych pomysłów na zaangażowanie grupy, ale mądre, dobrze zorganizowane i adekwatne do poziomu energii uczniów wykorzystanie powszechnych i wciąż atrakcyjnych metod, takich jak: rozmowa, dyskusja, projekt, gra edukacyjna itp. Ważny jest właściwy dla tematu rytm pracy, odkrywanie energii tkwiącej w uczniach (wg Doroty i Jacka Jakubowskich www.grupatrop.pl¹⁷)

W dobie rozwoju technologicznego, ogólnej dostępności do informacji, w tym poprzez internet, programy telewizyjne, własne zwiedzanie świata wzrasta gotowość młodzieży do zadawania pytań i samodzielnego poszukiwania odpowiedzi na nie, formułowania własnych spostrzeżeń, poszukiwanie rozwiązań problemów, wyrażania własnego stanowiska w sprawach publicznych.

Nie można nie dostrzegać tego dążenia do samopoznania i samokształcenia, wręcz przeciwnie – należy je wzmocnić i w miarę możliwości ukierunkowywać. Umiejętne reagowanie na te nowe wyzwania – przy rezygnacji z przywiązania do tradycyjnych metod nauczania i oceniania – sprzyja rozwijaniu dojrzałości społecznej klasy jako zespołu i rozwijaniu kompetencji komunikacyjnych. Połączenie zaś oceniania z całym procesem nauczania pozwoli dostosować procesy dydaktyczne do wymogów współczesnego świata.

¹⁷ www.grupatrop.pl

Reasumując: Co zapewnia sukces w tworzeniu pozytywnej sytuacji edukacyjnej?

- Zasada pracy na pozytywach, podkreślanie pozytywnych elementów w działaniu ucznia
- Pokazywanie uczniom, jak wiele już wiedzą, odwoływanie się do ich doświadczeń
- Zasada modelowania, czyli zgodności pomiędzy nauczaniem i działaniem nauczyciela
- Wzajemne zaufanie
- Zbudowanie **KONTAKTU** (bycie wrażliwym na sygnały i potrzeby płynące z grupy)
- Zawarcie **KONTRAKTU** (umówienie się co do zasad, jakie obowiązują na lekcjach, wyznaczanie celów lekcji i kryteriów oceny, ustalanie podstawowych reguł odnoszących się do wszystkich lekcji)

Budowanie kontaktu to praca długofalowa, sprzyja jej zawarcie kontraktu, które powinno odbywać się z pewnym ceremoniałem, żeby podkreślić jego wagę. Najlepiej sporządzić go w formie pisemnej, z podpisami wszystkich zainteresowanych stron. Scenariusz takich zajęć znajdziecie w załączniku nr 3.

Po co zawierać i spisywać KONTRAKT?

- Precyzując sposób pracy, sprawiamy, że to, co się dzieje w trakcie lekcji, jest dla ucznia przewidywalne; dzięki temu wzrasta jego poczucie bezpieczeństwa.
- Kontrakt pozwala określić wzajemne oczekiwania i relacje nauczyciel-uczeń. Precyzuje cele, zakres wiedzy i umiejętności, nad którymi będą wspólnie pracować.
- Kontrakt pozwala na jasne sprecyzowanie i powiedzenie, że odpowiedzialność za ilość wiedzy i doświadczeń, jakie uczniowie „wyniosą” z zajęć szkolnych, w bardzo wysokim stopniu spoczywa na nich samych i zależy od ich zaangażowania i gotowości do współpracy i dzielenia się doświadczeniem.
- Kontrakt określa zasady współpracy w grupie. Im bardziej uczniowie czują się współtwórcami kontraktu, tym chętniej go przestrzegają.
- Daje możliwość odwołania się do jego treści w sytuacji konfliktu.

2. SPOŁECZNOŚĆ SZKOLNA I PROCESY GRUPOWE

Budowanie kontaktu to nie jest proste i szybkie działanie, to proces wymagający znajomości mechanizmów grupowych. Wiedza o naturalnych procesach rozwojowych grupy pozwala nauczycielom lepiej rozumieć swoich uczniów i siebie, bo również on współuczestniczy w tych procesach. Jeśli uruchamia się proces grupowy nauczyciel musi go rozumieć i wspierać, stosując konstruktywne metody rozwiązywania konfliktów. Nagrodą będzie efekt SYNERGII, kiedy grupa i nauczyciel poczują, że jako społeczność

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

klasowa bardzo dużo mogą i są odporni na cykliczne negatywne procesy pojawiające się w ich wspólnym działaniu. Dlatego w naszym poradniku procesom grupowym poświęcimy oddzielny podrozdział.

Grupę stanowią co najmniej trzy osoby przebywające w tym samym miejscu, czasie i komunikujące się ze sobą. O **grupie społecznej** mówimy wtedy, gdy dwie lub więcej osób współdziała ze sobą oraz wzajemnie zależy od siebie (w tym sensie, że muszą na sobie polegać w zaspakajaniu potrzeb i osiągnięciu celów).

O ISTNIENIU WYODRĘBNIONEJ GRUPY MÓWIMY, KIEDY:

- Są w niej zaangażowane co najmniej trzy osoby
- Spędzają ze sobą dużo czasu
- Mają poczucie odrębności
- Mają swoją „historię”
- Mają wspólny cel, który w miarę czasu coraz bardziej się precyzuje w określonych zadaniach, po czym zostaje przedefiniowany i pojawia się pod postacią nowego zadania
- Komunikują się ze sobą wg określonego modelu
- Pojawia się zjawisko dynamiki grupy: okresy wzrostu aktywności i kryzysy
- Dają się wyróżnić role grupowe, które również się zmieniają
- Pojawiają się jawne i ukryte normy grupowe
- Daje się zauważyć wpływ grupy na otoczenie

Grupę społeczną stanowi zatem **klasa**: jej członkami są zarówno uczniowie, jak i – w trakcie lekcji – nauczyciel. Praca podczas lekcji dotyczy relacji nauczyciela jako lidera grupy i uczniów, jak również wzajemnego oddziaływania na siebie uczniów jako członków grupy.

Świadomość możliwości tkwiących w grupie i umiejętność wykorzystania ich w nauczaniu daje nauczycielowi ogromne, często niewykorzystywane możliwości. Edukacja jako wspólne świadome działanie jest jedną z relacji międzyludzkich. Musi spełniać jej podstawowe funkcje, jakim są: budowanie więzi i poczucia przynależności, pełnienia roli społecznej, zaspakajania potrzeby bycia razem i nawiązywania kontaktów rówieśniczych. Jest klasycznym przykładem siły grupowej, jedności i zmian w niej zachodzących, nazywanych **procesem grupowym**. Uczniowie tworzący grupę wnoszą do niej swoje przekonania, emocje, kompetencje, doświadczenie życiowe, przeżycia i indywidualne oczekiwania.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

*Fazy życia grupy*¹⁸

1. faza zależności – celem grupy jest przynależność do grupy, dominuje lęk, niepokój, napięcie (pojawiają się „żarty”, tematy zastępcze, „psychologiczne macanie”), rola prowadzącego to skupienie na sobie uwagi, przewodzenie, rola uczestników grupy: duży konformizm, organizacja grupy: dobór w pary na zasadach podobieństw i przeciwieństw, komunikacja: od uczestników do lidera (cała uwaga skupia się na liderze) – lider jako centrum;
2. faza różnicowania – celem grupy jest wyodrębnienie siebie i zróżnicowanie, w uczuciach dużo złości i odrazy, pierwsze koalicje, dużo sporów, kłótni, wyznaczania własnego terytorium, dominuje złośliwość, uwagi, krytyczne oceny, rola prowadzącego: facylitator – ułatwia, rozsądza, nie może stać z boku, musi być autorytetem, rola uczestników: agresywno-zależna, słaby lider nie jest facylitatorem – dzieli grupę na koalicję i wykorzystuje to, organizacja grupy: koalicje, grupy, sojusze, komunikacja: między uczestnikami grupy, lokalizacja mocy, siły: podzielona pomiędzy grupą a liderem;
3. faza konfrontacji z liderem – celem grupy jest pokazanie swojej siły i zakwestionowanie pozycji lidera, w uczuciach dużo złości, rozczarowania, lekceważenia, satysfakcji, tryumfu, zachowanie grupy: bardzo silny opór, sabotaż, prowokacje, manipulacje, rola prowadzącego: być, stawić czoło, nie bać się konfrontacji (lider nie może biernie lekceważyć tej fazy), organizacja grupy: grupa razem przeciwko liderowi, komunikacja od grupy do lidera;
4. faza symbiozy ponad osobisty zachwyt – celem grupy jest integracja na wyższym poziomie i identyfikacja z grupą, uczucia: euforia, zachwyt, siła, upojenie, zachowanie: bycie razem, wzajemny szacunek, organizacja grupy: grupa zwarta, współpraca z liderem, pozycja lidera: lider członkiem grupy, komunikacja: język grupy, „nasz zespół”, moc grupy: grupa + lider;
5. faza rozczarowania – uczucia: rozczarowanie, zwątpienie, frustracja, brak celu, zmęczenie grupą, odosobnienie, zachowanie: refleksja, przeżywanie w samotności, organizacja grupy: rozpad wspólnoty, pozycja lidera jest nieistotna, formalna, rytualna, symboliczna
6. faza współzależności i zaufania – celem grupy jest dojrzała współpraca, sojusz, być razem, zachowanie: naturalnie nakierowane na cel, organizacja: grupa koncentruje się wokół celu, pozycja lidera: kontakt z liderem kiedy jest konieczny, grupa jest samodzielna, moc grupy: adekwatna lokalizacja mocy, role grupowe elastyczne
7. faza rozpadu grupy i powrotu do początku

¹⁸ Marek Grondas „Rozwijanie umiejętności wychowawczych” Materiały dla nauczycieli i dyrektorów szkół

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Znajomość mechanizmów psychologicznych, wpływających na to, co dzieje się w grupie (także tej klasowej), pozwala na efektywniejsze planowanie działań, również edukacyjnych. Współpraca z innymi polega na ciągłym budowaniu, podtrzymywaniu, a także zrywaniu relacji. Wraz z upływem czasu, za sprawą rodzących się sympatii, w grupie dokonują się podziały. Jest to proces naturalny, istotne jest, by tworzące się podgrupy nie zamykały się na pozostałych członków. Dobra komunikacja pomiędzy podgrupami dynamizuje jej rozwój i zapewnia stabilność. Zgodnie z procesem psychologicznym rozwój grupy wyznaczają kryzysy, z których każdy stanowi zamknięcie starego i otwarcie kolejnego etapu życia grupy. Opór poprzedzający kryzys jest zjawiskiem normalnym i cechuje ostrożność i dystans wobec zmian.

W pracy zespołowej uczniowie ujawniają w swoim działaniu cechy, preferencje i atuty, doceniane przez grupę. W ten sposób wyłania się struktura grupy i pełnione w niej role.

W każdej grupie możemy wyodrębnić pewne charakterystyczne role grupowe, choć różnie są nazywane, to łatwo wyróżnić ich charakterystyczne zachowania i cechy¹⁹:

- błazna
- kozła ofiarnego (syndrom ofiary, w grupie spełnia funkcję „bezpiecznika”, „zaworu bezpieczeństwa”)
- lider zadaniowy
- lider sympatii
- dziecko grupowe
- outsider
- adwokata diabła (ciągła opozycja do grupy)
- syndrom dobrego ucznia
- komentator
- sumienie grupy

Na uwagę zasługują też takie role jak: najlepszy uczeń, czynny, najinteligentniejszy, miss klasy, robiący najwięcej na rzecz klasy, przystojny, ulubieniec nauczyciela²⁰.

H. Muszyński²¹ wyodrębnia takie role społeczne funkcjonujące na terenie klasy:

- *poszukiwacz wiedzy – to uczeń podejmujący czynności związane z samodzielnym zdobywaniem wiedzy lub znajdowaniem rozwiązań praktycznych;
- *odkrywca wiedzy – rola odkrywcy wiedzy polega na samodzielnym poznawaniu rzeczywistości, odkrywaniu czegoś i dochodzeniu do własnych wniosków;
- *użytkownik wiedzy – to uczeń, który po opanowaniu jej w wymaganym stopniu, dzieli się nabytymi wiadomościami i umiejętnościami z członkami swojego zespołu lub innych zespołów;

¹⁹ Marek Grondas „Rozwijanie umiejętności wychowawczych” Materiały dla nauczycieli i dyrektorów szkół

²⁰ Janowski A, Stachyra R. Prestiż ucznia wśród rówieśników, Warszawa 1985, s. 91.

²¹ Muszyński H., Dudzikowa M., Praca wychowawcza w toku nauczania, Warszawa 1987, s. 135.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- *rola „specjalisty” i „fachowca” – uczeń, który posiada określone praktyczne umiejętności, zostaje wdrożony przez szkołę do roli fachowca. Uczeń zainteresowany całokształtem przedmiotu nauczania i wykazujący uzdolnienia w danym kierunku zostaje wdrożony do roli specjalisty;
- *rola samouka – polega na samodzielnym podejmowaniu w stosunku do siebie samego tych czynności, które w nauczaniu należą do nauczyciela.

J. Gawlina²² na podstawie badań wyodrębnił następujące role społeczne pełnione w klasie szkolnej:

- Role nastawione na kierowanie i egzekwowanie (przywódca, przewodniczący)
- Role nastawione na wykonywanie obowiązków (wykonawca, podwładny, specjalista)
- Role nastawione na rozrywkę i zabawę (uczestnik gry lub zabawy, partner w zabawie, wodzirej)
- Role nastawione na koleżeństwo (kolega, przyjaciel, opiekun)
- Role karne związane z degradacją społeczną (oferma, lizus, obibok, egoista, maminsynek itp.)

2. Rozwijanie kompetencji społecznych

Do podstawowych umiejętności społecznych, niezbędnych dla efektywnego wdrażania oceniania kształtującego i budowania atmosfery klasowej należy umiejętność komunikacji interpersonalnej zarówno nauczyciela, jak i ucznia. Bez rozwijania tej umiejętności trudno jest mówić o budowaniu przyjaznej atmosfery grupy klasowej. Efektywna komunikacja wymaga, aby uwagi i informacje były formułowane w sposób klarowny i **jednoznaczny**, krytyka zaś – w sposób **konstruktywny**. Tylko taki styl przekazu daje pewność, że zostanie on dobrze zrozumiany, wyraźnie usłyszany i odebrany.

Według Frischalecka (www.grupatrop.pl²³) jednoznaczna komunikacja zachodzi wtedy gdy:

- przy wyrażaniu życzeń dopowiadamy, jaką wagę ma dla nas sprawa, czego dokładnie chcemy;
- przy wyrażaniu złości i obaw skupiamy się na wyrażeniu informacji o naszych odczuciach, nie zagłębiając się w kwestię winy. Posługujemy się komunikatami o sobie (komunikat JA), a nie zarzutami (komunikat TY);
- przy formułowaniu rozmaitych skrótów, niejednoznacznych komunikatów upewniamy się, czy to samo mamy na myśli (np. stosując parafrazę).

Umiejętność wyrażania konstruktywnej krytyki jest niezbędna przy stosowaniu informacji zwrotnej.

Aby krytyka nie niszczyła, ale rozwijała:

- krytykujemy „na bieżąco”, bezpośrednio po zachowaniu, którego krytyka ma dotyczyć;
- oddzielamy osobę od działania; krytykujemy to, co uczeń zrobił, a nie to, jaki jest; unikamy porównań z innymi; koncentrujemy się na oczekiwanych efektach;
- patrzymy realistycznie; zwracamy uwagę na te zachowania, które uczeń może zmienić, nie zadajemy irracjonalnych pytań „dlaczego to robisz?”;

²² Zięba L., Niektóre aspekty podejmowania i spełniania ról społecznych w klasie szkolnej, „Życie szkoły” 1980 nr 4, s. 7.

²³ www.grupatrop.pl

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- bądźmy konkretni, nie uogólniajmy; unikajmy słów ostatecznych, takich jak „zawsze”, „nigdy”, „wiecznie”; zamiast mówić „nie można ci wierzyć”, powiedzmy „spóźniłeś się drugi raz w tym tygodniu”;
- krytykujmy na osobności; publiczne besztanie może stygmatyzować, ale również kreować bohatera; nie warto w kółko powtarzać zarzutów już przekazanych i przyjętych;
- krytykujmy pozytywnie; mówmy, jakie pozytywne zmiany dostrzegamy i wskazujemy to, co należy poprawić.

„Założenia oceniania kształtującego eliminują nadmierną, bezpodstawną krytykę, ograniczają potrzebę przypodobania się. Budują poprawne relacje, wzmacniają samoocenę, neutralizują bezrefleksyjną postawę obronną, przyjmowaną w sytuacji oceny. Ma to pozytywny wpływ na podnoszenie kompetencji ucznia w zakresie słuchania, wymaga jednak od niego posiadania podstawowej umiejętności kontrolowania przekazywanych ustnie treści”- Magdalena Matuszak Ocenianie Kształtujące²⁴.

Jednym z podstawowych narzędzi komunikacji interpersonalnej i narzędziem dydaktycznym w procesie nauczania jest aktywne słuchanie, które wymaga interakcji. Prawdziwe słuchanie to zrozumienie, co mówi druga osoba, co myśli i czego oczekuje. Nie koncentrowanie się na własnych myślach, budowaniu własnej odpowiedzi, konstruowaniu ciętej riposty, ale stosowanie wszystkich dostępnych narzędzi komunikacyjnych w celu zrozumienia pełnego sensu wypowiedzi skierowanej do nas. W tym celu możemy stosować powtórzenia, pytania uszczegółowiające, parafrazowanie, puentowanie oraz całą gamę narzędzi komunikacji niewerbalnej, tj. gesty, mimika, pochylenia ciała, kontakt wzrokowy.

„Kompetencja komunikacyjna usprawnia ucznia, przygotowuje go do diagnozowania problemu, formułowania pytań oraz poszukiwania odpowiedzi. Uczy, że może liczyć na innych, że popełnianie błędów i ich naprawa to naturalny proces społeczny, mobilizuje do zbierania informacji. Pokazuje też, że wiedza nie jest wartością raz nabytą, wymaga modyfikacji i pogłębiania. Podnoszenie tych kompetencji nie musi odbywać się na odrębnych zajęciach, powinno towarzyszyć każdemu zachowaniu komunikacyjnemu charakterystycznemu dla oceniania kształtującego”. Magdalena Matuszak Ocenianie Kształtujące²⁵.

²⁴ www.kig.konin.pl/inowacje

²⁵ www.kig.konin.pl/inowacje

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3. Budowanie prawidłowej aktywności ucznia w czasie zajęć jako element rozwijania umiejętności psychospołecznych w grupie

Jak już wspominaliśmy trzecim, niezbędnym elementem budowania pozytywnej sytuacji edukacyjnej jest budowanie prawidłowej aktywności podczas zajęć.

W przekazanych podstawach programowych z przedsiębiorczości i geografii interdyscyplinarnego programu nauczania IBIS autorki dokładnie omówiły metody i narzędzia przeznaczone do zastosowania w trakcie realizacji tematów lekcji.

„Systematyczne aktywizowanie uczniów w czasie lekcji wymaga zastosowania wielu metod aktywizujących jednocześnie. W zależności od grupy należy dokonać wyboru z katalogu metod m.in.:

- pracę z podręcznikiem, w tym przypadku z multibookiem,
- grę edukacyjną multimedialną, stanowiącą integralną część obudowy programu nauczania,
- uczestnictwo w konkursach,
- udział w grach symulacyjnych,
- pogadankę,
- pokaz,
- „burzę mózgów”,
- studium przypadku,
- projekt,
- metodę symulacyjną oraz dyskusję nad wynikami obserwacji i analizy,
- metodę problemową.

W kontekście omawiania oceny kształtującej zaprezentujemy dwa zaproponowane narzędzia: dyskusję i grę. Pierwsza – dyskusja (we wszystkich jej odmianach) – oprócz tego, że jest najczęściej wykorzystywanym narzędziem, niewymagającym nadmiernego przygotowania, jest niezmiernie ważnym elementem rozwijania umiejętności interpersonalnych: komunikacja interpersonalna i przekazywanie informacji zwrotnej. Dyskusja może być wykorzystywana do zinterpretowania i uzgodnienia przekazywanych w grze treści, umiejętności i wiedzy oraz samego wykorzystania gry.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

PRAKTYCZNE WSKAZÓWKI ZASTOSOWANIA METODY DYSKUSJI

(wg. Poradnika Model Innowacyjnych Metod dydaktycznych w zakresie szkolnictwa zawodowego. Praca zbiorowa, 2010 r.)²⁶

Metoda dyskusji jest narzędziem aktywizującym uczniów i może być wykorzystywana jako podsumowanie zastosowania gry lub zupełnie niezależnie – jako samodzielna metoda realizacji tematu zajęć. Dobrą inspiracją dyskusji jest pytanie kluczowe. Ta prosta metoda, niewymagająca wielu skomplikowanych przygotowań, daje możliwość włączania oceny kształtującej w sposób angażujący wszystkich uczestników dyskusji. Daje im wpływ na jej kształt i możliwość zaangażowania. Bardzo motywuje do uczestniczenia w dyskusji.

Dyskusja to doskonała metoda nauki wyrażania swojego zdania, argumentowania, treningu okazywania i przyjmowania krytyki, szacunku do przyjmowania poglądów innych niż wyrażane przez ogół uczestników.

Dyskusja uczy precyzyjnego i swobodnego wyrażania myśli w zwartej formie. Uczy słuchania wypowiedzi innych, precyzowania ich znaczenia. To doskonała szkoła argumentacji.

Formy dyskusji:

- dyskusja swobodna, w której każdy, kto chce, może zabrać głos. Jest najczęściej stosowaną formą dyskusji klasowej.
- Dyskusja panelowa – rozpoczyna się prezentacją poglądów ekspertów, najczęściej o przeciwstawnych poglądach. Pozostali uczestnicy włączają się w dyskusję moderowaną przez osobę ją inicjującą.
- Dyskusja moderowana – jeden lub kilku moderatorów czuwa nad przebiegiem dyskusji, dbając o jej kontekst tematyczny i zakres czasowy.
- Akwarium – dyskusja prowadzona jest przez kilka osób w kręgu, za którym obserwatorzy analizują przebieg dyskusji. Intencją dyskusji typu „akwarium” jest uczenie się prowadzenia dyskusji w uzgodnionym wymiarze z uwzględnieniem obowiązujących reguł.
- Dyskusja punktowa – prowadzona w podobnej formule do dyskusji typu „akwarium”, ale podlegająca ocenie. Ocenę poprzedza określenie kryteriów sukcesu.
- Dyskusja z zaproszonym gościem – poprzedzona wystąpieniem gościa – polega na zadawaniu mu pytań w określonym przedziale czasowym i formule, np. każdy może zadać tylko jedno pytanie.
- Dyskusja „za” i „przeciw” – nauczyciel dzieli uczniów na zwolenników i przeciwników określonej tezy. Prezentowana teza powinna być jasno sformułowana. Grupa klasowa zostaje podzielona na przeciwników i zwolenników określonego poglądu, którzy poprzez wzajemną argumentację usiłują przekonać stronę przeciwną. Dyskusja jest oceniana przez obserwatorów wg przyjętych kryteriów.
- Debata oksfordzka, w formule podobna do dyskusji „za” i „przeciw”, jednak oprócz zwolenników i przeciwników poglądów określonej tezy w dyskusji biorą udział słuchacze. Słuchacze mogą zabierać głos w dyskusji, mogą też zmieniać swoje poglądy w zależności od siły przedstawianych argumentów.

²⁶ Poradnik Model Innowacyjnych Metod dydaktycznych w zakresie szkolnictwa zawodowego. Praca zbiorowa, 2010 r.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Prawidłowo skonstruowana dyskusja składa się z trzech etapów:

1. Wprowadzenie:
 - zdefiniowanie tematu i celu dyskusji
 - określenie ram czasowych i zasad
 - zainicjowanie dyskusji pytaniem kluczowym
2. Przebieg dyskusji właściwej
3. Podsumowanie: wynik dyskusji, analiza dyskusji, ocena i informacja zwrotna

Wskazówki dla nauczyciela:

1. Pierwsze dyskusje są zazwyczaj bardzo nieśmiałe, brak uczniom zdyscyplinowania, umiejętności precyzowania myśli, rzeczowej argumentacji. Warto wprowadzać je stopniowo, żeby początkowo stanowiły fragment lekcji, np. opinia po przeczytany tekście. Ważne, żeby przypominać i przestrzegać podstawowych zasad prowadzenia dyskusji.
2. Kilka razy w semestrze warto poświęcić jej całą lekcję.
3. Warto początkowo zapowiedzieć temat dyskusji.
4. Początkowo to nauczyciel powinien pełnić funkcję moderatora.
5. Bezwzględnie przestrzegać dyscypliny czasowej, umożliwić wypowiedzenie się wszystkim uczniom, doprowadzić dyskusję do punktu końcowego, doprecyzowując go.

Praktyczne wskazówki dotyczące rozwijania kompetencji z wykorzystaniem metody GIER

Co to jest gra edukacyjna i jak można ją wykorzystać w szkole?

Na gry w szkole nadal patrzy się dość podejrzliwie. Podejrzliwie też do grania pochodzą rodzice. Nic w tym dziwnego, jeśli przyjrzymy się statystykom: w Stanach Zjednoczonych 99% chłopców poniżej 18 roku życia i 94% dziewczynek w tym wieku deklaruje, że gra w gry komputerowe regularnie. Przeciętny nastolatek, przed ukończeniem 21 roku życia, spędzi na graniu 10 000 godzin, co odpowiada mniej więcej ilości czasu, który spędzi w szkole do ukończenia liceum. Gry stanowią zatem dla szkoły sporą konkurencję w wojnie o czas i uwagę młodych ludzi. Dlaczego tak często wygrywają tę bitwę? Bo potrafią angażować za pomocą kilku prostych mechanizmów:

- dostarczają precyzyjnie określonego i konkretnego celu;
- pozwalają na bezpieczne popełnianie błędów;
- dostarczają natychmiastowej informacji zwrotnej na temat postępów gracza;
- dają możliwość dochodzenia do mistrzostwa we własnym tempie i na własnych warunkach (przy zachowaniu ściśle określonych zasad, które stają się dla gracza mobilizującym wyzwaniem);
- wykorzystują mechanizm luki informacyjnej, czyli sytuacji, w której gracz wie, że czegoś nie wie;
- dostarczają przyjemności, są źródłem zabawy.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przy odpowiednim wyważeniu tych czynników, gra oddziałuje silnie na motywację wewnętrzną gracza zamiast na motywację zewnętrzną. Oznacza to, że jest on bardziej skłonny wykonywać dane zadanie nie dla jakiejś nagrody (lub dlatego że chce uniknąć kary), ale dla samej przyjemności, którą czerpie z pracy nad danym zadaniem. Stan skupienia, nastawienia na cel i ekscytacji, który wówczas powstaje, jest określany jako *flow*²⁷. Stan ten jest także związany z zasobami, do których mają dostęp gracze, ponieważ powstaje też w zależności od tego, jak bardzo oddziałujemy na motywację wewnętrzną gracza, zamiast na zewnętrzną. W potocznym rozumieniu tego, jak mogą być dostarczane zasoby do osoby, która wykonuje dane zadanie, jasne jest, że raczej dodaje się tych zasobów tam, gdzie ludzie radzą sobie najslabiej, po to, żeby ich wspomóc. W grach jednak najczęściej dąży się do tego, żeby dostarczać zasobów (nagród) tym, którzy radzą sobie najlepiej. Przykładowo – jeśli gracz prowadzi farmę, to może się okazać, że przejdzie do następnego poziomu, jeśli zużyje jak najmniej zasobów (np. wirtualnych pieniędzy). Dzięki temu gracz nie odczuwa konfliktu między dwoma rodzajami motywacji (zdobywaniem zasobów i promocją na wyższy poziom).

W szkole nadal stosunkowo trudno jest doprowadzić do takiej sytuacji, w której uczniowie będą pracowali dla samej przyjemności uczenia się. Najczęściej ich motywacje są związane z ocenami, jakie dostają, aprobatą nauczycieli lub rodziców oraz strachem przed konsekwencjami niezaliczonych egzaminów. Szkoła zatem bazuje na motywacjach zewnętrznych, mniej skutecznych w dłuższej perspektywie, chociaż często niestety bardzo skutecznych doraźnie. Dlatego warto wykorzystywać mechanizmy stosowane w grach do tego, żeby lepiej motywować, ale także bardziej angażować w wykonywanie poszczególnych zadań.

Można z tych mechanizmów korzystać w trojaki sposób:

1. Używając samych zasad i założeń stosowanych w grach do osiągnięcia celów z samą grą niezwiązanymi. Taki zabieg to tzw. gamifikacja (*gamification*), tłumaczona na polski także jako grywalizacja. Jest ona coraz powszechniej używana w marketingu, a na pole edukacji najczęściej przynosi np. punkty zamiast ocen, zadania i ćwiczenia dostarczane w formie misji ubranych często w atrakcyjną narrację przyciągającą uwagę uczniów, a także różnego rodzaju odznaki i inne zróżnicowane nagrody za poszczególne osiągnięcia.
2. Projektując gry razem z uczniami, proponujemy im rodzaj pracy podobny do pracy z projektem uczniowskim, z tą różnicą, że efektem projektu jest gra komputerowa, strategiczna, planszowa czy miejska. Tu uczniowie zdobywają różnego rodzaju kompetencje związane z pracą w grupie, komunikacją, gromadzeniem, selekcjonowaniem i wykorzystywaniem informacji oraz rozwiązywaniem postawionych przed nimi problemów. „Przy okazji” oczywiście zdobywają wiedzę

²⁷ Csikszentmihalyi, Michail. (1990). *Flow: The psychology of optimum experience*. New York: Harper Perennial.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

na dany temat. Jeśli gra dotyczy zagadnień związanych z prawami obywatelskimi lub historią miasta czy regionu, to uczniowie – w atmosferze zabawy – zdobędą bardzo konkretną dawkę wiedzy i umiejętności.

3. Trzeci sposób wykorzystania gier w edukacji to używanie gotowych gier komercyjnych lub specjalnie przygotowanych gier edukacyjnych na zajęciach w szkole lub pomocniczo jako dodatkowe zadanie dla uczniów. Takie gry pozwalają nauczycielowi na stworzenie kontekstu do wprowadzenia danego tematu, dostarczają pretekstu do dyskusji lub służą uatrakcyjnieniu tematu, który uczniom może się wydawać trudny lub mało interesujący. Gry potrafią przekonać do takich trudniejszych momentów w edukacji właśnie dlatego, że dostarczają rozrywki, przyjemności i wprowadzają w każdy temat poprzez zabawę.

Gra „Okręt Wiedzy” jest zatem przykładem gotowej gry, którą nauczyciel może wykorzystać według własnego uznania i w zakresie, jaki będzie dla niego najbardziej efektywny na danym etapie omawiania materiału.

Czy to ma znaczenie, że gra ta jest specjalnie zaprojektowaną grą edukacyjną, a nie zwykłą, rozrywkową grą? Ma, jeśli dostrzeżemy, czym różnią się gry edukacyjne od innych gier. Po pierwsze, gry edukacyjne mają konkretny, edukacyjny, związany z określonym tematem cel, który jest podobny do celów wyznaczanych przez nauczyciela przygotowującego zajęcia czy scenariusz lekcji dla swoich uczniów. Przygotowanie gry edukacyjnej zaczyna się właśnie od określenia, czego dokładnie ta gra ma graczy nauczyć. Po drugie, gra edukacyjna realizuje te cele nie poprzez dostarczanie informacji wprost, ale przy okazji rozgrywki, która ma być dla gracza przede wszystkim atrakcyjna i przyjemna – wiadomości i wiedza pojawiają się w takiej grze niejako przy okazji, jako część narracji, a nie jako jej centralny element. Po trzecie wreszcie, efekty, wyniki osiągnięte w grze edukacyjnej, muszą zostać przez nauczyciela (lub inną osobę) odpowiednio omówione. Najczęściej bowiem sama gra nie dostarcza wystarczającej ilości informacji zwrotnej pozwalającej na samodzielne uporządkowanie zdobytej wiedzy.

Komentarz nauczyciela, który jest przewodnikiem po danym temacie i ekspertem w danej dziedzinie, jest niezbędny także dla emocjonalnego „wyjścia z roli”, podobnie jak w przypadku pracy metodą dramy. Gra bowiem angażuje bardzo często także emocjonalnie (taka zresztą jest jedna z jej głównych funkcji). I jeśli porusza trudne tematy – np. tak jak gra zwracająca uwagę na trudne warunki w obozach dla uchodźców w Darfurze (*Dying Farfur*) – młodszy gracz powinien mieć okazję do tego, aby odreagować trudne emocje, przestrzeń do porozmawiania o nich, do omówienia tego, dlaczego się one pojawiają. Oczywiście nie wszystkie gry edukacyjne poruszają tak trudne tematy, ale warto mieć na uwadze,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

że ze względu na dość silne mechanizmy angażujące gry wymagają czasami przewodnika, mentora, który pomoże uczniowi w głębszym zrozumieniu tematu.

A zatem, aby w pełni skorzystać z walorów edukacyjnych danej gry, powinniśmy:

1. określić cele edukacyjne gry;
2. przeanalizować jej przebieg i sposoby dostarczania informacji zwrotnej;
3. podsumować grę, omówić jej wyniki lub procesy w niej zachodzące.

Cele edukacyjne gry „Okręt Wiedzy”

Jak wspomniano wcześniej, gra edukacyjna tym między innymi różni się od gry rozrywkowej, że ma określone cele edukacyjne. Przy czym warto pamiętać, że nauczyciel może samodzielnie „dorobić” cele edukacyjne do gry, która takich celów w założeniach jej twórców nie miała. Tak będzie w przypadku, kiedy decydujemy się na wykorzystanie gotowej gry jako pretekstu do dyskusji w klasie lub jako pomocy przy wprowadzeniu danego tematu na zajęciach (np. gra *Europa Universalis* lub *Cywilizacja* na historii czy geografii).

Nauczyciel, zestawiając cele edukacyjne, które może zrealizować gra „IBIS” z celami zawartymi w programach nauczania geografii i przedsiębiorczości, może lepiej zaplanować to, na jakim etapie i w jakim zakresie chce wykorzystać grę na zajęciach.

Cele edukacyjne gry „Okręt Wiedzy”:

- uczeń poszerzy wiedzę z geografii i przedsiębiorczości w zakresie, który obejmuje treść modułów gry (patrz: załącznik nr 4 Okręt Wiedzy – instrukcja);
- uczeń wykorzysta tę wiedzę do podejmowania decyzji w ramach oferowanych przez moduły gry, rozwijając w ten sposób umiejętności analityczne;
- uczeń będzie potrafił wytłumaczyć, jakie praktyczne zastosowanie może mieć wiedza zdobyta podczas rozgrywki;
- uczeń zwiększy swoją motywację do zdobywania wiedzy z dziedziny przedsiębiorczości i geografii.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przebieg i mechanizmy informacji zwrotnej wbudowane w grę „Okręt Wiedzy”

Główne założenia gry:

1. Gra jest elementem dodatkowym, uzupełniającym dla programu nauczania – nie wyczerpuje wszystkich tematów w nim poruszanych i nie jest obowiązkowym zadaniem do realizacji w klasie. Nauczyciel sam decyduje, czy i w jakim zakresie z niej skorzysta.
2. Celem gry jest osiągnięcie jak najwyższego zysku w ciągu określonej liczby tur. Równie ważna jak zysk jest reputacja firmy: im wyższa, tym ciekawsze, bardziej opłacalne propozycje inwestycji otrzyma gracz.
3. Rozgrywka składa się z 9 modułów związanych z inwestycjami i jednego modułu centralnego służącego do zarządzania wirtualną firmą.
4. Część inwestycji jest obliczona tak, aby przyniosła pewny zysk, po to żeby wprowadzić gracza w dany temat i zaangażować w grę.
5. Raz na jakiś czas gracz dostanie możliwość zainwestowania w bardziej ryzykowne przedsięwzięcia, których powodzenie będzie musiał ocenić samodzielnie na podstawie dostarczonych mu informacji.
6. Oprócz pieniędzy gracz zdobywa także reputację, dzięki której widać, czy podejmuje on swoje decyzje z uwzględnieniem ochrony środowiska, praw pracowniczych, etc.
7. Gracz będzie miał wirtualnego doradcę, który podpowiada, co można w danym momencie zrobić, jakie ma możliwości, co może kupić i dlaczego.
8. Gracze nie widzą się nawzajem, nie ma rankingu pokazującego, kto radzi sobie najlepiej, ale gra stwarza możliwość pokazania graczom wirtualnego rankingu, który ma spełniać funkcję motywującą.

Jak zaznaczono wcześniej w przewodniku, dobra informacja zwrotna zawiera cztery elementy:

- wskazanie i docenienie dobrych elementów pracy,
- odnotowanie tych elementów pracy, które wymagają poprawy lub dodatkowej pracy ucznia,
- udzielenie wskazówek, w jaki sposób uczeń powinien tę pracę (bądź jej elementy) poprawić,
- wskazanie kierunku, w którym uczeń powinien dalej pracować.

Każda dobra gra także spełnia te warunki i między innymi z tego względu jest doskonałym narzędziem edukacyjnym. Informacja zwrotna w grach jest przede wszystkim ciągła i natychmiastowa – gracz zazwyczaj bardzo szybko po wykonaniu danego zadania wie, czy jego zachowanie jest skuteczne i czy przynosi mu profity (punkty, przedmioty, wirtualne pieniądze) lub podnosi jego status. To sprawia, że grając, szybko się uczymy – nie musimy wykonać dużej liczby ruchów, aby przekonać się, że są one skuteczne. W

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

grze „Okręt Wiedzy” jest podobnie: mimo że gracz sam decyduje o tym, kiedy zakończy daną turę gry, to bardzo szybko może przekonać się o sukcesie swoich inwestycji. Jest także od razu informowany o tym, dlaczego jego decyzje okazały się niekorzystne dla przedsiębiorstwa. Ma zatem szansę dość szybko zorientować się, że podejmowanie pozornie korzystnych decyzji bez uważnego przyjrzenia się czynnikom ryzyka może zaowocować stratami nie tylko finansowymi, ale także związanymi ze statusem (reputacją) czy brakiem możliwości zdobycia konkretnych umiejętności.

Gra „Okręt Wiedzy” informuje ucznia o jego postępach za pomocą:

- zysków lub strat finansowych będących skutkiem inwestycji;
- statystyk pokazujących postępy jego i innych graczy, z którymi może się porównać;
- reputacji odzwierciedlającej to, jaki walor etyczny mają decyzje podejmowane przez gracza (czy np. ma na uwadze środowisko naturalne lub prawa pracownicze).

Wskazują one na to, jakie zachowania gracza przynoszą mu zyski, a jakie nie. Innymi słowy – wskazuje i docenia konstruktywne elementy pracy. Dzięki nim gracz może także zorientować się, gdzie ma deficyt i dążyć do jego uzupełnienia.

Dodatkowa informacja zwrotna jest podawana także poprzez wirtualnego doradcę, który towarzyszy mu podczas całej gry, również wtedy, gdy gracz podejmie kilka z rzędu bardzo niekorzystnych decyzji inwestycyjnych skutkujących znacznymi stratami finansowymi. Gra – zgodnie z założeniami oceny kształtującej – podpowiada graczowi kierunki dalszej pracy i sposoby na poprawę jego wyników.

UWAGA! Gracze zawsze różnią się od siebie pod względem tego, co jest dla nich ważne i atrakcyjne w grze. Jedni będą dążyć do maksymalnego zysku finansowego, nie oglądając się na prawa pracowników, ekologię i zrównoważony rozwój. Inni natomiast będą bardziej zainteresowani tym, żeby podnosić za pomocą inwestycji status swojej spółki i wzmacniać wizerunek siebie jako odpowiedzialnego inwestora, a nie rekina biznesu. Oba podejścia są dopuszczalne w tej grze i żadne nie jest lepsze od drugiego. Warto o tym jednak pamiętać przy ocenianiu decyzji uczniów i rozmowach o wynikach, jakie osiągają w grze. Nie możemy oceniać jednoznacznie ich decyzji – chcemy jedynie poddać refleksji to, JAK się uczą i jakie wnioski wyciągają z podejmowanych przez siebie decyzji.

Wszystkie te elementy informacji zwrotnej dają też szansę uczniom z trudnościami edukacyjnymi na granie we własnym tempie i zdobywanie doświadczenia i wiedzy zgodnie z celami edukacyjnymi gry. Wszystkie informacje dotyczące potencjalnych inwestycji są podawane w sposób klarowny, jasny i jak najbardziej przejrzysty dla każdego gracza, a w przypadku trudności z podejmowaniem decyzji, wirtualny doradca wskazuje kierunki, w których gracz może podążać. Najważniejsze jednak w przypadku uczniów mających trudności w opanowaniu materiału jest to, że mogą oni dzięki tej grze w ogóle doświadczyć

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

pozytywnej, podanej w atrakcyjnej formie sytuacji edukacyjnej bez presji i stresu towarzyszącego tradycyjnym formom nauczania. Gra poprzez fakt, że działa na emocje, pobudzając pozytywne wrażenia graczy, mobilizuje ich do wysiłku i sprawia, że nauka staje się po prostu przyjemna.

Narzędzia przydatne przy omawianiu edukacyjnych efektów gry

Jak wspomniano wyżej, cechą (każdej) gry jest między innymi to, że ma ona wbudowane mechanizmy informacji zwrotnej, które pozwalają graczom na nieustanne monitorowanie swoich postępów.

Mechanizmy informacji zwrotnej oferowane przez grę „Okręt Wiedzy” można zatem z powodzeniem wykorzystać jako dodatkowe źródło wiedzy o postępach uczniów w nauce geografii i przedsiębiorczości. Jednak czym innym jest informacja zwrotna dostarczona przez grę uczniowi, a czym innym informacja, której potrzebuje nauczyciel, jeśli chce użyć gry do poszerzenia i urozmaicenia realizowanego programu nauczania.

Ta pierwsza, jak zaznaczono wcześniej, pokazuje graczowi, jak sobie radzi z wirtualnymi inwestycjami, jak odnosi się do swoich wirtualnych pracowników, jaki ma stosunek do środowiska naturalnego i czy uważnie podąża za wskazówkami wirtualnych doradców. Nauczyciel natomiast chce ponadto wiedzieć, czy grając, uczniowie przyswajają wiedzę na tematy poruszone w grze i czy są tą wiedzą bardziej zainteresowani, niż gdyby w grę nie grali. Zazwyczaj nie stosuje się dodatkowych narzędzi sprawdzających zaangażowanie uczniów oraz przyrost ich wiedzy po tym, jak pracowali z grą edukacyjną. Jedynymi wskaźnikami, które mogą w przybliżeniu pokazać te zmienne, są obserwowane i notowane przez nauczyciela wyniki sprawdzianów, egzaminów i prac domowych z danego przedmiotu. Można jednak próbować tak projektować różne dodatkowe zadania i ćwiczenia, żeby przekonać się, jak uczniowie radzą sobie w grze i czy „wyciągają” z niej konkretne, powiązane z danym przedmiotem informacje. Dużym błędem byłoby natomiast konstruowanie i przeprowadzanie klasówek, sprawdzianów, testów czy innych form egzaminowania specjalnie po to, aby sprawdzić, czego uczniowie nauczyli się podczas grania w grę. Nauczyciel stosując takie metody, zniwelowałby jedną z najważniejszych cech gry – to, że podaje ona edukacyjny materiał w formie zabawy i rozrywki.

Gra „Okręt Wiedzy” za pomocą generowanych statystyk może pomóc nauczycielowi zorientować się w ogólnym przebiegu gry. Warto jednak pamiętać, że te zestawienia powinny spełniać jedynie funkcję informacyjną, być punktem wyjścia do rozmowy o wynikach uczniów i sposobie, w jaki podejmują decyzje w grze. Jeśli nauczyciel chce monitorować postępy uczniów w grze i/lub wykorzystywać ich doświadczenie i zdobytą przez nich wiedzę na lekcji, może umówić się z nimi, że np. raz w tygodniu będzie prosił ich o wygenerowanie raportu pokazującego to, jak inwestują i jakie mają zyski i osiągnięcia. Taki raport może być

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

punktem wyjścia do dyskusji nad jedną konkretną lub kilkoma inwestycjami, w które uczniowie zdecydowali się wejść w grze. Jeśli np. okaże się, że kilkoro uczniów podjęło podobne, ryzykowne decyzje, warto je omówić na forum grupy i zapytać jakie motywacje stały za ich działaniem. Taka rozmowa może być pretekstem do tego, żeby przeprowadzić lekcję uzupełniającą na dany temat, np. dewastacji zasobów naturalnych w danym regionie lub roli kobiet w krajach Islamu. Jeśli jednak nauczyciel chciałby rozbudować omówienie gry o dodatkowe ćwiczenia, może skorzystać na przykład z poniższych dwóch propozycji.

Oto dwa dodatkowe narzędzia, które pomogą nauczycielowi w monitorowaniu tego, jak uczniowie radzą sobie z analizowaniem i wykorzystywaniem informacji, które zdobywają podczas rozgrywki. Dzięki nim, korzystając z możliwości edukacyjnych oferowanych przez grę, możliwe jest realizowanie programu nauczania obu przedmiotów. Jednocześnie, proponowane ćwiczenia/scenariusze są skonstruowane zgodnie z koncepcją oceniania kształtującego i pozwalają nauczycielowi na sformułowanie informacji zwrotnej dla ucznia.

Co i jak zrobiliśmy?	<i>Które z zadań i działań udało się zespołowi zrealizować? Kto był w to zaangażowany (wykonawcy)? Z jakich źródeł informacji, materiałów i zasobów korzystali uczniowie? Jak przebiegała realizacja przeprowadzonych działań lub zadań? Kto im pomagał? Jakie efekty (produkty) powstały w wyniku podjętych działań?</i>
Co stanowiło dla nas trudność i jak ją pokonaliśmy?	<i>Jakie trudności uczniowie napotkali i jak je rozwiązali? Których zadań i działań nie udało się zrealizować?</i>
Czego się nauczyliśmy?	<i>Uczniowie wskazują, czego się dowiedzieli lub nauczyli, jakie umiejętności zdobyli.</i>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

BIBLIOGRAFIA

Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym. Refleksje, pod redakcją G Mazurkiewicza, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.

A. Kozak, *Proces grupowy. Poradnik dla trenerów nauczycieli i wykładowców*, Gliwice, 2010.

Rozwijanie umiejętności wychowawczych. Materiały dla nauczycieli i dyrektorów szkół, M. Grondas, Kraków 2004.

Poradnik Model Innowacyjnych Metod Dydaktycznych, praca zbiorowa pod red. E. Grzelak, Konin 2010.
www.kig.konin/inowacje

P. Black, Ch. Harrison, C.LEE, B. Marshall, D. Wiliam, *Jak oceniać, aby uczyć?*, Warszawa, 2006
www.ceo.org.pl

W. Okoń, *Słownik Psychologiczny*, Warszawa, 1981.

B. Niemierko, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, WSiP, Warszawa 2002.

K. Stróżyński, *Ocenianie szkolne dzisiaj*, WSiP, Warszawa 2003.

E. Kosińska, *Ocenianie w szkole: krótki poradnik psychologiczny*, Kraków 2000.

Z. Jaworski, *Zarys problemu oceny szkolnej w wychowaniu fizycznym*, Wychowanie Fizyczne, Sport 1968.

D. Sołtys, M.K. Szmigiel, *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Kraków 1999.

Kalandyk, Czetwertyńska, *Ocenianie kształtujące – nowe spojrzenie na nauczanie*, Warszawa, 2006.

Muszyński h., Dudzikowa M., *Praca wychowawcza w toku nauczania*, Warszawa 1987 str.135

Janowski A., Stachyra R., *Prestiż ucznia wśród rówieśników*, Warszawa 1985 str.91

L. Zięba, *Niektóre aspekty podejmowania i spełniania ról społecznych w klasie szkolnej*, „Życie szkoły”, 1980 nr 4, s.7.

E. Nęcka, *Trening twórczości*, Gdańsk 2008.

M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 2002

M. Taraszkiewicz, *Metody aktywizujące procesy uczenia się w szkole*, Trendy. Internetowy magazyn CODN nr 1/2005

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Z A Ł Ą C Z N I K I

Z A Ł Ą C Z N I K N R 1 S C E N A R I U S Z E Z A J Ę Ć

S C E N A R I U S Z E Z A J Ę Ć Z G E O G R A F I I

S C E N A R I U S Z 1. K R Ę G I K U L T U R O W E N A Ś W I E C I E

Tekst podstawy programowej: [1.3.] Uczeń wyjaśnia znaczenie kultury i tradycji regionalnych w procesie różnicowania się regionów pod względem rozwoju społecznego i gospodarczego.

Treści nauczania: 1. Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata.

Temat lekcji: **Kręgi kulturowe na świecie**

Cele

Uczniowie:

- 1) Poznają znaczenie terminów: cywilizacja, kultura, krąg kulturowy
- 2) Wymieniają nazwy kręgów kulturowych i wskazują na mapie zasięg kręgów kulturowych
- 3) Wymieniają i charakteryzują elementy budujące tożsamość kulturową: przynależność rasową, język, religię, tradycje, obyczaje, poczucie przynależności do regionu
- 4) Charakteryzują wpływ religii na gospodarkę i sztukę krajów islamskich, Indii, Chin.
- 5) Uczą się dostrzegać różnorodność kultur jako wartość i atrakcję turystyczną.

Ocenianie kształtujące.

Cele lekcji w języku ucznia

Na dzisiejszych zajęciach:

- 1) Poznasz cechy różnych kręgów kulturowych we współczesnym świecie,
- 2) Poznasz rozmieszczenie terytorialne poszczególnych kręgów kulturowych,
- 3) Poznasz przykłady wpływu religii na sztukę i gospodarkę kraju (regionu),
- 4) Poznasz cechy łączące i różniące religię chrześcijańską i muzułmańską

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pytanie kluczowe

Jak inaczej żyłoby się, gdyby wszyscy ludzie należeli do jednej rasy, mówili jednym językiem, wyznawali tę samą religię?

Kryteria sukcesu (NaCoBeZu)

Co będzie podlegało ocenie:

- 1) Czy umiesz podać nazwy 10 kręgów kulturowych i wskazać na mapie terytorium, które zamieszkują przedstawiciele danej kultury?
- 2) Czy umiesz wyjaśnić i zastosować w poprawnym kontekście pojęcia: cywilizacja, kultura, krąg kulturowy?
- 3) Czy umiesz podać kilka przykładów tego, jak religia (np. hinduizm, islam) wpływają na życie codzienne obywateli i gospodarkę kraju?
- 4) Czy umiesz podać 2 podobieństwa i 2 różnice pomiędzy chrześcijaństwem i islamem?

Czas – 1 godzina lekcyjna

Metody i formy pracy

Klasa-układanka (jigsaw puzzle), udzielanie informacji zwrotnej, metoda zdań podsumowujących i runda bez przymusu

Potrzebne materiały

- Rozdział z multibooka „Kręgi kulturowe”
- Kartki z wypisanymi celami w języku ucznia, pytaniem kluczowym i NaCoBeZu lub slajd z tymi treściami do wyświetlenia
- Zdjęcie lub slajd przedstawiający cechy kultury np. www.turystyka.wp.pl/gid

lub film np. www.youtube.com/watch?v=JNs5qHOWJgM taniec Grek Zorba 3min43

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

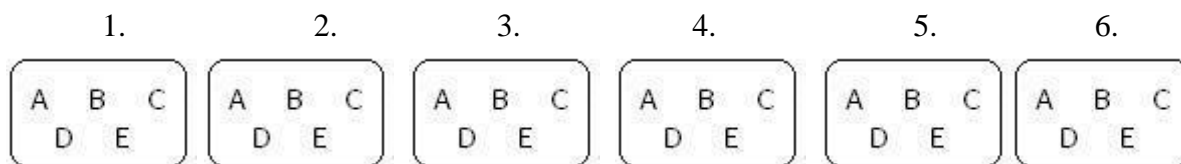
Tok lekcji

Czynności wstępne

- 1.1 Sprawdzenie listy obecności;
- 1.2 Wyjaśnij uczniom, że na dzisiejszych zajęciach będziecie zajmować się zróżnicowaniem językowym, kulturowym, obyczajowym pomiędzy ludźmi współcześnie żyjącymi na Ziemi. Podaj cele lekcji w języku ucznia, NaCoBeZu oraz zadaj pytanie kluczowe. Możesz te informacje zapisać na tablicy lub wyświetlić slajd na ekranie. Rozwieś mapę polityczną świata.

1. Część główna

- 2.1 Wyświetl slajd (lub wyeksponuj zdjęcie) pokazujący atrakcyjną scenę np. obchodów świąt w innej kulturze niż nasza. Może to być też krótki film z muzyką – zależnie, jakie masz możliwości techniczne. Ważne, żeby to wprowadzenie było atrakcyjne dla uczniów. Celem jest otwarcie na inność, uświadomienie atrakcyjności płynącej z różnorodności.
- 2.2 Wprowadź wyjaśnienie pojęcia cywilizacja, kultura, krąg kulturowy.
- 2.3 Podziel klasę na 6 lub 7 zespołów. Jeśli jest w klasie 30 osób, to tworzymy 6 grup po 5 osób. Każda grupa zbiera informacje o „swoim” kręgu kulturowym analizując: mapę kręgów kulturowych, opis danej kultury, dominującej tam rasy, religii, języków. Proponuję wybrać kręgi: angloamerykański, europejski, latynoamerykański, islamski, Afryki Subsaharyjskiej, indyjski (decyzja ile kręgów i które omówić na lekcji należy do nauczyciela). Uczniowie wspierając się w grupie uczą się opisać „własny” krąg kulturowy, razem szukają informacji, pomagają sobie ułożyć ustną wypowiedź, tak, aby każdy członek grupy umiał samodzielnie scharakteryzować dany krąg kulturowy. Grupy przygotowują też przykłady na to jak religia wpływa na życie codzienne obywateli i gospodarkę kraju.

1.,2.,3.,4.,5.,6. grupa

A, B, C, D, E uczeń

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- 2.4 Po z góry wyznaczonym czasie następuje zmiana składu grup. Uczniowie A łączą się w jedną grupę, uczniowie B – w jedną, uczniowie C itd. Jeśli stworzyliśmy 6 grup po 5 osoby to teraz powstanie 5 grupy po 6 osób. Każda osoba reprezentuje inny krąg kulturowy. Każda osoba w nowej grupie opowiada o „swoim” kręgu kulturowym, uczy kolegów tego, czego nauczyła się sama w poprzedniej grupie. W ten sposób każdy uczeń uczy się od kolegów przez uważne słuchanie, może zadawać pytania, pełni też rolę nauczyciela.
- 2.5 Po wyznaczonym czasie następuje powrót uczniów do pierwotnych 6 grup. Teraz każda grupa układa dwa pytania dotyczące „swojej” kultury. Ogłaszamy konkurs wiedzy pomiędzy grupami. Kolejno każda grupa zadaje po jednym pytaniu, odpowiada ta grupa, w której najszybciej zgłosiła się przez podniesienie ręki jedna z osób. Grupa dostaje punkt za poprawną i pełną odpowiedź. Proponuję rywalizację traktować jako czynnik motywujący, ale nie oceniać wyników, nagrodzić tylko ustną pochwałą.
- 2.6 Informacja zwrotna na temat tego, jak uczniom pracowało się w grupie. Każdy w grupie odpowiada na pytanie:

Czy wywiązałeś się w czasie z zadania, jakie zostało tobie przydzielone?

Czy przydzielone zadanie wykonałeś rzetelnie?

Praca w grupach: nie dłużej niż 25 – 30 min.

2. Część końcowa

3.1 Powrót do pytania kluczowego

Jak inaczej żyłoby się na Ziemi, gdyby wszyscy ludzie należeli do jednej rasy, mówili jednym językiem, wyznawali tę samą religię?

3.2 Zastosuj technikę zdań podsumowujących. Polecenie dla ucznia: napisz dokończenie wybranego zdania:

Zaletą takiej sytuacji byłoby.....

Wadą takiej sytuacji byłoby

3.3 Zastosuj technikę runda bez przymusu (uczniowie kolejno odczytują odpowiedzi)

3.4 Praca domowa

Porównaj dwie religie: chrześcijaństwo i islam, podaj dwie cechy wspólne i dwie cechy różniące obie religie. Na następnej lekcji proponuję ocenę koleżeńską pracy domowej.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

SCENARIUSZ 2. JAKIE ZWIERZĘTA HODUJE SIĘ NA ŚWIECIE?

Tekst podstawy programowej: [3.3.] Uczeń opisuje główne obszary upraw i chowu zwierząt na świecie, wyjaśnia ich zróżnicowanie przestrzenne.

Treści nauczania: 2. Zróżnicowanie gospodarcze świata.

Temat lekcji: **Jakie zwierzęta hoduje się na świecie?**

Cele

Uczniowie:

- 1) Poznają znaczenie terminów: hodowla zwierząt, chów zwierząt, pogłowie.
- 2) Potrafią wymienić cele chowu zwierząt.
- 3) Potrafią wyjaśnić przyczyny zróżnicowania chowu zwierząt na świecie.
- 4) Potrafią wskazać na przykładach związki między religią a pogłowiem zwierząt.
- 5) Potrafią wskazać na przykładach związki między chowem a uprawą roślin.

Ocenianie kształtujące.

Cele lekcji w języku ucznia

Na dzisiejszych zajęciach:

- 1) Poznasz znaczenie terminów: hodowla zwierząt, chów zwierząt, pogłowie.
- 2) Poznasz cele chowu zwierząt.
- 3) Wyjaśnisz, jak i dlaczego zróżnicowany jest chów zwierząt gospodarskich na świecie.
- 4) Podasz przykłady wpływu różnych religii na chów zwierząt.

Pytania kluczowe (do wyboru)

Czy wiesz, dlaczego coraz popularniejszy w Polsce barani kebab zwykle serwują bary i restauracje prowadzone przez Arabów, Turków lub Persów?

Czy wiesz, jakie danie mięsne jest typowe dla polskiej kuchni?

Czy wiesz, dlaczego w krajach muzułmańskich i w Izraelu nie zamówisz kotleta schabowego ani szynki?

Kryteria sukcesu (NaCoBeZu)

Co będzie podlegało ocenie:

- 1) Czy potrafisz wymienić 4 cele chowu różnych gatunków zwierząt gospodarskich?
- 2) Czy umiesz podać 3 przyczyny zróżnicowania liczebnego i gatunkowego zwierząt gospodarskich w różnych krajach (regionach)?
- 3) Czy umiesz wyjaśnić, jak religia determinuje dietę jej wyznawców, w szczególności spożycie mięsa?
- 4) Czy rozumiesz różnicę pomiędzy terminami: chów a hodowla?

*do decyzji nauczyciela

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Czas – 1 godzina lekcyjna

Metody i formy pracy

Pogadanka, wykład z elementami obserwacji kierowanej, test powtórka

Potrzebne materiały

- rodział z multibooka „Hodowla na świecie”
- artykuł „Tabu żywieniowe” http://www.niam.pl/pl/artykul/525-tabu_zywieniowe_roznych_religii - ściągnięty wcześniej przez nauczyciela lub przy dostępie do Internetu udostępniony przez rzutnik lub telefony komórkowe uczniów

Tok lekcji

1. Czynności wstępne

- 1.1 Sprawdzenie listy obecności;
- 1.2 Wyjaśnij uczniom, że na dzisiejszych zajęciach będziecie zajmować się chowem zwierząt gospodarskich. Podaj cele lekcji w języku ucznia, NaCoBeZu oraz zadaj pytanie kluczowe. Możesz te informacje zapisać na tablicy lub wyświetlić slajd na ekranie.

2. Część główna

- 2.1 Nauczyciel inicjuje rozmowę dotyczącą celów hodowli zwierząt na świecie. Uczniowie wymieniają najbardziej popularne gatunki zwierząt hodowlanych.
- 2.2 Nauczyciel wraz z uczniami analizuje mapę myśli przedstawiającą hodowlę zwierząt na świecie. Na podstawie mapy myśli oraz treści w podręczniku uczniowie wskazują przyczyny zróżnicowania hodowli zwierząt na świecie:
 - a) warunki przyrodnicze
 - b) poziom rozwoju ekonomicznego kraju
 - c) wpływ religii – nawiązanie do **pytania kluczowego**
- 2.3 Praca w parach: uczniowie otrzymują polecenie uzupełnienia tabeli na podstawie artykułu ze strony http://www.niam.pl/pl/artykul/525-tabu_zywieniowe_roznych_religii

Religia	Zakazy i ograniczenia spożywania mięsa
Islam	Zakaz spożywania wieprzowiny (zwierzęta nieczyste)
Hinduizm	Zakaz spożywania wołowiny (bydło święte i nietykalne)
Judaizm	Zakaz spożywania wieprzowiny (zwierzęta nieczyste) oraz koni, wielbłądów, gadów, drapieżnych ptaków.
Kościół rzymsko-katolicki	Zakaz spożycia mięsa w Wielki Piątek, Środę Popielcową, wskazany post w piątki

- 2.4 Nauczyciel na przykładzie Chin przedstawia związek między hodowlą zwierząt a uprawą roślin (trzoda chlewna + uprawy ziemniaka jako rośliny paszowej). Nauczyciel podaje Chiny, jako przykład rynku globalnego, wprowadza również pojęcia rynku regionalnego i lokalnego. [zintegrowane z podstawami przedsiębiorczości].

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- 2.5 Nauczyciel wprowadza pojęcia hodowli intensywnej i ekstensywnej. Korzysta ze zdjęć i tekstu w multibooku. Wraz z uczniami podaje przykłady regionów świata, w których dominują poszczególne typy hodowli.
- 2.6 Nauczyciel odwołuje się do tabeli (multibook) przedstawiającej zmiany pogłowia bydła w latach 2000 – 2010 w wybranych państwach świata. Prosi o wyjaśnienie, dlaczego w pogłowie bydła przodują Brazylia i Indie. Czym wyjaśnić wysokie pogłowie bydła w Etiopii – w jednym z najbiedniejszych państw świata? Jakie były tendencje zmian w liczebności stad w USA i w Chinach? Jakie cele hodowli dominują w Polsce?

3. Podsumowanie lekcji - Test powtórka: Nauczyciel zadaje kolejne pytania a uczniowie udzielają pisemnie odpowiedzi. Po każdym pytaniu **nauczyciel** podaje odpowiedź. Należy powstrzymać wrywających się z odpowiedzią „prymusów”. Warto utrzymać szybkie tempo.

1. *Podaj nazwę zabiegów polegających na wychowaniu i pielęgnacji zwierząt do czasu rozwinięcia się u nich pożądanых cech, tak, aby można pozyskać np. mleko, mięso lub wykorzystać jako siłę roboczą. (chów)
2. Podaj 5 głównych zwierząt gospodarskich (bydło, trzoda chlewna, owce, konie, drób)
3. Oceń czy zdanie jest prawdziwe, czy fałszywe: W rolnictwie krajów słabo rozwiniętych dominuje produkcja zwierzęca, a w krajach wysoko rozwiniętych produkcja roślinna (F)
4. Oceń czy zdanie jest prawdziwe, czy fałszywe: Wyżywienie zwierząt wymaga poświęcenia gruntów uprawnych na rośliny pastewne, co może być konkurencyjne dla produkcji żywności roślinnej dla ludzi. (P)
5. Wypas zwierząt na pastwiskach to sposób chowu intensywnego czy ekstensywnego ? (ekstensywnego).
6. Rozpoznaj po opisie zwierzę hodowlane:
 - a) Jest szczególnie tanim źródłem białka zwierzęcego. W krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo hodowla prowadzona jest na skalę przemysłową. Mięso zawiera mało cholesterolu, jest łatwo przyswajalne ze względu na niewielką zawartość tłuszczu.(drób)
 - b) Zwierzęta „wszystkożerne” o szybkim przyroście masy, rozwojowi hodowli sprzyja rozdrobnienie gospodarstw. W niektórych krajach zabronione jest spożycie mięsa przez nakazy religijne. (trzoda chlewna).
 - c) Ma największe znaczenie wśród zwierząt hodowlanych. Podstawą rozwoju hodowli jest dogodna baza paszowa. Odmiana mleczna skupia się w pobliżu dużych aglomeracji (bydło).
 - d) Zwierzęta te mają małe wymagania, hoduje się je dla uzyskania między innymi skór, futer, mięsa, mleka. Największe pogłowie mają Chiny, Australia. (owce)
7. Wymień kraj, który posiada 50% światowego pogłowia świń (Chiny)
8. **Nawiązując do pytania kluczowego:** Wymień dwie religie, które zabraniają spożycia mięsa wieprzowego (islam, judaizm)
9. Wymień nazwę zwierząt, których największe pogłowie notują Indie (bydło)
10. Zaznacz prawidłowe dokończenie zdania: W ostatnich latach pogłowie owiec *rośnie/maleje*. (maleje).
11. Wymień nazwę zwierząt hodowlanych, których liczba maleje oraz ubywa powierzchni upraw owsa, który jest podstawą ich wyżywienia.
12. *Podaj ogólną nazwę zabiegów polegających na utrzymywaniu i ciągłym rozmnażaniu gatunków przez ich krzyżowanie. (hodowla)

*do decyzji nauczyciela

3.1. Na zakończenie lekcji nauczyciel proponuje uczniom ankietę
(szczególnie przydatna, gdy klasa ma problemy z zachowaniem uwagi)

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

W jakim stopniu korzystałeś dziś z lekcji?

1 2 3 4 5

Jak oceniasz zachowanie innych uczniów podczas dzisiejszej lekcji?

W jaki stopniu sprzyjało ono atmosferze uczenia się?

1 2 3 4 5

Co można by było zmienić, aby uczniowie lepiej skorzystali z lekcji?

.....

Co podobało Ci się najbardziej na dzisiejszej lekcji? Co sprzyjało atmosferze nauki podczas lekcji?

.....

SCENARIUSZ 3. CZŁOWIEK WOBEC ŚRODOWISKA

Tekst podstawy programowej: [5.1.] Uczeń wykazuje na przykładach pozaprzyrodnicze czynniki zmieniające relacje człowiek – środowisko przyrodnicze (rozszerzanie udziału technologii energooszczędnych, zmiany modelu konsumpcji, zmiany poglądów dotyczących ochrony środowiska).

Treści nauczania: 3. Relacja człowiek – środowisko przyrodnicze a zrównoważony rozwój.

Temat lekcji: **Człowiek wobec środowiska.**

Cele

Uczniowie:

- 1) Poznają znaczenie terminów: model konsumpcji, antropopresja, ochrona przyrody, środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, determinizm, nihilizm, posybilizm.
- 2) Potrafią wyjaśnić różnice pomiędzy koncepcjami opisującymi relacje człowiek – środowisko (determinizmem, nihilizmem, posybilizmem).
- 3) Potrafią podać i krótko opisać przykłady działań zmniejszających negatywne skutki antropopresji.
- 4) Potrafią uzasadnić konieczność działań globalnych i lokalnych w celu ochrony środowiska.

Ocenianie kształtujące.

Cele lekcji w języku ucznia

Na dzisiejszych zajęciach:

- 1) Poznasz poglądy opisujące relacje człowiek – środowisko
- 2) Poznasz znaczenie określeń: środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne
- 3) Wyjaśnisz, na czym polega:
 - a) zmiana modelu konsumpcji w krajach wysoko rozwiniętych
 - b) oszczędzanie energii w przemyśle i w domu
 - c) recykling
 - d) antropopresja
- 4) Podasz przykłady na to jak w skali globalnej lub lokalnej ludzkość dąży do zmniejszenia negatywnych skutków własnej działalności
- 5) Poznasz formy i cele ochrony środowiska

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pytania kluczowe

Czy człowiek w przyrodzie jest rozsądnym gospodarzem czy egoistycznym szkodnikiem?

Kryteria sukcesu (NaCoBeZu)

Co będzie podlegało ocenie:

- 1) Czy umiesz wyjaśnić - na przykładzie - na czym polega determinizm, nihilizm i posybilizm geograficzny?
- 2) Czy umiesz podać 2 przykłady na to jak zmienia się model konsumpcji wraz z rozwojem gospodarczym kraju?
- 3) Czy umiesz wyjaśnić, na czym polega recykling i podać 2 przykłady?
- 4) Czy umiesz podać 2 przykłady działań ludzi zmniejszających negatywne skutki wpływu człowieka na środowisko?
- 5) Czy umiesz podać 2 przykłady form ochrony środowiska?

Czas – 1 godzina lekcyjna²⁸

Metody i formy pracy

praca w grupach, głosowanie, technika bez podnoszenia rąk, technika wydłużonego czasu oczekiwania na odpowiedź ucznia, ocena koleżeńska, „kosz i walizka”

Potrzebne materiały

Rozdział z multibooka „Pozaprzyrodnicze czynniki zmieniające relacje człowiek-środowisko”, przykłady zmian w środowisku zał. 1, worki z odpadami i plastikowe rękawiczki (lub obrazki zał.2), instrukcja dotycząca segregacji odpadów zał.3, „kosz” i „walizka” zał.4

Tok lekcji:

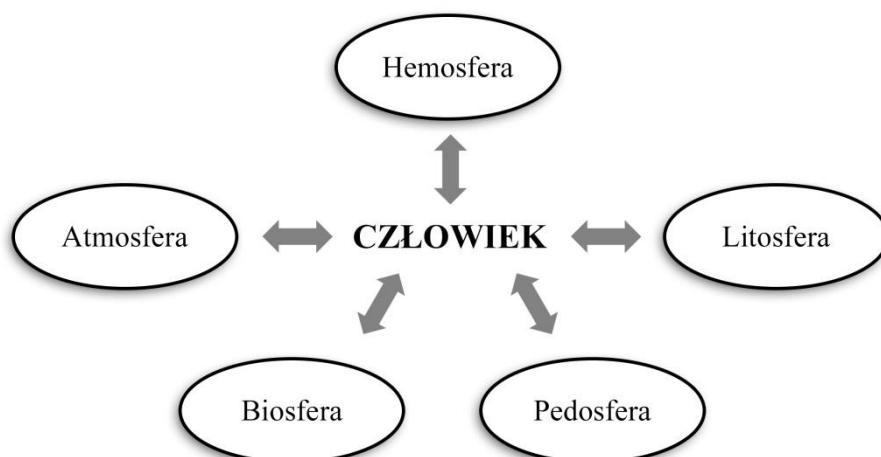
1. Czynności wstępne

- 1.1 Sprawdzenie listy obecności;
- 1.2 Wyjaśnij uczniom, że na dzisiejszych zajęciach będziecie zajmować się relacjami człowieka z elementami środowiska przyrodniczego. Podaj cele lekcji w języku ucznia, NaCoBeZu oraz zadaj pytanie kluczowe. Możesz te informacje zapisać na tablicy lub wyświetlić slajd na ekranie. (5 min).

2. Część główna

- 2.1 Uczniowie z pomocą nauczyciela określają, czym jest środowisko przyrodnicze. Następnie nauczyciel podaje definicję środowiska geograficznego.
- 2.2 Na podstawie schematu z multibooka przedstawiającego powiązania między elementami środowiska przyrodniczego, uczniowie w grupach przyporządkowują podane przykłady zmian w środowisku odpowiednim sferom.

²⁸ lekcja zawiera dużo aktywności, proponuję ćwiczenie z recyklingiem wykonać na godzinie wychowawczej, żeby uniknąć pośpiechu i wykonać je starannie.

- 2.3 Grupy zamieniają się miejscami przy utworzonych schematach i sprawdzają ich poprawność.
- 2.4 Uczniowie wracają do swoich schematów. Do każdej zmiany w środowisku podają propozycję działania naprawczego.
Np. zmiana: ZASOLENIE GLEB NA SKUTEK NIEUMIĘJĘTNEGO NAWADNIANIA - działanie naprawcze lub zapobiegające → **NAWADNIANIE KROPELKOWE**;
POWSTAWANIE SMOGU NAD MIASTAMI → **ELIMINOWANIE SPALIN SAMOCHODOWYCH**,
BUDOWANIE HAŁD, GÓR ZE ŚMIECI → **ZMNIEJSZENIE ILOŚCI ODPADÓW PRZEZ RECYKLING ŚMIECI** itp.
- 2.5 Uczniowie czytają w multibooku opisy poglądów dotyczących relacji człowiek-środowisko. W grupach, w których pracowali ustalają, z którym poglądem zgadzają się. Układają uzasadnienie zawierające konkretne przykłady relacji człowiek-środowisko.
- 2.6 Nauczyciel stosuje metodę „głosowania” (uczniowie w odpowiedzi podnoszą rękę) i zadaje pytania: Ile osób zgadza się z koncepcją determinizmu? Ile osób zgadza się z koncepcją nihilizmu? Ile osób zgadza się z koncepcją postybilizmu? Grupy kolejno uzasadniają swoje zdanie.
- 2.7 Nauczyciel zadaje pytanie: Jak zmienia się postawa człowieka wobec środowiska w krajach wysokorozwiniętych (w tym w Polsce). Stosuje metodę **bez podnoszenia rąk**, prosi o odpowiedź wybraną osobę i stosuje **technikę wydłużonego czasu oczekiwania na odpowiedź ucznia** (spokojnie czeka, nie wywiera presji, nie podpowiada). Podobnie pyta o zdanie jeszcze dwóch innych uczniów.
- 2.8 Nauczyciel **podsumowuje** odpowiedzi (np. rosnąca konsumpcja powoduje potrzebę oszczędzania surowców, rodzi się świadomość konieczności racjonalnego gospodarowania w celu ochrony gatunku ludzkiego, zmniejszenia antropopresji na rzecz ekorozwoju, zmniejszenia zużycia surowców poprzez recykling).
- 2.9 Nauczyciel rozdaje uczniom przygotowane wcześniej worki z odpadami i plastikowe rękawiczki. Polecamy uczniom posegregować odpady na: szkło, papier, plastik, metal, bioodpady, inne (niepasujące do żadnego z nich). Zamiast prawdziwych odpadów mogą być obrazki.
- 2.10 Po wykonanym zadaniu stosujemy ocenę koleżeńską poprzez zamianę grup przy stanowiskach. Każdej grupie rozdajemy objaśnienia, co można a czego nie wolno wrzucać do danego pojemnika. Te zasady są dla uczniów kryteriami do oceny, czy koledzy prawidłowo podzielili odpady. Warto, aby każdy uczeń dostał i zachował kartkę z zasadami do stosowania w domu.²⁹

²⁹ opcjonalnie na godzinie wychowawczej, cel: kształtowanie właściwych dla środowiska postaw

3. Część końcowa

3.1 Powrót do pytania kluczowego.

Czy człowiek jest rozsądnym gospodarzem w przyrodzie czy egoistycznym szkodnikiem?

3.2 Polecenie dla uczniów: Wypisz na kartkach po jednym przykładzie wpływu człowieka na środowisko. Wrzuć do „kosza” te, które uważasz za szkodliwe, które trzeba wyeliminować. Wrzuć do „walizki” te, które należy promować.

Koszem i walizką może być tablica, na której uczniowie przyklejają kartki samoprzylepne w dwóch kolorach. Zaletą tej metody jest możliwość przeczytania wszystkich odpowiedzi uczniów przez nich samych.

Koszem i walizką mogą być dwa odpowiednio oznakowane pudełka, wtedy nauczyciel czyta kartki i podaje uczniom podsumowanie.

3.3 Praca domowa

Podaj nazwę najbliższego parku narodowego oraz parku krajobrazowego, pomnika przyrody i rezerwatu z obszaru Twojego województwa. Przygotuj się do pokazania tych obiektów na mapie.

zał.1

STĘPIENIE I PUSTYNNIENIE OBSZARÓW
EMISJA PYŁÓW Z KOMINÓW I HAŁD
ZASOLENIE GLEB NA SKUTEK NIEUMIĘJĘTNEGO NAWADNIANIA
WYWIEWANIE GLEB POZBAWIONYCH ROŚLINNOŚCI
BUDOWANIE NASYPÓW, HAŁD, GÓR ZE ŚMIECI
SPLYW NAWOZÓW SZTUCZNYCH DO JEZIOR I RZEK
POWSTAWANIE SMOGU NAD MIASTAMI
WYLESIENIA ZNACZNYCH OBSZARÓW POD BUDOWNICTWO I ROLNICTWO
ZMNIEJSZENIE ZASOBÓW WÓD PODZIEMNYCH
ZMIANA LINII BRZEGOWEJ W MIEJSCACH BUDOWY PORTÓW
WYJAŁOWIENIE GLEBY WSKUTEK UPRAW MONOKULTUROWYCH
ZMNIEJSZENIE LICZEBNOŚCI I OBSZARÓW WYSTĘPOWANIA NIEKTÓRYCH ROŚLIN I ZWIERZĄT
SPLYW POWIERZCHNIOWY GLEB NA STOKACH
BUDOWA ZBIORNIKÓW RETENCYJNYCH ZMIENIAJĄCYCH STOSUNKI WODNE
POWSTAWANIE WYROBISK W MIEJSCACH KOPALNI ODKRYWKOWYCH
KUMULACJA W GLEBIE PIERWIASTKÓW CIĘŻKICH POCHODZĄCYCH Z PRZEMYSŁU I KOMUNIKACJI
OSUSZANIE BAGIEN W CELU POZYSKANIA TERENÓW POD UPRAWĘ
NIWELOWANIE TERENÓW NP. POD BUDOWNICTWO, LOTNISKA
EMISJA METANU POCHODZĄCEGO Z UPRAW RYŻU I HODOWLI ZWIERZĄT
WZROST KWASOWOŚCI GLEB SPOWODOWANY KWAŚNYMI DESZCZAMI
EUTROFIZACJA ZBIORNIKÓW WODNYCH

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

zał. 2

źródło: www.kwilcz.pl/gmina-kwilcz/pl/right/ekologia/eko-gmina.html

zał. 3 wybierz odpowiedni dla Twoich uczniów

makultura
selekcja papieru

jak dobrze segregować odpady?

Papier właściwy	Papier niewłaściwy
<ul style="list-style-type: none"> tekstury faliste książki, gazety, foldery ścinki opakowania papierowe 	<ul style="list-style-type: none"> brudne papiery kartyony po napojach papiery z farbami, klejami szara tekstura kabla techniczna
Plastik właściwy	Plastik niewłaściwy
<ul style="list-style-type: none"> umyte i zgniecione butelki PET i inne torbki foliowe kartyony po sokach folie 	<ul style="list-style-type: none"> opakowania po smarach i olejach styropian opakowania po lekach PEV
Szkoło właściwe	Szkoło niewłaściwe
<ul style="list-style-type: none"> BIAŁE butelki, słoiki (bez nakrętek) KOLOROWE 	<ul style="list-style-type: none"> szkby lustra zużyte żarówki butelki z zawartością chemiczną, medyczną fajans, ceramika
Metal właściwy	Metal niewłaściwy
<ul style="list-style-type: none"> puszki aluminiowe zgniecione konseny metale kolorowe 	<ul style="list-style-type: none"> puszki po farbach i lakierach tułki po klejach spraye po substancjach niebezpiecznych

źródło: www.superforestpoland.wordpress.com/category/eko/

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

JAK PRAWIDŁOWO SEGREGOWAĆ ODPADY PRZEZNACZONE DO SEGREGACJI?

MAKULATURA

Wrzucamy

- gazety, książki, zeszyty
- katalogi, prospekty, foldery
- torby i worki papierowe
- tekturę oraz opakowania papierowe

Nie wrzucamy!!!

- papieru i tektury pokrytych folią metalową i tworzywami sztucznymi (opakowań papierowych po napojach, mleku i środkach spożywczych)
- kalcei zabrudzonego i tłustego papieru (np. masła, smalcu itd.)
- tapet
- pieluch, artykułów higienicznych

SZKŁO

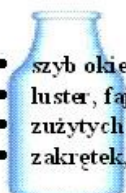
Wrzucamy

- opakowania ze szkła (butelki, pojemniki, słoiki) wolne od zanieczyszczeń
- stłuczkę opakowaniową wolną od zanieczyszczeń metalami i tworzywami

Nie wrzucamy!!!

- szyb okiennych, szkła zbrojonego
- lustro, fajansu i porcelany
- zużytych żarówek i lamp neonowych
- zakrętek, kapsli, korków

PLASTIK

Wrzucamy

- opakowania po płynach i napojach (butelki PET,)
- butelki po chemii gospodarczej (szampony, płyny do prania, płukania, kąpieli, mycia naczyń)
- pojemniki po materiałach sypkich
- reklamówki i woreczki foliowe

Nie wrzucamy!!!

- artykułów wykonanych z połączenia tworzyw sztucznych z innymi materiałami (kartony po sokach, napojach)
- butelek i opakowań z zawartością
- opakowań po lekach
- butelek i opakowań po olejach spożywczych

ODPADY BIODEGRADOWALNE

Wrzucamy

- odpady pochodzące z pielęgnacji ogródków przydomowych
- odpady zielone (ścięte trawy, kwiaty, liście, chwasty, ścięte gałązki z drzew, krzaków i żywopłotów)
- odpady kuchenne (resztki żywności, obierki, skorupki jaj, odpady po owocach i warzywach)

Nie wrzucamy!!!

- odpadów zielonych zmieszanych z plastikiem, szkłem

źródło: www.gminasejny.pl/strona-sejny-11-Jak_prawid%20owo_segregowa%20odpady.html

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pojemniki żółte PLASTIK	Pojemniki niebieskie PAPIER	Pojemniki zielone SZKŁO	Pojemniki czerwone METALE	Pojemniki brązowe BIOODPADY
<p>Tu wrzucam</p> <ul style="list-style-type: none"> butelki po napojach (najlepiej zgniecione) butelki po płynach do mycia plastikowe zakrętki plastikowe torebki, worki, reklamówki plastikowe koszyczki po owocach 	<p>Tu wrzucam:</p> <ul style="list-style-type: none"> gazety i czasopisma katalogi i prospekty książki w miękkich okładkach lub z usuniętymi twardymi okładkami torebki papierowe pudełka kartonowe lub tekturowe tekturę 	<p>Tu wrzucam:</p> <ul style="list-style-type: none"> butelki i słoiki szklane po napojach i żywności butelki po napojach alkoholowych szklane opakowania po kosmetykach 	<p>Tu wrzucam:</p> <ul style="list-style-type: none"> puszki po napojach puszki po konserwach drobny złom żelazny i metale kolorowe kapsle 	<p>Tu wrzucam:</p> <ul style="list-style-type: none"> obierki i resztki warzyw i owoców fusy po kawie i herbacie skorupki jajek i łupiny orzechów resztki jedzenia pochodzenia roślinnego części roślinne (kwiaty doniczkowe, kwiaty cięte) ścięta trawa liście gałęzie drzew i krzewów (polamane)
<p>Tu NIE wrzucam:</p> <ul style="list-style-type: none"> butelek i pojemników z zawartością butelek i pojemników po olejach (spożywczych, chłodniczych, silnikowych) opakowań po lekach zabawek sprzętu AGD styropianu pojemników po wyrobach garmażeryjnych 	<p>Tu NIE wrzucam:</p> <ul style="list-style-type: none"> zbrudzonego i tłustego papieru papieru z folią papieru termicznego i faksowego kartonów po mleku i napojach pieluch jednorazowych podpasek, artykułów higienicznych worków po cementie tapet 	<p>Tu NIE wrzucam:</p> <ul style="list-style-type: none"> szkła stołowego, fajansu, porcelany i ceramiki luster szkła okiennego żarówek lamp neonowych, fluorescencyjnych i rtęciowych reflektorów szkła żaroodpornego doniczek szkła okularowego ekranów i lamp telewizyjnych szyb samochodowych 	<p>Tu NIE wrzucam:</p> <ul style="list-style-type: none"> opakowań po aerozolach puszek po farbach baterii 	<p>Tu NIE wrzucam:</p> <ul style="list-style-type: none"> resztek jedzenia pochodzenia nie roślinnego resztek mięsa, kości odchodów zwierzęcych popiołu z pieca, kominka, papierosów i ich niedopalków, tytoniu roślin zaatakowanych chorobami piasku i sorbentów dla kotów, zamieczyszczonych trocin po zwierzętach pełnych papierowych worków z odkurzacza
<p>PAMIĘTAJ: wrzucaj czyste opakowania, zgnieć butelki przed wrzuceniem</p>	<p>PAMIĘTAJ: usuń zszywki, metalowe części i plastikowe opakowania</p>	<p>PAMIĘTAJ: nie thucz szkła przed wrzuceniem do pojemnika, wrzucaj czyste opakowania</p>	<p>PAMIĘTAJ: przed wrzuceniem zgnieć puszkę</p>	<p>PAMIĘTAJ: odpady wrzucaj bezpośrednio do pojemnika, bez używania worków foliowych</p>

źródło: www.slawkow.pl/pl/1268/48563/

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

zał.4

kosz i walizka – propozycje grafiki do oznaczenia miejsc

źródło: www.flickr.com

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

ZAŁĄCZNIK NR 2 ZESTAWY ĆWICZEŃ

Zestaw ćwiczeń nr 1. Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata

Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata

1.1 ZMIANY LICZBY LUDNOŚCI ŚWIATA

Zadanie 1.

- a) Na podstawie danych statystycznych, oblicz co ile lat podwajała się liczba ludności świata.

Lata	mln	różnica lat
7000 p.n.e.	10	
4500 p.n.e.	20	
2500 p.n.e.	40	
1000 p.n.e.	80	
początek naszej ery	160	
900	320	
1700	600	
1850	1160	
1930	2070	
1980	4450	

Na podstawie Świata w liczbach 2012, WSiP.

Miejsce na obliczenia:

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

b) Oblicz ile lat było potrzebnych na powiększenie się liczby ludności o kolejny miliard.

Lata	mln	różnica lat
1850	1160	
1930	2070	
1970	3610	
1980	4450	
1990	5300	
2000	6115	
2011	7000	

Na podstawie Świata w liczbach 2012, WSiP

Miejsce na obliczenia:

.....
.....
.....

c) Na podstawie uzupełnionych tabel, spróbuj odpowiedzieć na pytanie dlaczego tempo wzrostu liczby ludności świata stale się zwiększa?

.....
.....
.....

Zadanie 2.

Do podanych pojęć dopasuj definicje:

1. przyrost naturalny
2. przyrost rzeczywisty

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3. eksplozja demograficzna

4. regres demograficzny

- a) powiększanie się liczby ludności wskutek różnicy między liczbą urodzeń a liczbą zgonów w określonym przedziale czasu
- b) gwałtowny wzrost liczby ludności spowodowany spadkiem zgonów, przy utrzymującej się wysokiej liczbie urodzeń
- c) zmniejszanie się liczby ludności wskutek ujemnego przyrostu naturalnego
- d) powiększanie się liczby ludności wskutek przyrostu naturalnego po uwzględnieniu migracji ludności oraz zmian terytorialnych

Zadanie 3. Na podstawie danych statystycznych oblicz przyrost naturalny ludności oraz wskaźnik przyrostu naturalnego.

kraj	Liczba ludności	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Przyrost naturalny w tysiącach	Wskaźnik przyrostu naturalnego
Włochy	61 261 254	555 027	608 324		
Egipt	83 688 164	2 026 927	401 704		
Czad	10 975 648	424 758	166 391		
Chiny	1 343 239 923	16 535 283	9 631 030		
Kanada	34 300 083	352 605	277 488		

Na podstawie CIA Factbook

Miejsce na obliczenia:

.....

.....

.....

Zadanie 4. Na podstawie danych statystycznych oblicz liczbę ludności w kolejnym roku.

kraj	Liczba ludności w 2012 roku	Wskaźnik przyrostu naturalnego [‰]	Liczba ludności w 2013 roku

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wielka Brytania	63 047 162	5	
Zimbabwe	12 619 600	43	
Polska	38 415 284	-0,75	
Indie	1 205 073 612	13,1	

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

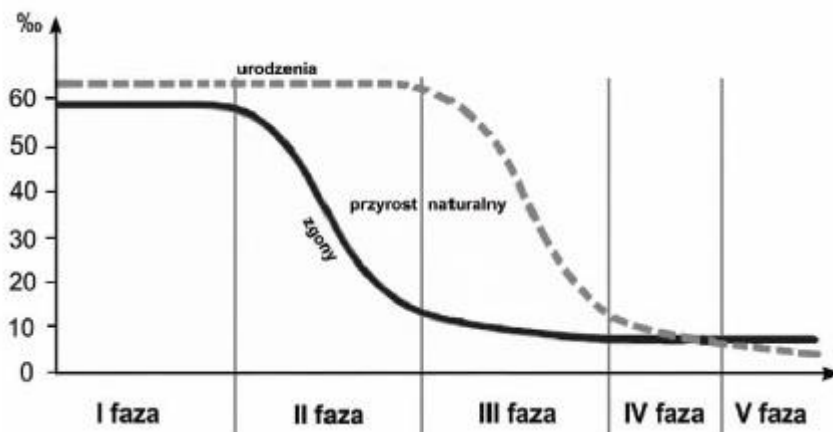
Miejsce na obliczenia:

.....

.....

.....

Zadanie 5. Do odpowiedniej fazy rozwoju demograficznego dopasuj państwa z podanych poniżej:

Państwa do dopasowania: Polska (-0,75 ‰), Rosja (-0,1 ‰), Niemcy (- 2 ‰), Somalia (16 ‰), Egipt (19 ‰), Wielka Brytania (5,5 ‰), Irak (23,5 ‰), Indie (13,1‰), Brazylia (8,6 ‰), Zimbabwe (43,6 ‰).

Na podstawie CIA Factbook

Zadanie 6. Z podanych określ i podkreśl skutki eksplozji demograficznej.

- powszechna akceptacja modelu rodziny wielodzietnej
- przeludnienie wsi
- wzrost bezrobocia
- zmniejszanie się liczby ludności

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- wzrost analfabetyzmu oraz szerzenie się chorób spowodowane zwiększonym zapotrzebowaniem na oświatę i ochronę zdrowia
 - wzrost patologii społecznej

Zadanie 7. Podaj trzy cechy demograficzne społeczeństwa starzejącego się.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 8. Na podstawie mapy przyrostu naturalnego oraz piramid wieku w ebooku podaj 5 przykładów państw starzejących się.

.....

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 9.

Do piramid wieku podaj po 3 przykłady państw, dla których są one charakterystyczne.

	<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3.
	<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1.2 DLACZEGO LUDZIE NIE MIESZKAJĄ NA PUSTYNIACH I W WYSOKICH GÓRACH?

Zadanie 1. Do opisu dopasuj odpowiednią barierę osadniczą.

1. Bariera świetlna
2. Bariera termiczna
3. Bariera grawitacyjna
4. Bariera wodna
 - a) ekstremalne temperatury powietrza uniemożliwiająca stałe zamieszkiwanie pewnego obszaru.
 - b) związana z powodziami lub suszami nawiedzającymi dany region.
 - c) związana z ilością światła słonecznego dostarczanego do danego obszaru.
 - d) związana ze wzrostem ciśnienia atmosferycznego wraz ze wzrostem wysokości n.p.m.
 - e) związana ze spadkiem ciśnienia atmosferycznego wraz ze wzrostem wysokości n.p.m.

Zadanie 2. Do obszaru podanego w tabeli podaj barierę osadniczą, która uniemożliwia stałe wykorzystanie gospodarcze tego obszaru przez człowieka.

Region	Bariera osadnicza
Wyżyna Tybetańska	
Pustynia Namib	
Antarktyda	
Dolina Śmierci w Kolorado	
Kotlina Kongo	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. Zakwalifikuj, wpisując do tabeli wymienione niżej krainy geograficzne, do ekumeny lub anekumeny / subekumeny.

Nizina Padańska, Borneo, Kotlina Kongo, Spitsbergen, Kotlina Kalahari, Nizina Amazonki, Delta Gangesu, Himalaje, Ziemia Baffina, Góry Wierchojańskie

ekumena	anekumena / subekumena

Zadanie 4. Uzupełnij tabelę obliczając gęstość zaludnienia wskazanych państw.

Kraj	Liczba ludności	Powierzchnia w km ²	Gęstość zaludnienia
Luksemburg	509 074	2 586	
Ukraina	44 854 065	579 330	
Australia	22 015 576	7 682 300	

Dane statystyczne: CIA Factbook.

Miejsce na obliczenia:

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 5. Do wymienionych krain geograficznych dopisz główny czynnik, który wpływa na ich małą lub dużą gęstość zaludnienia. Czynnik wybierz z podanych poniżej (czynników może być więcej niż jeden).

żyzne gleby powulkaniczne, wilgotny las równikowy, nizinne ukształtowanie powierzchni, łagodny klimat umiarkowany morski, słabe gleby górskie, niskie temperatury powietrza, bagiennie podłoże w czasie wiosennych roztopów, duża wysokość n.p.m., wieczna zmarzlina występująca w podłożu, niskie opady, dobre gleby aluwialne, słabe gleby laterytowe.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

L.p.	Nazwa krainy	Czynnik wpływający na gęstość zaludnienia
1	Jawa	
2	Borneo	
3	Kotlina Kalahari	
4	Delta Gangesu i Brahmaputry	
5	Nizina Niemiecka	
6	Islandia	
7	Syberia	
8	Andy	

1.3 ZRÓŻNICOWANIE LUDNOŚCI ŚWIATA – KRĘGI KULTUROWE

Zadanie 1. Do podanych w tabeli obszarów podaj dominującą odmianę (rasę) człowieka zamieszkującą dany obszar.

Obszar	Odmiana człowieka (rasa)
Ghana	
Afrykańskie wybrzeże Morza Śródziemnego	
Samoa	
Laponia	
Kostaryka	
Ukraina	
Nizina Chińska	

Zadanie 2. Napisz z połączenia jakich odmian człowieka doszło do powstania odmian pośrednich:

Mulat.....

Metys.....

Zambos.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

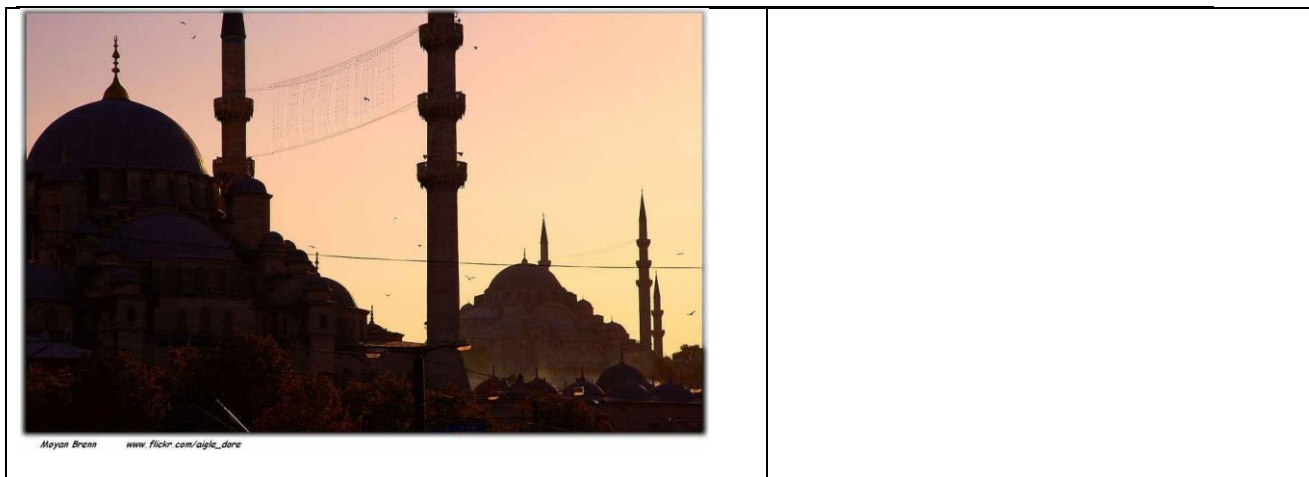
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. Do zdjęć miejsc kultu religijnego dopisz nazwę religii.

Miejsce kultu	Nazwa religii
	
	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4. Do grupy języków wchodzących w skład indoeuropejskiej rodziny językowej dopisz nazwę języków do niej należącą. Języki wybierz z podanych poniżej.

polski, rumuński, norweski, rosyjski, niemiecki, hiszpański.

Nazwa rodziny językowej	Nazwa języka
germańska	
romańska	
słowiańska	

Zadanie 5. Dopasuj państwa do odpowiedniego kręgu kulturowego. Państwa wybierz z podanych poniżej.

Arabia Saudyjska, Białoruś, Brazylia, Bułgaria, Chiny, Hawaje, Polinezja, Salwador, Tunezja.

Nazwa kręgu kulturowego	Nazwa państwa
wschodniosłowiański	
latynoamerykański	
islamu	
chiński	
pacyficzny	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 6. Oznacz literą P zdania prawdziwe, a literą B zdania błędne.

1. Krąg angloamerykański wywodzi się z kultury europejskiej.
2. Dla kręgu islamskiego charakterystyczne są występowanie języka arabskiego oraz kult kobiety, która odgrywa w życiu muzułman dominującą rolę.
3. Krąg japoński oparty jest na tradycyjnych wartościach takich jak honor, odwaga i pracowitość.
4. W kręgu Azji Południowo – Wschodniej występuje wielokulturowość i mieszanka wyznań: buddyzmu, islamu i katolicyzmu.
4. Krąg wschodniosłowiański wchodzi w skład kręgu europejskiego, gdyż nie ma między nimi różnic.

1.4 JAK SIĘ ŻYJE W WIELKIM MIEŚCIE?

Zadanie 1. Wymień 4 kryteria wydzielenia miast z jednostek osadniczych.

.....
.....
.....

Zadanie 2. Do wybranych miast Polski dopisz główną funkcję jaką one pełnią.

Gdańsk.....

Warszawa.....

Katowice.....

Mikołajki.....

Częstochowa.....

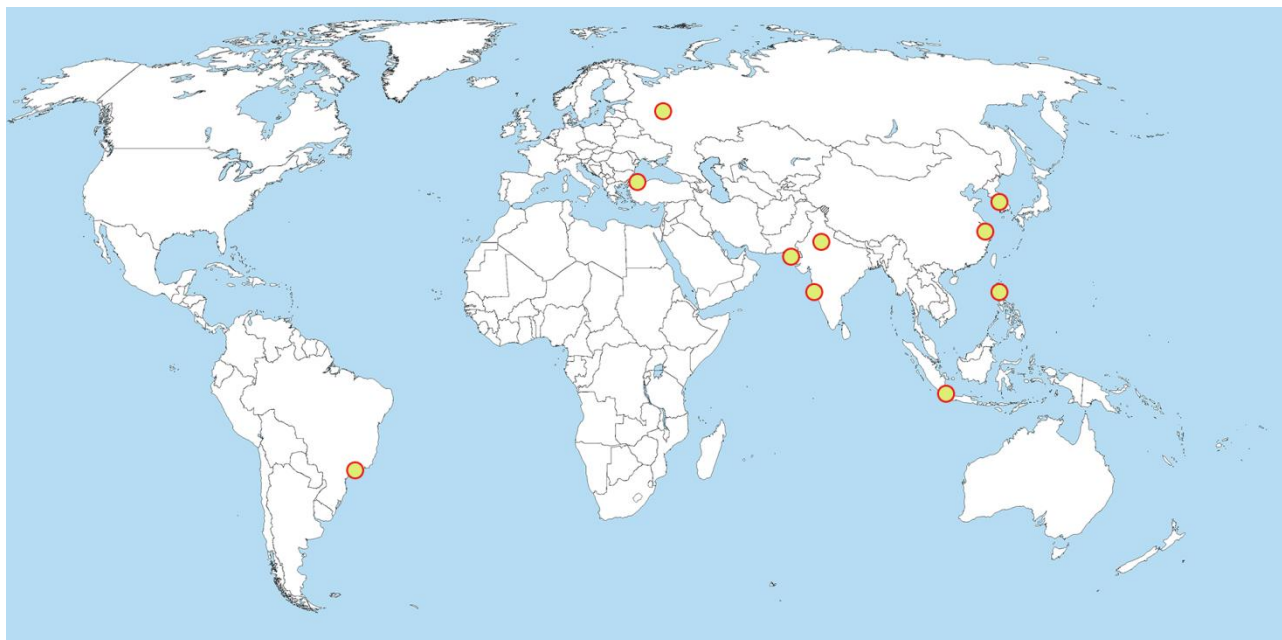
„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. Na podstawie tabeli wykonaj polecenia podane poniżej.

L.p.	Miasto	Liczba ludności miasta w mln
1.	Karaczi	12,1
2.	Bombaj	12,0
3.	Szanghaj	11,3
4.	Manila	11,1
5.	Sao Paulo	11,0
6.	Stambuł	10,7
7.	Moskwa	10,5
8.	Seul	10,4
9.	Delhi	9,8
10.	Dżakarta	9,5

a) Na mapie konturowej podpisz największe miasta świata wymienione w tabeli.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- b) Wykonaj wykres słupkowy przedstawiający liczbę ludności największych miast świata. Zadanie 4.
Wśród podanych kryteriów podkreśl trzy, które decydują o wyróżnieniu metropolii.

- a) liczba mieszkańców
- b) wielkość przyrostu naturalnego
- c) stopień oddziaływania na inne jednostki osadnicze
- d) wielkość migracji
- e) zabudowa wielkomiejska
- f) powierzchnia zajmowana przez metropolię
- g) występowanie siedzib instytucji międzynarodowych

Zadanie 5. Podaj cztery zagrożenia i problemy jakie stwarza życie w wielkim mieście.

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 6. Podaj cztery szanse jakie stwarza życie w wielkim mieście.

.....

.....

.....

.....

1.5 RÓŻNICE W PROCESACH URBANIZACJI NA ŚWIECIE

Zadanie 1. Napisz czym przejawia się zjawisko urbanizacji.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2. Wymień cztery czynniki przyciągające ludność wiejską do miast.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 3. Wymień cztery czynniki przyciągające ludność miejska na obszary wiejskie.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 4. Na podstawie danych statystycznych oblicz wskaźnik urbanizacji.

Nazwa państwa	Liczba ludności	Liczba ludności miejskiej
Iran	78 868 711	55 996 785
Norwegia	4 707 270	3 718 743
Niger	16 344 687	2 778 597
Filipiny	103 775 002	50 849 751
Szwecja	9 103 788	7 738 220

Na podstawie CIA Factbook

Miejsce na obliczenia:

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 5. Do podanych wartości wskaźnika urbanizacji dopasuj państwo z podanych poniżej.

Afganistan, Belgia, Burundi, Estonia, Islandia

	Wskaźnik urbanizacji
Afganistan	23%
Estonia	69%
Belgia	97%
Islandia	93%
Burundi	11%

CIA Factbook

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

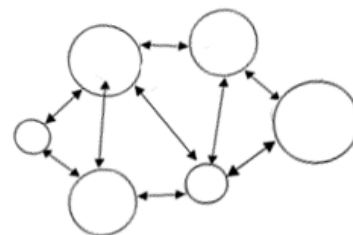
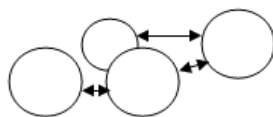
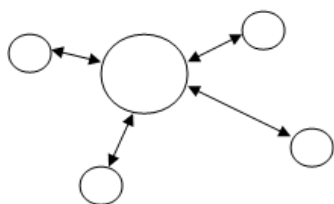
Zadanie 6. Do opisu dopasuj nazwę fazy urbanizacji.

suburbanizacja, reurbanizacja, urbanizacja wstępna, dezurbanizacja

- napływ ludności do miast
- rozwój przedmieść
- odpływ ludności z terenów miejskich
- ponowny wzrost liczby ludności miasta

Zadanie 7. Pod schematami napisz typ zespołu miejskiego.

aglomeracja monocentryczna, aglomeracja policentryczna, megalopolis

Zadanie 8. Do typów zespołów miejskich dopasuj z podanych poniżej odpowiadające im przykłady.

Trójmiasto, Poznań, Katowice, Tokio – Jokohama, Londyn, Nowy Jork – Boston.

Typ zespołu miejskiego	Przykłady miast
aglomeracja monocentryczna	
aglomeracja policentryczna (konurbacja)	
megalopolis	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1.6 DLACZEGO LUDZIE SIĘ PRZEMIESZCZAJĄ?

Zadanie 1. Przykłady migracji zaklasyfikuj do odpowiednich typów.

- a) wyjazd do pracy
- b) odwiedzenie Mekki
- c) wyjazd na studia
- d) ślub z obcokrajowcem
- e) prześladowania polityczne
- f) wyjazd związany z awansem zawodowym
- g) wyjazd wakacyjny
- h) wojna domowa

Migracje ekonomiczne.....

Migracje społeczne.....

Migracje polityczne.....

Migracje religijne.....

Zadanie 2. Wśród wymienionych państw podkreśl państwa imigracyjne.

Tunezja, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Rumunia, Afganistan, Sudan, Francja, Brazylia, Filipiny, Kanada

Zadanie 3. Na podstawie tekstu źródłowego wykonaj zadania a) – b).

Idę w strugach zacinającego deszczu na rue Polonceau położoną na skraju Chateau – Rouge, dzielnicy, która jest historią Czarnej Afryki w Paryżu, a zwłaszcza historią napływu imigrantów z krajów Maghrebu, Azji i Europy.

Afryka XVIII dzielnicy wita mnie małym meczetem po prawej stronie rue Polonceau. Pośrodku fasady okienko zapraszające wiernych do składania datków. Na lewo handlarz pstrokatych tkanin, z których szyje się boubou (tradycyjny strój afrykański w formie sukni). Trochę dalej budynek przypominający wyglądem urząd, z jedną drobną różnicą: okna ozdobione są malowidłami przedstawiającymi scenki rodzajowe:

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tuaregowie na pustyni, dzieci przed chatami... Za drzwiami mieści się Związek Dusz i Ciał Wspólnoty Afrykańskiej (Urac) – stowarzyszenie założone w 1985 r. w celu niesienia pomocy afrykańskim imigrantom. [...]

Teraz stoję w obliczu wizji tysiąca lub ściślej około 200 tys. Afryk, bo tylu przybyszów z Czarnego Kontynentu mieszka w rejonie paryskim (254 tys. w całej Francji). Wśród nich kilkadziesiąt tysięcy to robotnicy stanu wolnego, głównie Senegalczycy i Malijczycy, prosta siła robocza ściągnięta przez Republikę po wojnie.

Poza imigracją ekonomiczną są jeszcze studenci przybyli z dawnych kolonii pod koniec lat 50. W tamtych czasach „wielkość Francji” oraz względy praktyczne sprawiły, że przyjęto ich z otwartymi ramionami. – To w ten sposób pojawiły się u nas studentki z Kamerunu – wyjaśnia etnolog Sophie Bouly. Od początku lat przyjechało ich kilka tysięcy. Samotnie próbowały szczęścia we Francji.

Trzecia fala to kobiety i dzieci, które zjawily się tu w ramach programu łączenia rodzin, podczas zapoczątkowanej w 1974 roku powstrzymywania imigracji ekonomicznej. Po nich zaś należy jeszcze uwzględnić starających się o azyl, uciekających przed wojnami i w końcu tych, których przygnała bieda panująca w ich ojczyźnie nawet w czasie pokoju...

Jeśli wykształcenie, wiek i kraj pochodzenia różnią od siebie Afrykanów mieszkających we Francji, to wszystkich łączy fakt, że przywiodła ich tu nadzieja na lepszą przyszłość.

Czarne oblicze stolicy Francji, National Geographic Polska, Wydanie specjalne: Miasta świata, Nr 01/03 s.29.

- a) Wymień państwa, z których przybyli imigranci do Francji.

.....

.....

.....

- b) Wymień cztery powody, dla których przyjechali do Francji.

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4. Oblicz saldo migracji zagranicznych oraz wskaźnik salda migracji dla podanych państw.

Państwo	Imigracja w tysiącach	Emigracja w tysiącach	Saldo migracji	Wskaźnik salda migracji na 1000 mieszkańców
Polska	17,4	18,6		
Wielka Brytania	566,5	368,1		
Australia	222,5	16,8		

Na podstawie Świata w liczbach 2012, WSiP.

Zadanie 5. Wymień pięć państw, do których współcześnie migruje najwięcej Polaków.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 6. Na konturowej mapie świata zamaluj państwa, w których jest największe skupisko Polonii na świecie.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 7. Wymień po trzy skutki migracji dla państw emigracyjnych i imigracyjnych.

Państwa emigracyjne	Państwa imigracyjne
–	–
–	–
–	–

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 1 ODPOWIEDZI DO ZADAŃ ZAMKNIĘTYCH

ZESTAW I

Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata

ZMIANY LICZBY LUDNOŚCI ŚWIATA

Zadanie 1.

Lata	mln	różnica lat
7000 p.n.e.	10	
4500 p.n.e.	20	2500
2500 p.n.e.	40	2000
1000 p.n.e.	80	1500
początek naszej ery	160	1000
900	320	900
1700	600	800
1850	1160	150
1930	2070	80
1980	4450	50

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Na podstawie Świata w liczbach 2012, WSiP.

Lata	mln	różnica lat
1850	1160	
1930	2070	80
1970	3610	40
1980	4450	10
1990	5300	10
2000	6115	10
2011	7000	11

Na podstawie Świata w liczbach 2012, WsiP

Zadanie 2.

1 – a, 2 – d, 3 – b, 4 – c

Zadanie 3.

Kraj	Liczba ludności	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Przyrost naturalny w tysiącach	Wskaźnik przyrostu naturalnego
Włochy	61 261 254	555 027	608 324	- 53 297	- 0,87
Egipt	83 688 164	2 026 927	401 704	1 625 223	19,4
Czad	10 975 648	424 758	166 391	258 367	23,5
Chiny	1 343 239 923	16 535 283	9 631 030	6 904 253	5,1
Kanada	34 300 083	352 605	277 488	75 117	2,2

Na podstawie CIA Factbook

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4.

Kraj	Liczba ludności w 2012 roku	Wskaźnik przyrostu naturalnego [‰]	Liczba ludności w 2013 roku
Wielka Brytania	63 047 162	5	63 362 398
Zimbabwe	12 619 600	43	13 162 243
Polska	38 415 284	-0,75	38 415 284
Indie	1 205 073 612	13,1	1 220 860 076

www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html

Zadanie 5.

I faza: -

II faza: Zimbabwe, Irak, Somalia

III faza: Egipt, Indie

IV faza: Wielka Brytania, Brazylia

V faza: Polska, Rosja, Niemcy

Zadanie 6.

- przeludnienie wsi
- wzrost bezrobocia
- wzrost analfabetyzmu oraz szerzenie się chorób spowodowane zwiększonym zapotrzebowaniem na oświatę i ochronę zdrowia
- wzrost patologii społecznej

1.2 DLACZEGO LUDZIE NIE MIESZKAJĄ NA PUSTYNIACH I W WYSOKICH GÓRACH?

Zadanie 1.

1 – c, 2 – a, 3 – e, 4 – b

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2.

Region	Bariera osadnicza
Wyżyna Tybetańska	grawitacyjna
Pustynia Namib	wodna
Antarktyda	termiczna
Dolina Śmierci w Kolorado	światlna
Kotlina Kongo	wodna

Zadanie 3.

Ekumena	anekumena / subekumena
<i>Nizina Padańska, Delta Gangesu</i>	<i>Borneo, Kotlina Kongo, Spitsbergen, Kotlina Kalahari, Nizina Amazonki, Himalaje, Ziemia Baffina, Góry Wierchojańskie</i>

Zadanie 4.

Kraj	Liczba ludności	Powierzchnia w km ²	Gęstość zaludnienia
Luksemburg	509 074	2 586	197
Ukraina	44 854 065	579 330	77
Australia	22 015 576	7 682 300	3

Dane statystyczne: CIA Factbook.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 5.

L.p.	Nazwa krainy	Czynnik wpływający na gęstość zaludnienia
1	Jawa	<i>żyźne gleby powulkaniczne</i>
2	Borneo	<i>wilgotny las równikowy, słabe gleby laterytowe</i>
3	Kotlina Kalahari	<i>niskie opady</i>
4	Delta Gangesu i Brahmaputry	<i>dobrze gleby aluwialne</i>
5	Nizina Niemiecka	<i>nizinne ukształtowanie powierzchni, łagodny klimat umiarkowany morski</i>
6	Islandia	<i>niskie temperatury powietrza, wieczna zmarzlina występująca w podłożu</i>
7	Syberia	<i>bagienne podłoże w czasie wiosennych roztopów, wieczna zmarzlina występująca w podłożu, niskie temperatury powietrza</i>
8	Andy	<i>duża wysokość n.p.m., słabe gleby górskie</i>

1.3 ZRÓŻNICOWANIE LUDNOŚCI ŚWIATA – KRĘGI KULTUROWE

Zadanie 1.

Obszar	Odmiana człowieka (rasa)
Ghana	afrykańska
Afrykańskie wybrzeże Morza Śródziemnego	europejska
Samoa	polinezyjska
Laponia	europejska
Kostaryka	amerykańska
Ukraina	europejska
Nizina Chińska	mongoloidalna

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2.

Mulat: europeoidalna i negroidalna

Metys: europeoidalna i mongoloidalna

Zambos: negroidalna i mongoloidalna

Zadanie 3.

Prawosławie

Katolicyzm

Islam

Zadanie 4.

Nazwa rodziny językowej	Nazwa języka
germańska	<i>norweski, niemiecki</i>
romańska	<i>hiszpański, rumuński</i>
słowiańska	<i>polski, rosyjski</i>

Zadanie 5.

Nazwa kręgu kulturowego	Nazwa państwa
wschodniosłowiański	<i>Białoruś, Bułgaria</i>
latynoamerykański	<i>Brazylia, Salwador</i>
islamu	<i>Arabia Saudyjska, Tunezja</i>
chiński	<i>Chiny</i>
pacyficzny	<i>Hawaje, Polinezja</i>

Zadanie 6.

5. Krąg angloamerykański wywodzi się z kultury europejskiej. **P**
6. Dla kręgu islamskiego charakterystyczne są występowanie języka arabskiego oraz kult kobiety, która odgrywa w życiu muzułman dominującą rolę. **B**

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

7. Krąg japoński oparty jest na tradycyjnych wartościach takich jak honor, odwaga i pracowitość. **P**
8. W kręgu Azji Południowo – Wschodniej występuje wielokulturowość i mieszanka wyznań: buddyzmu, islamu i katolicyzmu. **P**
9. Krąg wschodniosłowiański wchodzi w skład kręgu europejskiego, gdyż nie ma między nimi różnic.

B

1.4 JAK SIĘ ŻYJE W WIELKIM MIEŚCIE?

Zadanie 2.

Gdańsk: portowa

Warszawa: administracyjna

Katowice: przemysłowa

Mikołajki: turystyczna

Częstochowa: religijna

Zadanie 4.

- a) liczba mieszkańców
- c) stopień oddziaływania na inne jednostki osadnicze
- g) występowanie siedzib instytucji międzynarodowych

1.5 RÓŻNICE W PROCESACH URBANIZACJI NA ŚWIECIE

Zadanie 4.

Nazwa państwa	Liczba ludności	Liczba ludności miejskiej	Wskaźnik urbanizacji
Iran	78 868 711	55 996 785	23
Norwegia	4 707 270	3 718 743	79
Niger	16 344 687	2 778 597	17
Filipiny	103 775 002	50 849 751	49
Szwecja	9 103 788	7 738 220	85

Na podstawie CIA Factbook

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 5.

Nazwa państwa	Wskaźnik urbanizacji
Afganistan	23%
Estonia	69%
Belgia	97%
Islandia	93%
Burundi	11%

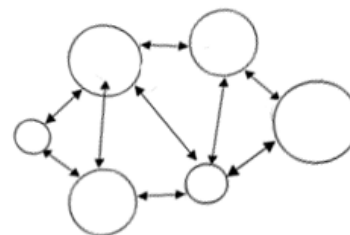
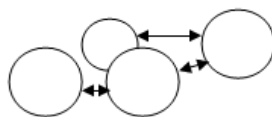
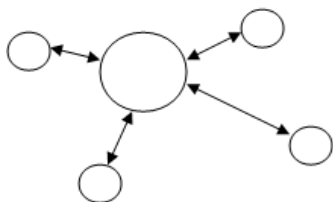
Na podstawie CIA Factbook

Zadanie 6.

- e) *urbanizacja wstępna*
- f) *suburbanizacja*
- g) *dezurbanizacja*
- h) *reurbanizacja*

Zadanie 7.

- a) *aglomeracja monocentryczna*, b) *aglomeracja policentryczna*, c) *megalopolis*

Zadanie 8.

Typ zespołu miejskiego	Przykłady miast
aglomeracja monocentryczna	<i>Poznań, Londyn</i>
aglomeracja policentryczna (konurbacja)	<i>Katowice, Trójmiasto</i>
megalopolis	<i>Tokio – Jokohama, Nowy Jork – Boston</i>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1.6 DLACZEGO LUDZIE SIĘ PRZEMIESZCZAJĄ?

Zadanie 1.

Migracje ekonomiczne: wyjazd do pracy, wyjazd związany z awansem zawodowym

Migracje społeczne: wyjazd na studia, ślub z obcokrajowcem, wyjazd wakacyjny

Migracje polityczne: prześladowania polityczne, wojna domowa

Migracje religijne: odwiedzenie Mekki

Zadanie 2.

Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Francja, Kanada

Zadanie 4.

Państwo	Ogólna liczba ludności	Imigracja w tysiącach	Emigracja w tysiącach	Saldo migracji	Wskaźnik salda migracji na 1000 mieszkańców
Polska	38 415 284	17,4	18,6	-1,2	-3,124
Wielka Brytania	63 047 162	566,5	368,1	198,4	0,003
Australia	22 015 576	222,5	16,8	205,7	0,009

Na podstawie Świata w liczbach 2012, WSiP

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zestaw ćwiczeń nr 2. Polityczne problemy świata

Dział II – Polityczne problemy świata

2.1 PODZIAŁ PAŃSTW ŚWIATA

Zadanie 1. Przyporządkuj grupom mierników rozwoju gospodarczego odpowiadające im wskaźniki:

- a. ekonomiczne
- b. społeczne
- c. demograficzne
- d. gospodarcze

- A) udział wydatków na żywność w budżetach domowych, codzienne spożycie kalorii i protein, wskaźnik analfabetyzmu
- B) wielkość produkcji energii elektrycznej, struktura handlu zagranicznego
- C) wielkość produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca, stopa bezrobocia
- D) śmiertelność niemowląt na 1000 mieszkańców, średnia długość trwania życia, struktura wieku ludności
- E) liczba łóżek w szpitalach na jednego pacjenta, wskaźnik HDI, przyrost naturalny

Zadanie 2. Wykonaj polecenia a) – b):

- a) Na podstawie danych statystycznych oblicz wskaźnik PKB/os oraz uporządkuj państwa w kolejności od najbogatszego do najbiedniejszego według tego wskaźnika.

Państwo	PKB mld USD	Liczba ludności	PKB/osobę	Kolejność
Chiny	12 380	1 343 239 923		
Niemcy	3 194	81 305 856		
Brazylia	2 362	199 321 413		
Belgia	420,6	10 438 353		
Bangladesz	305,5	161 083 804		
Afganistan	33,55	30 419 920		

CIA Factbook

Miejsce na obliczenia:

.....
.....

- b) Wyjaśnij dlaczego PKB/osobę jest lepszym miernikiem poziom rozwoju społeczno – gospodarczego państwa niż całkowita wartość produktu krajowego brutto.

.....
.....
.....
.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. Wymień trzy mierniki wchodzące w skład wskaźnika HDI.

1.
2.
3.

Zadanie 4. Wykonaj polecenia a i b.

- a) Na podstawie mapy wskaźnika HDI w multibooku określ wszystkie kraje, które znajdują się w grupie państw słabo rozwiniętych.

Etiopia, Ukraina, Polska, Sudan, Czad, Mongolia, Hiszpania, Meksyk, Malezja, Niger, Algieria, Brazylia, Madagaskar, Tanzania, Japonia, Mali, Gwinea, Bangladesz, Ekwador, Korea Południowa

- b) Podaj nazwę kontynentu o największej koncentracji państw słabo rozwiniętych.
-

Zadanie 5. Na podstawie tekstu źródłowego wykonaj polecenia a – c.

Do naszego badania wybraliśmy pięć kategorii określających dobrobyt: edukację, zdrowie, jakość życia, konkurencyjność gospodarki i warunki polityczne. W każdej z tych kategorii opracowaliśmy mierniki dla 100 państw. [...]

Po pierwsze, małe jest lepsze. O ile nie można odmówić witalności gigantom wschodzących rynków, takim jak Chiny, Brazylia czy Turcja, o tyle często – jak wynika z danych – wyprzedzają je państwa, jak choćby Słowenia czy Estonia, po prostu dlatego, że małe kraje muszą włożyć mniej wysiłku, by podnieść ogólny poziom dobrobytu. (Chiny mają drugą co do wielkości gospodarkę na świecie, ale ponad połowa 1,3 – miliardowej ludności wciąż żyje w skrajnej nędzy).

Najlepiej oczywiście być małym i bogatym – wystarczy popatrzeć na trwałe sukcesy państw skandynawskich. Kluczową sprawą okazuje się dobry, powszechny system edukacji, decydujący o pomyślnym rozwoju gospodarki w przyszłości – to jeden z najważniejszych powodów, dla których wysokie wyniki uzyskują USA, Europa Zachodnia i bogate kraje azjatyckie, takie jak Korea Południowa i Japonia. Nieźle wypadają państwa, które – tak jak Polska i inne kraje środkowoeuropejskie dawnego bloku komunistycznego – zdecydowały się na głębokie reformy i od lat konsekwentnie niwelują dystans dzielący je od bogatych sąsiadów.

Ale, co chyba najważniejsze, płynie z tych badań krzepiący wniosek, że nie istnieje jeden sposób na sukces. Wszelkie obiegowe opinie głoszące, że teraz receptę znają Chiny albo Brazylia, a nie Waszyngton, są błędne. Zwycięzcy stanowią dość zróżnicowaną grupę i na wiele różnych sposobów tworzą pełne energii, zdrowe i szczęśliwe społeczeństwa.

Bieguny dobrobytu według „Newsweeka”

1. Finlandia
2. Szwajcaria
3. Szwecja
4. Australia
5. Luksemburg
6. Norwegia

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
7. Kanada
 8. Holandia
 9. Japonia
 10. Dania

„Najlepsze miejsce pod Słońcem”, *Newsweek Polska*, 35/2010, 29.08.10, s. 50

- a) Wymień trzy czynniki, które decydują o poziomie życia społeczeństwa.

.....

.....

.....

.....

- b) Które państwa i dlaczego są najlepszymi państwami do życia?

.....

.....

.....

- c) Polska w tym rankingu Newsweeka zajmuje 29 miejsce. Wymień trzy czynniki, które Twoim zdaniem mogły wpłynąć na wysoką pozycję naszego kraju w tym rankingu.

1.....

.....

.....

2.....

.....

.....

3.....

.....

.....

Zadanie 6. Podaj cztery przyczyny ubożenia państw afrykańskich oraz ich zamknięcia w kręgu ubóstwa.

.....

.....

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 7. Na podstawie tekstu źródłowego dotyczącego „tygrysów azjatyckich” w multibooku wykonaj polecenia

a) – c):

a) Wymień cztery kraje, które należą do grupy państw nazywanych „tygrysami azjatyckimi”.

.....
.....
.....
.....

b) Wymień trzy czynniki społeczne, które wpłynęły na ich rozwój gospodarczy?

.....
.....
.....
.....

c) Wymień trzy czynniki ekonomiczne, które zdecydowały o ich drodze rozwoju?

.....
.....
.....
.....

2.2 JAK ZMIENIŁA SIĘ MAPA POLITYCZNA ŚWIATA W XX WIEKU?

Zadanie 1. Przyporządkuj byłym kolonizatorom grupy państw, które powstały z ich dawnych kolonii:

- a. Hiszpania
- b. Wielka Brytania
- c. Portugalia
- d. Francja

- A) Australia, Sudan, Zambia
- B) Mozambik, Angola, Brazylia
- C) Algieria, Wietnam, Mali
- D) Argentyna, Filipiny, Meksyk
- E) Sudan, Algieria, Meksyk

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2. Uzasadnij stwierdzenie, że kolonializm był jednym z najważniejszych procesów, które ukształtowały obecne zróżnicowanie gospodarcze świata. Podaj dwa argumenty.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 3. Wymień państwa europejskie, które powstały po rozpadzie:

Nazwa państwa przed 1989 rokiem	Państwa powstałe po 1989 roku
ZSRR	
Czechosłowacji	
Jugosławii	

Zadanie 4. Podaj dwie główne przyczyny konfliktu w Jugosławii.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 5. Na czym polegały zmiany ustrojowe, które dokonały się po 1989 roku w Europie?

.....

.....

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 6. Uzasadnij stwierdzenie, że rywalizacja bloków: wschodniego i zachodniego była jednym z ważniejszych czynników kształtujących obecne zróżnicowanie poziomu życia ludności w Europie

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 7. Po transformacji ustrojowej w Europie, Polska nie graniczy z żadnym ze swoich wcześniejszych sąsiadów. Jak zmienia to sytuację geopolityczną naszego kraju?

.....

.....

.....

.....

2.3 GLOBALIZACJA – ZALETY I WADY

Zadanie 1. Uzasadnij słuszność twierdzenia „*Podbój świata przez Zachód trwa już nieprzerwanie od XV wieku. Dzisiaj, globalizacja jest tylko inną formą tego podboju*”.

Noam Chomsky

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2. Podaj po jednym przykładzie poszczególnych płaszczyzn globalizacji:

globalizacja gospodarcza

globalizacja technologiczna.....

globalizacja społeczno – kulturowa.....

globalizacja polityczna.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. Wymień trzy nazwy firm/marek, które znane są na całym świecie.

.....

.....

.....

Zadanie 4. Wymień trzy pozytywne i trzy negatywne skutki procesów globalizacji.

Pozytywne skutki globalizacji	Negatywne skutki globalizacji

Zadanie 5. Na podstawie tabeli przedstawiającej największe firmy w 2011 roku wykonaj polecenia a-b.

L.p.	Nazwa korporacji	Kraj	Branża
1	Nestle	Szwajcaria	spożywcza
2	Exxon Mobil	Stany Zjednoczone	paliwowa
3	Gazprom	Rosja	paliwowa
4	Petrochina	Chiny	paliwowa
5	Petrobras-Petróleo Brasil	Brazylia	paliwowa
6	Microsoft	Stany Zjednoczone	informatyczna
7	Royal Dutch Shell	Holandia	paliwowa
8	AT&T	Stany Zjednoczone	telekomunikacyjna
9	ICBC	Chiny	bankowa
10	Vale	Brazylia	przemysłowa

A. Wymień branżę, w której funkcjonuje najwięcej koncernów międzynarodowych.

.....

B. Wymień państwo, w którym swoją siedzibę ma największa liczba firm międzynarodowych.

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2.4 PRZYCZYNY I SKUTKI PROCESÓW INTEGRACYJNYCH W SKALI GLOBALNEJ I REGIONALNEJ

Zadanie 1. Podaj skróty nazw wymienionych agend ONZ:

Organizacja ds. dzieci i młodzieży.....

Organizacja ds. Oświaty, Nauki i Kultury.....

Światowa Organizacja Zdrowia.....

Organizacja ds. Wyżywienia i Rolnictwa.....

Światowa Organizacja Handlu.....

Zadanie 2. Przyporządkuj organizacjom międzynarodowym cele, do których zostały powołane:

- a. Międzynarodowy Fundusz Walutowy
- b. FAO
- c. OPEC
- d. Unia Europejska
- e. NATO

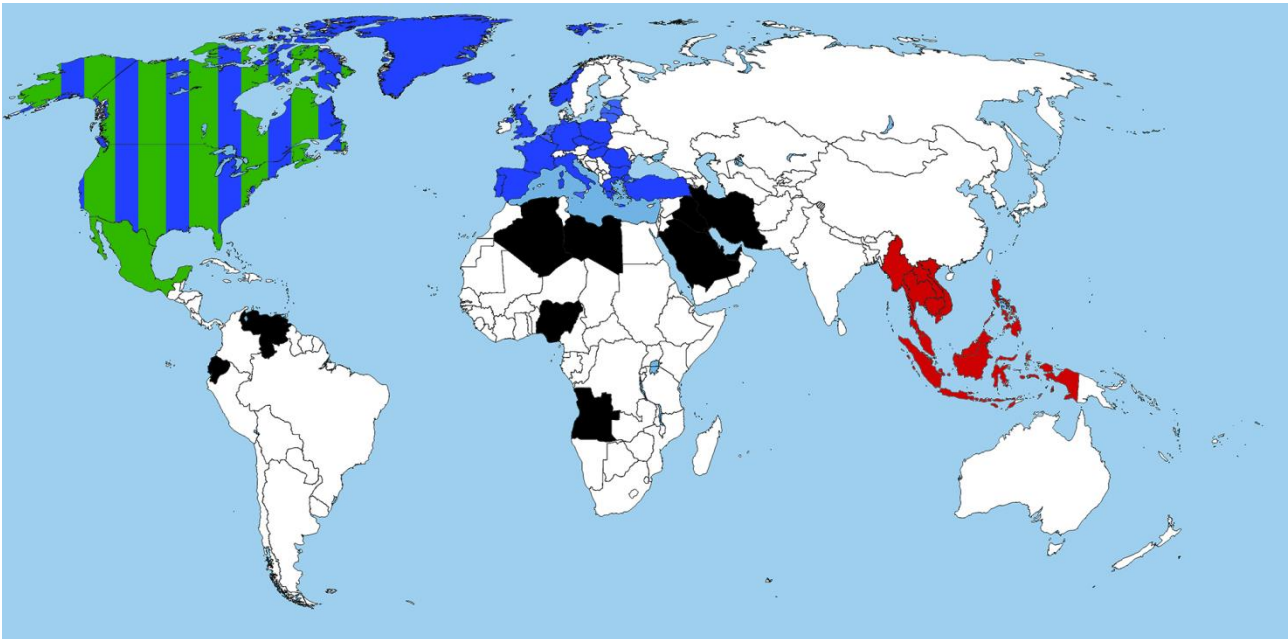
- A) likwidacja głodu na świecie, rozwój nowoczesnego rolnictwa
- B) współpraca międzynarodowa, walutowa, wymiana handlowa, pomoc finansowa w celu stabilizacji waluty w różnych krajach świata
- C) utworzenie jednolitego organizmu gospodarczego, całkowity, swobodny przepływ osób, towarów, usług i kapitałów
- D) współpraca w dziedzinie ochrony środowiska, ochrona zagrożonych gatunków zwierząt i roślin
- E) koordynacja wydobycia, podaży i cen ropy naftowej
- F) współpraca militarna

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. Na mapie konturowej świata zaznaczono państwa członkowskie pewnych organizacji gospodarczych. Uzupełnij legendę mapy o nazwy tych organizacji.

- NATO
- OPEC
- NAFTA
- ASEAN

Zadanie 4. Na podstawie analizy danych w tabeli w multibooku podaj cztery główne powody, dla których dochodzi do integracji państw na świecie.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 5. Wpisz w odpowiednie miejsca schematu kolejne etapy integracji państw.

1. unia celna, 2.strefa wolnego handlu, 3.unia polityczna, 4.wspólny rynek, 5.unia gospodarcza

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 6. W dostępnych źródłach wyszukaj informacje o etapach rozszerzania się Unii Europejskiej. Zaznacz różnymi kolorami na mapie konturowej Europy państwa wchodzące w skład UE z uwzględnieniem roku, w którym stały się one członkiem Wspólnoty. Uzupełnij legendę mapy.

1957 –	<input type="text"/>
1973 –	<input type="text"/>
1981 –	<input type="text"/>
1986 –	<input type="text"/>
1995 –	<input type="text"/>
2004 –	<input type="text"/>
2007 –	<input type="text"/>

Zadanie 7. Na podstawie tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia a – c.

Euro było największym projektem politycznym od czasów powstania samej Unii, ale obciążonym różnymi wadami genetycznymi. Dziś widać to znacznie lepiej niż w 2002 r., kiedy wchodziło do obiegu. Okazało się, że sama tylko wspólna waluta nie jest w stanie ujednoczyć różnych gospodarek i kultur politycznych. Biedniejsi zaczęli pożyczać na konto wiarygodności bogatszych i wydawać ponad stan, czego instytucje unijne nie były w stanie kontrolować. To co miało łączyć Europę, zaczęło ją dzielić. [...]

Jasne jest, że bez przyjęcia euro Polsce trudno będzie pozostać w politycznym centrum Unii, gdyż na skutek kryzysu to właśnie wspólny pieniądź stał się dziś osią integracji. To w strefie euro zapadają dziś kluczowe decyzje co do dalszego rozwoju Unii. I od 2020 r. to zapewne tu rozdzielane będą pieniądze. Jak przyznał kilka miesięcy temu w rozmowie ze mną jeden z ministrów: „przyszła Unia to strefa euro”. Poza tym polska

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

gospodarka, będąc zapleczem niemieckiej gospodarki – lokomotywy Unii, nie może myśleć o scenariuszu szwedzkim czy brytyjskim pozostawiając poza Eurolandem. Naszą siłą nie jest ani innowacyjność, ani usługi finansowe, ale raczej eksport podzespołów do krajów strefy euro.

Z nogą w drzwiach Eurolandu, J. Pawlicki, Newsweek Polska, 10/2013, 4-10.03.2013, s. 78

- a) Wymień trzy zagrożenia związane z wejściem Polski do strefy Euro.

.....
.....
.....

- b) Wymień trzy szanse związane z wejściem Polski do strefy Euro.

.....
.....
.....

- c) Czy Twoim zdaniem wejście Polski do strefy Euro jest korzystne dla społeczeństwa i gospodarki Polski? Swoją odpowiedź krótko uzasadnij.

.....
.....
.....
.....
.....

Zadanie 8. Oznacz zdania prawdziwe literą P, a fałszywe literą F.

- a) Euroregiony zaczęły powstawać na granicach Polski w 1991 roku.....
b) Współpraca transgraniczna Polski ogranicza się tylko do zachodniej granicy kraju.....
c) Obecnie na granicy Polski funkcjonuje 8 euroregionów.....
d) Euroregiony są formą porozumień dwu- lub trójstronnych między państwami.....
e) Podstawowym celem współpracy w euroregionie jest rozwój społeczno-gospodarczy, poprawa warunków życia mieszkańców oraz ułatwianie wzajemnych kontaktów pomiędzy społecznościami wspólnoty.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2.5 ROLA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W REGIONACH NAJBIEDNIEJSZYCH

Zadanie 1. Na podstawie dostępnych źródeł (np. Internetu) oraz własnej wiedzy dopisz do organizacji przykład akcji przez nią przeprowadzonej.

Amnesty International

.....
.....

Greenpeace

.....
.....

Międzynarodowy Czerwony Krzyż

.....
.....

Polska Akcja Humanitarna (PAH)

.....
.....

Zadanie 2. Do katastrof naturalnych dopasuj państwo, w którym w ciągu ostatnim dziesięcioleciu, miała ona miejsce. Każde państwo może być zakwalifikowane więcej niż jeden raz.

Japonia, Haiti, Stany Zjednoczone, Etiopia, Rumunia, Węgry, Bangladesz, Sudan, Islandia

Katastrofa naturalna	Państwo
trzęsienie ziemi	
tsunami	
wybuch wulkanu	
susza	
powódź	
huragan	

Zadanie 3. Do katastrofy naturalnej dopasuj po dwie najbardziej efektywne formy pomocy.

1. dostarczenie materiałów do odbudowy budynków
2. wysłanie ekip ratunkowych
3. wysłanie darów rzeczowych (jedzenia, ubrań, sprzętów domowych)
4. pomoc w ewakuacji
5. dostarczenie wody pitnej
6. dostarczenie agregatów prądotwórczych
7. zabezpieczenie gospodarstw domowych przed dalszym zniszczeniem

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Rodzaj katastrofy	Rodzaj udzielanej pomocy	
trzęsienie ziemi		
powódź		
huragan		

Zadanie 4. Wymień trzy okoliczności (poza klęskami naturalnymi), w których potrzebna jest pomoc humanitarna.

.....

.....

.....

Zadanie 5. Na podstawie tekstu źródłowego wykonaj polecenia a – e.

Pomoc dla biednych krajów: „ryby i wędkę”

Świąteczny czas sprzyja akcjom humanitarnym, a także ich podsumowaniu. Eksperti OECD ogłosili, że w 2011 roku wartość zachodniej pomocy dla biednych krajów wyniosła 158 mld dol. A Bank Światowy podliczył wartość przekazów pieniężnych wysłanych do „domu” przez gasterbeiterów. Wyszło mu, że ponad dwa razy tyle - 372 mld dol. To odnawia pytanie czy zachodnia pomoc jest racjonalna.

Bob Geldof w okresie Świąt Bożego Narodzenia w 1984 r. zorganizował wraz z kolegami muzykami pomoc dla głodującej Etiopii. Dziś, ta sławna i płynąca z bardzo szlachetnych pobudek, Band Aid postrzegana jest jako kontrowersyjna. Identycznie jest z działalnością **Bono**, który przejął po Geldofie pałeczkę w zachęcaniu bogatych tego świata do pomagania biednym.

*Zambijska ekonomistka **Dambisa Moyo** zasłynęła jako przeciwniczka krucjaty Bono, kiedy trzy lata temu opublikowała książkę pod wymownym tytułem „Martwa pomoc: Dlaczego zachodnia pomoc nie działa i jak lepiej pomóc Afryce” (Dead Aid: Why Aid is Not Working and How There Is a Better Way For Africa). Ta wykształcona na Harvardzie i w Oxford konsultantka Banku Światowego i specjalistka od obligacji w Goldman Sachs, pozostaje niestrudzona w walce o to aby Zachód porzucił dotychczasową formę pomocy dla biednych krajów Afryki. Zastąpił darowizny finansowaniem rozwoju ekonomicznego – wspieraniem budowy przemysłu i infrastruktury, tworzenia małych i średnich przedsiębiorstw. Wydaje się, że jej argumentów Zachód jak dotąd nie słyszy.*

a) Podaj wartość oficjalnej pomocy udzielonej państwom najbiedniejszym przez rządy państw najbogatszych.

.....

.....

Cele zrealizowane

Za dowód posłużyć może raport Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, i jego podsumowanie. Otóż według OECD pomoc, jakiej państwa zachodnie udzieliły w ostatnich dwóch dekadach biednym krajom, spełniła i spełnia zakładane cele.

Zostały one zdefiniowane w 2000 r. w dokumencie „Millennium Development Goals”, a do najważniejszych zaliczono zredukowanie: o połowę wskaźników najgłębszej biedy na świecie, o dwie trzecie śmiertelności niemowląt, o trzy czwarte śmiertelności matek przy porodzie, a za punkt odniesienia przyjęto dane z 1990 r.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Jak ocenia OECD założenia zostały w pełni zrealizowane. W ciągu 20 lat (w latach 1990-2010) liczba najbiedniejszych na świecie, a więc żyjących za mniej niż 1,25 dolara dziennie, zmniejszyła się o połowę – z 43 proc. populacji ubogich krajów spadła do 22,5 proc. Również śmiertelność matek przy porodach zmniejszyła się o tyle, ile zakładano – z 400 do 210 przypadków na 100 tys. urodzeń. Gorzej jest ze śmiertelnością niemowląt, która spadła o jedną trzecią, a więc o połowę mniej niż określał cel.

Powstaje jednak pytanie czy odnotowana poprawa jest wyłącznie efektem zachodniej pomocy finansowej?

Jej odbiorcami jest w sumie 155 krajów o niskich i średnich dochodach. W ubiegłym roku otrzymały łącznie 158 mld dol. Do największych beneficjentów należały: Afganistan – 5,5 mld dol., Pakistan i Kongo – po 2,4 mld dol. każde, Haiti – 2,3 mld, Irak – 2 mld dol. Następne na liście były Etiopia, Wietnam, terytoria palestyńskie i Mozambik.

Największym pojedynczym donatorem były, jak zawsze, Stany Zjednoczone, które przekazały biednym krajom 31 mld dol. Unia Europejska wraz z Komisją Europejską wsparły najuboższych kwotą 80 mld dol., Japonia ofiarowała 10,6 mld, a Australia 5 mld dol. Problem w tym, że jak twierdzi Dambisa Moyo i inni, mający podobne zdanie krytycy, pomoc ta uzależnia kraje. Ponieważ mogą na nią liczyć całymi latami, nie podejmują wysiłku, aby samodzielnie rozwiązać swoje problemy.

b) Podaj przykłady trzech państw, które skorzystały z takiej pomocy.

.....
.....
.....

Doraźne zastrzyki

Z zachodniej pomocy tylko 13 mld dol., zostało przeznaczone na projekty w dziedzinie transportu i infrastruktury – na poprawę stanu dróg, modernizację portów, unowocześnienie systemów kontroli ruchu powietrznego. Liderami w fundowaniu takich projektów są Japonia i Korea.

Typowa pomoc humanitarna zamknęła się sumą 11 mld dol. Kwota ta pozwoliła wysłać potrzebującym, na przykład do Pakistanu czy na Haiti po trzęsieniu ziemi – namioty, lekarstwa, żywność. Na projekty ochrony zdrowia, głównie na zapobieganie i leczenie AIDS w krajach saharyjskich, przeznaczono 9,8 mld dol., z czego same USA dały 6,7 mld. Rolnictwo w krajach najuboższych zasiliły głównie: Hiszpania, Finlandia, Norwegia i Kanada, łącznie kwotą 9 mld dol.

Jak wynika z tych zestawień całkiem spora suma 158 mld dol., przekazana ubogim krajom w minionym roku, tylko sporadycznie wsparła inwestycje. Głównie trafiała do beneficjentów po katastrofach lub kataklizmach. Czy zatem faktycznie pomogła w redukcji biedy?

Kwota 13 mld dol. wydana na projekty infrastrukturalne, to zaledwie koszt budowy jednego lotniska.

Wolny rynek czyli „killer application”

Najmniejsza część donacji, tylko 1,3 mld dol., została przeznaczana na pomoc w budowaniu zdolności handlowych danego kraju – na szkolenia z zakresu regulacji międzynarodowego handlu, przepisów sanitarnych i bezpieczeństwa produktów, a także negocjacji i biznesu. Pieniądze Zachodu nie pomogły zatem utworzyć wielu potrzebnych miejsc pracy ani podnieść kwalifikacji zawodowych.

c) Na jakie cele przeznaczane są fundusze pochodzące z oficjalnej pomocy humanitarnej.

.....
.....
.....
.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Niall Ferguson, popularny historyk ekonomii, obecnie na uniwersytecie Harvarda, w wyemitowanym w tym roku dwuczęściowym filmie dokumentalnym o przyczynach dominacji zachodniej cywilizacji w ostatnich 500 latach, przypomina, że nie pomoc państw zachodnich wydobywa Chiny i Indie z biedy. Decydujący jest fakt, że oba kraje zastosowały zachodni model organizacji gospodarczej, Ferguson pisze, że zainstalowały "killer application" czyli reguły wolnego rynku, które pozwalają na szybki rozwój.

Dlatego też ci, którzy chcą zmienić charakter zachodniej pomocy, wskazują że większa i z całą pewnością lepiej wykorzystana jest pomoc, jaką przysyłają swoim rodzinom ich członkowie, pracujący, często nielegalnie, w krajach Zachodu. W ubiegłym roku wartość ich przekazów pieniężnych przekroczyła 372 mld dol. Tylko z USA imigranci wysłali do domów 52 mld dol., czyli o 20 mld dol. więcej niż wyniosła kwota całej pomocy udzielonej światu przez Stany Zjednoczone. Eksperti Banku Światowego szacują też, że w tym roku wartość takich przekazów pieniężnych wyniesie ok. 406 mld dol.

Profesor Jeffrey Sachs, z Harvardu, podkreśla, że Afryka wciąż dramatycznie potrzebuje pomocy w dotychczasowej formie, aby walczyć z wysoką śmiertelnością powodowaną chorobami, brakiem dostępu do leków, lekarzy i szpitali, a często do czystej wody pitnej. Dambisa Moyo zawsze jednak cytuje dalszy ciąg wypowiedzi Sachsa, na którego wykłady uczęszczała jako studentka, iż długoterminowy rozwój ekonomiczny może być osiągnięty tylko poprzez przedsięwzięcia prywatnego sektora i rozwiązania wolnego rynku. Pomoc państw zachodnich daje biednemu światu zaledwie ryby. Wędki dostarczają pracownicy – imigranci i mikrofinansowanie.

d) Dlaczego niektórzy ekonomiści uważają, że pomoc humanitarna w obecnej formie jest nieefektywna? Na czym polega dylemat „ryby czy wędki”? Podaj po dwa argumenty za i przeciw.

.....

.....

.....

.....

Drobne pożyczki dla 680 milionów

Według danych Konferencji Mikrofinansowania, skupiającej ponad 3600 instytucji, w ciągu 13 lat liczba najbiedniejszych rodzin korzystających z mikropożyczek wzrosła na świecie 18 – krotnie – z 7,6 mln w 1997 r. do 137,5 mln w 2010 r. Szacuje się, że średnio każda taka rodzina to pięć osób. Liczba 137,5 mln pożyczek pomaga zatem w sumie około 687 mln osób. To więcej niż liczba ludności całej Unii Europejskiej i Rosji razem wziętych.

Okazuje się, że mikrofinansowanie najbardziej pomaga biednym kobietom. Są one w najtrudniejszym położeniu, ponieważ tradycyjny system kredytów bankowych jest dla nich praktycznie niedostępny. W ciągu 11 lat, od 1999 do 2010 r., liczba kobiet korzystających z mikropożyczek wzrosła ponad dziesięciokrotnie – z 10,3 mln do 113,1 mln.

Jak podkreślają propagatorzy mikrofinansowania, jest ono tylko jednym z elementów walki z biedą, ale niezbędnym. Pożyczka 1 tysiąca dolarów potrafi zmienić dosłownie warunki życia kogoś w Bangladeszu, Peru, czy Azerbejdżanie.

Na zakup kozy na targu

Takich przedsięwzięć, na jakie idą mikropożyczki, banki nie finansują. Są to najczęściej zakupy dodatkowych narzędzi, albo paru kóz, albo 300 kg ziarna do obsiania pola, czy dokupienia produktów żywnościowych w celu powiększenia asortymentu w lokalnym sklepiku. Czasami pożyczka służy do założenia własnego konta bankowego, dającego możliwość wejścia w obieg transakcji handlowych, otworzenia biznesu.

Ci, którzy korzystają z takich pożyczek to rolnicy, krawcy, kierowcy, kucharze, sklepikarze, pracownicy najczęściej bez średnich nawet kwalifikacji zawodowych. Czasem pożyczka jest na naukę zawodu.

Na świecie powstało blisko 4 tys. instytucji udzielających mikropożyczek. Najbardziej znane to [Accion](http://accion.org) (accion.org), [Grameen Foundation](http://grameenfoundation.org) (grameenfoundation.org), [Vision Fund](http://visionfund.org) (visionfund.org), [Opportunity International](http://opportunityinternational.org) (opportunity.org), [FINCA](http://finca.org) (finca.org), czy [Women's World Banking](http://swwb.org) (swwb.org).

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Najczęściej udzielają pożyczek korzystając z pomocy finansowej takich gigantów bankowych jak Citi Group i Deutsche Bank, czy prywatnych fundacji np. Melindy i Billa Gates'ów i operując powierzonymi funduszami. Coraz więcej jednak instytucji mikrofinansowania służy jako platforma oferująca indywidualnym osobom możliwość bezpiecznego udzielania pożyczek osobom potrzebującym.

Przykładem sukcesu takiego systemu, coraz bardziej popularnego w krajach zachodnich, jest Kiva (kiva.org). Udzielenie pożyczki na przykład 25 dolarów poprzez Kiva trwa pięć minut (internet). Dla średnio zarabiającego w świecie zachodnim jest to równowartość 2 godzin pracy albo cena butelki wina do kolacji. Starającemu się o nią może pomóc zmienić warunki życia.

Ocena pomocy międzynarodowej dla państw słabo rozwiniętych

www.obserwatorfinansowy.pl/forma/analizy/pomoc-dla-biednych-krajow-ryby-i-wedki/

e) Jakie zmiany powinny być wprowadzone w udzielaniu pomocy humanitarnej państwom najbiedniejszym?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Zadanie 6. Przeczytaj deklarację praw człowieka (multibook) i napisz, które trzy prawa są dla Ciebie najważniejsze. Swoją odpowiedź krótko uzasadnij.

- 1.....
- 2.....
- 3.....

.....
.....
.....
.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 2

ODPOWIEDZI DO ZADAŃ ZAMKNIĘTYCH

ZESTAW II

Dział II – Polityczne problemy świata

2.1 PODZIAŁ PAŃSTW ŚWIATA

Zadanie 1.

a – C, b – A, c – D, d - B

Zadanie 2.

Państwo	PKB mld USD	Liczba ludności	PKB/osobę	Kolejność
Chiny	12 380	1 343 239 923	9 216	4
Niemcy	3 194	81 305 856	39 283	2
Brazylia	2 362	199 321 413	11 850	3
Belgia	420,6	10 438 353	40 294	1
Bangladesz	305,5	161 083 804	1 895	5
Afganistan	33,55	30 419 920	1 103	6

CIA Factbook

Zadanie 4.

c) Etiopia, Sudan, Czad, Mongolia, Niger, Madagaskar, Tanzania, Mali, Gwinea, Bangladesz

d) Afryka

2.2 JAK ZMIENIŁA SIĘ MAPA POLITYCZNA ŚWIATA W XX WIEKU?

Zadanie 1.

a – D, b – A, c – B, d - C

Zadanie 3.

Nazwa państwa przed 1989 rokiem	Państwa powstałe po 1989 roku
ZSRR	Rosja, Białoruś, Ukraina, Litwa, Łotwa, Estonia, Mołdawia
Czechosłowacji	Czechy, Słowacja
Jugosławii	Chorwacja, Słowenia, Bośnia i Hercegowina, Macedonia, Czarnogóra, Serbia, Kosowo

2.3 GLOBALIZACJA – ZALETY I WADY

Zadanie 5.

- a. paliwowa
- b. Stany Zjednoczone

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2.4 PRZYCZYNY I SKUTKI PROCESÓW INTEGRACYJNYCH W SKALI GLOBALNEJ I REGIONALNEJ

Zadanie 1.

Organizacja ds. dzieci i młodzieży - UNICEF

Organizacja ds. Oświaty, Nauki i Kultury - UNESCO

Światowa Organizacja Zdrowia - WHO

Organizacja ds. Wyżywienia i Rolnictwa - FAO

Światowa Organizacja Handlu – WTO

Zadanie 2.

a – B, b – A, c – E, d – C, e - F

Zadanie 5.

2 – 1 – 4 – 5 – 3

Zadanie 8.

- f) Euroregiony zaczęły powstawać na granicach Polski w 1991 roku **P**
- g) Współpraca transgraniczna Polski ogranicza się tylko do zachodniej granicy kraju **F**
- h) Obecnie na granicy Polski funkcjonuje 8 euroregionów **F**
- i) Euroregiony są formą porozumień dwu- lub trójstronnych między państwami **P**
- j) Podstawowym celem współpracy w euroregionie jest rozwój społeczno-gospodarczy, poprawa warunków życia mieszkańców oraz ułatwianie wzajemnych kontaktów pomiędzy społecznościami wspólnoty **P**

2.5 ROLA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W REGIONACH NAJBIEDNIEJSZYCH

Zadanie 2.

Katastrofa naturalna	Państwo
trzęsienie ziemi	Haiti
tsunami	Japonia
wybuch wulkanu	Islandia
susza	Sudan, Etiopia
powódź	Bangladesz, Rumunia, Węgry
huragan	Stany Zjednoczone

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

Rodzaj katastrofy	Rodzaj udzielanej pomocy	
trzęsienie ziemi	wysłanie ekip ratunkowych	dostarczenie wody pitnej
powódź	dostarczenie agregatów prądotwórczych	pomoc w ewakuacji
huragan	dostarczenie materiałów do odbudowy budynków	wysłanie darów rzeczowych (jedzenia, ubrań, sprzętów domowych)

Zestaw ćwiczeń nr 3. Rolnictwo

Rolnictwo

3.1 GOSPODARKA ROLNA NA ŚWIECIE

Zadanie 1. W tabeli przedstawiono strukturę użytkowania ziemi. Do każdego wiersza tabeli dopasuj odpowiedni kontynent.

Afryka, Azja, Europa, Ameryka Południowa

Kontynent	% powierzchni kontynentu				
	grunty orne	sady	łąki i pastwiska	lasy	pozostałe grunty
	28	0,7	16,5	32,5	22,3
	5,5	1	25,7	40,5	27,3
	6,1	0,7	29,1	22,5	41,6

Zadanie 2. Korzystając z wykresu zamieszczonego w multibooku przedstawiającego zróżnicowanie struktury użytkowania ziemi, uzupełnij zdania, wpisując nazwę odpowiedniego kontynentu.

- Grunty orne mają największy udział w strukturze użytkowania ziemi w
- Największy udział lasów w strukturze użytkowania ziemi.....
- Największy udział pozostałych gruntów (m.in. nieużytków), ma
- Największy odsetek łąk i pastwisk w strukturze użytkowania ziemi występuje w....., a najmniejszy w
- Największe powierzchnie sadów występują w.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. Wpisz do odpowiednich kolumn czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze wpływające na rozwój rolnictwa. Nazwy czynników wybierz z podanych poniżej.

warunki klimatyczne, mechanizacja rolnictwa, wysokość n.p.m., wiek rolników, ukształtowanie powierzchni terenu, wielkość gospodarstw rolnych, forma własności, chemizacja rolnictwa, warunki wodne, sieć kanałów nawadniających, poziom wykształcenia rolników, rodzaj gleby, wprowadzenie wydajniejszych odmian roślin i zwierząt, opieka weterynaryjna, dobrze zorganizowany skup płodów rolnych, dobrze rozwinięta infrastruktura transportowa, anomalie pogodowe, rozwinięty przemysł spożywczy, dopłaty bezpośrednie dla rolników

Czynniki przyrodnicze	Czynniki pozaprzyrodnicze

Zadanie 4. Typom rolnictwa przypisz odpowiednie cechy z podanych poniżej:

1. rolnictwo intensywne.....
2. rolnictwo ekstensywne.....
3. rolnictwo towarowe.....
4. rolnictwo naturalne (samozaopatrzeniowe).....
 - a) Duże nakłady finansowe wykorzystywane na podniesienie poziomu mechanizacji i chemizacji rolnictwa.
 - b) Wysokie plony płodów rolnych osiągnęte dzięki dużym nakładom pracy ludzkiej.
 - c) Wprowadzenie nowych odmian roślin i zwierząt do produkcji rolnej.
 - d) Niewielkie plony i zbiory wynikające ze stosowania w rolnictwie prymitywnych technik uprawy roślin i hodowli zwierząt.
 - e) Dominuje mieszana (roślinno – zwierzęca) struktura produkcji.
 - f) Duże zbiory, przy niewielkich plonach, osiągnęte dzięki występowaniu znacznych obszarów o korzystnych warunkach rozwoju rolnictwa.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- g) Duże zbiory płodów rolnych, w całości przeznaczone na sprzedaż, pochodzące z rolnictwa plantacyjnego.
 - h) Płody rolne przeznaczone są w większości na zaopatrzenie gospodarstwa, niewielkie nadwyżki przeznaczone są na sprzedaż.
 - i) Charakteryzuje się dużą specjalizacją produkcji.

Zadanie 5. Do regionów świata dopasuj po dwie cechy rolnictwa (z zadania 4), które najlepiej charakteryzują dominujący w regionie typ rolnictwa.

Europa Zachodnia.....

Pampa Argentyńska.....

Nizina Chińska.....

Wschodnia Afryka.....

Zadanie 6. Skreśl niepotrzebne wyrazy tak, aby powstałe zdania były prawdziwe.

Region zachodnioeuropejski obejmuje kraje Europy Zachodniej. Przeważa w nim rolnictwo **intensywne / ekstensywne, towarowe / samozaopatrzeniowe**. Produkuje się zarówno rośliny, jak i zwierzęta. W hodowli bydła przeważa kierunek **mleczny / mięsny**. Uprawę roślin charakteryzuje **niski / wysoki** stopień chemizacji rolnictwa.

Region Ameryki Łacińskiej obejmuje cały obszar Ameryki Środkowej i Południowej. Region ten charakteryzuje się **dużym / małym** zróżnicowaniem pod względem wielkości gospodarstw, własności ziemi oraz rodzaju produkcji rolnej. Dla produkcji roślinnej typowa jest uprawa w **małych gospodarstwach / plantacjach**. W chowie zwierząt dominuje **trzoda chlewna / bydło**, które jest hodowane w sposób **intensywny / ekstensywny** na naturalnych obszarach trawiastych środkowej części Ameryki Południowej.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 7. Wymień po trzy zalety i wady wprowadzenia rolnictwa ekologicznego.

Zalety:

- 1.....
- 2.....
- 3.....

Wady:

- 1.....
- 2.....
- 3.....

3.2 GŁÓWNE ROŚLINY UPRAWNE ŚWIATA

Zadanie 1. W każdym wierszu skreśl element nie spełniający kryterium przyporządkowania:

- a) bananowiec, kawa, kakao, herbata
- b) soja, rzepak, bataty, orzeszki ziemne
- c) bataty, ziemniaki, maniok, len
- d) pszenica, ryż, słonecznik, kukurydza

Zadanie 2. Na podstawie danych statystycznych przedstawionych w tabeli wykonaj wykres słupkowy zbiorów zbóż w wybranych państwach świata.

L.p.	Kraj	mln ton (2008r)
1	Chiny	481,0
2	Stany Zjednoczone	403,7
3	Indie	266,5
4	Rosja	106,4
5	Brazylia	79,7
6	Indonezja	76,5
7	Francja	70,0
8	Kanada	56,0
9	Ukraina	52,7
21	Polska	27,7

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

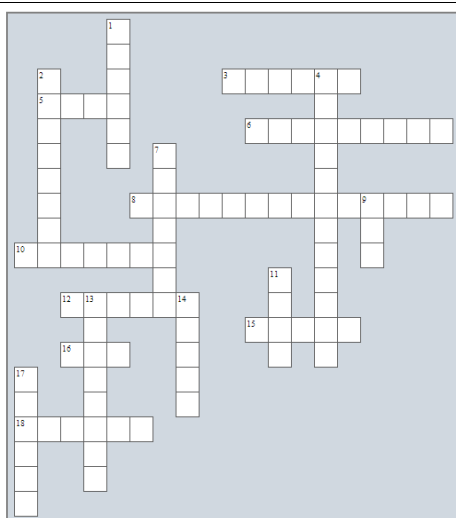
Zadanie 3. Przyporządkuj podanym regionom geograficznym dominujące w uprawach rośliny (mogą się powtarzać).

Region	Rośliny uprawne
Delta Nilu	
Półwysep Indyjski	
Nizina Śląska	
Wielkie Równiny	
Nizina Chińska	
Nizina La Platy	

herbata, kukurydza, kawa, ryż, bawełna, ziemniaki, proso, pszenica

Zadanie 4. Rozwiąż krzyżówkę

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Poziomo

3. Z nich oliwa
5. Roślina oleista z duża ilością białka
6. Żółte kolby
8. Z niej brązowy cukier
10. Białe kłębuszki
12. Z niego olej, kwitnie na żółto
15. Zboże paszowe dla koni
16. Z niego i olej, i włókno
18. Najtańsza roślina uprawna świata

Pionowo

1. Słodkie jak ziemniaki
2. Najpopularniejsze zboże świata
4. Plantacje tej rośliny spotykamy w Azji Południowo - Wschodniej
7. Roślina pseudoalimentacyjna z Indii
9. Azjatyckie zboże
11. Używka pochodząca z Afryki, uprawiana w Ameryce Południowej
13. Eksportowa roślina Polski
14. Pożyteczna używka ze składnikami odżywczymi
17. Z jego szyszek piwo

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 5. Rozpoznaj roślinę po opisie.

Roślina	Opis
	Roślina o przeznaczeniu żywieniowym. Jest wykorzystywana do produkcji mąki, makaronu, mleka, oleju, margaryny oraz przemysłowym do produkcji farb, mydła. Jej cechą charakterystyczną jest duża zawartość wysokogatunkowego białka. Produkty wytworzone na jej bazie są często spożywane przez wegetarian.
	Roślina cukrodajna uprawiana w strefie zwrotnikowej. Produkowane z niej są przede wszystkim cukier, alkohol – rum, spirytus, a także szereg artykułów przemysłowych: biopaliwa, papier, opał, płyty izolacyjne.
	Jedna z używek i jedyna z wartościami odżywczymi. Uprawiana jest w klimacie równikowym, głównie w Afryce Równikowej. Z jej nasion produkuje się czekoladę i masło. Wykorzystywana jest również w kosmetologii.
	Jedna z roślin bulwiastych, z małymi wymaganiami glebowymi i klimatycznymi. Charakterystyczna dla klimatu umiarkowanego. Największe zbiory tej rośliny mają Chiny, Indie, Rosja, a także Polska.
	Zboże spożywane przez znaczącą większość ludności świata. Uprawiane w dwóch odmianach: mokrej i suchej, wymaga dużych nakładów pracy ludzkiej. Ziarno spożywa się samodzielnie lub wykorzystuje do produkcji mąki, kaszy, makaronu, a także alkoholu.

3.3 JAKIE ZWIERZĘTA HODUJE SIĘ NA ŚWIECIE?

Zadanie 1. Wymień po trzy produkty uzyskiwane z chowu zwierząt:

a) produkty spożywcze.....

.....

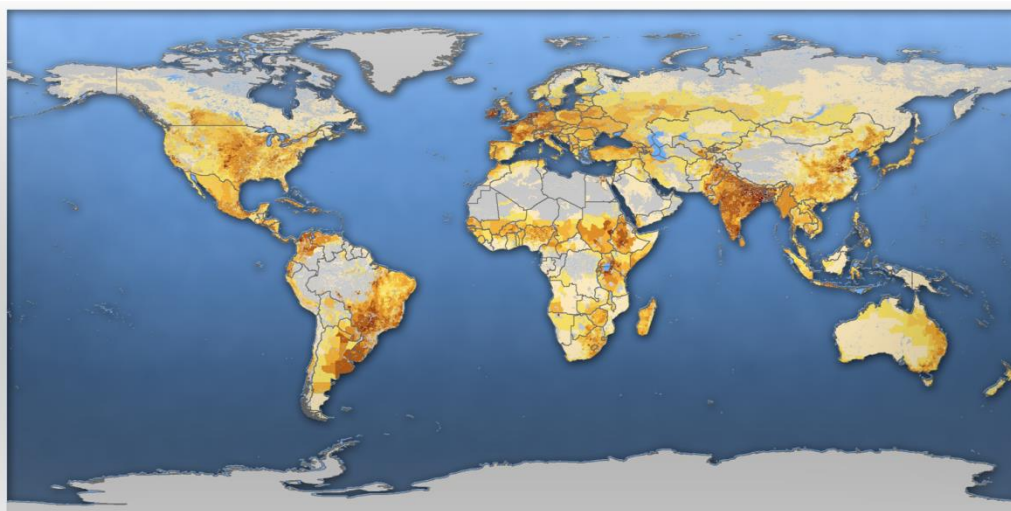
b) produkty przemysłowe.....

.....

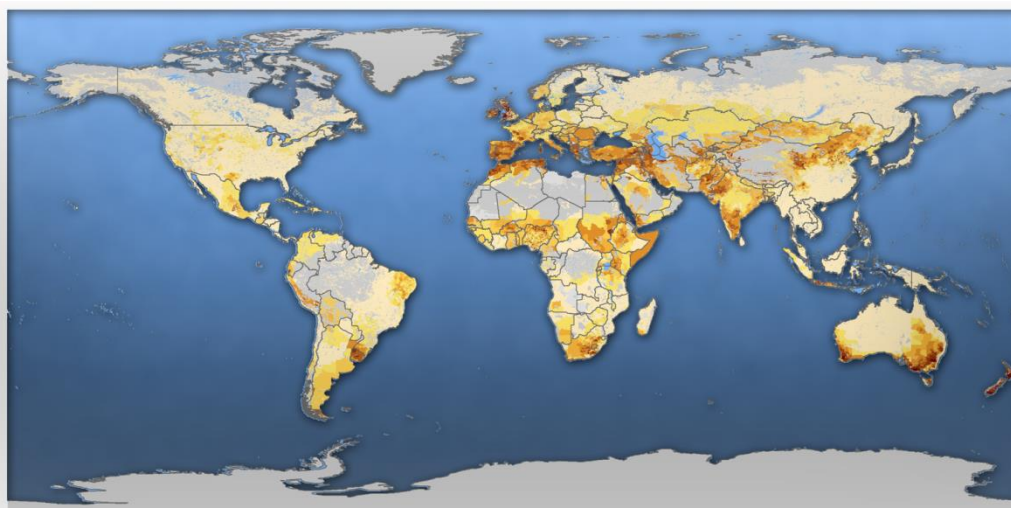
„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

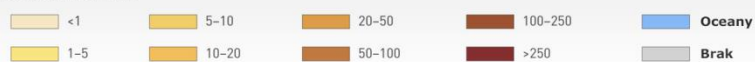
Zadanie 2. Nadaj tytuły mapom. Wybierz z poniższych: Poglówie bydła na świecie, Poglówie owiec na świecie, Poglówie trzody chlewnej na świecie, Poglówie koni na świecie.

Sztuk na km²

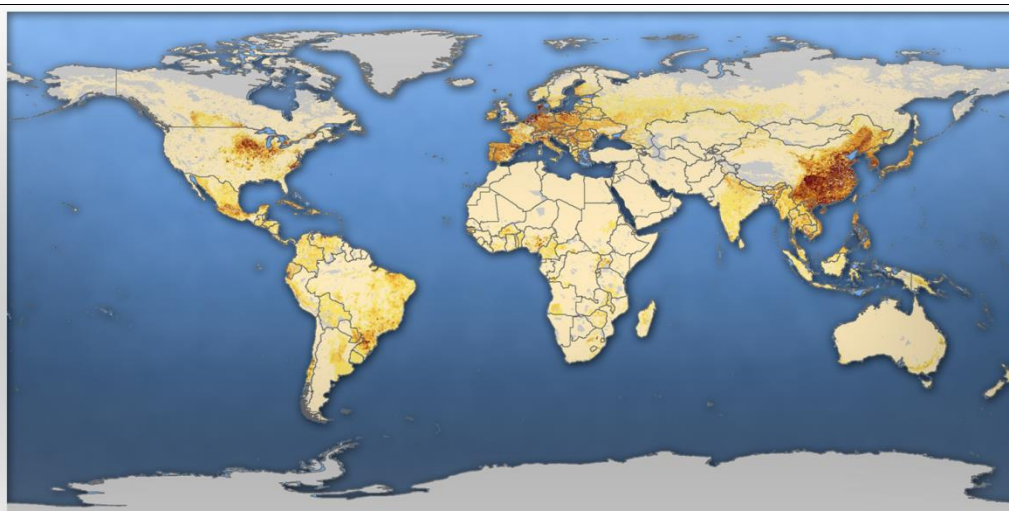

Sztuk na km²

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. Skreśl niepotrzebne wyrazy tak, aby powstałe zdania były prawdziwe.

Na świecie najbardziej rozpowszechniony jest chów **trzody chlewnej / bydła**. Zwierzęta te hoduje się w dwóch głównych kierunkach: mlecznym i mięsnym. Hodowla mleczna to domena **wysoko / słabo** rozwiniętych państw oparta jest na podawaniu pasz. Związane jest to z dużą produkcją zbóż, soi i roślin pastewnych. Chów **intensywny / ekstensywny** dominuje w Europie Zachodniej, południowo – wschodniej Australii oraz w północnej i północno – wschodniej części Stanów Zjednoczonych. Chów **intensywny / ekstensywny** wykorzystujący rozległe naturalne pastwiska dominuje w Ameryce Południowej.

Zadanie 4. Przeanalizuj i określ tendencje zmian w pogłowie wybranych zwierząt hodowlanych na świecie zawartych w tabeli. Zastanów się i napisz jakie są przyczyny tego zjawiska.

Zwierzę hodowlane	tys. sztuk				
	2000	2005	2008	2009	2010
Bydło	1 314 814	1 368 565	1 410 914	1 419 529	1 428 701
Trzoda chlewna	898 813	906 126	935 341	957 264	965 885
Konie	57 126	58 647	59 087	59 232	58 458

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Bydło.....

Trzoda chlewna.....

Konie.....

3.4 PRODUKCJA I SPOŻYCIE ŻYWNOSCI NA ŚWIECIE – JAKOŚĆ I ILOŚĆ

Zadanie 1. Zakreśl prawidłowe uzupełnienia zdania:

Według norm FAO dorosły człowiek do prawidłowego funkcjonowania potrzebuje około 3000 / 1800 / 2400 kcal oraz około 80 / 20 / 40 g białka dziennie

Zadanie 2. Wymienione państwa zakwalifikuj do odpowiedniej grupy państw i wpisz ich nazwy do tabeli:

Czad, Etiopia, Rosja, Indie, Somalia, Polska, Chile, Stany Zjednoczone, Brazylia, Egipt, Sudan, Niemcy, Włochy, Japonia, Ukraina

Grupa państw	Państwa
Wyżywienia obfitego	
Wyżywienia wystarczającego	
Wyżywienia niedostatecznego i głodu	

Zadanie 3. Wyjaśnij różnicę między głodem jawnym a utajonym.

.....

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4. Wymień trzy przyrodnicze i/lub ekonomiczne przyczyny głodu i niedożywienia ludności w strefie Sahelu.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 5. Uzasadnij podając cztery argumenty słuszność twierdzenia: „Najgorzej odżywiają się ludzie najbiedniejsi i najbogatsi”.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 6. Oznacz literą P zdania prawdziwe, a literą B zdania błędne:

- a) Światowa produkcja płodów rolnych gwarantuje każdemu mieszkańcowi Ziemi spożycie 3500 kcal dziennie, czyli wyżywienie obfite.
- b) Zielona rewolucja opierała się na niższych cenach ziarna, nawozów mineralnych i środków ochrony roślin.
- c) Problem głodu w strefie Sahelu nasila się na skutek nieracjonalnej gospodarki rolnej powodującej pustoszczenie.
- d) Największe nadwyżki w produkcji żywności mają państwa wysoko rozwinięte.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 7. Zaproponuj cztery działania, które mogą się przyczynić do wzrostu produkcji żywności na świecie oraz zmniejszeniu dysproporcji w dostępie do żywności w poszczególnych regionów świata.

.....

.....

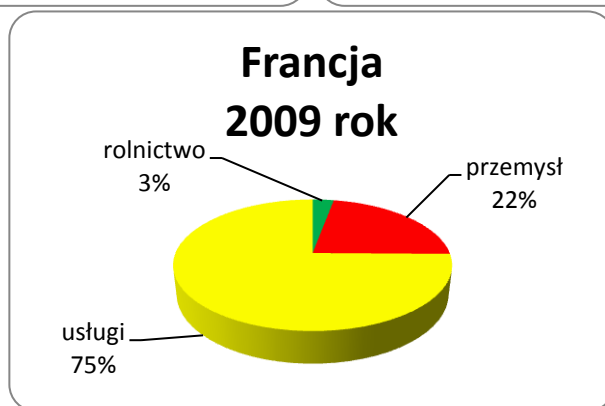
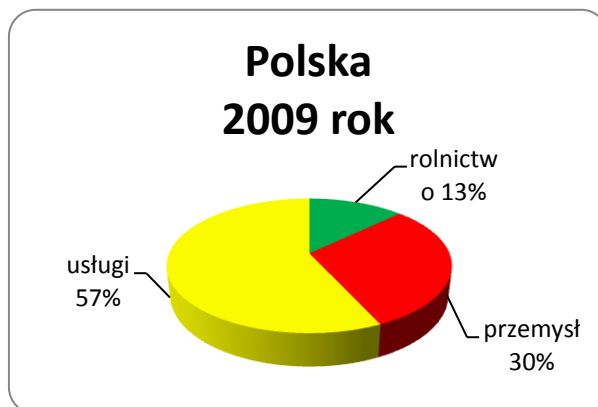
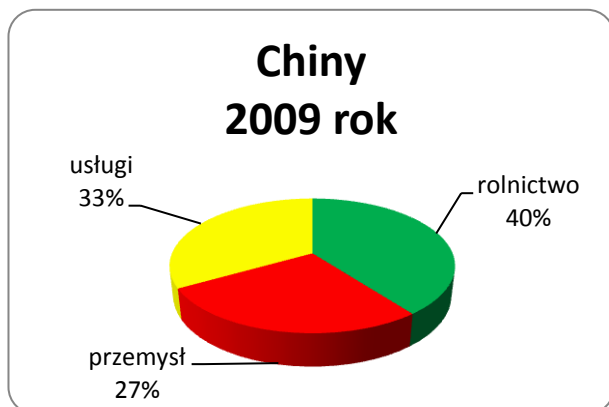
.....

.....

.....

3.5 PRZEMIANY NA OBSZARACH WIEJSKICH

Zadanie 1. Na podstawie wykresów struktury zatrudnienia w wybranych państwach wyjaśnij przyczyny małego lub dużego zatrudnienia w rolnictwie w tych państwach.

Chiny

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Francja

Polska

Zadanie 2. Do każdej funkcji terenów wiejskich dopasuj obiekt / obiekty i instytucje z podanych poniżej.
gospodarstwa rolne, rezerwat przyrody, gospodarstwa agroturystyczne, sale weselne, dyskoteki, magazyny, stacje benzynowe, sklepy spożywczo – przemysłowe, punkty gastronomiczne, pomnik przyrody, przedsiębiorstwa przetwórstwa rolniczego, parkingi, skansen, wypożyczalnie sprzętu rolniczego

Funkcja rolnicza.....

Funkcja przemysłowa.....

Funkcja handlowa.....

Funkcja turystyczna.....

Funkcja komunikacyjna.....

Funkcja społeczno – kulturowa.....

Funkcja ochrony przyrody.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. W państwach wysoko rozwiniętych jedną z funkcji terenów wiejskich jest zabudowa rezydencjalna powstająca na skutek przenoszenia się ludności z terenów miejskich do wsi. Podaj trzy cechy obszarów wiejskich, które przyciągają ludność miejską.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 4. Jakim Twoim zdaniem cechy powinno mieć dobrze zorganizowane gospodarstwo agroturystyczne? Wymień trzy cechy.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 5. W państwach słabo rozwiniętych np. w Egipcie, Tunezji, na terenach wiejskich powstają liczne kurorty turystyczne. Podaj po dwie zalety i wady takiej przemiany terenów wiejskich.

Zalety:

.....

.....

.....

.....

Wady:

.....

.....

.....

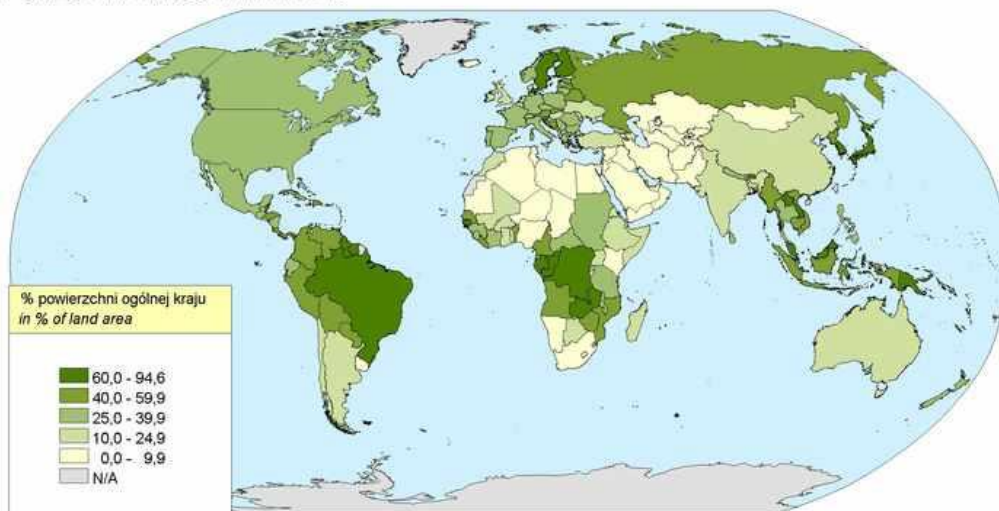
.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.6 GOSPODAROWANIE ZASOBAMI LEŚNYMI

Zadanie 1. Na podstawie mapy zróżnicowania lesistości na świecie wykonaj polecenia a) i b).

LESISTOŚĆ W 2010 R.
FOREST AREA COVER IN 2010

Źródło / Source: "World Development Indicators, database"

www.stat.gov.pl/gus/5840_12437_PLK_HTML.htm

- a) Uzupełnij tabelę wpisując po dwa przykłady państw na poszczególnych kontynentach, których lesistość przekracza 60%.

Kontynent	Przykłady państw
Europa	
Afryka	
Ameryka Południowa	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

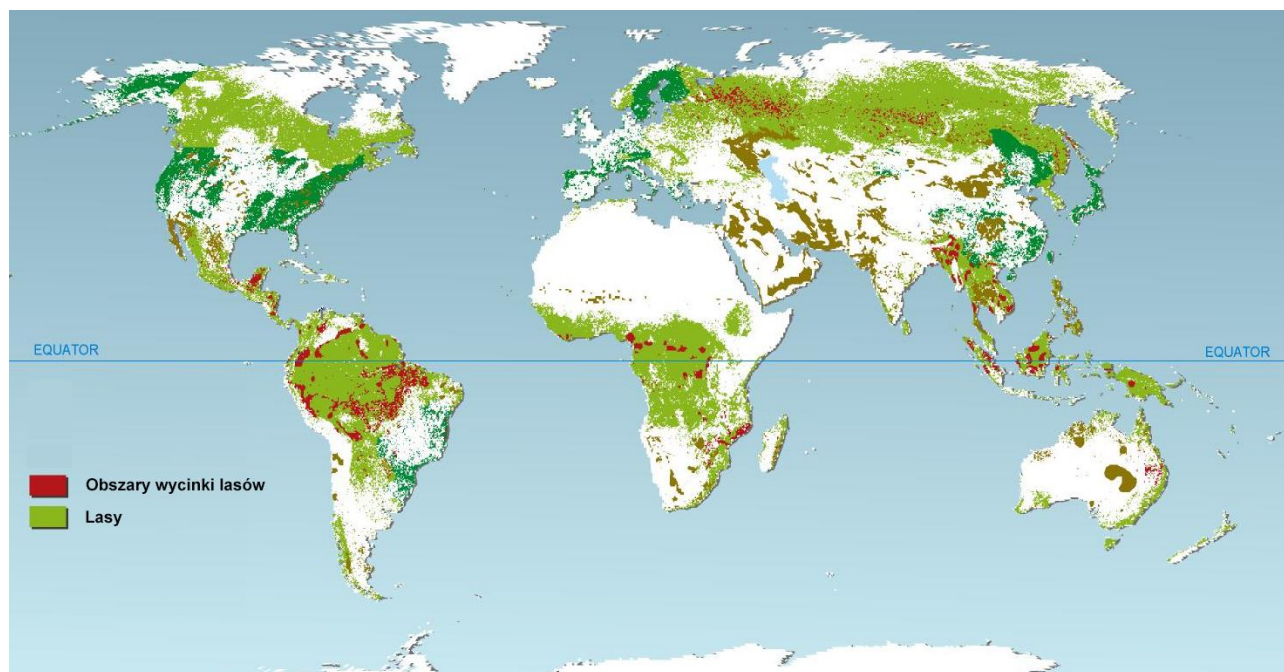
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- b) Uzupełnij tabelę wpisując po dwa przykłady państw na poszczególnych kontynentach, których lesistość nie przekracza 10%.

Kontynent	Przykłady państw
Azja	
Afryka	
Ameryka Południowa	

Zadanie 2. Na podstawie mapy oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia a) – c).

- a) Podaj trzy regiony świata, w których w szybkim tempie maleje powierzchnia obszarów leśnych na skutek wylesiania.

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

b) Podaj trzy główne przyczyny wylesiania na świecie.

.....

.....

.....

c) Wymień cztery konsekwencje przyrodnicze i/lub ekonomiczne wycinania lasów na świecie.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 3. Oznacz literą P zdania prawdziwe, a literą B błędne.

- a) W krajach najbiedniejszych drewno jest nadal głównym surowcem opałowym.
- b) W krajach wysoko rozwiniętych pozyskane z lasów drewno znajduje zastosowanie w budownictwie, górnictwie oraz w przemyśle przetwórczym.
- c) Głównymi producentami okrągłego drewna użytkowego (grubizny) na świecie są Stany Zjednoczone i Indonezja.
- d) Największym źródłem egzotycznych gatunków drewna jest tajga syberyjska.
- e) W krajach wysoko rozwiniętych powierzchnia lasów się zwiększa.
- f) Rabunkowa gospodarka leśna dotyczy przede wszystkim państw słabo rozwiniętych.

Zadanie 4. Oblicz lesistość wybranych województw znając ich powierzchnię oraz powierzchnię zalesioną.

Województwo	Powierzchnia w km ²	Powierzchnia zalesiona w km ²	Wskaźnik lesistości
mazowieckie	35 558	8 072	
lubuskie	13 988	6 840	
podkarpackie	17 846	6 674	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.7 GOSPODARKA MORSKA. RYBOŁÓWSTWO I AKWAKULTURA

Zadanie 1. Podaj po dwa przykłady produktów żywnościowych i przemysłowych, których pozyskanie z wód oraz dna morskiego może zakłócić równowagę ekologiczną morza.

Produkty żywnościowe	Produkty przemysłowe

Zadanie 2. Konwencja o prawie morza podpisana w 1982 roku zakłada między innymi powstanie wyłącznych stref ekonomicznych w pasie do 200 mil od brzegu. Dlaczego jedną z największych stref zyskała Francja?

.....

.....

.....

.....

Zadanie 3. Wykonaj polecenia a) – b).

- a) Na podstawie tabeli wykonaj wykres słupkowy przedstawiający wielkość połowów na poszczególnych Oceanach.

Łowiska	2009
	w tysiącach ton
Ocean Atlantycki	20308
Ocean Indyjski	10764
Ocean Spokojny	48442

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- b) Na podstawie utworzonego wykresu zapisz prawidłowość dotyczącą zasobności łowisk poszczególnych części Wszechoceanu.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 4. W Polsce spożycie ryb wynosi 6 kg na osobę rocznie, w Japonii – 60 kg. Wymień cztery czynniki, które Twoim zdaniem wpływają na tę różnicę.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 5. Do definicji dopasuj pojęcia: rybołówstwo, akwakultura, rybactwo, marikultura

- a) połów ryb i innych organizmów wodnych w wodach morskich i słodkowodnych
- b) hodowla organizmów morskich
- c) hodowla organizmów żywych prowadzona w wodach morskich i śródlądowych

Zadanie 6. Na mapie zaznaczono numerami od 1 do 10 największe porty morskie świata. Wpisz do tabeli nazwę miasto i kraj, w którym położony jest dany port, a także nazwę zbiornika morskiego, nad którym jest położony.

L.p.	Nazwa portu / miasto	Kraj	Zbiornik morski
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 7. Napisz dlaczego armatorzy chętnie rejestrują swoje statki w państwach tzw. taniej bandery. Wymień trzy takie państwa.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 8. Wymień 3 główne źródła zanieczyszczeń mórz.

.....

.....

Odowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 3

ZESTAW III

Rolnictwo

3.1 GOSPODARKA ROLNA NA ŚWIECIE

Zadanie 1.

	% powierzchni kontynentu				
	grunty orne	sady	łąki i pastwiska	lasy	pozostałe grunty
Europa	28	0,7	16,5	32,5	22,3
Ameryka Pd.	5,5	1	25,7	40,5	27,3
Afryka	6,1	0,7	29,1	22,5	41,6

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2.

- f) Grunty orne mają największy udział w strukturze użytkowania ziemi w **Azji**.
- g) Największy udział lasów w strukturze użytkowania ziemi ma **Ameryka Południowa**.
- h) Największy udział pozostałych gruntów (m.in. nieużytków), ma **Afryka**.
- i) Największy odsetek łąk i pastwisk w strukturze użytkowania ziemi występuje w **Australii**, a najmniejszy w **Ameryce Północnej**.
- j) Największe powierzchnie sadów występują w **Ameryce Południowej**.

Zadanie 3.

Czynniki przyrodnicze	Czynniki pozaprzyrodnicze
<i>warunki klimatyczne, wysokość n.p.m., ukształtowanie powierzchni terenu, warunki wodne, rodzaj gleby, anomalie pogodowe</i>	<i>mechanizacja rolnictwa, wiek rolników, wielkość gospodarstw rolnych, forma własności, chemizacja rolnictwa, sieć kanałów nawadniających, poziom wykształcenia rolników, wprowadzenie wydajniejszych odmian roślin i zwierząt, opieka weterynaryjna, dobrze zorganizowany skup płodów rolnych, dobrze rozwinięta infrastruktura transportowa, rozwinięty przemysł spożywczy, dopłaty bezpośrednie dla rolników</i>

Zadanie 4.

- 5. rolnictwo intensywne: a, b, c, i
- 6. rolnictwo ekstensywne: f
- 7. rolnictwo towarowe: g, i
- 8. rolnictwo naturalne (samozaopatrzeniowe): d, e, h

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 5.

Europa Zachodnia: a, c

Pampa Argentyńska: f, g

Nizina Chińska: b, h

Wschodnia Afryka: d, h

Zadanie 6.

Region zachodnioeuropejski obejmuje kraje Europy Zachodniej. Przeważa w nim rolnictwo **intensywne, towarowe**. Produkuje się zarówno rośliny, jak i zwierzęta. W hodowli bydła przeważa kierunek **mleczny**. Uprawę roślin charakteryzuje **wysoki** stopień chemizacji rolnictwa.

Region Ameryki Łacińskiej obejmuje cały obszar Ameryki Środkowej i Południowej. Region ten charakteryzuje się **dużym** zróżnicowaniem pod względem wielkości gospodarstw, własności ziemi oraz rodzaju produkcji rolnej. Dla produkcji roślinnej typowa jest uprawa w **plantacjach**. W chowie zwierząt dominuje **bydło**, które jest hodowane w sposób **ekstensywny** na naturalnych obszarach trawiastych środkowej części Ameryki Południowej.

3.2 GŁÓWNE ROŚLINY UPRAWNE ŚWIATA

Zadanie 1.

- e) bananowiec
- f) bataty
- g) len
- h) słonecznik

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

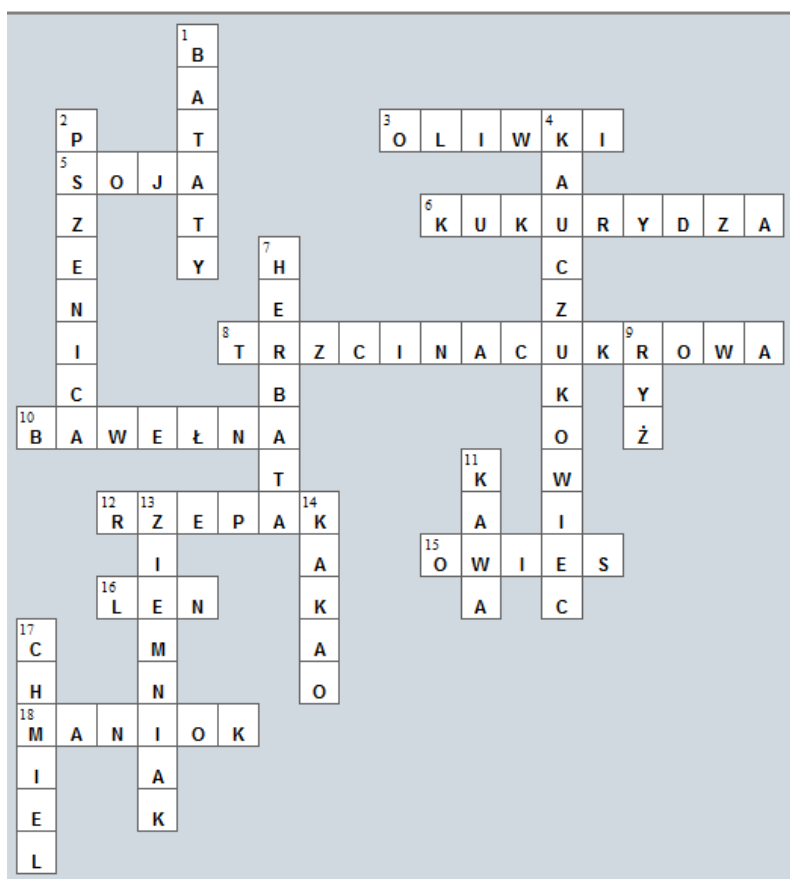
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

Region	Rośliny uprawne
Delta Nilu	<i>bawełna, ryż</i>
Półwysep Indyjski	<i>herbata, proso, bawełna</i>
Nizina Śląska	<i>pszenica, ziemniaki</i>
Wielkie Równiny	<i>kukurydza, pszenica, bawełna</i>
Nizina Chińska	<i>ryż, herbata, bawełna, ziemniaki</i>
Nizina La Platy	<i>kawa, kukurydza, pszenica</i>

Zadanie 4.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 5.

Roślina	Opis
Soja	Roślina o przeznaczeniu żywieniowym. Jest wykorzystywana do produkcji mąki, makaronu, mleka, oleju, margaryny oraz przemysłowym do produkcji farb, mydła. Jej cechą charakterystyczną jest duża zawartość wysokogatunkowego białka. Produkty wytworzone na jej bazie są często spożywane przez wegetarian.
Trzcina cukrowa	Roślina cukrodajna uprawiana w strefie zwrotnikowej. Produkowane z niej są przede wszystkim cukier, alkohol – rum, spirytus, a także szereg artykułów przemysłowych: biopaliwa, papier, opał, płyty izolacyjne.
Kakao	Jedna z używek i jedyna z wartościami odżywczymi. Uprawiana jest w klimacie równikowym, głównie w Afryce Równikowej. Z jej nasion produkuje się czekoladę i masło. Wykorzystywana jest również w kosmetologii.
Ziemniaki	Jedna z roślin bulwiastych, z małymi wymaganiami glebowymi i klimatycznymi. Charakterystyczna dla klimatu umiarkowanego. Największe zbiory tej rośliny mają Chiny, Indie, Rosja, a także Polska.
Ryż	Zboże spożywane przez znaczącą większość ludności świata. Uprawiane w dwóch odmianach: mokrej i suchej, wymaga dużych nakładów pracy ludzkiej. Ziarno spożywa się samodzielnie lub wykorzystuje do produkcji mąki, kaszy, makaronu, a także alkoholu.

3.3 JAKIE ZWIERZĘTA HODUJE SIĘ NA ŚWIECIE?

Zadanie 3.

Na świecie najbardziej rozpowszechniony jest chów **bydła**. Zwierzęta te hoduje się w dwóch głównych kierunkach: mlecznym i mięsnym. Hodowla mleczna to domena **wysoko** rozwiniętych państw oparta jest na podawaniu pasz. Związane jest to z dużą produkcją zbóż, soi i roślin pastewnych. Chów **intensywny** dominuje w Europie Zachodniej, południowo – wschodniej Australii oraz w północnej i północno – wschodniej części Stanów Zjednoczonych. Chów **ekstensywny** wykorzystujący rozległe naturalne pastwiska dominuje w Ameryce Południowej.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.4 PRODUKCJA I SPOŻYCIE ŻYWNOŚCI NA ŚWIECIE – JAKOŚĆ I ILOŚĆ

Zadanie 1.

Według norm FAO dorosły człowiek do prawidłowego funkcjonowania potrzebuje około **2400 kcal** oraz około **80 g** białka dziennie

Zadanie 2.

Grupa państw	Państwa
Wyżywienia obfitego	<i>Stany Zjednoczone, Niemcy, Włochy, Japonia</i>
Wyżywienia wystarczającego	<i>Rosja, Polska, Chile, Brazylia, Ukraina</i>
Wyżywienia niedostatecznego i głodu	<i>Czad, Etiopia, Indie, Somalia, Egipt, Sudan</i>

Zadanie 6.

- e) Światowa produkcja płodów rolnych gwarantuje każdemu mieszkańcowi Ziemi spożycie 3500 kcal dziennie, czyli wyżywienie obfite. **B**
- f) Zielona rewolucja opierała się na niższych cenach ziarna, nawozów mineralnych i środków ochrony roślin. **P**
- g) Problem głodu w strefie Sahelu nasila się na skutek nieracjonalnej gospodarki rolnej powodującej pustynnienie. **P**
- h) Największe nadwyżki w produkcji żywności mają państwa wysoko rozwinięte. **P**

3.5 PRZEMIANY NA OBSZARACH WIEJSKICH

Zadanie 2.

Funkcja rolnicza: *gospodarstwa rolne, wypożyczalnie sprzętu rolniczego*

Funkcja przemysłowa: *przedsiębiorstwa przetwórstwa rolniczego, magazyny*

Funkcja handlowa: *sklepy spożywczo – przemysłowe, stacje benzynowe*

Funkcja turystyczna: *gospodarstwa agroturystyczne, punkty gastronomiczne*

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Funkcja komunikacyjna: *parkingi*

Funkcja społeczno – kulturowa: *sale weselne, dyskoteki, skansen*

Funkcja ochrony przyrody: *rezerwat przyrody, pomnik przyrody*

3.6 GOSPODAROWANIE ZASOBAMI LEŚNYMI

Zadanie 1.

c)

Kontynent	Przykłady państw
Europa	Np.: Finlandia, Szwecja
Afryka	Np.: Demokratyczna Republika Konga, Zambia
Ameryka Południowa	Np.: Brazylia, Surinam

d)

Kontynent	Przykłady państw
Azja	Np.: Mongolia, Kazachstan
Afryka	Np.: Egipt, Algieria
Ameryka Południowa	Np.: Urugwaj, Gujana Francuska

Zadanie 3.

- g) W krajach najbiedniejszych drewno jest nadal głównym surowcem opałowym. **P**
- h) W krajach wysoko rozwiniętych pozyskane z lasów drewno znajduje zastosowanie w budownictwie, górnictwie oraz w przemyśle przetwórczym. **P**
- i) Głównymi producentami okrągłego drewna użytkowego (grubizny) na świecie są Stany Zjednoczone i Indonezja. **P**
- j) Największym źródłem egzotycznych gatunków drewna jest tajga syberyjska. **B**
- k) W krajach wysoko rozwiniętych powierzchnia lasów się zwiększa. **P**
- l) Rabunkowa gospodarka leśna dotyczy przede wszystkim państw słabo rozwiniętych. **P**

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 5.

Województwo	Powierzchnia w km ²	Powierzchnia zalesiona w km ²	Wskaźnik lesistości
mazowieckie	35 558	8 072	22,7
lubuskie	13 988	6 840	48,9
podkarpackie	17 846	6 674	37,4

3.7 GOSPODARKA MORSKA. RYBOŁÓWSTWO I AKWAKULTURA

Zadanie 5.

- d) akwakultura
- e) marikultura
- f) rybactwo

Zadanie 6.

L.p.	Nazwa portu / miasto	Kraj	Zbiornik morski
1.	Singapur	Singapur	Cieśnina Malakka i Singapurska; Morze Andamańskie; Morze Południowochińskie
2.	Szanghaj	Chiny	Morze Wschodniocihńskie
3.	Rotterdam	Holandia	Morze Północne
4.	Nagoja	Japonia	Ocean Spokojny
5.	Tianijn	Chiny	Morze Żółte
6.	Ningbo	Chiny	Morze Wschodniocihńskie
7.	Hongkong	Chiny	Morze Południowochińskie
8.	Houston	Stany Zjednoczone	Zatoka Meksykańska
9.	Pusan	Korea Południowa	Morze Żółte / Morze Japońskie
10.	Kanton	Chiny	Morze Południowochińskie

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zestaw ćwiczeń nr 4. Przemysł, energetyka i usługi

Przemysł, energetyka i usługi

4.1 GOSPODAROWANIE SUROWCAMI ENERGETYCZNYMI

Zadanie 1. Pogrupuj surowce energetyczne na odnawialne i nieodnawialne:

węgiel kamienny, gaz ziemny, uran, wiatr, torf, Słońce, energia geotermiczna, wody płynące, ropa naftowa, pływy morskie, biomasa, łupki bitumiczne

Surowce odnawialne	Surowce nieodnawialne

Zadanie 2. Na podstawie wykresów w multibooku przedstawiających bilans energetyczny świata

- a) Napisz jak zmieniła się struktura wykorzystania surowców energetycznych świata od lat 30 – tych XX wieku, do dziś.

.....
.....
.....
.....

- b) Napisz jak Twoim zdaniem będzie wyglądała struktura wykorzystania surowców energetycznych za 50 lat.

.....
.....
.....
.....

Zadanie 3. Na podstawie opisu rozpoznaj surowce energetyczne:

- a) Wydobywanie tego surowca nadal jest wysokie w Chinach, Indiach i RPA. Natomiast w Europie Zachodniej znaczenie tego surowca systematycznie maleje.....
- b) Najważniejszy surowiec energetyczny o znaczeniu strategicznym. W latach 70-tych XX wieku spadek wydobycia tego surowca spowodował światowy „kryzys energetyczny”.

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- c) Ponad połowa światowego wydobycia tego surowca pochodzi z Rosji i Stanów Zjednoczonych. Jest surowcem o wysokiej kaloryczności, nie wymaga dużych nakładów finansowych przy wydobyciu oraz transporcie. Występuje w odmianach suchej i mokrej.....
- d) Największe złoża tego surowca znajdują się w Kanadzie oraz północnej Australii. W Europie, w największym stopniu wykorzystywany jest we Francji i na Litwie.
- e) Znaczenie tego paliwa rośnie w ostatnich latach. Największymi rejonami eksploatacji są okolice Sankt Petersburga, Estonia oraz Wielka Pustynia Słona w USA. Również w Polsce odkryto duże złoża tego surowca.

Zadanie 4. Do grupy państw dopasuj dominujący surowiec energetyczny przez nie produkowany:

- 1. Rosja, Arabia Saudyjska, Kuwejt, Stany Zjednoczone
 - 2. Niemcy, Chiny, Rosja, Australia
 - 3. Kanada, Rosja, Stany Zjednoczone, Norwegia
 - 4. Chiny, RPA, Australia, Indie
- a) węgiel kamienny
 - b) węgiel brunatny
 - c) ropa naftowa
 - d) uran
 - e) gaz ziemny

Zadanie 5. Oznacz literą P zdania prawdziwe i literą B zdania błędne:

- a) Energia słoneczna, geotermiczna, prądów i pływów morskich to alternatywne źródła energii.
- b) Wysoka temperatura wód krążących w głębi Ziemi tworzy tzw. energię biomasy.
- c) Energia pływów morskich w największym stopniu wykorzystywana jest u wybrzeży Francji i Kanady.
- d) Bilans energetyczny to zestawienie udziału pierwotnych nośników energii w ogólnej produkcji energii.
- e) W bilansie energetycznym świata największą rolę odgrywają węgiel brunatny i kamienny.
- f) W Japonii i Skandynawii potencjał energetyczny rzek wykorzystano w zaledwie 30%.

Zadanie 6. Wyjaśnij, dlaczego alternatywne źródła energii są częściej wykorzystywane w krajach wysoko rozwiniętych niż w słabo rozwiniętych.

.....

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 7. Przyporządkuj hydroelektrowni rzekę, na której powstała (na jednej rzece może być więcej niż jedna hydroelektrownia):

Parana, Jangcy, Nil, Wołga, Jenisej, Zambezi, Iguacu

Hydroelektrownia	Rzeka
Trzech Przełomów	
Sajano - Szuszeńska	
Cabora Bassa	
Salto Santiago	
Corpus - Posadas	
Itaipu	
Asuańska	

Zadanie 8. Na podstawie tekstu i własnej wiedzy wykonaj polecenia a – c.

Pierwsze elektrownie [jądrowe] powstawały w latach 50., niekiedy w celu produkcji energii elektrycznej.

Wypalone paliwo nie wydawało się wtedy problemem. Podobnie jak nie zastanawiano się zbytnio, co zrobić z pozostałościami po likwidowanych elektrowniach jądrowych, bo wtedy je raczej budowano niż zamykano. Ponieważ pracowały niezawodnie, ich liczba zaczęła gwałtownie rosnąć w latach 70. Po katastrofach w Three Mile Island w 1979 i w Czarnobylu w 1986 roku przyszło załamanie. Niektóre kraje całkowicie zrezygnowały z dalszego rozwoju energetyki jądrowej, wiele programów zostało zawieszonych. Część państw (w tym Polska) jednak do energetyki jądrowej powraca, bo nic na razie nie może się równać z energią jądrową pod względem wydajności i czystości ekologicznej. Obecnie 442 reaktory w 30 krajach wytwarzają ok. 17% światowej energii elektrycznej.

Bezpieczeństwo elektrowni, przy obecnym stanie techniki, budzi już mniej obaw. Nadal jednak nierozwiązany pozostaje problem składowania radioaktywnych odpadów, przede wszystkim wysokoaktywnych i długozyciowych, czyli zawierających izotopy promieniotwórcze o czasie połowicznego rozpadu przekraczającym 30 lat, promieniotwórcze przez setki, a nawet tysiące lat.

„Tysiąc stóp pod ziemią”, E. Wieteska, Wiedza i życie, styczeń 2009, s. 29

- a) Wymień trzy zalety energetyki jądrowej.

.....
.....
.....

- b) Podaj trzy zagrożenia płynące z budowy i wykorzystania elektrowni jądrowych.

.....
.....
.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- c) Odszukaj w Internecie i innych źródłach informacji wiadomości o katastrofach jądrowych wymienionych w tekście oraz o katastrofie w Fukushima w 2011 roku. Wymień po trzy skutki gospodarcze i/lub przyrodnicze tych katastrof.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.2 ROZWÓJ PRZEMYSŁU WYSOKICH TECHNOLOGII – GDZIE I DLACZEGO?

Zadanie 1. Wśród czynników lokalizacji przemysłu podkreśl te, które są charakterystyczne dla przemysłu wysokich technologii:

Baza surowcowa, rynek zbytu, infrastruktura techniczna, wysoko wykwalifikowana siła robocza, zaplecze naukowo – badawcze, zasoby wodne, duże nakłady finansowe, dobra infrastruktura komunikacyjna, baza energetyczna, niezanieczyszczone środowisko przyrodnicze.

Zadanie 2. Na podstawie mapy myśli w multibooku wymień pięć gałęzi przemysłu wysokich technologii i dopasuj do nich po dwa kierunki produkcji / produkty.

Gałęzie przemysłu	Kierunki produkcji / produkty

Zadanie 3. Na podstawie treści w e – booku oraz mapy przedstawiającej rozmieszczenie ośrodków przemysłu wysokich technologii (strona), podkreśl cztery państwa, w których występują największe skupiska ośrodków przemysłu hi – tech.

Arabia Saudyjska, Japonia, Stany Zjednoczone, Egipt, Czechy, Turcja, Wielka Brytania, Francja, Brazylia, Malezja, Tajlandia, Rosja, Hiszpania.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4. Dopasuj termin do definicji:

okręg przemysłowy, technopolia, dystrykt przemysłowy, klaster

- okręg, w którym koncentrują się parki technologiczne i naukowe
- sieć małych i średnich przedsiębiorstw działających w tym samym lub podobnym sektorze gospodarki, powiązanych ze sobą na zasadach współdziałania na rynku lokalnym
- ośrodek, w którym znajdują się współpracujące ze sobą placówki naukowo – badawcze, instytucje naukowe i finansowe

Zadanie 5. Do podanych w tabeli technopolii dopisz numer z mapy oraz nazwę państwa, w którym technopolia jest zlokalizowana.

Technopolia	Państwo	Numer na mapie
Dolina Krzemowa (Silicon Valley)		
Droga 128		
Korytarz M4		
Sophia Antipolis		
Kiusiu		
Osaka - Kobe		
Oulu		

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

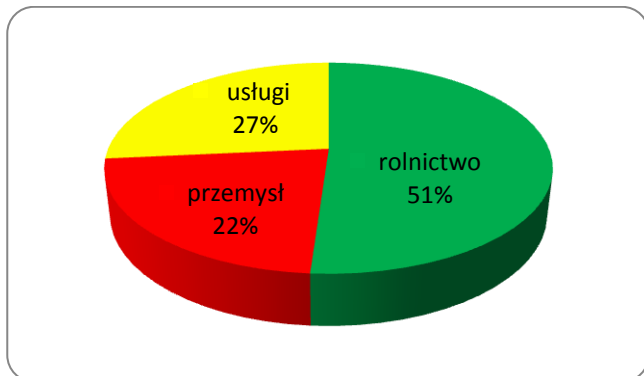
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

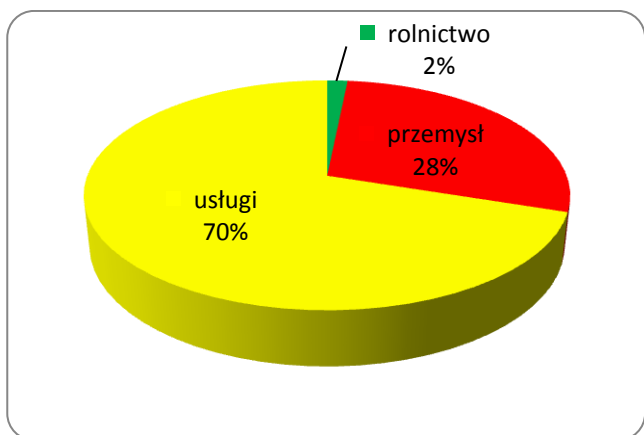
4.3 PRZEMIANY NA RYNKU PRACY - TELEPRACA

Zadanie 1. Dopasuj państwo do wykresu struktury zatrudnienia ludności.

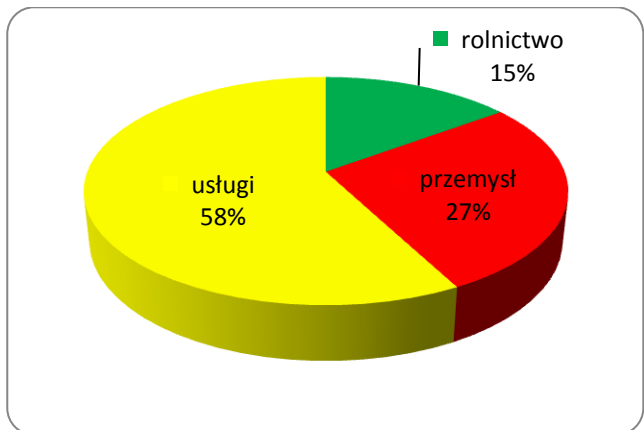
Indie, Chorwacja, Niemcy

.....

.....

.....

Zadanie 2. Zastanów się i podaj trzy argumenty dlaczego Indie są państwem, do którego często przenoszona jest działalność przedsiębiorstw (outsourcing).

- 1
- 2
- 3

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. Wymień trzy branże działalności gospodarczej, w których wykorzystuje się telepracę:

- 1
- 2
- 3

Zadanie 4. Do przyczyny bezrobocia dobierz jego nazwę.

1. sezonowe
2. strukturalne
3. technologiczne
4. przejściowe
 - a) wywołane restrukturyzacją zakładu przemysłowego
 - b) spowodowane brakiem pracy przez część roku
 - c) związane z postępem technologicznym w cyklu produkcyjnym

Zadanie 5. Zaproponuj trzy działania jakie może podjąć rząd państwa, aby zapobiec wzrostowi bezrobocia.

- 1.....
- 2.....
- 3.....

4.4 ROZWÓJ TURYSTYKI A ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Zadanie 1. Podaj trzy czynniki, które wpływają na rozwój turystyki światowej.

1.
2.
3.

Zadanie 2. Wyjaśnij czego dotyczy zasada trzech „s” w turystyce i co oznacza ten skrót.

-
-
-
-
-
-
-
-

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

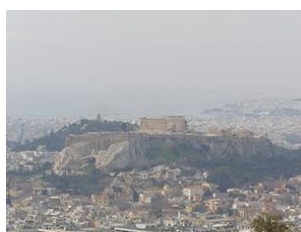
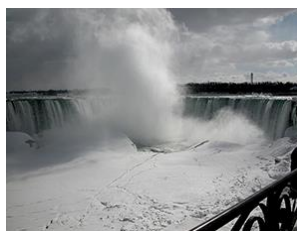
Zadanie 3. Podaj po jednym przykładzie poszczególnych rodzajów turystyki oraz przykład miejsca, w którym może być uprawiana.

Rodzaj turystyki	Przykład	Miejsce
specjalistyczna	wspinaczka wysokogórska	Alpy/Austria
wypoczynkowa		
poznawcza		
kwalfikowana		
religijna		

Zadanie 4. Wymień pięć popularnych regionów turystycznych świata oraz podaj przynajmniej jedną atrakcję danego regionu.

1.
2.
3.
4.
5.

Zadanie 5. Podpisz zdjęcia przedstawiające atrakcje turystyczne.

Wykorzystaj zdjęcia:

Łuk Triumfalny

Akropol

Wielki Kanion Kolorado

Ayers Rock

Hawaje

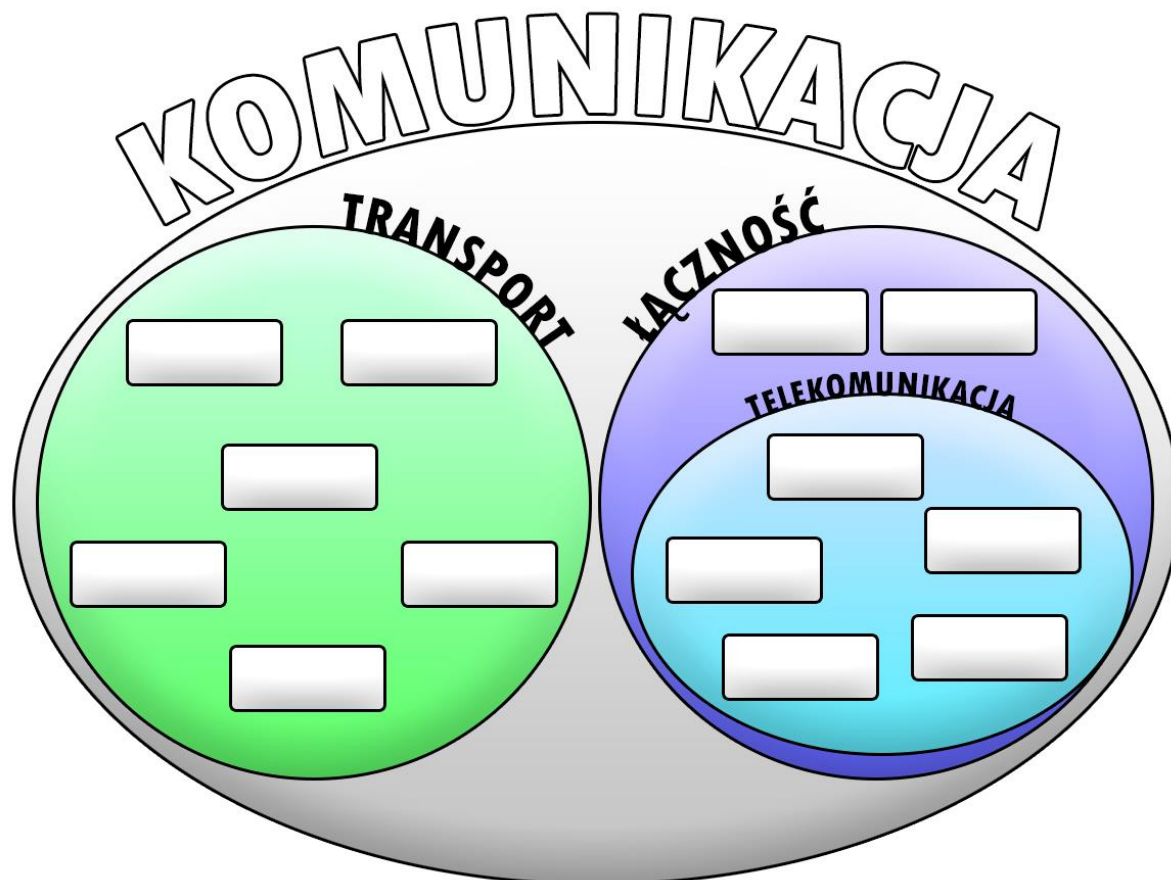
Wodospad Niagara

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4.5 ROLA KOMUNIKACJI WE WSPÓLCZESNYM ŚWIECIE

Zadanie 1. Uzupełnij pola odpowiednimi rodzajami transportu oraz narzędziami umożliwiającymi komunikację, tak by powstał schemat podziału komunikacji.

Zadanie 2. Na podstawie wykresów liczby użytkowników telefonii komórkowej i Internetu (multibook) napisz jaka jest tendencja zmian użytkowania urządzeń elektronicznych stosowanych w komunikacji.

.....

.....

.....

Zadanie 3. Zastanów się dlaczego cały czas rośnie popularność usług internetowych (e-sklepów, e-banków, e-urzędów)? Podaj trzy argumenty.

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4. Napisz w kilku zdaniach, jak Twoim zdaniem będzie wykorzystywany Internet za dwadzieścia lat w codziennym życiu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.6 TRANSPORT OSÓB I TOWARÓW – LOKALIZACJA NOWOCZESNYCH TERMINALI

Zadanie 1. Dla każdego z wymienionych rodzajów transportu podaj po dwie zalety i wady:

Rodzaj transportu	Zalety	Wady
samochodowy	1. 2.	1. 2.
lotniczy	1. 2.	1. 2.
kolejowy	1. 2.	1. 2.
żegluga morska	1. 2.	1. 2.
przesyłowy	1. 2.	1. 2.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2. Skreśl niepotrzebne wyrazy, tak by zdania były prawdziwe.

- a) Rozwój sieci transportowej jest **równomierny / nierównomierny** w skali świata.
- b) Przykładem państwa o dobrze rozwiniętym transporcie drogowym są **Stany Zjednoczone / Chiny**.
- c) Transport lotniczy jest najczęściej wykorzystywany do przewozu **osób / towarów**.
- d) Szybka kolej we Włoszech nosi nazwę **TGV / Pendolino**.
- e) Najmniej linii kolejowych jest w państwach **małych / dużych, słabo / gęsto zaludnionych** jak Australia.
- f) Najdłuższy system rurociągów zlokalizowany jest w **Arabii Saudyjskiej / Stanach Zjednoczonych**.

Zadanie 3. Wpisz w odpowiednie miejsca w tabeli nazwy państw:

Rosja, Belgia, Polska, Malta, Kanada, Czechy

Państwo	Gęstość linii kolejowych w km / 100 km ²	Gęstość dróg kołowych
	11,7	503,6
	0,5	5,6
	12,1	165,5
	6,5	84
	0,6	14,1

Zadanie 4. Na podstawie danych w tabeli w zadaniu 3 oraz danych w multibooku sformułuj wniosek dotyczący gęstości sieci kolejowej w państwach o różnej powierzchni oraz gęstości zaludnienia.

.....

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 5. W tabeli zamieszczono nazwy największych portów lotniczych świata. Dopisz do nich nazwę miasta i państwa, w którym są zlokalizowane. Do nazwy portu lotniczego dopisz numer, którym jest on oznaczony na poniższej mapie konturowej.

Numer na mapie	Nazwa portu lotniczego	Miasto	Państwo
	Heathrow		
	Schiphol		
	F. Chopina		
	J.F. Kennedy		
	Charles de Gaulle		
	Haneda		
	O'Hare		
	Szeremietiewo		
	Barajas		
	Tegel		

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

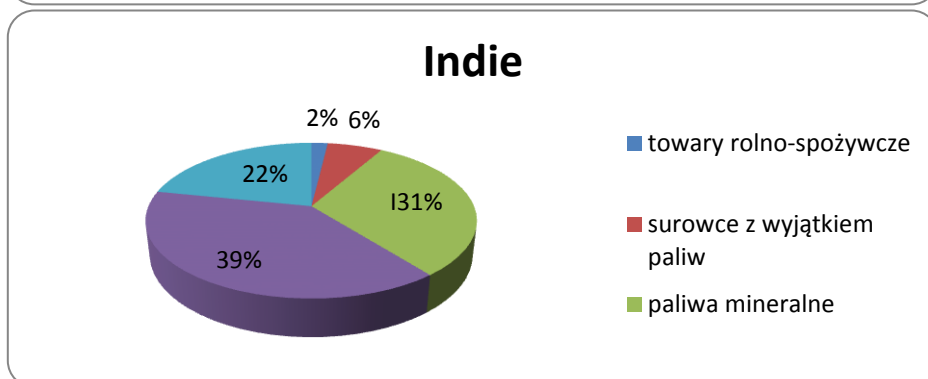
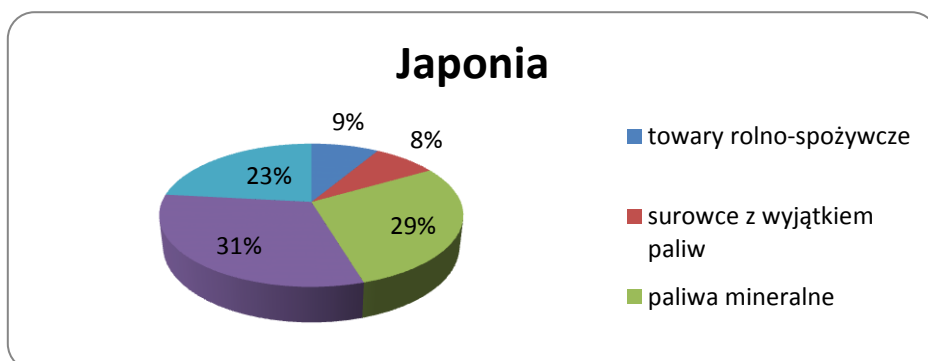
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3. Na podstawie mapy kierunków wymiany handlowej (multibook) wymień trzy państwa, w których dominuje eksport i trzy, w których dominuje import.

Eksport	Import
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Zadanie 4. Korzystając z wykresu wyjaśnij różnice w strukturze importu Japonii i Indii.

.....

.....

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 5. Wymień cztery produkty, które dominują w handlu międzynarodowym.

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....

Zadanie 6. Na podstawie tekstu w multibooku podaj czterech głównych partnerów Polski w handlu międzynarodowym.

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 4

ODPOWIEDZI DO ZADAŃ ZAMKNIĘTYCH

ZESTAW IV

Przemysł, energetyka i usługi

4.1 GOSPODAROWANIE SUROWCAMI ENERGETYCZNYMI

Zadanie 1.

Surowce odnawialne	Surowce nieodnawialne
<i>wiatr, Słońce, energia geotermiczna, wody płynące, pływy morskie, biomasa</i>	<i>węgiel kamienny, gaz ziemny, uran, torf, ropa naftowa, łupki bitumiczne</i>

Zadanie 3.

- f) węgiel kamienny
- g) ropa naftowa
- h) gaz ziemny
- i) uran
- j) łupki

Zadanie 4.

- 5. Rosja, Arabia Saudyjska, Kuwejt, Stany Zjednoczone ropa naftowa (1-c)
- 6. Niemcy, Chiny, Rosja, Australia węgiel brunatny (2-b)
- 7. Kanada, Rosja, Stany Zjednoczone, Norwegia gaz ziemny (3-e)
- 8. Chiny, RPA, Australia, Indie węgiel kamienny (4-a)

Zadanie 5.

- g) Energia słoneczna, geotermiczna, prądów i pływów morskich to alternatywne źródła energii. **P**
- h) Wysoka temperatura wód krążących w głębi Ziemi tworzy tzw. energię biomasy. **B**
- i) Energia pływów morskich w największym stopniu wykorzystywana jest u wybrzeży Francji i Kanady. **P**
- j) Bilans energetyczny to zestawienie udziału pierwotnych nośników energii w ogólnej produkcji energii. **P**
- k) W bilansie energetycznym świata największą rolę odgrywają węgiel brunatny i kamienny. **B**
- l) W Japonii i Skandynawii potencjał energetyczny rzek wykorzystano w zaledwie 30%. **B**

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 7.

Hydroelektrownia	Rzeka
Trzech Przełomów	Jangcy
Sajano - Szuszeńska	Jenisej
Cabora Bassa	Zambezi
Salto Santiago	Iguacu
Corpus - Posadas	Parana
Itaipu	Parana
Asuańska	Nil

4.2 ROZWÓJ PRZEMYSŁU WYSOKICH TECHNOLOGII – GDZIE I DLACZEGO?

Zadanie 1.

Wysoko wykwalifikowana siła robocza, zaplecze naukowo – badawcze, duże nakłady finansowe, dobra infrastruktura komunikacyjna, niezanieczyszczone środowisko przyrodnicze.

Zadanie 2. Np.:

Gałęzie przemysłu	Kierunki produkcji / produkty
elektroniczny i precyzyjny	silniki, turbiny, roboty
zbrojeniowy	broń, elementy broni
elektroniczny	komputery, półprzewodniki, mikroprocesory, sprzęt audio video, telefony komórkowe
lotniczy i raketowy	samoloty, rakiety
chemiczny	lekarstwa, kosmetyki, tworzywa sztuczne

Zadanie 3.

Japonia, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Francja

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4.

- d) technopolia
- e) dystrykt przemysłowy
- f) klaster

Zadanie 5.

Technopolia	Państwo	Numer na mapie
Dolina Krzemowa (Silicon Valley)	Stany Zjednoczone	5
Droga 128	Stany Zjednoczone	7
Korytarz M4	Wielka Brytania	3
Sophia Antipolis	Francja	2
Kiusiu	Japonia	4
Osaka - Kobe	Japonia	6
Oulu	Finlandia	1

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

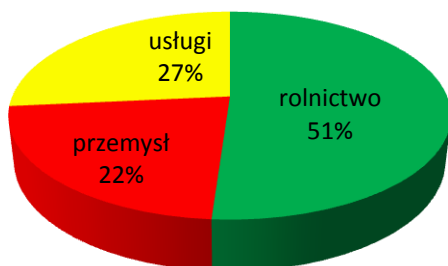
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

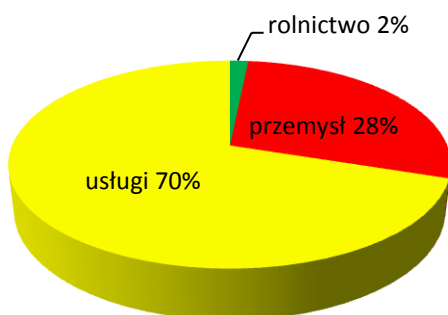
4.3 PRZEMIANY NA RYNKU PRACY - TELEPRACA

Zadanie 1.

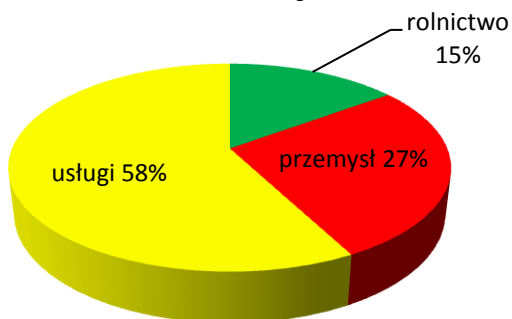
Indie

Niemcy

Chorwacja

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4.

- d) wywołane restrukturyzacją zakładu przemysłowego strukturalne (a-2)
- e) spowodowane brakiem pracy przez część roku sezonowe (b-1)
- f) związane z postępem technologicznym w cyklu produkcyjnym technologiczne (c-3)

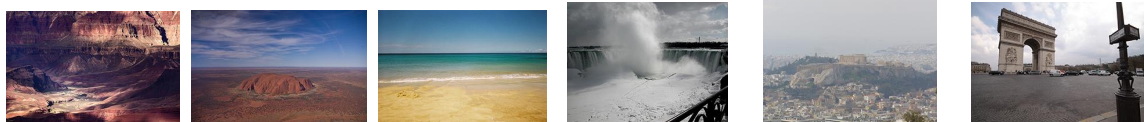
4.4 ROZWÓJ TURYSTYKI A ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Zadanie 3.

Rodzaj turystyki	Przykład	Miejsce
specjalistyczna	wspinaczka wysokogórska	Alpy/Austria
wypoczynkowa	wypoczynek nad morzem	Seszele
poznawcza	zwiedzanie	Paryż, Rzym
kwalifikowana	Kite surfing	Morze Czarne
religijna	pielgrzymka	Mekka

Zadanie 5. Podpisz zdjęcia przedstawiające atrakcje turystyczne.

Wykorzystaj zdjęcia:

.....
Łuk Triumfalny

Akropol

Wielki Kanion Kolorado

Ayers Rock

Hawaje

Wodospad Niagara

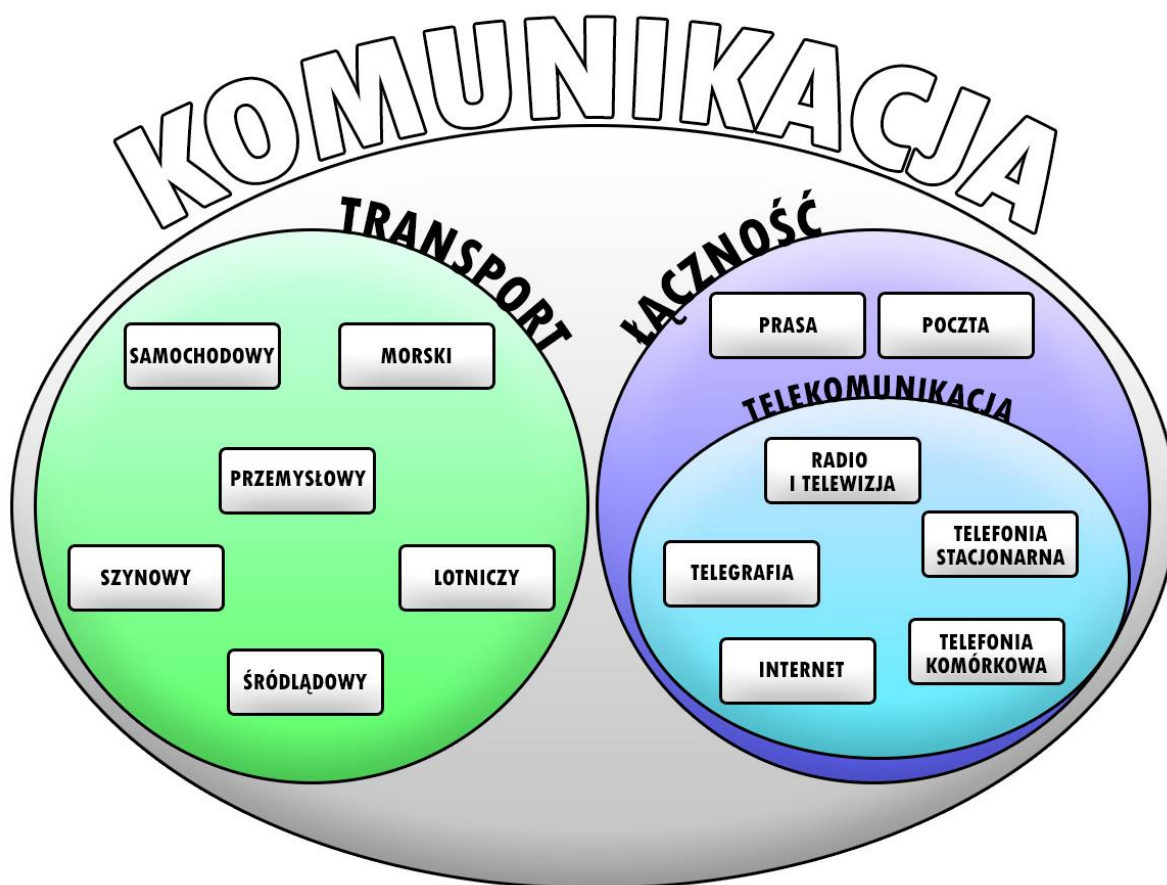
„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4.5 ROLA KOMUNIKACJI WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Zadanie 1.

4.6 TRANSPORT OSÓB I TOWARÓW – LOKALIZACJA NOWOCZESNYCH TERMINALI

Zadanie 2.

- g) Rozwój sieci transportowej jest **nierównomierny** w skali świata.
- h) Przykładem państwa o dobrze rozwiniętym transporcie drogowym są **Stany Zjednoczone**.
- i) Transport lotniczy jest najczęściej wykorzystywany do przewozu **osób**.
- j) Szybka kolej we Włoszech nosi nazwę **Pendolino**.
- k) Najmniej linii kolejowych jest w państwach **dużych, słabo zaludnionych** jak Australia.
- l) Najdłuższy system rurociągów zlokalizowany jest w **Stanach Zjednoczonych**.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

Państwo	Gęstość linii kolejowych w km / 100 km ²	Gęstość dróg kołowych
Belgia	11,7	503,6
Rosja	0,5	5,6
Czechy	12,1	165,5
Polska	6,5	84
Kanada	0,6	14,1

Zadanie 5.

Numer na mapie	Nazwa portu lotniczego	Miasto	Państwo
3	Heathrow	Londyn	Wielka Brytania
1	Schiphol	Amsterdam	Holandia
2	F. Chopina	Warszawa	Polska
7	J.F. Kennedy	Nowy Jork	Stany Zjednoczone
5	Charles de Gaulle	Paryż	Francja
4	Haneda	Tokio	Japonia
6	O'Hare	Chicago	Stany Zjednoczone
8	Szeremietiewo	Moskwa	Rosja
10	Barajas	Madryt	Hiszpania
9	Tegel	Berlin	Niemcy

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4.7 WYMIANA TOWARÓW – HANDEL ZAGRANICZNY

Zadanie 2.

c)

region	import	eksport	saldo bilansu
	mld dolarów amerykańskich		
Ameryka Północna	2362	1664	698
Europa Zachodnia	5335	5319	16
Afryka	444	493	- 49
Azja Południowo - Wschodnia	952	1052	- 100

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zestaw ćwiczeń nr 5. „Relacje człowiek – środowisko przyrodnicze a zrównoważony rozwój”

Relacje człowiek – środowisko a zrównoważony rozwój

5.1 POZAPRZYRODNICZE CZYNNIKI ZMIENIAJĄCE RELACJE CZŁOWIEK – ŚRODOWISKO

Zadanie 1. Napisz po dwie zależności między poszczególnymi elementami środowiska geograficznego.

atmosfera i hydrosfera

1.
2.

atmosfera i pedosfera

1.
2.

atmosfera i litosfera

1.
2.

atmosfera i biosfera

1.
2.

atmosfera i antroposfera

1.
2.

Zadanie 2. Zastanów się i zapisz cztery działania, które możesz podjąć, aby zmienić stan środowiska przyrodniczego.

1.
2.
3.
4.

Zadanie 3. Dopasuj definicję do nazwy poglądu opisującego relacje człowiek – środowisko.

1. Zakłada decydujący wpływ elementów środowiska przyrodniczego i położenia geograficznego na życie społeczno – ekonomiczne.
2. Odrzuca jakikolwiek wpływ środowiska przyrodniczego na człowieka.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3. Zrywa z przekonaniem o całkowitej zależności pomiędzy cechami środowiska przyrodniczego a rozwojem społeczno – ekonomicznym.

- a) determinizm geograficzny
- b) indeterminizm geograficzny
- c) nihilizm geograficzny
- d) pozybilizm geograficzny

Zadanie 4. Podaj pięć przykładów działalności człowieka wpływającej na środowisko przyrodnicze.

1.
2.
3.
4.
5.

Zadanie 5. Zastanów się i napisz jak rozumiesz twierdzenie: „Nie odziedziczyliśmy Ziemi po naszych przodkach. Pożyczyliśmy ją tylko od naszych dzieci”.

.....

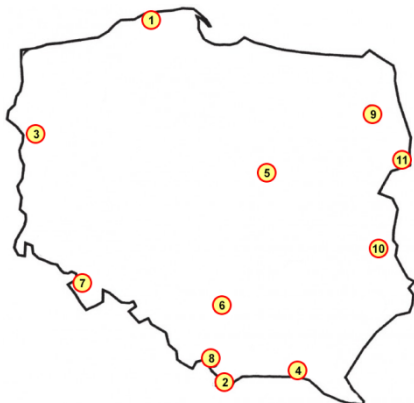
.....

.....

.....

Zadanie 6. Podpisz formy ochrony środowiska przyrodniczego na poniższej mapie. Nazwy parków narodowych wybierz z poniższych:

Babiogórski, Biebrzański, Sowiński, Tatrzański, Magurski, Ujście Warty, Kampinoski, Ojcowski, Gór Stołowych, Poleski, Białowieski

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 7. Do katastrofy ekologicznej dobrać region jej występowania.

1. Wybuch platformy wiertniczej Deepwater Horizon
2. Katastrofa elektrowni jądrowej w 2011 roku
3. Wysychanie jeziora Aralskiego
4. Wyciek chemikaliów w Bhopal
5. Podpalenie szybów naftowych w 1991 roku
6. Wybuch reaktora jądrowego w 1986 roku
 - a) Indie
 - b) Nigeria
 - c) Zatoka Meksykańska
 - d) Zatoka Perska
 - e) Fukushima, Japonia
 - f) Czarnobyl, Ukraina
 - g) Kazachstan / Uzbekistan

5.2 ZASOBY ODNAWIALNE I NIEODNAWIALNE

Zadanie 1. Pogrupuj podane zasoby naturalne do odpowiednich kolumn tabeli.

energia słoneczna, rudy żelaza, węgiel kamienny, woda, ropa naftowa, rośliny, gaz ziemny, energia wnętrza Ziemi, wiatr, rudy miedzi

Zasoby odnawialne	Zasoby nieodnawialne

Zadanie 2. Wymień trzy przyrodnicze skutki eksploatacji zasobów naturalnych.

1.
2.
3.

Zadanie 3. Wymień trzy gospodarcze skutki eksploatacji zasobów naturalnych.

1.
2.
3.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4. Na podstawie mapy w multibooku oraz własnej wiedzy wymień cztery obszary świata zniszczone rabunkową gospodarką zasobów naturalnych.

1.
2.
3.
4.

5.3 ZMIANY KLIMATU – PROBLEM CAŁEGO ŚWIATA

Zadanie 1. Podaj cztery przyczyny globalnego ocieplenia klimatu.

1.
2.
3.
4.

Zadanie 2. Podkreśl cztery rodzaje działalności człowieka, które przyczyniają się do zwiększania się efektu cieplarnianego.

1. Wylesianie terenów leśnych
2. Stosowanie sztucznych nawozów w rolnictwie
3. Zalesianie terenów zagrożonych pustynnieniem
4. Stosowanie freonów przy produkcji kosmetyków
5. Rozwój motoryzacji i transportu drogowego
6. Rozwój transportu kolejowego

Zadanie 3. Zwiększanie się temperatury powietrza na kuli ziemskiej powoduje między innymi topnienie lodów Arktyki. Zastanów się i wymień trzy skutki przyrodnicze i/lub gospodarcze tego zjawiska.

1.
2.
3.

Zadanie 4. Do głównego źródła emisji dobierz gaz cieplarniany.

1. nawozy azotowe stosowane w rolnictwie
2. spalanie paliw
3. procesy życiowe zwierząt, głównie bydła
4. produkcja lodówek
 - a. dwutlenek węgla
 - b. metan
 - c. związki azotu
 - d. freon
 - e. para wodna

Zadanie 5. Na podstawie wykresu w multibooku wymień pięć państw o największej emisji CO₂ do atmosfery.

1.
2.
3.
4.
5.

Zadanie 6. Zaproponuj jakie trzy działania mogą podjąć rządy państw służące ograniczeniu emisji gazów cieplarnianych.

1.
.....
2.
.....
3.
.....

5.4 OBSZARY NADMIARU I NIEDOBORU WODY. ZANIECZYSZCZENIA WÓD

Zadanie 1. Na podstawie wykresów w multibooku oraz własnej wiedzy wyjaśnij dlaczego Ziemię nazywa się „błękitną planetą”.

.....
.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2. Podaj po dwie cechy obszarów o niedoborze i nadmiarze wody.

Obszar z niedoborem wody:

1.
2.

Obszar z nadmiarem wody:

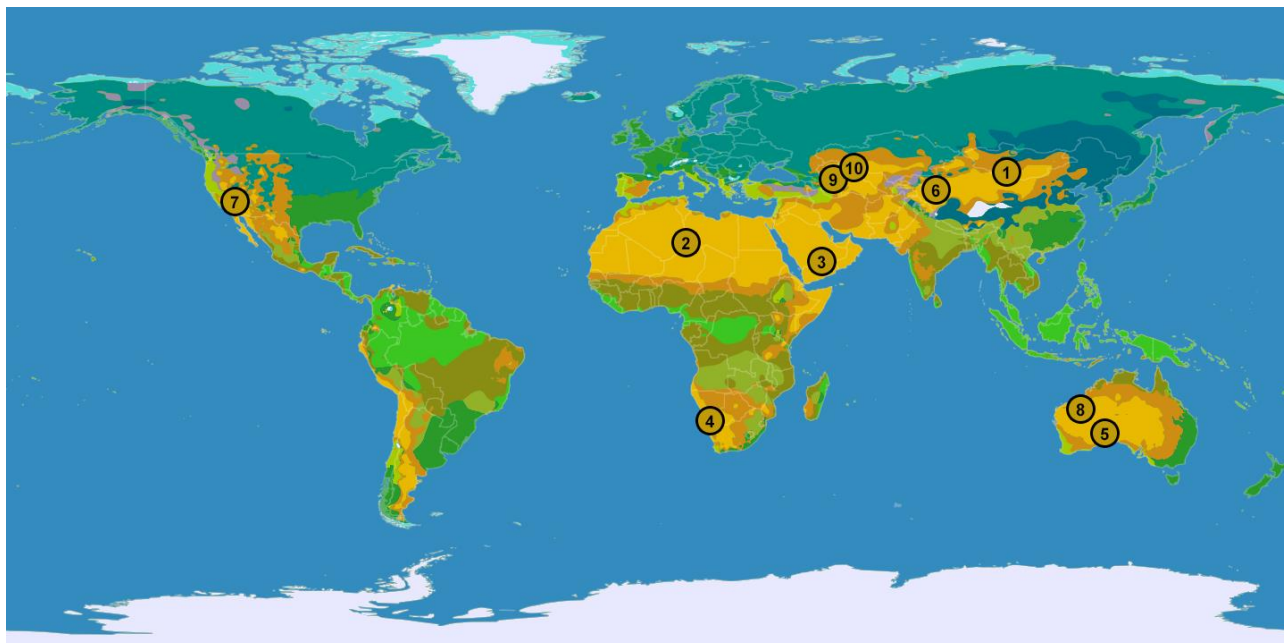
1.
2.

Zadanie 3. Na poniższej mapie zaznaczone są największe pustynie świata. Podaj nazwy tych pustyń.

Odpowiedzi wybierz z podanych poniżej:

1.
2.
3.

Sahara, Namib, Gobi,

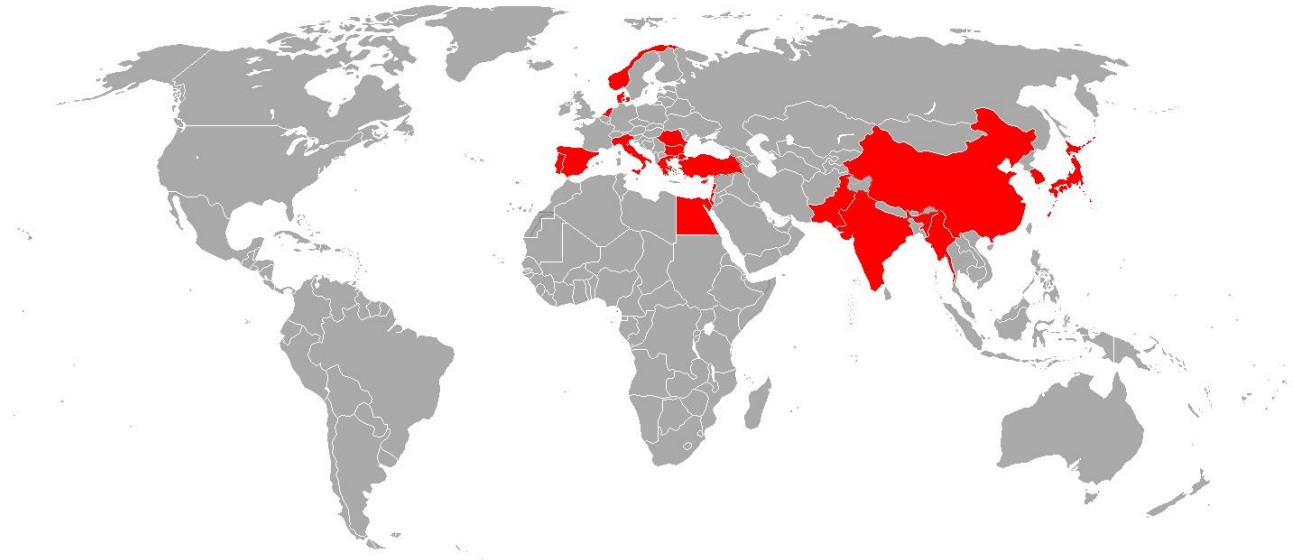

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4. Na podstawie tekstu i wykresu w multibooku na poniższej mapie konturowej świata zaznacz państwa z największymi powierzchniami obszarów nawadnianych.

Zadanie 5. Zastanów się i zapisz główną przyczynę nawadniania pól uprawnych w Egipcie i Holandii.

Egipt.....
.....
.....

Holandia.....
.....
.....

Zadanie 6. Podaj cztery główne źródła zanieczyszczeń wody na kuli ziemskiej.

1.
2.
3.
4.

Zadanie 7. Na podstawie tekstu wykonaj polecenia a – d.

Powraca woda do jeziora Aralskiego

www.swiat.newsweek.pl/powraca-woda-do-jeziora-aralskiego,96546,1,1.html

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Jeziro Aralskie do tej pory kojarzone było z największą katastrofą ekologiczną na świecie oraz wielkim cmentarzyskiem statków na pustyni. W najbliższej przyszłości obraz ten może ulec zmianie.

Radziecki program zapoczątkowany w latach 30-tych XX wieku zakładał wykorzystanie dwóch dopływów Jeziora – Amu-darii na południu, oraz Syr-darii na północy do irygacji pól bawełnianych i ryżowych. W czasach świetności ze względu na swoje ogromne rozmiary – 428 km długości i 234 km szerokości, przy maksymalnej głębokości 69 metrów jezioro przez miejscowych nazywane było „Morzem Aralskim”.

a) Jaka jest główna przyczyna wysychania jeziora Aralskiego?

.....
.....
.....
.....

Jeziro Aralskie w końcu podzielilo się na dwie części: północną w granicach obecnego Kazachstanu i południową na obszarze Uzbekistanu. Zasolenie zbiornika wzrosło przeszło dziesięciokrotnie w konsekwencji czego wody gruntowe przestały być zdatne do picia, a osad solny pozostający na wysychającej glebie rozniecany był przez wiatr, czego konsekwencją była degradacja terenu oraz pojawiające się w zatrważającym tempie choroby oddechowe okolicznych mieszkańców.

b) Wymień trzy skutki wysychania jeziora Aralskiego.

.....
.....
.....
.....

[...] Pomimo zawilości pojawiła się iskierka nadziei, kiedy to w kwestię rozwiązania sporu po rozpadzie Związku Radzieckiego włączyły się organizacje międzynarodowe, a w szczególności Bank Światowy z którego inicjatywy został zapoczątkowany w 1993 roku Aral Sea Basin Program mający na celu poprawę zarządzania gospodarką wodną w regionie, a także odbudowę i uregulowanie zlewiska Jeziora Aralskiego.

Działanie programu rozłożono na 15-20 lat. W 2003 roku w ramach projektu rozpoczęto budowę tamy Kok-Aral Dam, której zadaniem było uniemożliwienie odpływu wody ze zbiornika północno-aralskiego w Kazachstanie zasilanego przez Syr-darię do wysychającego znacznie szybciej jeziora południowo-aralskiego w Uzbekistanie. W ramach programu inżynierowie przebudowali dorzecze Syr-darii w celu zwiększenia przepływu strumienia wody, a naukowcy oszacowali, że dzięki tym zabiegom lustro wody w północnym zbiorniku z każdym rokiem będzie podnosić się o metr, a powierzchnia Jeziora w ciągu czterech lat powiększy się o 600 km².

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

c) Jakie działania podjęto, by poprawić stan jeziora?

.....

.....

.....

.....

W wyniku działań w 2005 roku ukończono prace nad 13 kilometrową tamą, na której efekty nie trzeba było długo czekać. W ciągu ostatnich siedmiu lat poziom wody zauważalnie wzrósł z 38 metrów do planowanych 40-42 metrów. Zgodnie z prognozami znacznie zmalało zasolenie wody, co pozwoliło na powrót do Jeziora kilkunastu gatunków ryb, głównie karpia i jesiotra. Jednocześnie linia brzegowa w pobliżu dawnego kazachskiego miasta portowego Aralska przybliżyła się ze 100 do 25 kilometrów, co dało rodzinom rybackim nadzieję na powrót czasów świetności sprzed pół wieku, kiedy był to jeden z największych ośrodków przetwórstwa rybnego w całym Związku Radzieckim. Kolejny etap projektu przewiduje budowę drugiej 20 kilometrowej tamy wraz z kanałem, dzięki której poziom wody ma podnieść się do około 46 metrów. Według przewodniczącego IFAS – Międzynarodowej Fundacji na rzecz zachowania Jeziora Aralskiego Saghita Ibatullina woda do Aralska powinna powrócić nie wcześniej niż w 2018 roku. W samym Aralsku otwarto już 2 zakłady przetwórstwa rybnego, a do pracy w zakładach i na kutrach powróciło aż 600 osób.

[...] Dającym ogromne nadzieje na rozwiązanie problemu wysychającego Jeziora Aralskiego wydaje się fakt, że na obecnym etapie naukowcy dostrzegli postępujące zmiany klimatyczne na północy. Powracając częste opady, odwróceniu ulega proces pustynnienia, który miał ogromny wpływ na cały ekosystem, dzięki czemu klimat kontynentalny z powrotem ustępuje miejsce klimatowi morskiemu. Być może sytuacja ta przyczyni się do poprawy warunków życia w tym regionie, gdzie jeszcze do niedawna odnotowywano najwyższy na świecie wskaźnik umieralności noworodków, zapadalności na nowotwory, zachorowalności na gruźlicę i choroby układu oddechowego oraz niedokrwistość.

d) Wymień cztery pozytywne skutki przyrodnicze i/lub gospodarcze podniesienia poziomu wody w Jeziorze Aralskim.

1.
2.
3.

5.5 DEGRADACJA GLEB – JAK JEJ PRZECIWDZIAŁAĆ?

Zadanie 1. Wymień cztery rodzaje degradacji gleb.

1.
2.
3.
4.

Zadanie 2. Co to jest erozja gleb?

.....

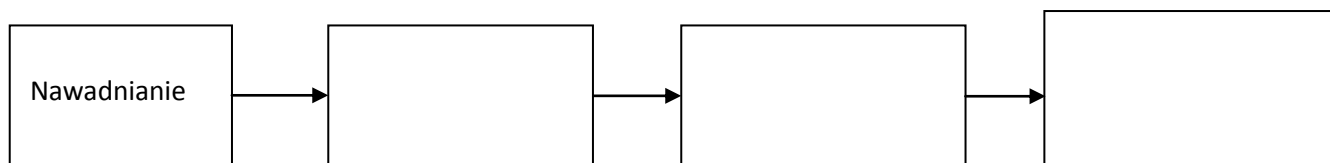
.....

.....

Zadanie 3. Wymień cztery czynniki, które wpływają na tempo erozji gleby.

1.
2.
3.
4.

Zadanie 4. Uzupełnij schemat skutków zasolenia gleb

Zadanie 5. Podaj po dwie przyczyny degradacji gleb w państwach słabo i wysoko rozwiniętych.

państwa słabo rozwinięte	1. 2.
państwa wysoko rozwinięte	1. 2.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 6. Wymień trzy sposoby ograniczania degradacji gleb.

1.
2.
3.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 5

ODPOWIEDZI DO ZADAŃ ZAMKNIĘTYCH

ZESTAW V

Relacje człowiek – środowisko a zrównoważony rozwój

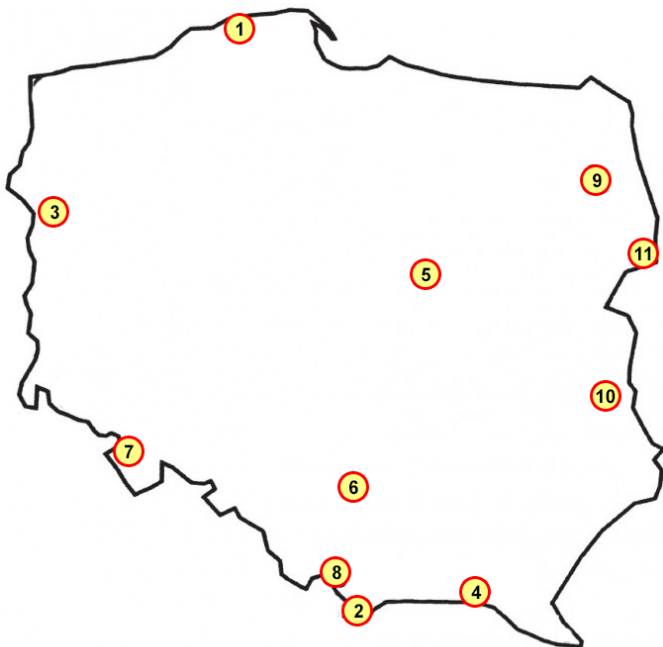
5.1 POZAPRZYRODNICZE CZYNNIKI ZMIENIAJĄCE RELACJE CZŁOWIEK – ŚRODOWISKO

Zadanie 3.

4. determinizm geograficzny (1-a)
5. nihilizm geograficzny (2-c)
6. indeterminizm geograficzny (3-b)

Zadanie 6. Podpisz formy ochrony środowiska przyrodniczego na poniższej mapie. Nazwy parków narodowych wybierz z poniższych:

Sowiński, Tatrzański, Ujście Warty, Magurski, Kampinoski, Ojcowski, Gór Stołowych, Babiogórski, Biebrzański, Poleski, Białowieski

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 7.

7. Horizon Zatoka Meksykańska (c)
8. Fukushima, Japonia (e)
9. Kazachstan/Uzbekistan (g)
10. Indie (a)
11. Zatoka Perska (d)
12. Czarnobyl, Ukraina (f)

5.2 ZASOBY ODNAWIALNE I NIEODNAWIALNE

Zadanie 1.

Zasoby odnawialne	Zasoby nieodnawialne
<i>energia słoneczna, woda, rośliny, energia wnętrza Ziemi, wiatr</i>	<i>rudy żelaza, węgiel kamienny, ropa naftowa, gaz ziemny, rudy miedzi</i>

5.3 ZMIANY KLIMATU – PROBLEM CAŁEGO ŚWIATA

Zadanie 1.

wylesianie terenów leśnych, stosowanie sztucznych nawozów w rolnictwie, stosowanie freonów przy produkcji kosmetyków, rozwój motoryzacji i transportu drogowego, spalanie paliw kopalnych

Zadanie 3. Do głównego źródła emisji dobierz gaz cieplarniany.

1-c, 2-a, 3-b, 4-d

Zadanie 4.

- 6 Stany Zjednoczone
- 7 Rosja
- 8 Japonia
- 9 Niemcy
- 10 Korea Południowa

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

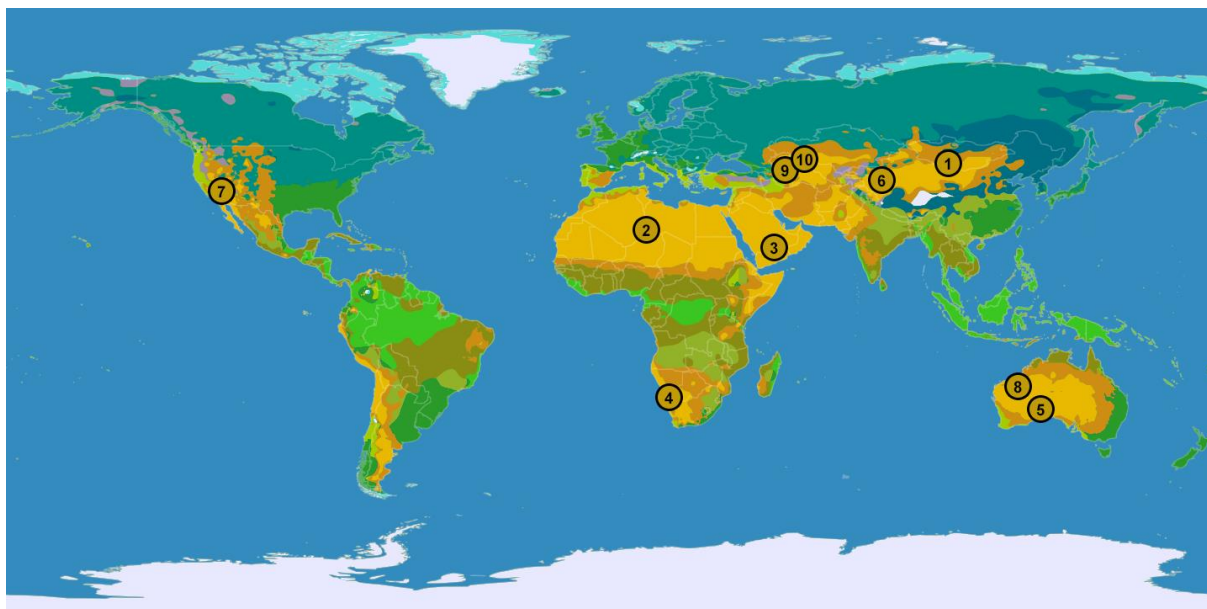
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5.4 OBSZARY NADMIARU I NIEDOBORU WODY. ZANIECZYSZCZENIA WÓD

Zadanie 3. Na poniższej mapie zaznaczone są największe pustynie świata. Podaj nazwy tych pustyń.
Odpowiedzi wybierz z podanych poniżej:

Sahara, Namib, Gobi, Wielka Pustynia Piaszczysta, Kara-kum, Takla Makan, Kyzyl-kum, Rub al. Chali, Wielka Pustynia Słona, Wielka Pustynia Wiktorii, Atacama.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Odpowiedź

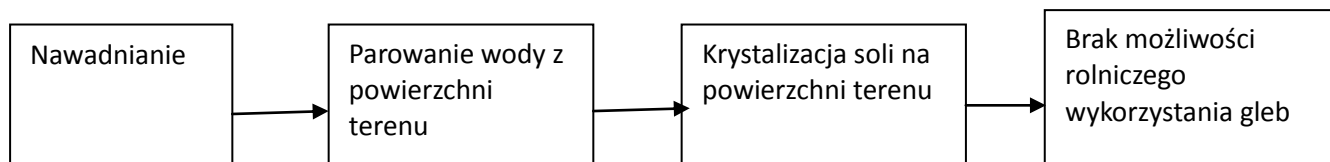
„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

1. Gobi, 2. Sahara, 3. Rub al Chali, 4. Namib, 5. Wielka Pustynia Wiktorii, 6. Takla Makan
7. Wielka Pustynia Słona, 8. Wielka Pustynia Piaszczysta, 9. Karak-kum, 10. Kyzył-kum

5.5 DEGRADACJA GLEB – JAK JEJ PRZECIWDZIAŁAĆ?

Zadanie 4. Uzupełnij schemat skutków zasolenia gleb.

Zadanie 5.

państwa słabo rozwinięte	<ol style="list-style-type: none"> 1. wyniszczenie roślinności 2. eksplozja demograficzna
państwa wysoko rozwinięte	<ol style="list-style-type: none"> 1. nieumiejętnie przeprowadzane zabiegi agrotechnicznych w przeszłości 2. zbyt dużego zaludnienie

Zestaw ćwiczeń nr 6. Zestaw ćwiczeń dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych

Dział I – Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata

1.1 ZMIANY LICZBY LUDNOŚCI ŚWIATA

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

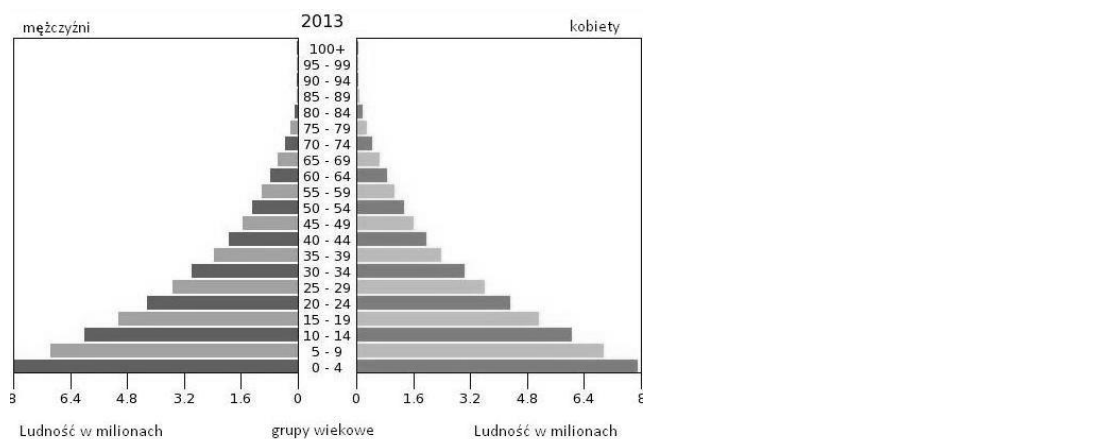
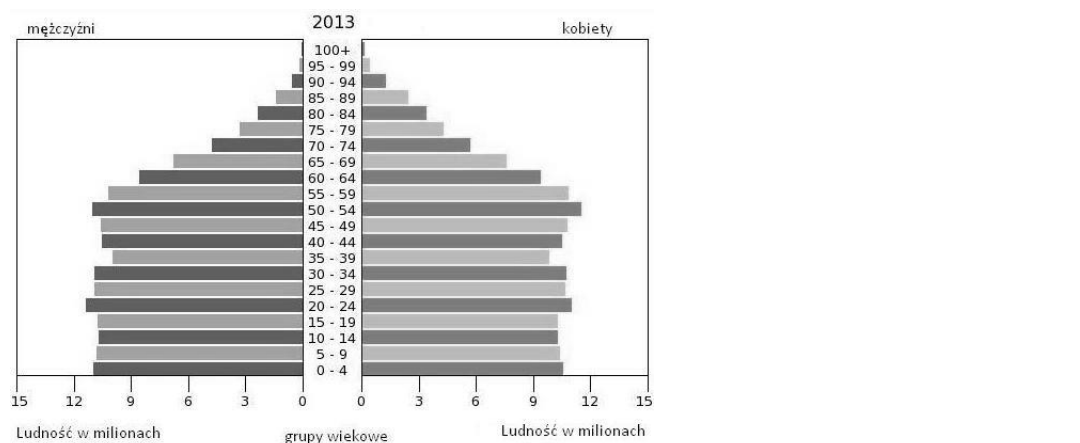
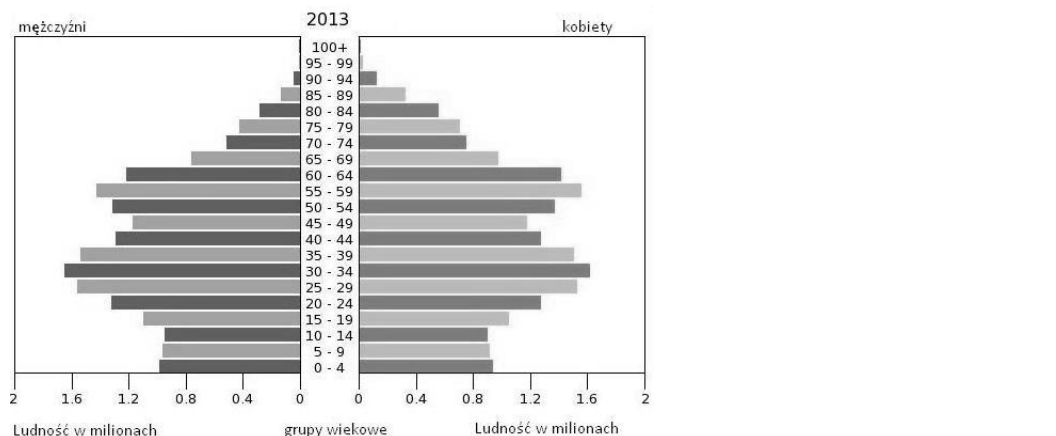
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 1.

Do piramid wieku dopasuj odpowiedni przykłady państwa spośród podanych:

Stany Zjednoczone, Polska, Etiopia .

www.census.gov/population/international/data/idb/region.php

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

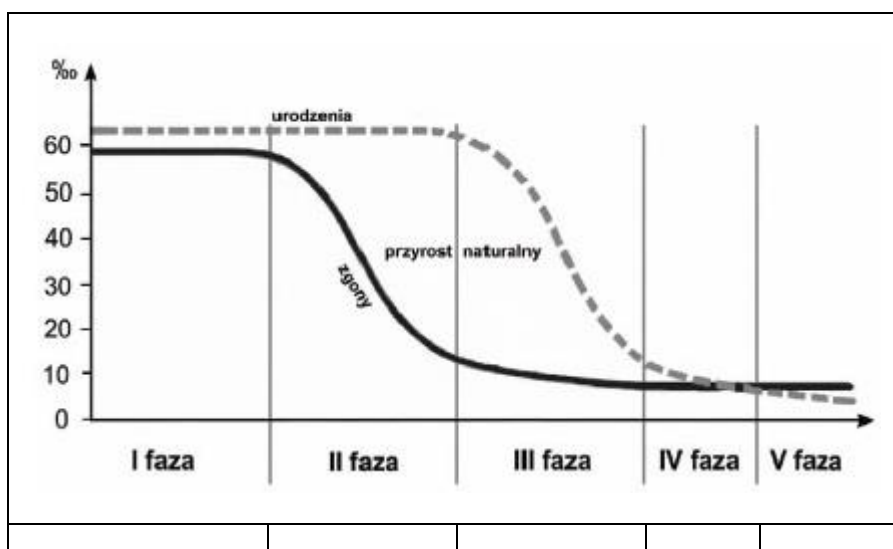
Zadanie 2.

Na podstawie danych statystycznych oblicz przyrost naturalny ludności.

kraj	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Przyrost naturalny w tysiącach
Włochy	555 027	608 324	
Kanada	352 605	277 488	

Zadanie 3.

Na wykresie przedstawiono fazy rozwoju demograficznego. Wpisz pasujący do fazy numer do tabeli.

1. Wysoki wskaźnik urodzeń, gwałtownie malejący wskaźnik zgonów, duży przyrost naturalny.
2. Bardzo mały przyrost naturalny przy niskim wskaźniku urodzeń i niskim wskaźniku zgonów.
3. Bardzo mały przyrost naturalny przy wysokim wskaźniku urodzeń i wysokim wskaźniku zgonów.
4. Ujemny przyrost naturalny, malejący wskaźnik urodzeń.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1.2 DLACZEGO LUDZIE NIE MIESZKAJĄ NA PUSTYNIACH I W WYSOKICH GÓRACH?

Zadanie 1.

Dopasuj do każdej krainy geograficznej czynnik warunkujący małą lub dużą gęstość zaludnienia.

Kraina	gęstość zaludnienia (wpisz <i>duża</i> lub <i>mała</i>)	Czynnik
Nizina Padańska		
Kotlina Kongo		
Himalaje		
Kotlina Kalahari		
Spitsbergen		

czynnik:

1. żyzne gleby – mady
2. skrajnie suchy klimat
3. klimat gorący i wilgotny
4. całorocznie niska temperatura powietrza związana z dużą szerokością geograficzną.
5. całorocznie niska temperatura powietrza i niskie ciśnienie związane z dużą wysokością n.p.m.

Zadanie 2.

Wśród wymienionych państw podkreśl 4 państwa emigracyjne.

Polska, Turcja, Niemcy, Wielka Brytania, Wietnam, Stany Zjednoczone, Australia, Meksyk.

Zadanie 3.

Dopasuj po dwie odpowiednie bariery osadnicze do regionu geograficznego, gdzie występują.

bariery: świetlna, termiczna, wodna, grawitacyjna

Himalaje

Grenlandia

Sahara

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1.3 ZRÓŻNICOWANIE LUDNOŚCI ŚWIATA – KRĘGI KULTUROWE

Zadanie 1. Do podanych w tabeli obszarów podaj dominującą odmianę (rasę) człowieka zamieszkującą dany obszar.

Obszar	Odmiana człowieka (rasa)
Nigeria	
Maroko	
Indie	
Japonia	
Ukraina	
Mongolia	

Zadanie 2.

Napisz z połączenia jakich odmian człowieka doszło do powstania odmian pośrednich:

Mulat – rasa biała (europejska) i

Metys – rasa biała (europejska) i

Zambos – rasa żółta (mongoloidalna) i

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

Dopasuj do zdjęcia nazwę odpowiedniego kręgu kulturowego wybierając z podanych:

indyjski, wschodniosłowiański, latynoamerykański, islamu, chiński.

<p>Nazwa kręgu kulturowego</p>	
<p>Nazwa kręgu kulturowego</p>	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

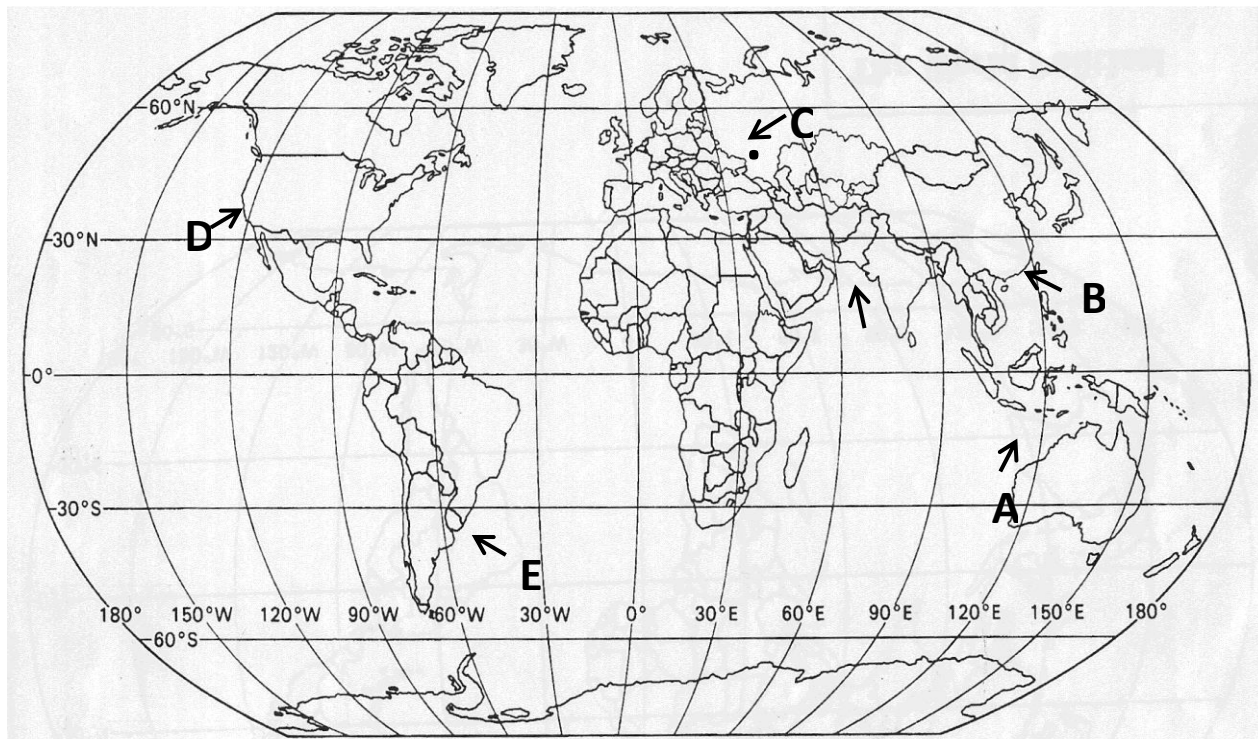

1.4 JAK SIĘ ŻYJE W WIELKIM MIĘŚCIE?

Zadanie 1.

Dopasuj do każdej litery nazwę odpowiedniego wielkiego miasta spośród podanych:

Karaczi, Tokio, Szanghaj, Los Angeles, Dżakarta, Moskwa, Sao Paulo

Litera	Nazwa miasta
A	
B	
C	
D	
E	
F	

Zadanie 2.

Do wymienionych miast Polski przyporządkuj ich dominującą funkcję (religijna, turystyczna, naukowa, przemysłowa, transportowa, administracyjna)

Sopot
 Częstochowa
 Katowice
 Gdynia
 Warszawa

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

a) Na podstawie zdjęć sformułuj problem, jaki może wystąpić w wielkim mieście.

www.flickr.com

problem:

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

problem:

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

b) Na podstawie zdjęć podaj dobre strony życia w mieście.

odp.

odp.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1.5 RÓŻNICE W PROCESACH URBANIZACJI NA ŚWIECIE

Zadanie 1.

Do podanych wartości wskaźnika urbanizacji dopasuj państwo z podanych poniżej:

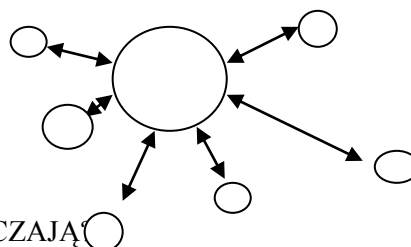
Polska, Etiopia, Belgia

Nazwa państwa	Wskaźnik urbanizacji
	15%
	62%
	97%

Zadanie 2.

Do przedstawionego schematu dopasuj aglomerację miejską spośród wymienionych zespołów miejskich: warszawska, katowicka, gdańska,

ODP.

1.6 DLACZEGO LUDZIE SIĘ PRZEMIESZCZAJĄ

Zadanie 1.

Opisane poniżej osoby są postrzegane przez Polaka jako emigrant, imigrant lub repatriant. Dopisz odpowiednie określenie do każdego opisu.

a. Młody Pakistańczyk przez 5 lat pracował ciężko w fabryce dywanów, ponieważ jego rodzinie brakowało pieniędzy na jedzenie. Uciekł z kraju i wraz z akcją humanitarną trafił do Polski. Na razie mieszka w ośrodku dla uchodźców.

b. Pradziadkowie mojego kolegi zostali przesiedleni w czasie II wojny światowej na teren obecnego Kazachstanu. Ich wnukowie przyjechali do Polski z zamiarem stałego osiedlenia się na ziemi przodków.

c. Młody absolwent Wydziału Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego znalazł zatrudnienie w nowoczesnie wyposażonym laboratorium w Szwajcarii.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2.

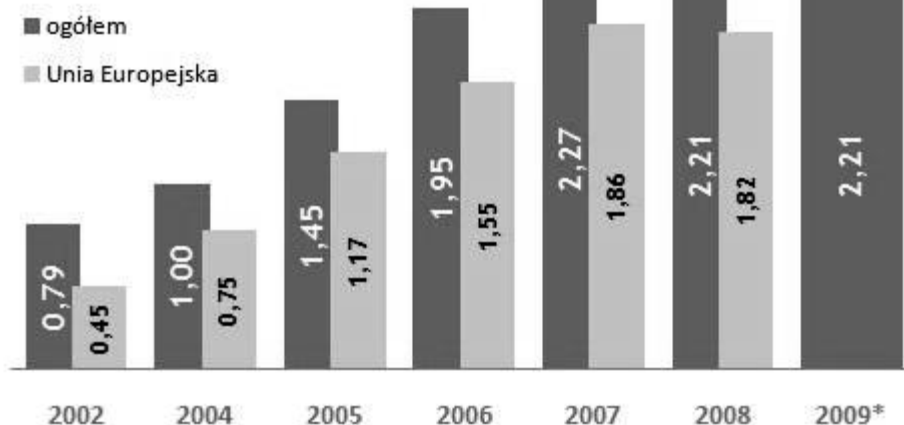
Oblicz ile wynosi saldo migracji w kraju, z którego 50 tys. osób wyemigrowało, a 30 tys. osób przyjechało z zagranicy.

Saldo migracji = - = tys.

Zadanie 3.

Na podstawie wykresu określ prawdziwość poniższych zdań. Oznacz literą P zdania prawdziwe, a literą B zdania błędne.

Emigracja z Polski na pobyt czasowy
(dane w milionach)

źródło: Główny Urząd Statystyczny,

* 2009 - szacunki Money.pl na bazie raportu Eurostatu *Population and social conditions*

www.praca.money.pl/wiadomosci

- Większość osób wyjeżdżających z Polski udaje się do krajów Unii Europejskiej
- Ponad 3 mln Polaków wyjechało w 2008 roku na pobyt czasowy
- Emigracje z Polski w przedstawionym okresie miały tendencję wzrostową.....

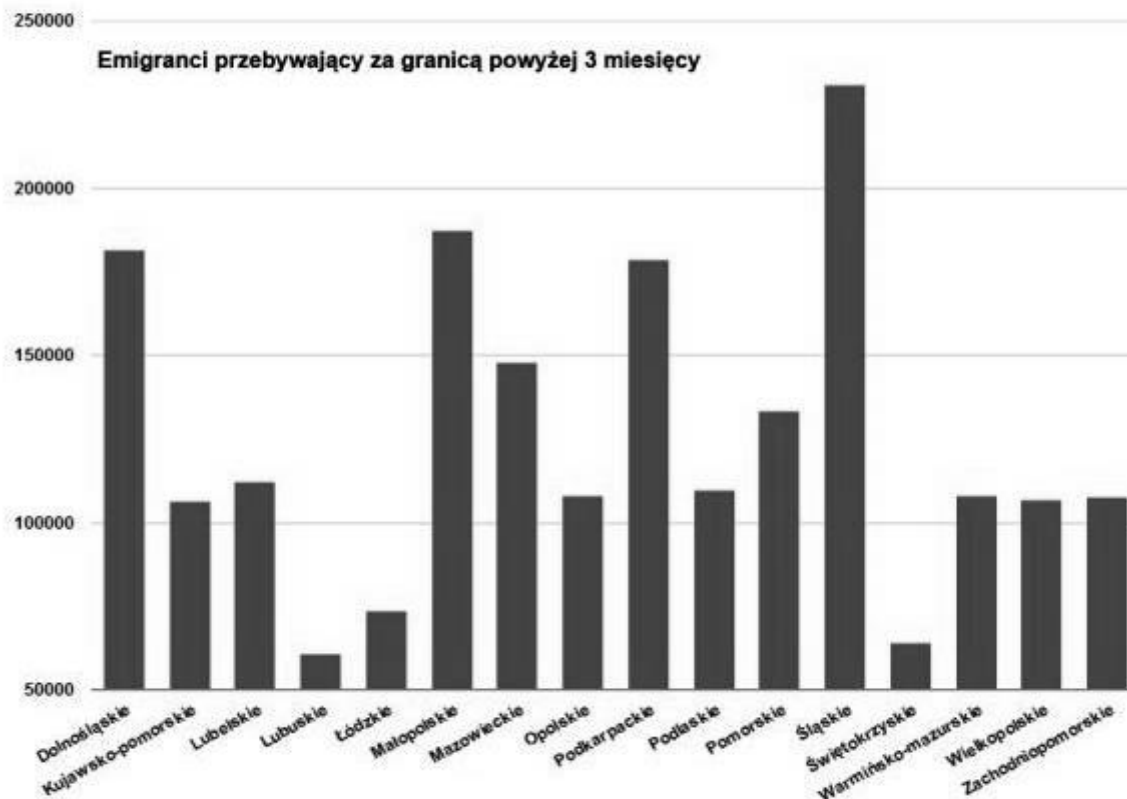
„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4.

Z przeprowadzonego w 2011 roku spisu wynika, że za granicą pracowało ponad 2 mln Polaków, z czego ok. 0,5 mln osób wyjechało na krótko - od 3 do 12 miesięcy. Wymień nazwę województwa, z którego wyjechało najwięcej osób.....

www.wyborcza.biz/biznes/1,100896,14042121,Skad_wyjechalo_za_chlebem_najwiecej_Polakow_Slask.html#BoxBizTxt

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dział II – Polityczne problemy świata

2.1 PODZIAŁ PAŃSTW ŚWIATA

Zadanie 1.

Na podstawie danych statystycznych oblicz wskaźnik PKB/os.

Państwo	PKB mld USD	Liczba ludności	PKB/osobę
Niemcy	3 194	81 305 856	

Zadanie 2.

HDI to **wskaźnik rozwoju społecznego** na który składają się: (wybierz trzy mierniki)

- liczba lekarzy na 100 tys. mieszkańców
- wartość produktu krajowego brutto na osobę
- oczekiwana długość życia
- średnia liczba lat edukacji
- ilość kcal / dobę / osobę

Zadanie 3.

Skreśl błędne wyrażenia (z pogrubionych), tak aby pozostały prawidłowe stwierdzenia.

Kraje wysoko rozwinięte mają HDI o wartościach **0,7 – 1.0/ 0,1 – 0,5**. Do tej grupy należą takie państwa jak: **Australia, Korea Południowa, Finlandia / Boliwia, Maroko, Egipt**. Krajami rozwijającymi się nazywamy kraje o **niskim/wysokim** wskaźniku HDI.

Zadanie 4.

Podkreśl 3 kraje, które znajdują się w grupie państw słabo rozwiniętych.

Etiopia, Polska, Sudan, Mongolia, Hiszpania, Meksyk, Brazylia, Japonia, Bangladesz, Korea Południowa

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2.2 JAK ZMIENIŁA SIĘ MAPA POLITYCZNA ŚWIATA W XX WIEKU?

Zadanie 1.

Korzystając z mapy wymień państwa europejskie, które powstały po rozpadzie:

Nazwa państwa przed 1989 rokiem	Państwa powstałe po 1989 roku
ZSRR	L _____, Ł _____, E _____, B _____, U _____, Mołdawia, R _____, Azerbejdżan, A _____, G _____, Tadżykistan, T _____, Kirgistan, K _____, Uzbekistan,
Czechosłowacji	
Jugosławii	S _____, Ch _____ B _____ i H _____, S _____, M _____, Czarnogóra, Kosowo.

Zadanie 2.

Skreśl niepotrzebne wyrazy tak, aby powstałe zdania były prawdziwe.

Na świecie jest obecnie **193/ 205** niepodległych państw. Najmłodszym krajem jest **Sudan Południowy/Sudan Północny**. Najwięcej państw liczy **Ameryka Południowa/ Afryka**.

Na świecie ciągle istnieją terytoria zależne. Największe – Grenlandia należy do **Norwegii/ Danii**.

Falklandy są terytorium spornym pomiędzy Argentyną a **Wielką Brytanią/Holandią**.

Zadanie 3.

Skreśl niepotrzebne wyrazy tak, aby powstałe zdania były prawdziwe.

Przed zmianami na mapie politycznej Europy, czyli przed 1989 rokiem Polska miała **trzech/ czterech** sąsiadów, obecnie liczy **7/9** sąsiadów. Zmiany u naszych sąsiadów miały charakter **krwawy/bezkrwawy**. Zasadnicze zmiany dokonały się w dawnej Jugosławii, której stolicą był Belgrad. Obecnie Belgrad jest stolicą **Serbii/Chorwacji**.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2.3 GLOBALIZACJA – ZALETY I WADY

Zadanie 1.

Do poniższych przykładów ze współczesnego zglobalizowanego życia dopasuj płaszczyznę globalizacji wybierając z podanych: globalizacja gospodarcza, technologiczna, społeczno – kulturowa, polityczna.

- a) popularność dżinsów w stroju na całym świecie
- b) ponadnarodowe koncerny produkujące samochody.....
- c) ciągle unowocześnianie sprzętu elektronicznego
- d) organizacje typu NATO, ONZ

Zadanie 2.

Do wymienionych marek/firm dopisz branżę, w której się specjalizują
samochodowa, spożywcza, elektroniczna, paliwowa

- BP
- Volkswagen
- Nissan
- Royal Dutch/Shell
- Nestle
- Apple

Zadanie 3.

Wymienione skutki globalizacji podziel na pozytywne i negatywne:

- A. ujednoczenie stylu życia
- B. rozpowszechnienie się nowych technologii
- C. szybki przepływ informacji
- D. możliwość powstania firm monopolistycznych
- E. modernizacja i unowocześnianie firm
- F. rozwój usług
- G. niestabilność rynku pracy
- H. dysproporcje w rozwoju krajów

Pozytywne skutki globalizacji	Negatywne skutki globalizacji

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2.4 PRZYCZYNY I SKUTKI PROCESÓW INTEGRACYJNYCH W SKALI GLOBALNEJ I REGIONALNEJ

Zadanie 1.

Do nazw wymienionych agend ONZ dopasuj skróty wybierając z podanych:

WHO, UNICEF, UNESCO, FAO, WTO

Organizacja ds. dzieci i młodzieży.....

Organizacja ds. Oświaty, Nauki i Kultury.....

Światowa Organizacja Zdrowia.....

Organizacja ds. Wyżywienia i Rolnictwa.....

Światowa Organizacja Handlu.....

Zadanie 2.

Korzystając ze źródeł informacji (atlas, Internet) uzupełnij tabelę wpisując znak „+” tam gdzie państwo należy do danej organizacji, „-” gdy nie należy.

Państwo	przynależność do organizacji		
	UE	NATO	NAFTA
Polska			
Niemcy			
Stany Zjednoczone			

Zadanie 3.

Korzystając z mapy Euroregiony w granicach Polski podaj nazwę największego euroregionu

a)

b) Podaj nazwy 5 państw leżących w jego granicach.

.....
.....
.....
.....

www.euroregions.org

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2.5 ROLA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W REGIONACH NAJBIEDNIEJSZYCH

Zadanie 1.

Przeczytaj poniższe określenie celów działania organizacji pozarządowej i określ czy ta pomoc ma mieć charakter „ryby” czy „wędky”.

„Najważniejszym celem udzielanej przez nas pomocy jest doprowadzenie do samodzielności beneficjentów, którzy utracili ją wskutek działań zbrojnych, katastrof naturalnych lub są jej pozbawieni z powodu ubóstwa. Proces udzielania pomocy odbywa się we współpracy z beneficjentem, co pozwala na wspólne określenie zakresu i metod pomocy oraz umożliwia beneficjentowi samodzielne kierowanie rozwojem osiągniętych celów pomocy.”

źródło: www.pah.org.pl

Odp.

Zadanie 2.

Misją pewnej polskiej organizacji pozarządowej w najbliższych 5 latach będzie działanie na rzecz następujących praw:

1. prawo dostępu do wody i należytych warunków sanitarnych
2. prawo dostępu do edukacji
3. prawo dostępu do żywności
4. prawo do życia w godnych warunkach oraz do samodzielności i samostanowienia
5. prawo do ochrony życia i zdrowia podczas katastrof naturalnych i konfliktów zbrojnych

Na czele organizacji stoi p. Janina Ochojska.

Wybierz prawidłową odpowiedź. Ta organizacja nosi nazwę:

- a) Caritas Polska
- b) Fundacja im. Stefana Batorego
- c) Polska Akcja Humanitarna (PAH)
- d) Stowarzyszenie Solidarni z Afryką

Zadanie 3.

Zaznacz prawidłowe dokończenie zdania.

Głównym zadaniem Międzynarodowego Czerwonego Krzyża jest

- a) Ochrona środowiska naturalnego.
- b) Obrona praw człowieka w krajach, gdzie te prawa są łamane.
- c) Pomoc ofiarom klęsk żywiołowych w okresie pokoju i opieka nad rannymi i jeńcami w czasie wojny.
- d) Propagowanie idei chrześcijańskiego miłosierdzia poprzez pomoc ofiarom klęsk żywiołowych, epidemii, wojen, osobom bezdomnym, niepełnosprawnym.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dział III – Rolnictwo

3.1 GOSPODARKA ROLNA NA ŚWIECIE

Zadanie 1.

Do cech rolnictwa dopasuj odpowiedni typ rolnictwa:

1. rolnictwo intensywne
2. rolnictwo ekstensywne
- a) Wysokie plony pól rolnych osiągnięte dzięki dużym nakładom pracy ludzkiej.
- b) Niewielkie plony i zbiory wynikające ze stosowania w rolnictwie prymitywnych technik uprawy roślin i hodowli zwierząt.
- c) Duże zbiory, przy niewielkich plonach, osiągnięte dzięki występowaniu znacznych obszarów o korzystnych warunkach rozwoju rolnictwa.
- d) Duże nakłady finansowe wykorzystywane na podniesienie poziomu mechanizacji i chemizacji rolnictwa.

Do cech rolnictwa dopasuj odpowiednie regiony:

Zadanie 2.

Nizina Chińska, dolina i delta Nilu, pampa argentyńska, Europa Zachodnia, prerie USA, wschodnia Afryka

rolnictwo intensywne	rolnictwo ekstensywne

Zadanie 3.

Skreśl niepotrzebne wyrazy tak, aby powstałe zdania były prawdziwe.

Region zachodnioeuropejski obejmuje kraje Europy Zachodniej. Produkuje się zarówno rośliny, jak i zwierzęta. W hodowli bydła przeważa kierunek **mleczny** / **mięsny**. Uprawę roślin charakteryzuje **niski** / **wysoki** stopień chemizacji rolnictwa.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Region Ameryki Łacińskiej obejmuje cały obszar Ameryki Środkowej i Południowej. Region ten charakteryzuje się **dużym / małym** zróżnicowaniem pod względem wielkości gospodarstw, własności ziemi oraz rodzaju produkcji rolnej. Dla produkcji roślinnej typowa jest uprawa w **małych gospodarstwach / plantacjach**. W chowie zwierząt dominuje **trzoda chlewna / bydło**, które jest hodowane w sposób **intensywny / ekstensywny** na naturalnych obszarach trawiastych środkowej części Ameryki Południowej.

Zadanie 4.

Wybierz 5 cech rolnictwa ekologicznego.

- A. osiągnięcie wysokich plonów i zbiorów
- B. rezygnacja z syntetycznych środków ochrony roślin
- C. wysoka mechanizacja i automatyzacja produkcji żywności
- D. utrzymywanie i poprawa życia w glebie i naturalnej żyzności gleby
- E. zapewnienie zwierzętom ruchu na świeżym powietrzu i legowiska na słomie,
- F. nawożenie jedynie organicznie – nawozami wytworzonymi w gospodarstwie (kompost, obornik, nawozy zielone)
- G. dążenie do samowystarczalności paszowej gospodarstwa, rezygnacja z pasz i dodatków pochodzenia przemysłowego, a także hormonów i antybiotyków

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.2 GŁÓWNE ROŚLINY UPRAWNE ŚWIATA

Zadanie 1. Na podstawie opisu rozpoznaj roślinę zbożową. Wpisz nazwę do tabeli.

Wybierz spośród: żyto, jęczmień, owies, pszenica, ryż, kukurydza.

	Zboże wymagające żyznych gleb, długiego okresu wegetacyjnego, największe zbiory mają największe państwa
	Roślina ciepłolubna, mąka ma kolor żółty, nie zawiera glutenu. Prawie połowa światowych zbiorów przypada na USA.
	Zboże to udaje się na słabych, piaszczystych glebach, w klimacie umiarkowanym chłodnym. Największymi producentami są kraje Europy środkowo-wschodniej w tym Polska. Przeznacza się go na ciemne pieczywo oraz na paszę.
	Zboże głównie pastewne, przeznacza się je na paszę dla koni, a do spożycia jako płatki. Ma skromne wymagania glebowe i krótki okres wegetacyjny.

Zadanie 2. Przyporządkuj podane rośliny do odpowiedniej grupy.

ryż, łubin, tytoń, chmiel, pszenica, kauczukowiec, trawy

rośliny alimentacyjne	rośliny przemysłowe	rośliny pastewne

Zadanie 3.

Do podanej rośliny z grupy używek przyporządkuj największego producenta.

Brazylia, Wybrzeże Kości Słoniowej, Chiny, Indie

herbata	
tytoń	
kawa	
kakao	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.3 JAKIE ZWIERZĘTA HODUJE SIĘ NA ŚWIECIE?

Zadanie 1.

Na podstawie opisu rozpoznaj zwierzę hodowlane. Wpisz nazwę do tabeli.

Wybierz spośród: trzoda chlewna, bydło, owce, kozy, drób.

	Jest szczególnie tanim źródłem białka zwierzęcego. W krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo hodowla prowadzona jest na skalę przemysłową. Mięso zawiera mało cholesterolu, jest łatwo przyswajalne ze względu na niewielką zawartość tłuszczu
	Zwierzęta „wszystkożerne” o szybkim przyroście masy, rozwojowi hodowli sprzyja rozdrobnienie gospodarstw jak np. w Chinach, gdzie jest największe pogłowie na świecie. W niektórych krajach zabronione jest spożycie mięsa przez nakazy religijne
	Zwierzęta te mają małe wymagania pokarmowe, mogą być hodowane w każdych warunkach klimatycznych z wyjątkiem klimatu gorącego i wilgotnego. W światowej hodowli występuje kilka odmian: wełnista, mięsna, pozyskuje się też mleko i skóry.
	Ma największe znaczenie wśród zwierząt hodowlanych. Podstawą rozwoju hodowli jest dogodna baza paszowa. Odmiana mleczna skupia się w pobliżu dużych aglomeracji. Największe pogłowie ze względów religijnych mają Indie.

Zadanie 2.

a) Wymień 4 zwierzęta pociągowe.

.....,,,

b) Wymień 4 zwierzęta zaliczane do drobiu

.....,,,

Zadanie 3.

Zaznacz prawidłową odpowiedź

Chów ekstensywny polega na:

- A. Wykorzystaniu rozległych naturalnych pastwisk
- B. Dużych nakładach finansowych na obsługę zwierząt
- C. Podawaniu paszy bezpośrednio do stanowiska

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.4 PRODUKCJA I SPOŻYCIE ŻYWNOSCI NA ŚWIECIE – JAKOŚĆ I ILOŚĆ

Zadanie 1.

Oznacz literą P zdania prawdziwe, a literą B zdania błędne:

- Najwięksi producenci ryżu na świecie są jego największymi eksporterami.....
- Dynamika przyrostu żywności jest najwyższa w Azji i Australii, a najniższa w Afryce i Europie.....
- W rolnictwie krajów słabo rozwiniętych dominuje produkcja zwierzęca, a w krajach wysoko rozwiniętych produkcja roślinna.....
- Największe nadwyżki w produkcji żywności mają państwa wysoko rozwinięte.....

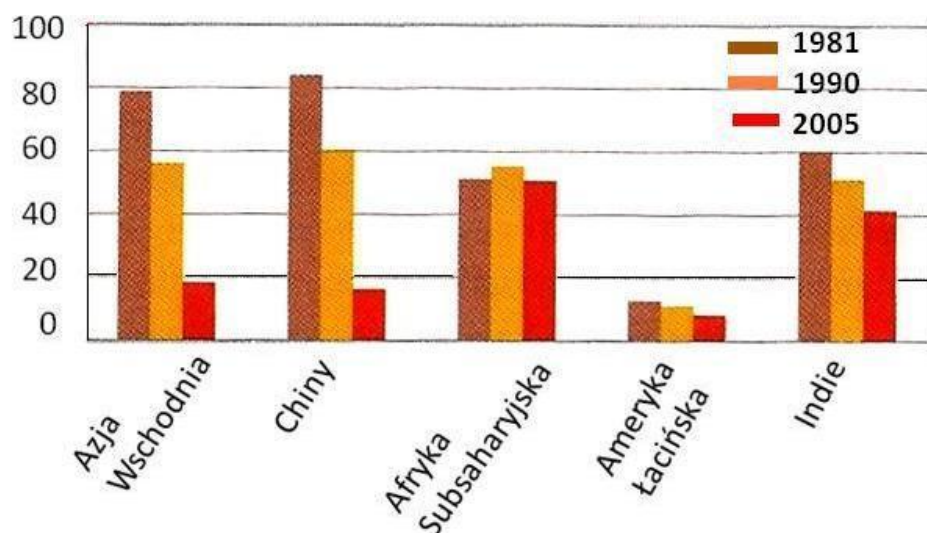
Zadanie 2.

Dopasuj do określenia „głód utajony” odpowiedni opis

- spożywanie żywności wystarczająco kalorycznej, ale o obniżonej ilości białka
- spożywanie zbyt mało kalorycznej żywności
- ukrywanie niedostatecznego wyżywienia przez władzę kraju

Zadanie 3.

Na wykresach pokazano procentowe zmiany udziału osób żyjących za mniej niż 1,25 \$ dziennie w różnych rejonach świata w latach 1981, 1990, 2005.

Opracowanie własne na podstawie Geography for the IB Diploma, Cambridge, Paul Guinness

1. Wybierz region spełniający określone warunki

Region świata w którym	region
A. nastąpiła w zaznaczonym okresie największa zmiana	
B. jest ciągle notowany najmniejszy udział osób żyjących za mniej niż 1,25 \$/dzień	
C. około 50% ludności w 2005 r. żyło za mniej niż 1,25 \$/dzień	
D. w zaznaczonym okresie przedstawiony wskaźnik zmalał o 20 %	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.5 PRZEMIANY NA OBSZARACH WIEJSKICH

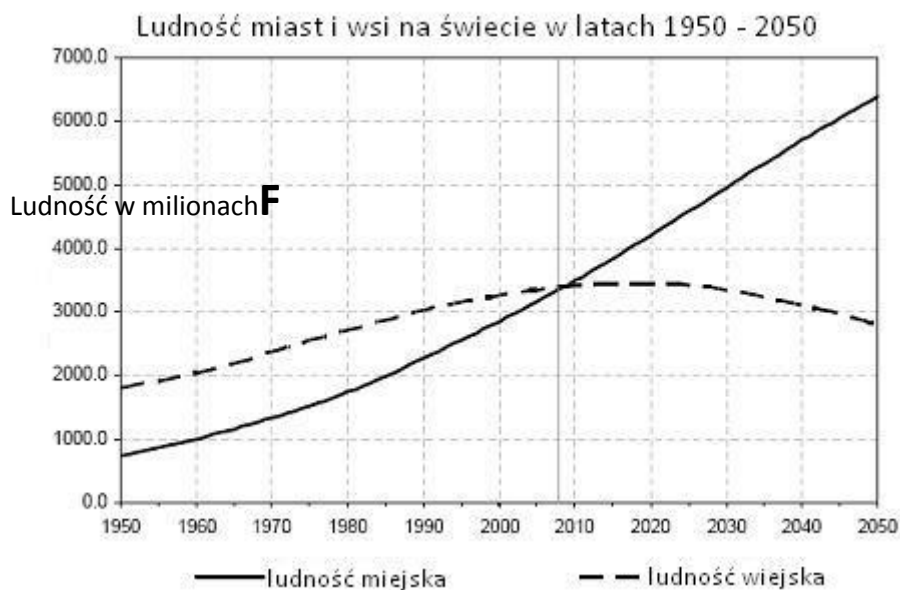
Zadanie 1.

Zaznacz właściwe określenie terminu „semiurbanizacja”.

- A. rozwój przemysłu na obszarach wiejskich
- B. przemysłowa produkcja żywności
- C. przyjmowanie turystów w gospodarstwach agroturystycznych
- D. przyjmowanie miejskiego stylu życia na obszarach wiejskich

Zadanie 2.

Na podstawie analizy wykresu oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń. Oznacz literą P zdania prawdziwe, a literą B zdania błędne

www.forestrynepal.org/notes/biodiversity/introduction/conservation-biology/urban-ecology

Prognozy przewidują stopniowy wzrost liczby ludności miejskiej i spadek ludności mieszkającej na wsi.....

W roku 2012 na świecie podobna liczba ludności mieszkała na wsi co w mieście

Ludności mieszkającej w miastach zawsze było więcej niż tej na wsi.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

Zaznacz odpowiednie dokończenie zdania.

Agroturystyka to

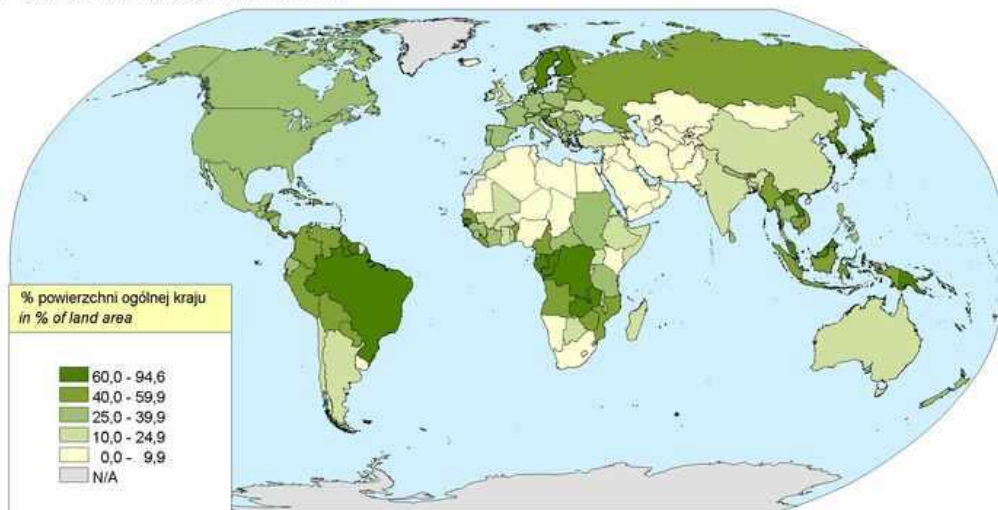
- a) Forma wypoczynku na obszarach wiejskich połączona z zajęciami w gospodarstwie
- b) Forma wolontariatu polegająca na pomocy rolnikom w czasie spiętrzenia prac polowych
- c) Forma zajęć artystycznych (rękodzieło, tkanie, lepienie) prowadzonych w wiejskim plenerze

3.6 GOSPODAROWANIE ZASOBAMI LEŚNYMI

Zadanie 1.

Na podstawie mapy zróżnicowania lesistości na świecie wykonaj polecenia a) i b).

LESISTOŚĆ W 2010 R.
FOREST AREA COVER IN 2010

Źródło / Source: "World Development Indicators, database"

www.stat.gov.pl/gus/5840_12437_PLK_HTML.htm

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

a) Wykreśl państwo, które nie pasuje do grupy.

Kontynent	Przykłady państw, których lesistość przekracza 60%.
Europa	Szwecja, Finlandia, Rosja
Afryka	Angola, Demokratyczna Republika Konga, Zambia
Ameryka Południowa	Brazylia, Surinam, Argentyna

b) Wykreśl państwo, które nie pasuje do grupy.

Kontynent	Przykłady państw, których lesistość nie przekracza 10%.
Azja	Mongolia, Chiny, Kazachstan
Afryka	Sudan, Egipt, Libia

Zadanie 2.

Wśród podanych niżej państw podkreśl 4 o największej lesistości:

Egipt, Demokratyczna Republika Konga, Finlandia, Węgry, Irlandia, Kanada, Japonia, Grecja

Zadanie 3.

Wymienione gatunki drzew podziel na rosnące w lesie równikowym i w tajdze.

Heban, mahoń, sosna, brzoza, modrzew, palisander, kasztanowiec, kauczukowiec, jodła, dąb

Uwaga: 2 nazwy nigdzie nie pasują – musisz je odrzucić

Las równikowy	tajga

Zadanie 4.

Wymienione funkcje lasu podziel na produkcyjne i pozaprodukcyjne.

dostarczanie drewna, miejsce rekreacji, łagodzenie klimatu, walory zdrowotne, źródło grzybów, owoców, żywicy, miejsce życia zwierząt, zmniejszanie prędkości wiatru

Funkcje produkcyjne	Funkcje pozaprodukcyjne

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.7 GOSPODARKA MORSKA. RYBOŁÓWSTWO I AKWAKULTURA

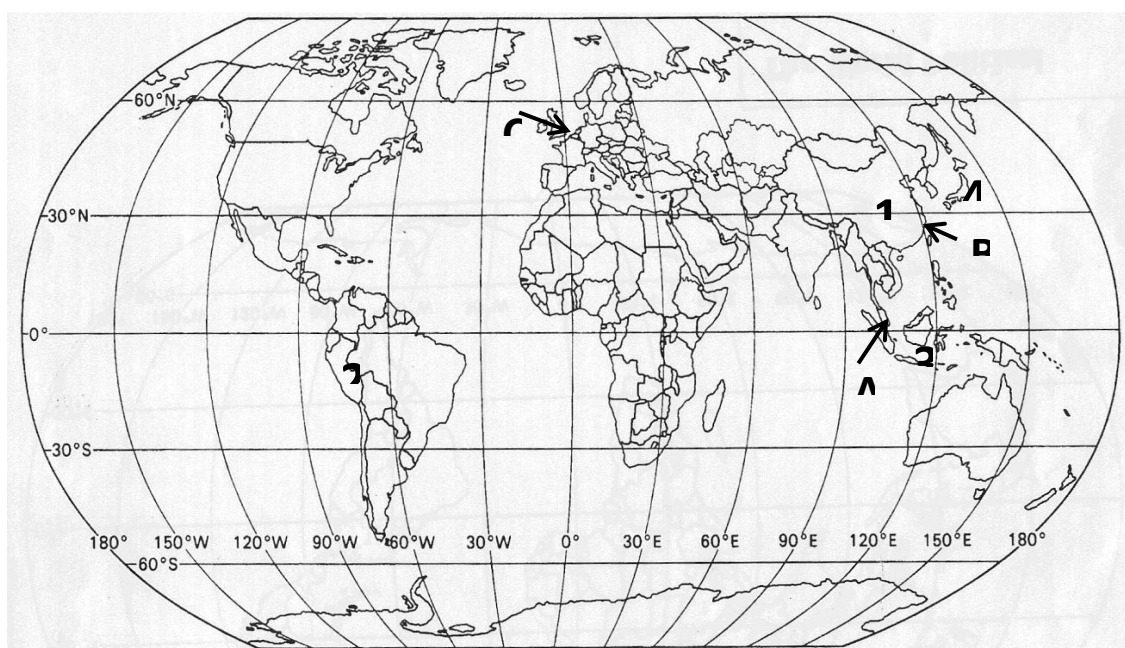
Zadanie 1.

Podaj po dwa przykłady produktów żywnościowych i przemysłowych, które pozyskuje się z wód oraz dna morskiego.

Produkty żywnościowe	Produkty przemysłowe

Zadanie 2.

Na mapie zaznaczono cyframi kraje o największych połowach, literami największe porty na świecie.

Dopasuj odpowiednie nazwy geograficzne wybierając z podanych:

Singapur, Chiny, Indonezja, Peru, Szanghaj, Japonia, Rotterdam

kraje o największych połowach		największe porty na świecie	
1.		A.	
2.		B.	
3.		C.	
4.			

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

Spośród podanych podkreśl 3 nazwy państw „taniej bandery”.

Norwegia, Liberia, Panama, Grecja, Cypr.

Zadanie 4.

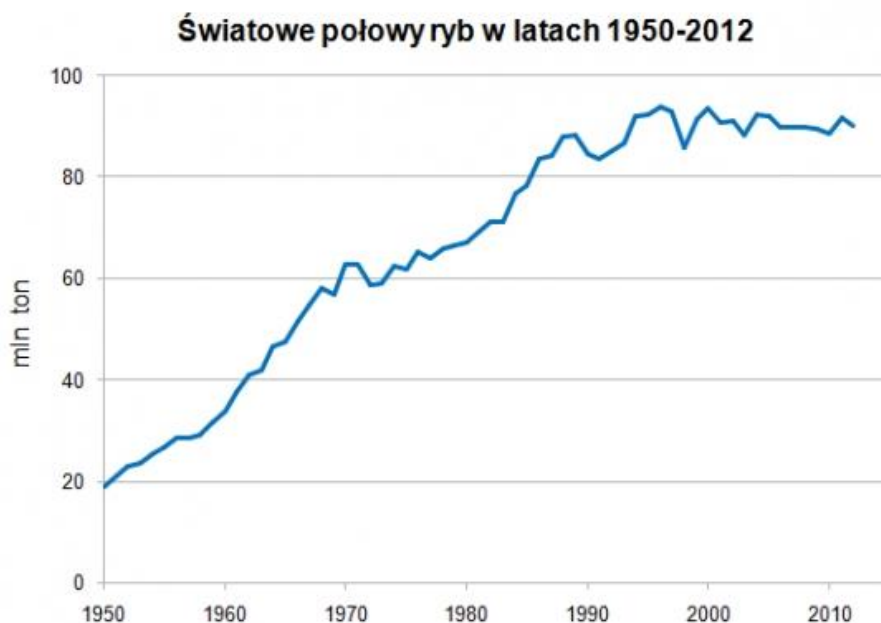
Na podstawie wykresu odczytaj tendencję zmian w połowach światowych w latach

a) 1950 – 1970

Odp.

b) 2000 – 2010

Odp.

źródło: www.ziemiarnarozdrozu.pl

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

Dział IV – Przemysł, energetyka i usługi

4.1 GOSPODAROWANIE SUROWCAMI ENERGETYCZNYMI

Zadanie 1.

Podaj dwa powody, dla których farmy wiatrowe często lokalizuje się na pustyni lub na morzu.

.....
.....

Podaj jedną wadę wiatraków

.....

Zadanie 2.

Skreśl niepotrzebne wyrazy, tak by zdania były prawdziwe.

Elektrownia jądrowa działa w oparciu o surowce **odnawialne/nieodnawialne**.

Elektrownia atomowa **emituje/nie emituje** szkodliwe gazy do atmosfery.

Problemem elektrowni atomowych jest **duże zapotrzebowanie na surowce/konieczność składowania radioaktywnych odpadów**.

Zadanie 3.

a) Do zdjęcia dopasuj rodzaj elektrowni, która wykorzystuje pokazane źródła lub stosuje widoczne urządzenia – wybierz spośród podanych: słoneczna, geotermalna, wiatrowa, z biomasy.

b) Wymienione wady i zalety elektrowni opartych o źródła odnawialne dobierz do odpowiedniego typu elektrowni i wpisz do tabeli.

- a) wytwarzanie energii zależy od pogody
- b) nie wywierają niekorzystnego wpływu na krajobraz
- c) niektóre odpady są dostępne tylko sezonowo

 <p>www.flickr.com</p>	<p>rodzaj elektrowni</p> <hr/> <p>cecha</p> <hr/>
 <p>www.flickr.com</p>	<p>rodzaj elektrowni</p> <hr/> <p>cecha</p> <hr/>
 <p>www.flickr.com</p>	<p>rodzaj elektrowni</p> <hr/> <p>cecha</p> <hr/>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4.2 ROZWÓJ PRZEMYSŁU WYSOKICH TECHNOLOGII – GDZIE I DLACZEGO?

Zadanie 1.

Do zdjęć produktów wytworzonych przez przemysł hi-tech dopasuj gałąź przemysłu z podanych: elektroniczny, chemiczny, farmaceutyczny, lotniczy i kosmiczny, optyczny, precyzyjny, zbrojeniowy

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2.

Oznacz literą P zdania prawdziwe, a literą B zdania błędne:

Czyste i atrakcyjne środowisko naturalne miejsca pracy i zamieszkania jest ważnym czynnikiem lokalizacji przemysłu hi-tech ponieważ podnosi efektywność pracy umysłowej.....

Przemysł hi-tech jest bardzo energochłonny, dlatego często lokalizuje się go blisko elektrowni.....

Niezbędnym czynnikiem lokalizacji zakładów przemysłu wysokich technologii jest bliskość rynków zbytu.....

Przemysł wysokich technologii jest motorem rozwoju społeczno – ekonomicznego kraju, w którym jest zlokalizowany.....

Zadanie 3.

Wybierz prawidłową odpowiedź.

Pierwsza technopolia Silicon Valley, czyli Dolina Krzemowa powstała w

- A. Japonii
- B. Stanach Zjednoczonych
- C. Wielkiej Brytanii
- D. Francji

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4.3 PRZEMIANY NA RYNKU PRACY – TELEPRACA

Zadanie 1.

Pogrupuj wymienione cechy telepracy według podanego kryterium:

- A. praca w wybranym przez siebie, dogodnym czasie
- B. konieczność samodyscypliny pracownika
- C. wyobcowanie w środowisku pracowników
- D. zmniejszenie kosztów i czasu dojazdów do pracy
- E. brak bezpośredniego nadzoru

korzyści dla pracownika	trudności, wyzwania dla pracownika

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2.

Wybierz działanie, które daje szansę na zmniejszenie bezrobocia.

- a) Automatyzacja produkcji
- b) Prywatyzacja zakładów pracy
- c) Wydłużenie wieku emerytalnego
- d) Szkolenia osób w celu przekwalifikowania

Zadanie 3.

Wybierz dwie prawidłowe odpowiedzi.

Przenoszenie działalności przedsiębiorstwa do innego kraju może być opłacalne dla producenta ze względu na

- a) niższe koszty płacy
- b) niższe ceny żywności
- c) korzystniejszy klimat
- d) niższe podatki

4.4 ROZWÓJ TURYSTYKI A ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Zadanie 1.

Dopasuj po jednym przykładzie dla poszczególnych rodzajów turystyki oraz przykład miejsca, w którym może być uprawiana.

wczasy nad morzem, pielgrzymka, wycieczka szlakiem architektury drewnianej, zakup bursztynów, kurs żeglarski

Kraina Wielkich Jezior Mazurskich, Małopolska, wybrzeże Bałtyku, Częstochowa

Rodzaj turystyki	Przykład	Miejsce w Polsce
specjalistyczna	wspinaczka wysokogórska	Tatry
wypoczynkowa		
poznawcza		
kwalifikowana		
religijna		

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2.

Wymienione atrakcje turystyczne podziel na przyrodnicze i pozaprzyrodnicze.

ciepłe morze, wyciągi narciarskie, jaskinie, wodospady, jeziora, gejzery, baseny kąpielowe, skałki, szlaki rowerowe, kawiarnie, wypożyczalnie sprzętu sportowego, piaszczyste plaże, boiska sportowe, fiordy, kempingi, schroniska, pałace i zamki, galerie sztuki.

atrakcje przyrodnicze	atrakcje pozaprzyrodnicze

Zadanie 3.

Wymienione skutki rozwoju turystyki podziel na pozytywne i negatywne.

rozwój przedsiębiorczości, wzrost PKB, wzrost przestępczości, alkoholizm, podniesienie standardu życia, zmniejszenie bezrobocia, zmiany w środowisku przyrodniczym, nadmierny rozwój budownictwa, zatrudnienie dla miejscowej ludności, zniszczenie miejscowej kultury i tradycji

Pozytywne	Negatywne

Zadanie 4.

Dopasuj nazwę do zdjęcia atrakcji turystycznej. Podaj nazwę państwa, w którym znajduje się dana atrakcja.

Łuk Triumfalny, Akropol, Wielki Kanion Kolorado, Ayers Rock, Wenecja, Wodospad Niagara
Grecja, Stany Zjednoczone/Kanada, Australia, Francja, Włochy, Stany Zjednoczone

	
nazwa	nazwa
kraj	kraj

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	
nazwa	nazwa
kraj	kraj
	
nazwa	nazwa
kraj	kraj

4.5 ROLA KOMUNIKACJI WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Zadanie 1.

Na podstawie wykresu oblicz:

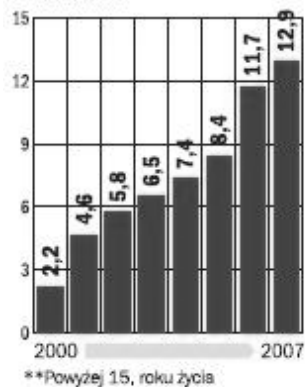
a) o jaką liczbę wzrosła liczba internautów w Polsce w latach 2000 – 2007

.....

b) ile razy wzrosła liczba internautów w Polsce w latach 2000 – 2007

.....

LICZBA INTERNAUTÓW W POLSCE**
DANE W MLN

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

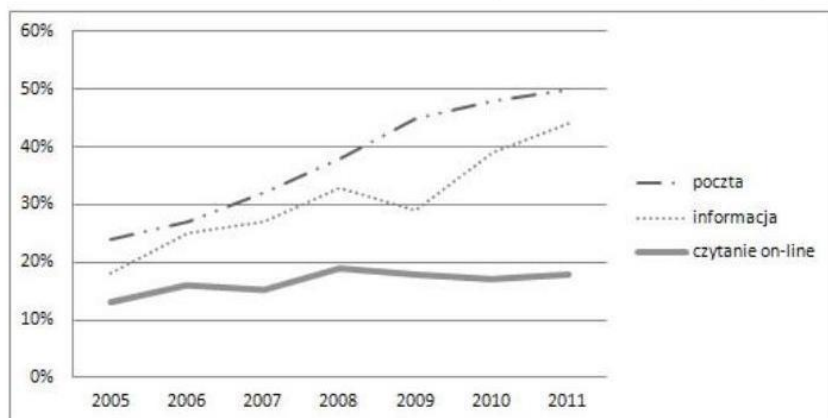

Zadanie 2.

Na wykresie przedstawiono zmiany w wykorzystaniu Internetu przez dorosłych Polaków.

Cel korzystania z internetu dla celów osobistych

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

a) Na podstawie wykresu podaj dwa podstawowe cele osobiste, które zaspokaja Internet.

.....

b) Podkreśl dwie usługi, dla których Internet stanowi największą konkurencję (zabiera najwięcej użytkowników)

poczta tradycyjna, księgarnie, prasa codzienna, radio, telewizja

Zadanie 3.

Podaj 4 sposoby wykorzystania Internetu w pracy zarobkowej.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4.

Na podstawie poniższych danych oceń prawdziwość zdań. Oznacz literą P zdania prawdziwe, a literą B zdania błędne:

	2005 r.	2008 r.
Korzystanie z poczty elektronicznej	24%	38%
Wyszukiwanie informacji o towarach i usługach	18%	33%
Udział w czatach i forach dyskusyjnych	15%	31%
Czytanie, pobieranie czasopism on-line	13%	19%
Szukanie informacji dotyczących zdrowia	7%	19%
Słuchanie radia i oglądanie telewizji on-line	6%	18%
Korzystanie z usług bankowych	6%	17%
Telefonowanie przez Internet, odbywanie wideokonferencji	5%	15%
Korzystanie z serwisów poświęconych turystyce	6%	14%
Pobieranie programów komputerowych	8%	12%
Granie w gry, pobieranie plików z grami, muzyką, filmami	12%	12%
Szukanie pracy, wysyłanie ofert	5%	8%
Sprzedawanie towarów np. na aukcjach	1%	7%

Odsetki nie sumują się do 100%, ze względu na możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi

www.egospodarka.pl

W latach 2005 – 2008 trzykrotnie wzrosło wykorzystanie Internetu do słuchania radia i oglądania telewizji

Wzrosło zainteresowanie grami internetowymi

Niewielki (poniżej 10%) jest udział wykorzystania Internetu w transakcjach handlowych

4.6 TRANSPORT OSÓB I TOWARÓW – LOKALIZACJA NOWOCZESNYCH TERMINALI

Zadanie 1.

Wpisz w odpowiednie miejsca poniższe rodzaje transportu

rurociągowy, kolejowy, śródlądowy, lotniczy, samochodowy, morski, kosmiczny

TRANSPORT				
lądowy			wodny	powietrzny
szynowy	drogowy	przesyłowy		

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2.

Do przedstawionych wad i zalet transportu dopisz jego rodzaj
(morski, samochodowy, kolejowy, lotniczy, przesyłowy)

rodzaj transportu	
zalety	wady
możliwość dostaw „od drzwi do drzwi”	zanieczyszczenie środowiska
duża szybkość i wygoda	wytwarzanie hałasu

rodzaj transportu	
zalety	wady
wysoki poziom bezpieczeństwa	wysokie koszty środków transportu
duża zasięg przestrzenny	wytwarzanie hałasu

Zadanie 3.

Skreśl błędne wyrażenia (z pogrubionych), tak aby pozostały prawidłowe stwierdzenia.

Terminal to miejsce przygotowane do **wyspecjalizowanej obsługi ruchu osób i towarów / uzupełniania paliwa i wszelkich produktów potrzebnych do dalszej podróży.**

W Japonii działa szybka kolej **Pendolino / Shinkansen.**

Kanał Sueski łączy Morze Śródziemne i **Czerwone/ Czarne** skracając drogę morską z Azji do Europy.

4.7 WYMIANA TOWARÓW – HANDEL ZAGRANICZNY

Zadanie 1.

Oblicz saldo bilansu handlowego dla Ameryki Północnej.

region	import	eksport	saldo bilansu
	mld dolarów amerykańskich		
Ameryka Północna	2362	1664	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

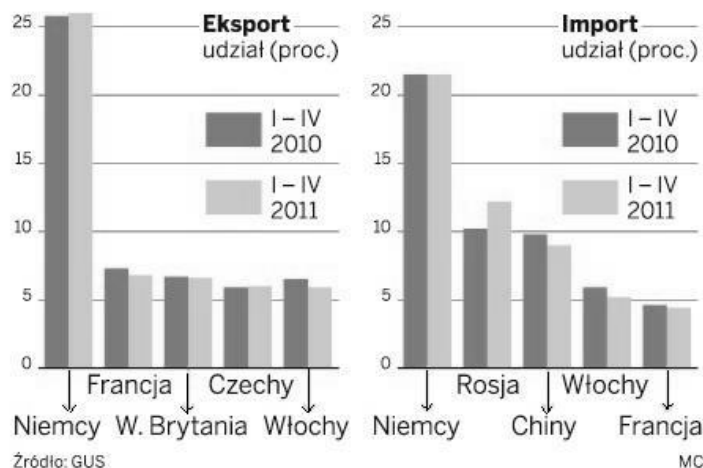
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2.

Oznacz literą P zdania prawdziwe, literą B zdania błędne:

Najwięksi partnerzy handlowi Polski

Do Niemiec więcej sprzedajemy niż od nich kupujemy.

Wśród największych naszych handlowych partnerów są 4 państwa sąsiadujące z Polską

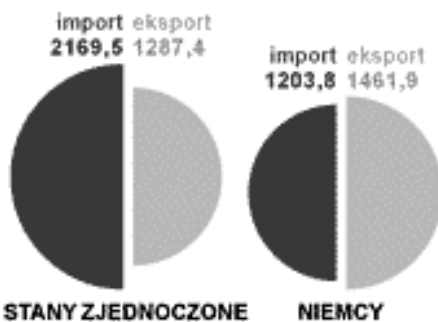
Z Chinami mamy dodatni bilans handlowy.....

W przedstawionym okresie zwiększył się % udział importu z Rosji

Zadanie 3.

Na podstawie danych na wykresie wskaż państwo, które ma ujemne saldo handlu zagranicznego

OBROTY HANDLOWE
wybranych państw
w 2008 r. [mld USD]

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dział V – Relacje człowiek – środowisko a zrównoważony rozwój

5.1 POZAPRZYRODNICZE CZYNNIKI ZMIENIAJĄCE RELACJE CZŁOWIEK – ŚRODOWISKO

Zadanie 1.

Rozpoznaj, jakie zależności przedstawiają poniższe przykłady – wymień dwie współzależne geosfery (atmosfera, hydrosfera, litosfera, biosfera)

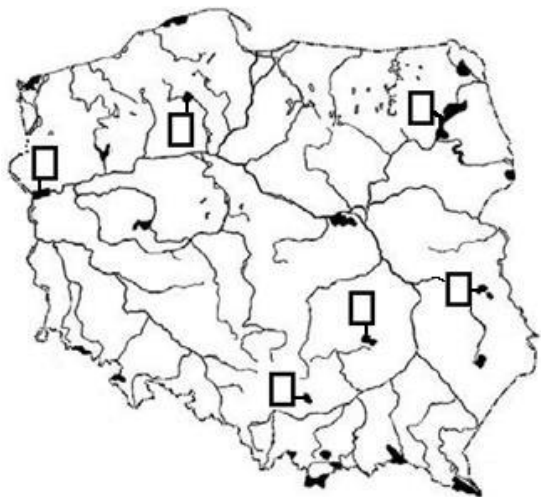
WZÓR

Warunki klimatyczne w strefie równikowej umożliwiają bujny rozwój roślinności, lasy równikowe przetwarzają dwutlenek węgla w tlen. **ODP. atmosfera ↔ biosfera**

- a) Wybuch wulkanu powoduje emisję dużej ilości pyłów, pyły mają wpływ na wysokość temperatury powietrza - odp.
- b) Morze podmywa stromy brzeg, skarpa osuwa się zmieniając linię brzegową – odp.
- c) Rośliny porastające wydmy zapobiegają przesuwaniu się piasków, piasek stanowi ubogie w substancje odżywcze podłoże dla roślin– odp.
- d) Woda sprzyja bujnemu wzrostowi roślinności, rośliny kumulują w sobie znaczne ilości wody i powoli wyparowują zwiększając wilgotność atmosfery

Zadanie 2.

- a) Na mapie parków narodowych Polski postaw znak **X** w okienku przy największym parku.
Podaj jego nazwę
- b) Na mapie parków narodowych Polski postaw znak **V** w okienku przy najmłodszym parku.
Podaj jego nazwę
- c) otocz kolorową linią Kampinoski Park Narodowy i Tatrzański Park Narodowy.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

Wybierz prawidłowe określenie pojęcia: posybilizm geograficzny.

To pogląd, który:

- a) zakłada wzajemną równowagę i zależność pomiędzy czynnikami naturalnymi i społecznymi
- b) neguje wzajemną równowagę i zależność pomiędzy czynnikami naturalnymi i społecznymi
- c) uznaje zależność rozwoju społecznego od środowiska przyrodniczego

5.2 ZASOBY ODNAWIALNE I NIEODNAWIALNE

Zadanie 1.

Skutki eksploatacji zasobów naturalnych podziel na przyrodnicze i gospodarcze.

- a) możliwość całkowitego wyczerpania się zasobów
- b) ciągłe zmniejszanie się powierzchni użytków rolnych
- c) degradacja gleb, która prowadzi do spadku produkcji żywności
- d) deficyt wody dla przemysłu
- e) konflikty o dostęp do złóż surowców mineralnych i wody pitnej
- f) zubożenie liczby i gatunków zwierząt zamieszkujących wycinane lasy
- g) wzrost cen wody, gruntów

skutki przyrodnicze	skutki gospodarcze

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

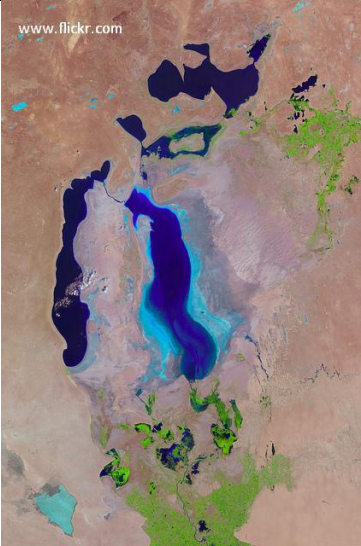

Zadanie 2.

Rozpoznaj obszary świata niszczone rabunkową gospodarką.

Wpisz odpowiednio do tabeli dopasowując problem i obszar do zdjęcia.

nadmierna wycinka lasów
postępujące niszczenie raf koralowych
wyciek ropy naftowej na platformie wydobywczej
zanik jeziora

Zatoka Meksykańska
Sumatra
Jezioro Aralskie
Wybrzeże Australii

	
obszar	obszar
problem	problem
	
obszar	obszar
problem	problem

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

Zaznacz prawidłową odpowiedź.

Nieodnawialnym źródłem energii jest:

- a) Biomasa
- b) Woda
- c) Uran
- d) Wiatr

5.3 ZMIANY KLIMATU – PROBLEM CAŁEGO ŚWIATA

Zadanie 1.

Wybierz z podanych cztery metody ograniczenia efektu cieplarnianego.

- a) ograniczenie emisji metanu ze składowisk odpadów
- b) rozbudowa oczyszczalni ścieków
- c) powstrzymanie wylesienia
- d) ograniczenie spalania paliw kopalnych
- e) zmniejszenie erozji gleb
- f) promocja rozwoju energooszczędnych technologii

Zadanie 2.

Do wymienionych źródeł emisji dobierz gaz cieplarniany spośród podanych:

dwutlenek węgla, metan, związki azotu, para wodna.

poła ryżowe	gaz cieplarniany:
hodowla zwierząt	
wysypiska śmieci	

oceany	gaz cieplarniany:
jeziora	
wilgotne grunty	

spalanie węgla	gaz cieplarniany:
transport	
wybuchy wulkanów	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

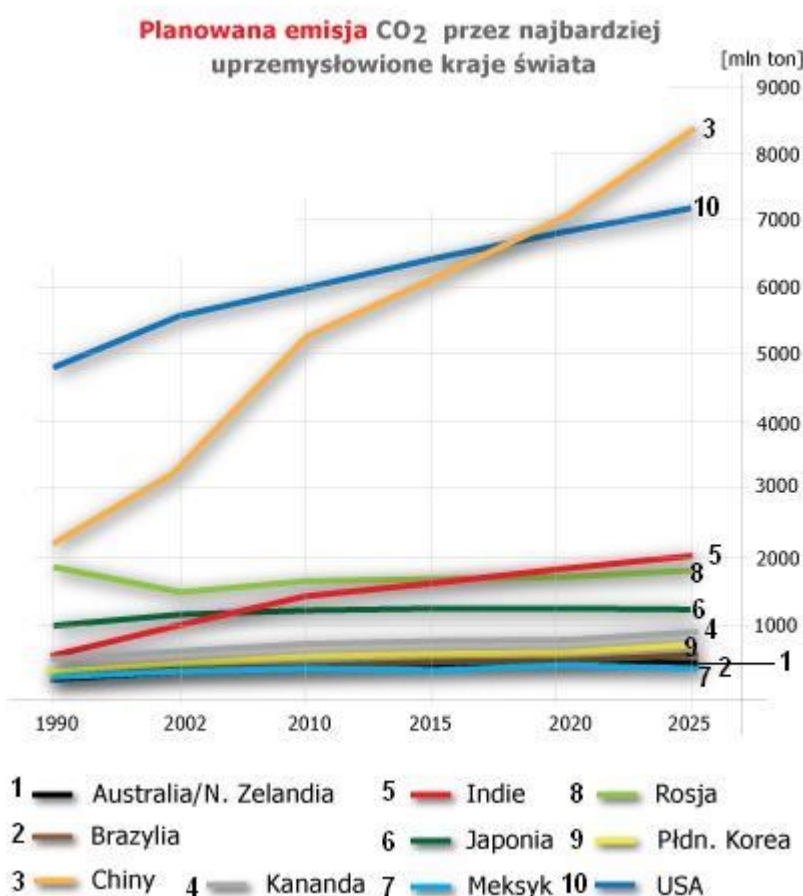
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 3.

Na podstawie wykresu wymień państwa spełniające przedstawione warunki:

- kraj, który w 2025 r. będzie najwięcej emitował CO₂
- kraj, który w 2012 r. najwięcej emitował CO₂
- kraj, który w 2025 r. będzie emitował ok. 2000 ton CO₂
- kraj, który w latach 1990 - 2025 r. zanotuje największy wzrost emisji CO₂
- kraj leżący na półkuli południowej, który ma niską emisję CO₂

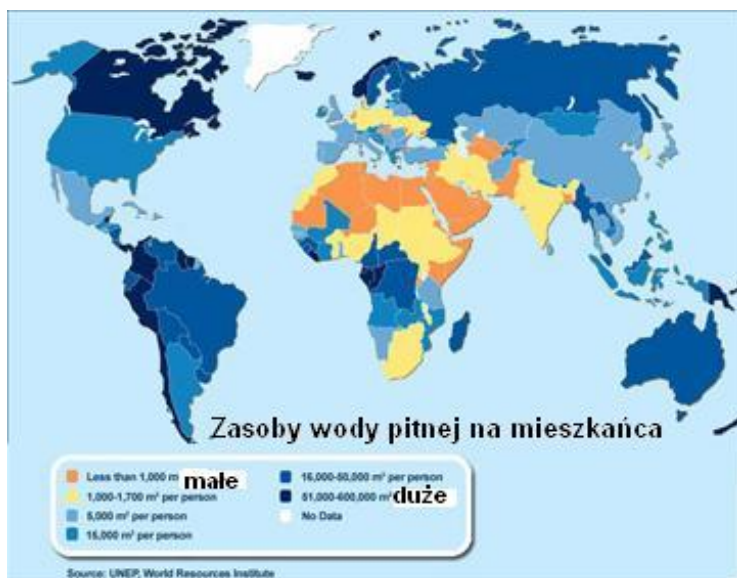
www.wiedza.ekologia.pl/zanieczyszczenia/Zanieczyszczenia-powietrza-oddychac-zatrutym-powietrzem,11030.html

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5.4 OBSZARY NADMIARU I NIEDOBORU WODY. ZANIECZYSZCZENIA WÓD

Zadanie 1.

www.zycie.ca/tag/woda/

Wśród podanych państw podkreśl nazwy tych 4 państw, które borykają się z niedoborem wody pitnej przypadającej na 1 mieszkańca.

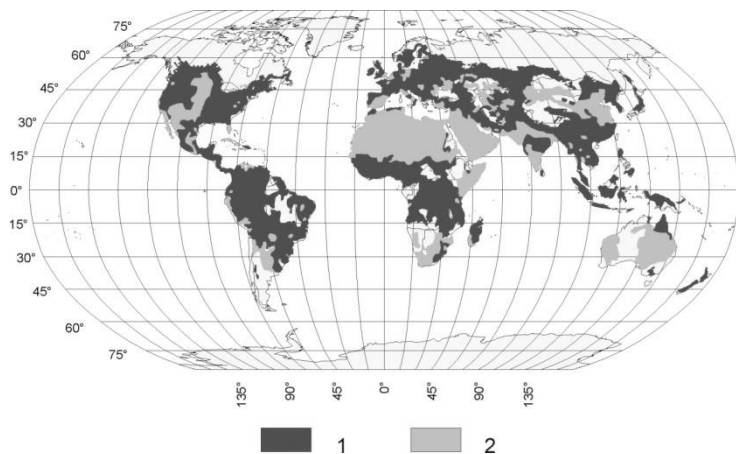
Indie, Chiny, Rosja, Egipt, Algieria, Australia, Polska, Kanada.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 2.

Obszary z okresowymi nadmiarami (1) lub niedoborami (2) opadów atmosferycznych

www.klimatazdrowie.pl

Wymienione kraje geograficzne podziel na obszary z okresowymi nadmiarami (1) i obszary z okresowymi niedoborami (2) opadów atmosferycznych.

Nizina Amazonki, Himalaje, Nizina Chińska, Półwysep Arabski, Wielkie Równiny Prerii, Nizina Francuska

obszary z okresowymi nadmiarami opadów atmosferycznych	obszary z okresowymi niedoborami opadów atmosferycznych

Zadanie 3.

Na zdjęciach przedstawiono metody rozwiązywania problemu niedoboru wody. Podaj nazwę tej metody.

<p>www.flickr.com</p>	<p>www.flickr.com</p>

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5.5 DEGRADACJA GLEB – JAK JEJ PRZECIWDZIAŁAĆ?

Zadanie 1.

Wybierz odpowiednie zakończenie zdania poprzez skreślenie niewłaściwych fragmentów spośród pogrubionego tekstu.

Uformowanie się 2,5 cm warstwy próchnicznej wymaga średnio **100/500** lat.

Zasolenie gleb jest skutkiem **zalania przez wody morskie/ nieumiejętnego nawadniania**.

Zjawisko pustynnienia zwiększa **usuwanie naturalnej roślinności/ sadzenie drzew w miejscu gruntów ornych**.

Zadanie 2.

Zaznacz prawidłową odpowiedź.

Erozja gleby to:

- a) Zmiana składu i struktury gleby na skutek nawożenia naturalnego.
- b) Pozostawianie terenów uprawnych na pewien czas bez użytkowania rolniczego.
- c) Niszczenie warstwy uprawnej w wyniku jej zmywania, wywiewania lub wadliwej uprawy.

Zadanie 3.

Czynniki, które wpływają na tempo erozji gleby podziel na przyrodnicze i antropogeniczne (ludzkie)

wycinanie lasów

silny wiatr

nawozy sztuczne

wadliwa uprawa

obfite opady

nachylenie terenie

czynniki przyrodnicze	czynniki spowodowane przez człowieka

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zadanie 4.

Rozpoznaj rodzaj erozji gleby przedstawiony na zdjęciu: wietrzna, wodna, śniegowa, uprawowa.

Odp.

Odpowiedzi do ćwiczeń dla zestawu 6

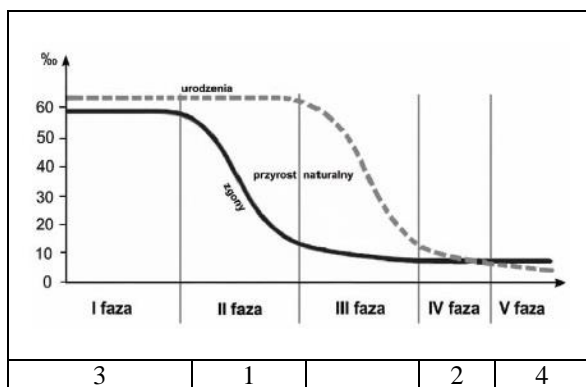
Dział I - Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata

1.1 1. Kolejno od góry: Polska, Stany Zjednoczone, Etiopia .

1.1 2. Włochy -53 297

Kanada 75 117

1.1 3.

1.2 1.

Kraina	gęstość zaludnienia (wpisz <i>duża</i> lub <i>mała</i>)	Czynnik
Nizina Padańska	duża	1. żyzne gleby – mady
Kotlina Kongo	mała	3. klimat gorący i wilgotny
Himalaje	mała	5. . całorocznie niska temperatura powietrza i niskie ciśnienie związane z dużą wysokością n.p.m.
Kotlina Kalahari	mała	2. skrajnie suchy klimat
Spitsbergen	mała	4. całorocznie niska temperatura powietrza związana z dużą szerokością geograficzną.

1.2 2.

Polska, Turcja, Wietnam, Meksyk

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1.2 3.

w dowolnej kolejności:

Himalaje termiczna i grawitacyjna

Grenlandia termiczna i świetlna

Sahara termiczna i wodna

1.3 1.

Obszar	Odmiana człowieka
Nigeria	czarna
Maroko	biała
Indie	biała
Japonia	żółta
Ukraina	biała
Mongolia	żółta

1.3 2.

Mulat – rasa biała i czarna

Metys – rasa biała i żółta

Zambos – rasa żółta i czarna

1.3 3. górny wiersz od lewej:

wschodniosłowiański, latynoamerykański

dolny wiersz od lewej:

chiński, islamu

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1.4 1.

Litera	Nazwa miasta
A	Dżakarta
B	Szanghaj
C	Moskwa
D	Los Angeles
E	Sao Paulo
F	Karaczi

1.4 2.

Sopot turystyczna

Częstochowa religijna

Katowice przemysłowa

Gdynia transportowa

Warszawa administracyjna

1.4 3. Przykładowe odpowiedzi:

a) brud, nadmiar śmieci, tłok, hałas, zanieczyszczenie powietrza, korki

b) łatwiejszy dostęp do ośrodków kultury, nauki, dostęp do komunikacji masowej, rozbudowana infrastruktura transportowa, komunikacyjna

1.5 1. Kolejno od góry:

Etiopia, Polska, Belgia

1.5 2. warszawska

1.6 1.

Kolejno: 1. imigrant 2. repatriant 3. emigrant

1.6 2. saldo migracji 30 tys. – 50 tys. = - 20 tys.

1.6 3. a) P

b) B

c) P

1.6 4. świętokrzyskie

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dział II – Polityczne problemy świata

2.1 1. 39,3 tys. USD / osobę

2.1 2. b) c) d)

2.1 3. Kraje wysoko rozwinięte mają HDI o wartościach $0,7 - 1,0 / 0,1 - 0,5$. Do tej grupy należą takie państwa jak: *Australia, Korea Południowa, Finlandia* / ~~*Bolivia, Maroko, Egipt*~~. Krajami rozwijającymi się nazywamy kraje o ~~*niskim/wysokim*~~ wskaźniku HDI.

2.1 4. Etiopia, Sudan, Bangladesz

2.2 1

Nazwa państwa przed 1989 rokiem	Państwa powstałe po 1989 roku
ZSRR	Litwa, Łotwa, Estonia, Białoruś, Ukraina, Mołdawia, Rosja, Azerbejdżan, Armenia, Gruzja, Tadżykistan, Turkmenistan, Kirgistan, Kazachstan, Uzbekistan,
Czechosłowacji	
Jugosławii	Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Macedonia, Czarnogóra, Kosowo.

2.2 2.

Na świecie jest obecnie **193/ 205** niepodległych państw. Najmłodszym krajem jest **Sudan Południowy/Sudan-Północny**. Najwięcej państw liczy ~~*Ameryka Południowa/ Afryka*~~.

Na świecie ciągle istnieją terytoria zależne. Największe – Grenlandia należy do ~~*Norwegii/ Danii*~~.

Falklandy są terytorium spornym pomiędzy Argentyną a ~~*Wielką Brytanią/Holandią*~~.

2.2 3.

Przed zmianami na mapie politycznej Europy, czyli przed 1989 rokiem Polska miała ~~*trzech/ czterech*~~ sąsiadów, obecnie liczy ~~*7/9*~~ sąsiadów. Zmiany u naszych sąsiadów miały charakter ~~*krwawy/bezkrwawy*~~. Zasadnicze zmiany dokonały się w dawnej Jugosławii, której stolicą był Belgrad. Obecnie Belgrad jest stolicą ~~*Serbii/Chorwacji*~~.

2.3 1.

Kolejno: a) globalizacja społeczno – kulturowa, b) gospodarcza, c) technologiczna, d) polityczna.

2.3 2.

Kolejno od góry: paliwowa, samochodowa, samochodowa, paliwowa, spożywcza, elektroniczna,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2.3 3.

Pozytywne skutki globalizacji	Negatywne skutki globalizacji
B. rozpowszechnienie się nowych technologii	A. ujednolicenie stylu życia
C. szybki przepływ informacji	D. możliwość powstania firm monopolistycznych
E. modernizacja i unowocześnianie firm	G. niestabilność rynku pracy
F. rozwój usług	H. nierówność krajów

2.4 1.

Organizacja ds. dzieci i młodzieży - UNICEF

Organizacja ds. Oświaty, Nauki i Kultury - UNESCO

Światowa Organizacja Zdrowia - WHO

Organizacja ds. Wyżywienia i Rolnictwa - FAO

Światowa Organizacja Handlu – WTO

2.4 2.

Państwo	przynależność do organizacji		
	UE	NATO	NAFTA
Polska	+	+	
Niemcy	+	+	
Stany Zjednoczone		+	+

2.4 3. A

E. 1. „wędkę”

E. 2 C. Polska Akcja Humanitarna (PAH)

E.3. a) Karpacki b) Polska, Ukraina, Słowacja, Rumunia, Węgry

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dział III – Rolnictwo

3.1 1. A - rolnictwo intensywne, B - rolnictwo ekstensywne, C – rolnictwo ekstensywne,
D - rolnictwo intensywne

3.1 2.

rolnictwo intensywne	rolnictwo ekstensywne
Nizina Chińska	pampa argentyńska
dolina i delta Nilu	prerie USA
Europa Zachodnia	wschodnia Afryka

3.1 3. Region zachodnioeuropejski obejmuje kraje Europy Zachodniej. Produkuje się zarówno rośliny, jak i zwierzęta. W hodowli bydła przeważa kierunek ~~mleczny~~ / **mięsny**. Uprawę roślin charakteryzuje ~~niski~~ / **wysoki** stopień chemizacji rolnictwa.

Region Ameryki Łacińskiej obejmuje cały obszar Ameryki Środkowej i Południowej. Region ten charakteryzuje się **dużym** / ~~małym~~ zróżnicowaniem pod względem wielkości gospodarstw, własności ziemi oraz rodzaju produkcji rolnej. Dla produkcji roślinnej typowa jest uprawa w ~~małych gospodarstwach~~ / **plantacjach**. W chowie zwierząt dominuje ~~trzoda chlewna~~ / **bydło**, które jest hodowane w sposób **intensywny** / **ekstensywny** na naturalnych obszarach trawiastych środkowej części Ameryki Południowej.

3.1 4. B, D, E, F, G

3.2 1. Kolejno od góry: pszenica, kukurydza, żyto, owies

3.2 2.

rośliny alimentacyjne	rośliny przemysłowe	rośliny pastewne
ryż, pszenica,	tytoń, chmiel, kaczukowiec	łubin, trawy

3.2 3.

herbata	Indie
tytoń	Chiny,
kawa	Brazylia,
kakao	Wybrzeże Kości Słoniowej,

3.3 1. Kolejno od góry: drób, trzoda chlewna, owce, bydło

3.3 2. a) wielbłądy, konie, osły, muły, jaki, bawoły, lamy, renifery b) kury, gęsi, indyki, kaczki, perliczki

3.3 3. A.

D.1. kolejno od góry : B, B, B, P

3.4 2. A

3.4 3. regiony kolejno od góry:

Chiny, Ameryka Łacińska, Afryka Subsaharyjska, Indie.

3.5 1. D

3.5 2. kolejno od góry: P, P, B

3.5 3. A

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.6 1.

a)

Kontynent	Przykłady państw, których lesistość przekracza 60%.
Europa	Szwecja, Finlandia, Rosja
Afryka	Angola , Demokratyczna Republika Konga, Zambia
Ameryka Południowa	Brazylia, Surinam, Argentyna

b)

Kontynent	Przykłady państw, których lesistość nie przekracza 10%.
Azja	Mongolia, Chiny , Kazachstan
Afryka	Sudan , Egipt, Libia

3.6 2. Demokratyczna Republika Konga, Finlandia, Japonia

3.6 3.

Las równikowy	tajga
Heban, mahoń, kauczukowiec, palisander,	sosna, brzoza, modrzew, jodła,

F.4.

Funkcje produkcyjne	Funkcje pozaprodukcyjne
dostarczanie drewna, źródło grzybów, owoców, żywicy,	miejsce rekreacji, łagodzenie klimatu, walory zdrowotne, zmniejszanie prędkości wiatru, miejsce życia zwierząt

3.7 1.

Produkty żywnościowe	Produkty przemysłowe
ryby i inne organizmy morskie	surowce mineralne (np. ropa naftowa, gaz, sól) muszle, bursztyn, perły

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.7 2.

kraje o największych połowach		największe porty na świecie	
1.	Chiny,	A.	Singapur,
2.	Peru,	B.	Szanghaj
3.	Indonezja,	C.	Rotterdam
4.	Japonia		

3.7 3.

Liberia, Panama, Cypr.

3.7 4.

a) 1950 – 1970 tendencja rosnąca

b) 2000 – 2010 podobny, stały poziom

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dział IV – Przemysł, energetyka i usługi

4.1 1.

- dużo wolnej przestrzeni, - często wieje wiatr

wada wiatraków– np. przerwy w wietrze (brak stałego zasilania), powodują hałas, zakłócają przelot ptaków, nie pasują do naturalnego krajobrazu

4.1 2.

Elektrownia jądrowa działa w oparciu o surowce ~~odnawialne~~/**nieodnawialne**.

Elektrownia atomowa ~~emituje~~/**nie emituje** szkodliwe gazy do atmosfery.

Problemem elektrowni atomowych jest ~~duże zagrożenie wybuchem~~/**konieczność składowania radioaktywnych odpadów**.

4.1 3. kolejno od góry:

elektrownia geotermalna, nie wywierają niekorzystnego wpływu na krajobraz

elektrownia słoneczna, wytwarzanie energii zależy od pogody

elektrownia w oparciu o biomasę, niektóre odpady są dostępne tylko sezonowo

4.2 1.

zbrojeniowy	chemiczny
optyczny,	precyzyjny
farmaceutyczny,	elektroniczny

4.2 2. kolejno od góry:

P, B, B, P

4.2 3. B. Stanach Zjednoczonych

4.3 1.

korzyści pracownika	trudności, wyzwania
A. praca w wybranym przez siebie, dogodnym czasie	B. konieczność samodyscypliny pracownika
D. zmniejszenie kosztów i czasu dojazdów do pracy	C. wyobcowanie w środowisku pracowników
E. brak bezpośredniego nadzoru	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4.3 2.

D. Szkolenia osób w celu przekwalifikowania

4.3 3.

A. niższe koszty płacy i D. niższe podatki

4.4 1.

Rodzaj turystyki	Przykład	Miejsce w Polsce
specjalistyczna	wspinaczka wysokogórska	Tatry
wypoczynkowa	wczasy nad morzem,	wybrzeże Bałtyku,
poznawcza	wycieczka szlakiem architektury drewnianej	Małopolska
kwalifikowana	kurs żeglarski	Jeziora Mazurskie
religijna	pielgrzymka	Częstochowa

4.4 2.

atrakcje przyrodnicze	atrakcje pozaprzyrodnicze
ciepłe morze, jaskinie, wodospady, jeziora, gejzery, skałki, piaszczyste plaże, fiordy,	wyciągi narciarskie, baseny kąpielowe, szlaki rowerowe, kawiarnie, wypożyczalnie sprzętu sportowego, boiska sportowe, kempingi, schroniska, pałace i zamki, galerie sztuki.

4.4 3.

Pozytywne	Negatywne
rozwój przedsiębiorczości, wzrost PKB, podniesienie standardu życia, zmniejszenie bezrobocia, zatrudnienie dla miejscowej ludności,	wzrost przestępczości, alkoholizm, zmiany w środowisku przyrodniczym, nadmierny rozwój budownictwa, miejscowa kultura i tradycja ulegają zniszczeniu

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4.4 4.

Ayers Rock	Wielki Kanion Kolorado
Australia	Stany Zjednoczone
Wenecja	Akropol
Włochy	Grecja
Wodospad Niagara	Łuk Triumfalny
Stany Zjednoczone/Kanada	Francja

4.5 1.

- a) 10,7 mln
- b) ponad 5 razy

4.5 2.

- a) komunikacja, odbieranie i wysyłanie poczty e-mailowej, pozyskiwanie informacji
- b) poczta zwykła, prasa codzienna,

4.5 3.

sposoby wykorzystania Internetu w pracy zarobkowej – np. prowadzenie sprzedaży, reklama, artykuły na stronach WWW., doradztwo, szkolenia on-line,

4.5 4.

kolejno od góry: P, B, P

4.6 1.

TRANSPORT				
lądowy			wodny	powietrzny
szynowy	drogowy	przesyłowy	morski,	kosmiczny
kolejowy	samochodowy,	rurociągowy	śródlądowy,	lotniczy,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4.6 2.

kolejno: samochodowy, lotniczy

4.6 3.

Terminal to miejsce przygotowane do **wyspecjalizowanej obsługi ruchu osób i towarów / uzupełniania paliwa i wszelkich produktów potrzebnych do dalszej podróży.**

W Japonii działa szybka kolej **Pendolino/ Shinkansen**.

Kanał Sueski łączy Morze Śródziemne i **Czerwone/ Czarne** skracając drogę morską z Azji do Europy.

4.7 1.

698 mld dolarów amerykańskich

4.7 2.

kolejno od góry:

P, B, B, P

4.7 3.

Stany Zjednoczone

Dział V – Relacje człowiek – środowisko a zrównoważony rozwój

5.1 1.

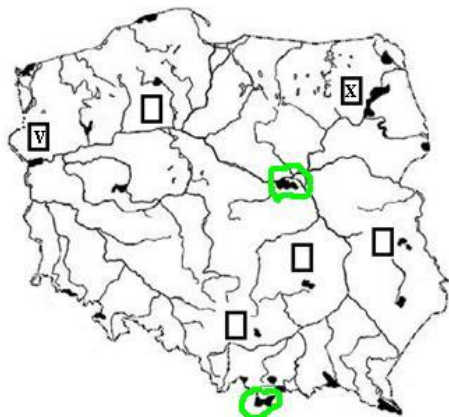
a) litosfera ↔ atmosfera (lub odwrotnie)

b) hydrosfera ↔ litosfera (lub odwrotnie)

c) biosfera ↔ litosfera (lub odwrotnie)

d) hydrosfera ↔ biosfera (lub odwrotnie)

5.1 2.

5.1 3.

A.

5.2 1.

skutki przyrodnicze	skutki gospodarcze
A. możliwość całkowitego wyczerpania się zasobów	B. ciągle zmniejszanie się powierzchni użytków rolnych
C. degradacja gleb, która prowadzi do spadku produkcji żywności	D. deficyt wody dla przemysłu
F. zubożenie liczby i gatunków zwierząt zamieszkujących wycinane lasy	E. konflikty o dostęp do złóż surowców mineralnych i wody pitnej
	G. wzrost cen wody, gruntów

5.2 .2.

Jezioro Aralskie zanik jeziora	Zatoka Meksykańska wyciek ropy naftowej na platformie wydobywczej
Wybrzeże Australii postępujące zniszczenie raf koralowych	Sumatra nadmierna wycinka lasów

5.2 3.

C. uran

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5.3 1.

- a) ograniczenie emisji metanu ze składowisk odpadów
- b) powstrzymanie wylesienia
- c) ograniczenie spalania paliw kopalnych
- d) promocja rozwoju energooszczędnych technologii

5.3 2.

W kolejnych tabelach od góry;
metan, para wodna, dwutlenek węgla

5.3 3.

- a) Chiny
- b) USA
- c) Indie
- d) Chiny
- e) Australia/Nowa Zelandia

5.4 1.

Indie, Egipt, Algieria, Polska,

5.4 2.

obszary z okresowymi nadmiarami opadów atmosferycznych	obszary z okresowymi niedoborami opadów atmosferycznych
Nizina Amazonki, Himalaje, Nizina Francuska	Nizina Chińska, Półwysep Arabski, Wielkie Równiny Prerii,

5.4 3.

podlewanie, nawadnianie	magazynowanie wody, retencja
-------------------------	------------------------------

5.5 1.

Uformowanie się 2,5 cm warstwy próchnicznej wymaga średnio ~~100/500~~ lat.

Zasolenie gleb jest skutkiem ~~zalania przez wody morskie/~~ nieumiejętne nawadniania.

Zjawisko pustynnienia zwiększa ~~usuwanie naturalnej roślinności/ sadzenie drzew w miejscu gruntów ornych.~~

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5.5 2.

C. Niszczenie warstwy uprawnej w wyniku jej zmywania, wywiewania lub wadliwej uprawy.

5.5 3.

czynniki przyrodnicze	czynniki spowodowane przez człowieka
silny wiatr, obfite opady, nachylenie terenu	wycinanie lasów, nawozy sztuczne, wadliwa uprawa

5.5 4.

Erozja wodna

ZAŁACZNIK NR 3 SCENARIUSZ ZAJĘĆ „ZAWIERANIE KONTRAKTU Z UCZNIAMI”

Wg. Marka Gawora

Spółeczne Towarzystwo Oświatowe. Szkolenie dla nauczycieli i dyrektorów PAOW

Cele: budowa zaufania w grupie, ustalenie wzajemnych oczekiwań i zobowiązań w wymiarach nauczycie, klasa, uczeń i uczeń, uczeń, klasa

Materiały: kartki, długopisy, kartony, flamastry, kapelusz, woreczek lub czapka.

1. Wprowadzenie

Wrzuć strach do kapelusza (20 minut) . Uczniowie i nauczyciel piszą na małych karteczkach o jednej rzeczy, której boją się w tej klasie, następnie wrzucają złożone karteczki do kapelusza. Kiedy już wszyscy wrzucą swoje kartki, kapelusz krąży nadal po klasie i każdy wyciąga losowo jedną karteczkę i odczytuje zapisaną wypowiedź. Zadaniem czytających jest wczucie się w napisany tekst i przedstawienie go tak, jakby się było jego autorem. Po odczytaniu wszystkich kartek można zapytać klasę o komentarze i również samemu skomentować to, co zostało odczytane. W tym ćwiczeniu ważne jest by zadbać o anonimowość, a w komentarzach uwypuklić podobieństwa.

2. Rozwinięcie

Uczniowie dobierają się w pary i przez 10 minut zastanawiają się nad tym, czego potrzebują od innych osób w klasie, by czuć się w niej dobrze i bezpiecznie. Następnie dwójki łączą się w sześciuosobowe zespoły i na kartonach wypisują listę potrzeb. Zespoły wieszają swoje listy na ścianach i prezentują wyniki pracy całej klasie. Nauczyciel wybiera punkty wspólne dla wszystkich list. Otwiera dyskusję na temat tego, w jaki

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

sposób zapewnić w klasie zaspokojenie tych potrzeb, następnie klasa próbuje sformułować normy zapewniające realizację potrzeb i gwarantujące sankcje. Ważne jest by sprawdzić, czy istnieją jeszcze jakieś wcześniej nieustalone normy istotne dla klasy i ewentualnie opracować je.

Uczniowie wracają do zespołów 4-6-osobowych i na kolejnych kartonach wypisują to, czego potrzebują od nauczyciela. Listy zostają wywieszane na ścianach. Zadaniem nauczyciela jest podkreślenie powtarzających się punktów i odniesienie się do nich. Na co jestem gotów się umówić, a na co nie. Uczniowie mają prawo pytać nauczyciela o powody odmowy.

Następnie nauczyciel przedstawia swoją listę wymagań i oczekiwań pod adresem klasy. Uczniowie w grupach odnoszą się do oczekiwań nauczyciela. Na co jesteśmy gotowi odpowiadać, a na co nie.

3. Zakończenie:

Ustalane normy i zobowiązania zostają spisane na dużym arkuszu papieru i wszyscy podpisują się pod zawartym właśnie kontraktem.

Uwaga: Jeżeli zależy nam na realności kontraktu na końcowej liście powinny się znaleźć tylko takie pozycje, co do których istoty wszyscy są zgodni. Ważne jest także, by przy ustalaniu sankcji pamiętać o tym, że będą one wprowadzane w życie, a więc muszą być psychologicznie możliwe do stosowania, zgodne z prawami człowieka i np. regulaminem szkolnym.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

ZAŁĄCZNIK NR 4. INSTRUKCJA DO GRY IBIS „OKRĘT WIEDZY”

IBIS – INSTRUKCJA

Ibis jest ekonomiczną grą komputerową przeznaczoną dla uczniów pierwszych klas szkół ponadgimnazjalnych. Gra oferuje graczowi możliwość prowadzenia ogólnoswiatowej korporacji przy okazji ucząc go geografii i podstaw przedsiębiorczości.

Gra należy do gatunku "strategii turowych": tak jak w klasycznych grach (Monopol, Chińczyk, Brydż) akcje gracza wykonywane są w trakcie tury. Tura nie jest ograniczona czasowo – gracz może spokojnie zdecydować o swoich akcjach (inwestycjach, ewentualnych podróżach itp). Zakończenie tury przez gracza symbolizuje upływ czasu. Graczowi prezentowany jest ekran podsumowania na którym może zobaczyć spis wszystkich inwestycji, które poczynił wraz z wyliczeniem odniesionych przez niego zysków. Zyski z inwestycji trafiają na konto gracza i rozpoczyna jest kolejna tura.

Celem gry jest osiągnięcie jak najwyższego zysku w ciągu 150 tur. Równie ważna jak zysk jest reputacja firmy: im wyższa, tym ciekawsze, bardziej opłacalne propozycje inwestycji otrzyma gracz.

STEROWANIE:

Sterowanie w grze odbywa się przy pomocy myszy albo touchpada (na laptopie).

Gracz wskazuje kursorem opcje które chce uruchomić i klika lewym przyciskiem myszy. W ten sam sposób może wchodzić w interakcje z niektórymi (podświetlającymi się po najechaniu kursorem) elementami otoczenia i interfejsu.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

WIDOK EKRANU ROZGRYWKI:

Stan konta – suma, którą gracz może przeznaczyć na inwestycje w danej turze.

Numer tury i data – numer trwającej aktualnie tury i data.

Poziom reputacji – Reputacja gracza zwizualizowana na pasku. Początkowo na poziomie średnim, w trakcie rozgrywki rosnąca bądź malejąca w zależności od decyzji gracza.

PRZYCISKI:

Zakończenie tury – Przycisk kończący turę, po którego naciśnięciu pojawia się ekran podsumowania.

Zmiana modułu – Przycisk otwierający "plan statku": gracz może wybrać na nim moduł, do którego chce się przenieść.

Ostatnie powiadomienia – Przycisk otwierający okno z ostatnim komunikatem skierowanym do gracza

Menu – Przycisk otwierający małe menu techniczne umożliwiające zapis i wczytanie gry, dostęp do opcji, pomocy i wyjście z gry.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

WIDOK INWESTYCJI NA MAPIE

Najważniejszym elementem każdego modułu jest Globus, kliknięcie którego otwiera mapę inwestycji. Poniżej przedstawiony jest proces zawierania przykładowej inwestycji.

1. Gracz wybiera uprawę (w przypadku innego modułu - dziedzinę).
Na konturowej mapie świata podświetlają się państwa, w których w tej turze może zainwestować. Wybór uprawy zatwierdza kliknięciem na jej ikonę.

2. Przesuwając kursorem nad podświetlonymi państwami gracz może zobaczyć warunki konkretnych inwestycji: Czas jej trwania (w tym wypadku: 1 turę), stopę zwrotu (w tym wypadku: 6%) i ryzyko (w tym wypadku: niskie).

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

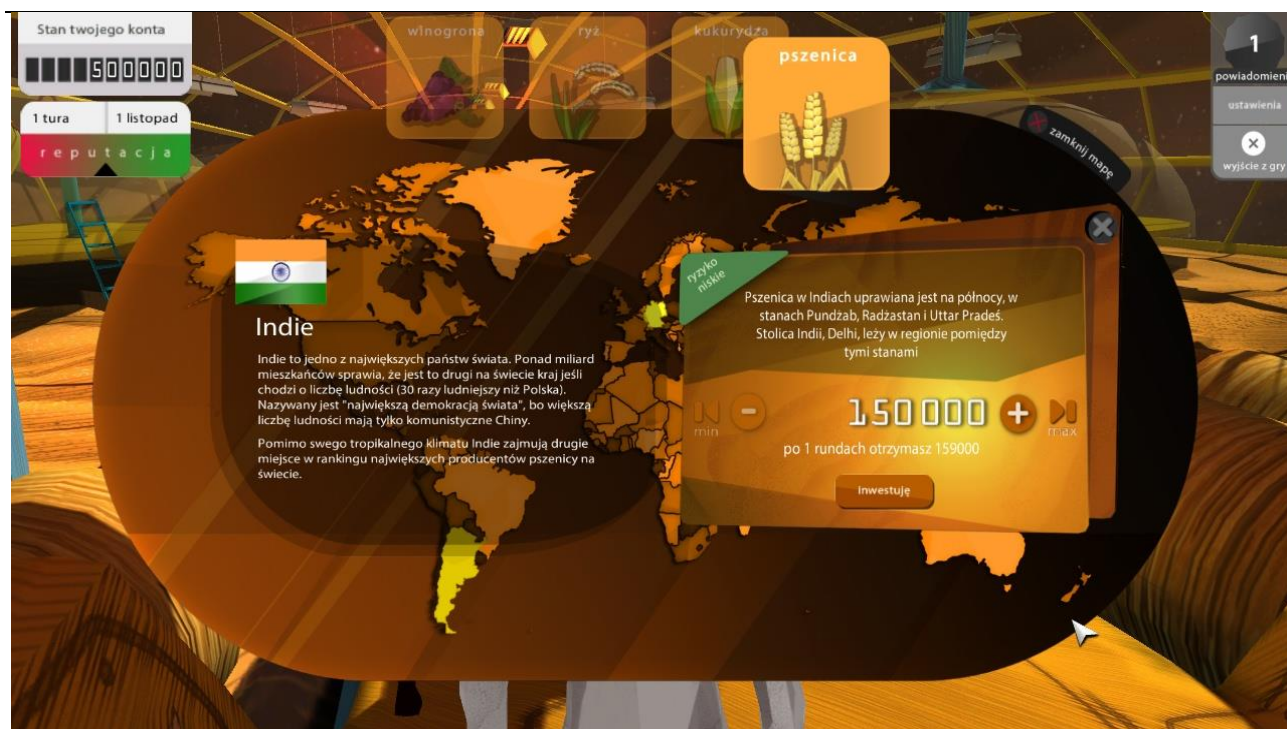
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

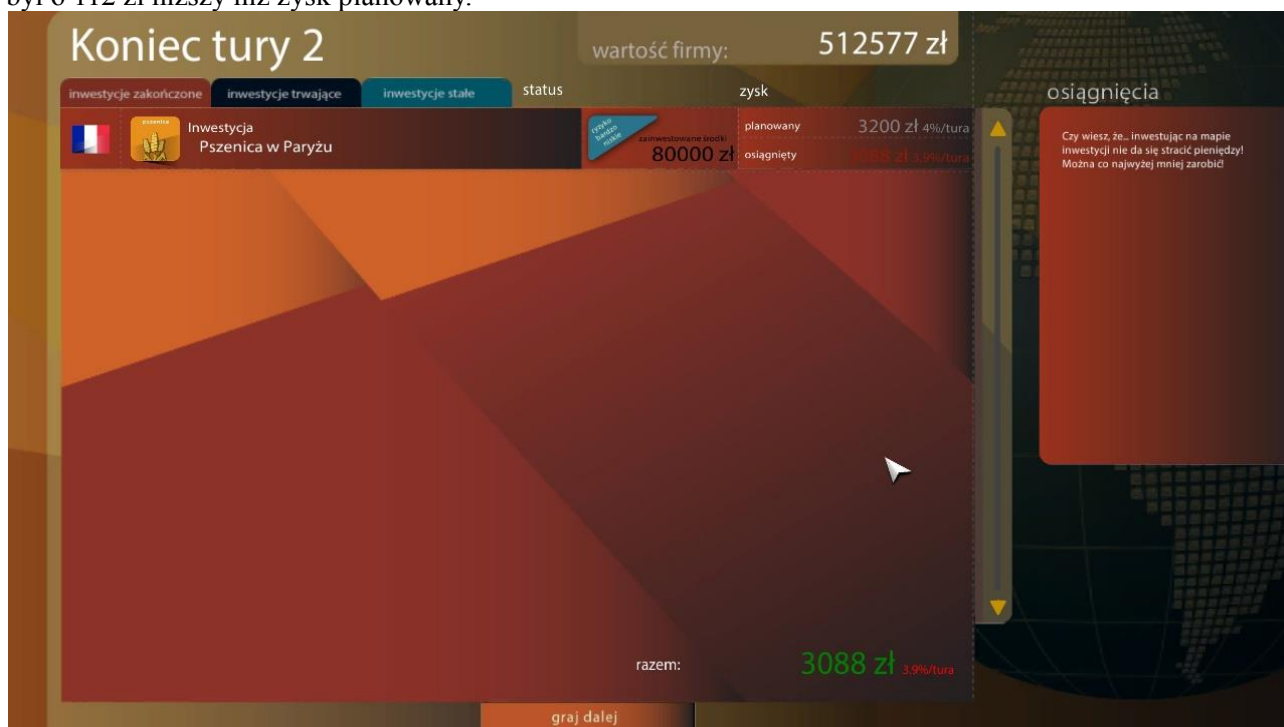
3. Po kliknięciu na państwo gracz może przeczytać szczegółowy opis państwa, inwestycji oraz wybrać wartość inwestycji obserwując przy okazji potencjalne zyski (pod sumą inwestycji). Przyciskiem "Inwestuję" gracz zatwierdza inwestycję. W tym samym momencie konto gracza zostaje uszczuplone o zainwestowaną kwotę. Rezultat inwestycji przedstawiony zostanie po zakończeniu tury (*w tym wypadku trwa ona tylko jedną turę, na późniejszych etapach gry gracz napotka inwestycje trwające dłużej*).

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4. Na ekranie podsumowania gracz widzi szczegóły poczynionej przez niego inwestycji: Zainwestowanie kwoty 80000 zł przyniosło ostatecznie 3088 zł zysku. Niskie ryzyko inwestycji sprawiło, że osiągnięty zysk był o 112 zł niższy niż zysk planowany.

Oczywiście – gracz nie powinien kończyć tury mając w portfelu jeszcze kilkaset tysięcy złotych: pieniądze te mogłyby zainwestować i dzięki temu w tej samej turze zarobić więcej.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

IBIS – INSTRUKCJA DLA NAUCZYCIELI

MECHANIKA ROZGRYWKI

Sama gra skonstruowana jest z kilku nakładających się na siebie mechanizmów rozgrywki:

- Inwestycji na mapie w module (dostęp w każdym momencie)
- Propozycji Inwestycji – Podróży (losowo: co 1-3 tury)
- Wydarzeń (losowo: co 5-8 tur)
- Podsumowań (raz na 15 tur)

POZIOM TRUDNOŚCI

Gra z założenia ma sprawiać wrażenie prostej. O zysk nie jest trudno: standardowe "inwestycje na mapie" nigdy nie przynoszą strat (państwa widoczne na mapie należą do największych producentów w danych dziedzinach – inwestując przez kilka tur gracz zapamięta je i będzie kojarzyć z dziedziną). Inaczej jest w przypadku "Propozycji Inwestycji – Podróży" i "Wydarzeń" – na tych gracz może zarówno zarobić jak i stracić. "Podsumowania" wpływają z kolei jedynie na reputację gracza.

W rezultacie – gracz nie powinien mieć problemu z postęпами w trakcie gry. Cała "trudność" polegać będzie na konkurowaniu z innymi graczami – w trakcie gry gracz obserwuje postępy nie tylko swoje, ale i konkurentów.

Gra dostosowuje swoją trudność w zależności od wyników gracza. Gracz, który bardzo dobrze inwestuje, podejmuje bardzo trafne decyzje natrafi na trudniejsze zadania i więcej negatywnych wydarzeń. Gracz mający problem z inwestycjami i popełniający błędy biznesowe zostanie "łagodniej potraktowany": powodzie, susze, trzęsienia ziemi będą u niego znacznie rzadsze.

Reasumując, wyniki gracza decydują o tym, jakie "Propozycje Inwestycji - Podróży" znajdą się w puli możliwych do wylosowania w danym momencie:

- gracze którym idzie słabo mają dostęp wyłącznie do puli "podstawowej",
- gracze osiągający dobre wyniki – również do puli "rozszerzonej" w której więcej jest pułapek
- gracze posiadający wysoką reputację – dostęp do puli "dobrej reputacji".

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

PRZEBIEG GRY

SAMOUCZEK

Po rozpoczęciu nowej gry gracz zapoznawany jest z jej mechaniką. Doradca Oskar wprowadza go w świat gry i przenosi do ekranu tworzenia awatara.

Po stworzeniu awatara, następuje dalszy ciąg wprowadzenia. Początkowo gracz ma do dyspozycji tylko moduł centralny oraz moduł upraw. Doradca opowiada o nich, uczy sterowania i podpowiada w jaki sposób dokonać pierwszych inwestycji.

Informuje gracza o podstawach mechaniki i założeniach gry: chodzi o pomnażanie początkowego kapitału dokonując szeregu inwestycji w różnych państwach na całym świecie. Gracz wybiera państwa, w których chce zainwestować kierując się dwoma podstawowymi parametrami: "Stopą zwrotu" i "Ryzykiem" (wybiera jak najwyższy zwrot przy jak najniższym ryzyku). Zwraca też uwagę na czas trwania inwestycji. Pod okiem Doradcy gracz dokonuje pierwszej inwestycji – w pszenicę w Indiach. Samodzielnie wybiera kolejną inwestycję, a po wykorzystaniu dostępnych środków - kończy turę.

Na **ekranie podsumowania** gracz widzi rezultaty swoich inwestycji dokonanych w pierwszej turze – może zaobserwować w jaki sposób współczynnik "ryzyka" oddziałuje na stopę zwrotu (im wyższe ryzyko, tym bardziej realny zysk może różnić się od oczekiwanego). Tamteż gracz może dowiedzieć się jak prezentują się jego wyniki na tle innych graczy.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

W tym momencie kończy się samouczek i gracz rozpoczyna samodzielną grę. Doradca pozostaje jednak na swoim stanowisku i informuje gracza o wydarzeniach w grze.

W turze drugiej Gracz samodzielnie rozpoczyna kolejne inwestycje w taki sam sposób, jak zrobił to w pierwszej turze. Inwestuje do czasu wykorzystania środków i kończy turę.

PROPOZYCJE INWESTYCJI - PODRÓŻE

Na początku trzeciej tury gracz po raz pierwszy informowany jest o dodatkowej szansie na inwestycje zaproponowanej przez doradcę w module upraw. Jest to wydarzenie losowe (jedno spośród wielu zaimplementowanych w grze), związane z podróżą do danego państwa i rozmową biznesową dotyczącą danej inwestycji. Zadaniem gracza jest zorientowanie się czy dana inwestycja jest opłacalna. Spośród dostępnych pytań powinien wybierać te, które pozwolą mu rozwiązać wątpliwości.

Lista wszystkich dostępnych inwestycji znajduje się w Tabeli I.

Inwestycje te losują się co 1-3 tury.

Po podróży, rozmowie i podjęciu decyzji gracz wraca do modułu centralnego i może zainwestować pozostałe środki w "tradycyjny sposób" – na mapie inwestycji w module. Po wykorzystaniu dostępnych środków – kończy turę i zapoznaje się z ekranem podsumowania.

WYDARZENIA LOSOWE

Raz na kilka tur gracz informowany jest o wydarzeniu losowym – katastrofie naturalnej, strajku itp. Wydarzenie sprawia, że w trakcie danej tury gracz nie zarabia na inwestycjach poczynionych w państwach dotkniętych wydarzeniem (to jedna z dwóch sytuacji, w której gracz traci zainwestowane pieniądze!). Podobnie jak w przypadku Inwestycji-Podróży tak i tu gracz ma szansę udać się do danego państwa i pomóc w odbudowie.

Lista wszystkich dostępnych wydarzeń losowych znajduje się w Tabeli II. Wydarzenia te losują się co 5-8 tur.

INWESTYCJE W STATEK

W module centralnym gracz ma możliwość rozwijania poszczególnych modułów, z których zbudowany jest statek. Inwestując w pracowników i infrastrukturę modułów wpływa na poprawienie parametrów "Inwestycji na mapie" (stopę zwrotu, ryzyko).

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

ODBLOKOWYWANIE KOLEJNYCH MODUŁÓW

Gracz rozpoczyna rozgrywkę mając do dyspozycji moduł centralny oraz moduł upraw. Kolejny moduł odblokowywany jest po wykonaniu dwóch "Propozycji Inwestycji" w module Upraw. Jest to moduł Drewna. Poniżej schemat odblokowywania kolejnych modułów:

Moduł Centralny

Moduł Upraw – 2 zadania (spośród 7)

Moduł Drewna – 2 zadania (spośród 9)

Moduł Wody – 2 zadania (spośród 9)

Moduł Hodowli – 2 zadania (spośród 9)

Moduł Upraw II – 2 zadania (spośród 9)

Moduł Turystyki – 2 zadania (spośród 8)

Moduł Hi-Tech – 2 zadania (spośród 9)

Moduł Surowców – 2 zadania (spośród 7)

Moduł Energii

STATYSTYKI

W module centralnym gracz ma dostęp do ekranów prezentujących statystyki rozgrywki: jego postępy w porównaniu z innymi graczami, osiągnięcia itp.

PODSUMOWANIA

Po zaliczeniu większości zadań z modułu (raz na ok. 15 tur) gracz dostaje informacje o jeszcze jednym rodzaju wyjątkowego wydarzenia – Podsumowaniu. Do podsumowań należą konferencje prasowe, spotkania z akcjonariuszami i wykłady.

Są to swego rodzaju sprawdziany podsumowujące dany moduł. Gracz jest przepytany przez dziennikarzy wybierając takie opcje dialogowe, które utworzą sensowną i zgodną z prawdą wypowiedź na temat jego inwestycji w danej dziedzinie. Mechanikę tych dialogów przedstawia przykładowy schemat:

Inwestycja w Ryż	->	Inwestowaliśmy w Chinach	->	Dziękujemy partnerom z Moskwy
	->	Inwestowaliśmy w Sudanie	->	Dziękujemy partnerom z Pekinu
	->	Inwestowaliśmy w Indiach	->	Dziękujemy partnerom z Delhi

Gracz wybierający dialogi może wykorzystać je do przekazania sensownego komunikatu, może też namieszać (np. Stwierdzić, że inwestował w ryż w Sudanie i dziękuje za to partnerom w Moskwie). Każda błędna wypowiedź tego typu będzie owocowała spadkiem reputacji firmy (a co za tym idzie – brakiem najbardziej opłacalnych inwestycji).

Lista podsumowań znajduje się na końcu tego dokumentu, w Tabeli III.

ZAKOŃCZENIE GRY

Gra kończy się po 250 turze. Cały przebieg gry zostaje automatycznie zapisany i przy kolejnej rozgrywce gracz może porównywać swój wynik z wynikami wcześniejszymi.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

TABELA I – PROPOZYCJE INWESTYCJI – PODRÓŻE

MODUŁ UPRAW I

– Inwestycja w pszenicę w DR Kongo (Kinszasa)

Zadanie "podpucha": Klimat DR Kongo nie sprzyja uprawom pszenicy.
Gracz poznaje państwo DR Kongo, jej gospodarkę oraz warunki uprawy pszenicy.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

– Inwestycja w ryż w Emiratach Arabskich (Abu Zabi)

Zadanie "podpucha": Klimat ZEA nie sprzyja uprawie ryżu.
Gracz poznaje ZEA, ich gospodarkę i warunki uprawy ryżu.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

– Inwestycja w pszenicę na Ukrainie (Kijów)

Gracz poznaje Ukrainę, jej gospodarkę i warunki uprawy pszenicy.

– Inwestycja w żyto w Polsce (Warszawa)

Gracz poznaje warunki uprawy żyta.

– Inwestycja w plantacje ryżu w Japonii (Tokio)

Gracz poznaje Japonię, jej gospodarkę i warunki uprawy ryżu.

– Inwestycja w plantację sorgo w Nigerii (Abudża)

Gracz poznaje Nigerię, jej gospodarkę i warunki uprawy sorgo.

– Inwestycja w fabrykę płatków kukurydzianych w USA (Waszyngton)

Gracz poznaje USA, ich gospodarkę i warunki uprawy kukurydzy.

MODUŁ DRZEW

POZIOM PODSTAWOWY:

- Inwestycja w "tanie drewno" z Brazylii

Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że drewno pozyskiwane jest z Puszczy Amazońskiej. Można na nim zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

- Inwestycja w produkcję papieru w Finlandii

Gracz poznaje Finlandię, jej gospodarkę i warunki fizyczne.

- Inwestycja w kauczukowiec w Indonezji

Gracz poznaje Indonezję, jej gospodarkę i warunki fizyczne.

- Inwestycja w choinki we Włoszech

Gracz poznaje Włochy, ich gospodarkę i warunki fizyczne.

294

POZIOM ROZSZERZONY:

- Inwestycja w produkcję papieru na Islandii

Zadanie "podpucha": *Roślinność drzewiasta Islandii jest bardzo uboga.* Gracz poznaje Islandię, jej gospodarkę i potrzeby przemysłu celulozowego. W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

- Inwestycja w jodły, świąteczne choinki w Pakistanie

Zadanie "podpucha": *Pakistan to kraj muzułmański, podobnie jak jego sąsiedzi*

Gracz poznaje Pakistan, jego gospodarkę i uwarunkowania kulturowe. W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

WYSOKA REPUTACJA:

- Inwestycja w plantację palmy olejowej w Malezji

Gracz poznaje Malezję, jej gospodarkę, warunki fizyczne oraz warunki uprawy palmy olejowej.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

– Inwestycja w pozyskanie drewna z tajgi kanadyjskiej

Gracz poznaje Kanadę, jej gospodarkę, warunki fizyczne oraz ciekawostki dotyczące tajgi kanadyjskiej.

– Inwestycja w pozyskanie hebanu w Tanzanii

Gracz poznaje Tanzanię jej gospodarkę, warunki fizyczne oraz ciekawostki dotyczące hebanu.

MODUŁ WODY

POZIOM PODSTAWOWY:

– Budowa studni w Sudanie

Zadanie, które z założenia nie przynosi zysków – chodzi o działalność charytatywną.

Inwestycja działa jednak pozytywnie na reputację ułatwiając dalszą rozgrywkę.

– Inwestycja w odsalanie wody w Arabii Saudyjskiej

Gracz poznaje Arabię Saudyjską, jej gospodarkę, warunki fizyczne i problematykę pustyń.

– Inwestycja w oczyszczalnię ścieków na Gangesie

Gracz poznaje Bangladesz, jego gospodarkę, warunki fizyczne i problem zanieczyszczenia Gangesu.

– Inwestycja w marikulturę – farmę łososi w Norwegii

Gracz poznaje Bangladesz, jego gospodarkę, warunki fizyczne i problem zanieczyszczenia Gangesu.

– Inwestycja w marikulturę – farmę krewetek tygryśnych w Australii

Gracz poznaje Australię, jej gospodarkę i tematykę marikultur.

– Inwestycja w marikulturę – hodowlę perł w Hong Kongu

Gracz poznaje Chiny, ich gospodarkę i tematykę marikultur.

– Inwestycja w statki pasażerskie na Filipinach

Gracz poznaje Filipiny, ich gospodarkę i tematykę transportu morskiego.

POZIOM ROZSZERZONY:

– Inwestycja w połowy wielorybów w Japonii

Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że Japonia dokonuje połowów wbrew protestom społeczności międzynarodowej. Można na nich zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

– Inwestycja w połowy w Islandii

Gracz poznaje Islandię i jej gospodarkę morską.

MODUŁ HODOWLI

POZIOM PODSTAWOWY:

- Inwestycja w trzodę chlewną w Izraelu

Zadanie "podpucha": *Wieprzowina nie jest dozwolona zarówno w judaizmie jak i islamie*

Gracz poznaje Izrael, jego gospodarkę i uwarunkowania kulturowe.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

- Inwestycja w bydło na Grenlandii

Zadanie "podpucha": *Klimat Grenlandii nie sprzyja hodowli bydła*

Gracz poznaje Grenlandię, jej klimat i gospodarkę.

W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

- Inwestycja w indyki w USA

Gracz poznaje USA i ich gospodarkę rolną.

- Inwestycja w kaczki w Wietnamie

Gracz poznaje Wietnam i ich gospodarkę rolną.

- Inwestycja w strusie w Mali

Gracz poznaje Mali i ich gospodarkę rolną.

- Inwestycja w sery w Indiach

Gracz poznaje Indie, ich kulturę i ich gospodarkę rolną.

POZIOM ROZSZERZONY:

- Inwestycja w trzodę chlewną w Iraku

Zadanie "podpucha": *Wieprzowina nie jest halal – dozwolona w islamie*

Gracz poznaje Irak, jego gospodarkę i uwarunkowania kulturowe.

W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

WYSOKA REPUTACJA:

– Inwestycja w bydło w Argentynie

Gracz poznaje Argentynę i jej gospodarkę rolną.

– Inwestycja w merynosy w RPA

Gracz poznaje RPA i jej gospodarkę rolną.

MODUŁ UPRAW II

POZIOM PODSTAWOWY:

- Inwestycja w buraki cukrowe na Kubie

Zadanie "podpucha": *Kuba jest dużym producentem trzciny cukrowej*

Gracz poznaje Kubę, jej gospodarkę.

W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

- Inwestycja w kawę w Kazachstanie

Zadanie "podpucha": *Kuba jest dużym producentem trzciny cukrowej*

Gracz poznaje Kubę, jej gospodarkę.

W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

- Inwestycja w kawę w Etiopii

Gracz poznaje Etiopię, jej gospodarkę rolną i ciekawostki na temat kawy.

- Inwestycja w plantację daktyli w Iranie

Gracz poznaje Iran, jego gospodarkę i ciekawostki kulturowe.

- Inwestycja w ziemniaki w Rosji

Gracz poznaje Rosję i jej gospodarkę rolną. Przy okazji – problematykę GMO.

- Inwestycja w buraki cukrowe w Polsce

Gracz poznaje gospodarkę Polski.

POZIOM ROZSZERZONY:

- Inwestycja w soję w Brazylii (zła karma)

Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że tereny pod uprawę soi pozyskiwane są w związku z karczowaniem lasów równikowych. Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

WYSOKA REPUTACJA:

– Inwestycja w trzcinę cukrową na Mauritiusie

Gracz poznaje Mauritius, jego gospodarkę i ciekawostki związane z uprawą trzciny cukrowej.

– Inwestycja w kakao w Wybrzeżu Kości Słoniowej

Gracz poznaje WKS, jego gospodarkę i ciekawostki związane z uprawą kakao.

MODUŁ TURYSTYKI

POZIOM PODSTAWOWY:

- Inwestycja w ekstremalną turystykę w Ekwadorze

Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że inwestycja wpłynie negatywnie na życie indiańskich plemion oraz może się spotkać z protestami.
Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będzie spadek reputacji firmy.

- Inwestycja w hotel na Dominikanie

Gracz poznaje Dominikanę, jej infrastrukturę oraz ciekawostki na temat ruchu turystycznego.

- Inwestycja w hotel w Hurghadzie

Gracz poznaje Egipt, informacje na temat infrastruktury i ruchu turystycznego.

- Inwestycja w biuro podróży w Rumunii

Gracz poznaje Rumunię, informacje na temat ruchu turystycznego.

- Inwestycja w linie lotnicze w Singapurze

Gracz poznaje Rumunię, ciekawostki na temat tanich linii lotniczych.

- Inwestycja w sieć agroturystyczną w Tatrach

Gracz poznaje ciekawostki na temat agroturystyki.

- Inwestycja w sieć hoteli w Gruzji

Gracz poznaje Gruzję, jej geografię i ciekawostki na temat turystyki.

POZIOM ROZSZERZONY:

- Inwestycja w hotel w rezerwacie na Filipinach

Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że budowa hotelu możliwa jest dzięki powiązaniom korupcyjnym. Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

WYSOKA REPUTACJA:

- Inwestycja w sieć hosteli w Kambodży

Gracz poznaje Kambodżę, jej geografie i ciekawostki na temat turystyki i kultury.

- Inwestycja w luksusowy hotel na Malediwach

Gracz poznaje Malediwy, ich geografie i ciekawostki na temat turystyki.

MODUŁ HI TECH

POZIOM PODSTAWOWY:

- Inwestycja w produkcję telefonów komórkowych w Szwajcarii

Zadanie "podpucha": Koszty pracy w Szwajcarii są bardzo wysokie.
Gracz poznaje Szwajcarię i jej gospodarkę.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

- Inwestycja w produkcję samolotów w Algierii

Zadanie "podpucha": Produkcja samolotów jest bardzo kosztowna i wymaga wykwalifikowanych pracowników, o których w Algierii bardzo trudno .
Gracz poznaje Algierię i jej gospodarkę.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

- Inwestycja w produkcję gier komputerowych w Polsce

Gracz poznaje informacje na temat tworzenia gier komputerowych.

- Inwestycja w produkcję telefonów komórkowych w Meksyku

Gracz poznaje Meksyk, informacje na temat przemysłu telefonów komórkowych.

- Inwestycja w produkcję sprzętu medycznego w Irlandii

Gracz poznaje Irlandię, informacje na temat przemysłu medycznego, kadry naukowej.

– Inwestycja w produkcję aparatów fotograficznych w Japonii

Gracz poznaje Japonię, informacje na temat przemysłu, kosztów pracy.

– Inwestycja w produkcję satelitów telekomunikacyjnych w Turcji

Gracz poznaje Turcję, informacje na temat jej przemysłu, kosztów pracy i kadry naukowej.

- Inwestycja w produkcję podzespołów komputerowych w Tajlandii

Gracz poznaje Turcję, informacje na temat jej przemysłu, kosztów pracy i kadry naukowej.

POZIOM ROZSZERZONY:

– Inwestycja w produkcję leków w Papui Nowej Gwinei

Zadanie "podpucha": Produkcja leków wymaga dużego zaplecza naukowego, o które w PNG bardzo trudno.

Gracz poznaje PNG i jej gospodarkę.

W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

MODUŁ SUROWCÓW

POZIOM NISKI:

– Inwestycja w wydobycie ropy w Nigerii

Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że wydobycie ropy związane będzie z ogromnym zanieczyszczeniem środowiska. Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

– Inwestycja w wydobycie gazu ziemnego w Turkmenistanie

Zadanie z haczykiem: Inwestycja może zostać przeprowadzona tylko po akceptacji warunków turkmeńskiego partnera – zgodzie na wydanie dzieł Turkmenbaszy. Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będą protesty obrońców praw człowieka i spadek reputacji firmy.

– Inwestycja w wydobycie ropy naftowej w Wenezueli

Gracz poznaje Wenezuelę i jej przemysł wydobywczy.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

– Inwestycja w wydobycie ropy naftowej w Kuwejcie

Gracz poznaje Kuwejt i jego przemysł wydobywczy.

– Inwestycja w wydobycie uranu w RPA

Gracz poznaje RPA i jego przemysł wydobywczy.

– Inwestycja w wydobycie kadmu w Kanadzie

Gracz poznaje Kanadę i jej przemysł wydobywczy.

– Inwestycja w wydobycie diamentów w DR Kongo

Gracz poznaje DR Kongo i jej przemysł wydobywczy.

MODUŁ ENERGII

POZIOM NISKI:

– Inwestycja w węglową elektrownie ciepłą w Norwegii

Zadanie "podpucha": Energetyka Norwegii w 99% wykorzystuje źródła odnawialne.

Gracz poznaje Norwegię i jej gospodarkę energetyczną.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

– Inwestycja w elektrownie wiatrowe w Tanzanii

Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że elektrownie wiatrowe wpłyną na degradację krajobrazu w pobliżu parku Serengeti. Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

– Inwestycja w elektrownie wiatrowe w Hiszpanii

Gracz poznaje Hiszpanię, jej przemysł energetyczny i elektrownie wiatrowe

– Inwestycja w elektrownię jądrową w Polsce

Gracz poznaje Polskę, jej przemysł energetyczny i problematykę elektrowni jądrowych.

– Inwestycja w elektrownie wiatrowe w Indiach

Gracz poznaje Indie i ich przemysł energetyczny.

– Inwestycja w elektrownie wiatrowe w Chinach

Gracz poznaje Chiny i ich przemysł energetyczny.

– Inwestycja w elektrownie słoneczne w Niemczech

Gracz poznaje Niemcy i ich przemysł energetyczny .

– Inwestycja w elektrownie słoneczne w Grecji

Gracz poznaje Grecję i jej przemysł energetyczny.

– Inwestycja w elektrownie pływowe w Korei Południowej

Gracz poznaje Koreę Południową i jej przemysł energetyczny.

– Inwestycja w elektrownie geotermalne w Nowej Zelandii

Gracz poznaje Nową Zelandię i jej przemysł energetyczny.

MODUŁ CENTRALNY

– Kampania reklamowa – billboardy na piramidach w Egipcie

Zadanie "podpucha": Gracz poznaje Egipt i problematykę inwazyjnych reklam zewnętrznych. W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

– Awansowanie kobiety na stanowisko kierownicze w Arabii Saudyjskiej

Zadanie "podpucha": Gracz poznaje Arabię Saudyjską i jej kulturę, w której kobiety nie pełnią żadnych funkcji publicznych. W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

– Organizacja międzynarodowego turnieju piłkarskiego dla dzieci w Brazylii

Zadanie, które z założenia nie przynosi zysków – chodzi o działalność charytatywną. Organizacja turnieju skutkuje zwiększeniem reputacji firmy.

– Outsourcing pomocy technicznej w Indiach

Gracz poznaje Indie i ich usługi outsourcingowe.

– Kredyt na rozwój działalności w Emiratach Arabskich

Gracz poznaje Zjednoczone Emiraty Arabskie i ideę Banków Islamskich. Ma możliwość wzięcia kredytu na zasadach tych banków.

INWESTYCJE DOKONYWANE BEZPOŚREDNIO W GABINECIE W MODULE CENTRALNYM:

SZANSE:

- Zatrudnienie osób niepełnosprawnych

Gracz decyduje o możliwym zatrudnieniu osób niepełnosprawnych.

Informowany jest o zaletach takiego rozwiązania.

- Szkolenie dla pracowników

Gracz decyduje o przeprowadzeniu szkolenia dla pracowników.

Dowiaduje się o znaczeniu takich szkoleń.

– Zakładanie funduszy socjalnych dla pracowników

Gracz decyduje o otwarciu funduszy socjalnych dla pracowników.

Dowiaduje się o zaletach takiego rozwiązania.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

PROBLEMY:

- Odejście wykwalifikowanego pracownika
Gracz musi namówić pracownika myślącego o odejściu do pozostania w firmie.
- Pracownik żądający podwyżki (zasłużenie)
W trakcie rozmowy z pracownikiem gracz decyduje, czy ten zasługuje na podwyżkę.
- Pracownik żądający podwyżki (niezasłużenie)
W trakcie rozmowy z pracownikiem gracz decyduje, czy ten zasługuje na podwyżkę.
- Relokacja pracownika
Gracz musi namówić pracownika do przeniesienia się na placówkę w innym kraju.
- Konflikt w zespole
Gracz musi rozwiązać konflikt między pracownikami, a kadrą zarządzającą.

TABELA II: WYDARZENIA – PROBLEMY

Wszystkie poniższe wydarzenia owocują brakiem wpływów z inwestycji w danym państwie oraz zadaniem - inwestycją, dzięki któremu można te wpływy odzyskać (inwestycja w odbudowę zniszczonych fabryk itp). Gracz poznaje dany kraj i zaznajamiany jest z daną katastrofą naturalną.

– Trzęsienie ziemi w Chinach, Pakistanie, USA, Japonii

- Wybuch wulkanu w Indonezji

– Powódź w Pakistanie, Indiach

– Strajk pracowników we Włoszech, Francji, Rosji

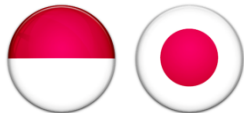
– Susza w Indiach, Chinach

– Pożary w USA

– Tsunami w Indonezji, Japonii

– Tajfun / Cyklon w Chinach, na Kubie

**TABELA III: PODSUMOWANIA
WSZYSTKIE PODSUMOWANIA ODBYWAJĄ SIĘ W MODULE
CENTRALNYM, BEZ PODRÓŻY:**

ZWIĄZANE Z "ZADANIAMI Z HACZYKIEM":

- Spotkanie z dziennikarzami – EFEKT PODPUCHY (Drewno z Brazylii)
Gracz tłumaczy się przed dziennikarzami z błędnych decyzji, które podjął.
Może przyznać się do błędów i przekazać zyski z inwestycji na cele
dobroczynne, lub iść w zaparte i stracić jeszcze więcej reputacji.
- Spotkanie z dziennikarzami – EFEKT PODPUCHY (Hotel w rezerwacie, korupcja)
Gracz tłumaczy się przed dziennikarzami z błędnych decyzji, które podjął.
Może przyznać się do błędów i przekazać zyski z inwestycji na cele
dobroczynne, lub iść w zaparte i stracić jeszcze więcej reputacji.
- Spotkanie z dziennikarzami – EFEKT PODPUCHY (Ropa w Nigerii)
Gracz tłumaczy się przed dziennikarzami z błędnych decyzji, które podjął.
Może przyznać się do błędów i przekazać zyski z inwestycji na cele
dobroczynne, lub iść w zaparte i stracić jeszcze więcej reputacji.
- Spotkanie z biznesmenem – EFEKT PODPUCHY (Turkmenistan)
Gracz tłumaczy się przed dziennikarzami z błędnych decyzji, które podjął.
Może przyznać się do błędów i przekazać zyski z inwestycji na cele
dobroczynne, lub iść w zaparte i stracić jeszcze więcej reputacji.
- Spotkanie z biznesmenem – EFEKT PODPUCHY (wieloryby w Japonii)
Gracz tłumaczy się przed dziennikarzami z błędnych decyzji, które podjął.
Może przyznać się do błędów i przekazać zyski z inwestycji na cele
dobroczynne, lub iść w zaparte i stracić jeszcze więcej reputacji.

312

ZWIĄZANE Z ZALICZANIEM POSZCZEGÓLNYCH MODUŁÓW

- Wystąpienie przed akcjonariuszami- moduł Upraw
- Wystąpienie przed akcjonariuszami- moduł Drzew
- Wystąpienie przed akcjonariuszami- moduł Hodowli
- Wystąpienie przed akcjonariuszami- moduł Turystyki
- Wykład na uczelni – moduł Upraw II

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- Wykład na uczelni – moduł Surowców
 - Wykład na uczelni – moduł Morski
 - Spotkanie z dziennikarzami – moduł Hi-Tech
 - Spotkanie z dziennikarzami – moduł Energii

Zespół autorski i merytoryczny projektu IBIS

Interdyscyplinarna Bez Barrier Interaktywna Szkoła

Anna Kowalska

Anna Lach

Anna Grzybowska

Monika Fibich

Teresa Tracz-Zielińska

Katarzyna Mijkowska

Piotr Głogowski

Małgorzata Serafin

314

Magdalena Kempieński

Edyta Cieplechowicz

Iga Zielińska

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org